

GÂNDIREA MILITARĂ ROMÂNEASCĂ

FONDATĂ ÎN ANUL 1864 SUB TITLUL „ROMÂNIA MILITARĂ”
- SERIE NOUĂ, ANUL XXXIII -

1/2022

REVISTĂ DE ȘTIINȚĂ MILITARĂ ȘI STUDII DE SECURITATE EDITATĂ DE STATUL MAJOR AL APĂRĂRII

EDITOR STATUL MAJOR AL APĂRĂRII

CONSILIUL EDITORIAL

Președinte

general-locotenent Gheorghită VLAD

Membri

general-maior Corneliu POSTU
contraamiral Ion-Cristian LIȘMAN
general-maior Claudiu-Mihail SAVA
general de brigadă Ciprian MARIN
general de brigadă Liviu Marian MAZILU
general de brigadă Nicolae MARIA-ZAMFIRESCU
general de flotilă aeriană Eugen MAVRIȘ
general de brigadă Gheorghe DIMA
general de brigadă Constantin SPÎNU
general de brigadă Dorin Corneliu PLEȘCAN
general de brigadă Ghiță BÂRSAN
general de brigadă Constantin Iulian VIZITIU
colonel Emilian CHIREA
comandor Marius ȘERBESZKI
comandor Alecu TOMA
colonel Florin-Eduard GROSARU

COLEGIUL DE REDACȚIE

Șef Secție Publicații Militare

colonel Mircea BARAC
mbarac@mapn.ro

Secretar de redacție

Alina PAPOI
apapoi@mapn.ro

Redactori

Iulia SINGER
Diana Cristiana LUPU

DTP

Adelaida-Mihaela DANDEȘ

ADRESA REDACȚIEI

București, str. Izvor nr. 110, sector 5
Cod poștal: 050564
Telefon: +4021.319.48.80/1005597; 1005596
Tel./fax: +4031.426.09.90
E-mail: gmr@mapn.ro
Web: gmr.mapn.ro

Tiparul a fost executat
la Centrul tehnic-editorial al armatei
sub comanda ____/2022 B 0207

Referenți științifici

prof.univ.dr. Iulian CHIFU
prof.univ.dr. Alina BĂRGĂOANU
prof.univ.dr. Cristian BARNA
conf.univ.dr. Silviu NATE
lect.univ.dr. Antonia COLIBĂȘANU
lect.univ.dr. Iulia ANGHEL
colonel dr. Dan COLEȘNIUC
colonel dr. Florin BĂBĂU
colonel dr. Vasile MARINEANU
colonel conf.univ.dr. Cosmin OLARIU
colonel conf.univ.dr. Cristian Octavian STANCIU
colonel conf.univ.dr. Daniel ROMAN
colonel conf.univ.dr. Ștefan-Antonio DAN-ȘUTEU
comandor conf.univ.dr. Lucian-Valeriu SCIPANOV
colonel conf.univ.dr. Ciprian PRIPOAE-ȘERBĂNESCU
locotenent-colonel conf.univ.dr. Andi-Mihail BÂNCILĂ
maior conf.univ.dr. Marinel-Adi MUSTAȚĂ
general de brigadă (r.) prof.univ.dr. Mircea VLADU
colonel (r.) prof.univ.dr. Sorin PÎNZARIU
colonel (r.) prof.univ.dr. Toma PLEȘANU
colonel (r.) prof.univ.dr. Gheorghe MINCULETE
conf.univ.dr. Anca Georgeta DINICU
conf.univ.dr. Dorel BADEA
conf.univ.dr. Aurelian RAȚIU
conf.univ.dr. Lucian ISPAS
conf.univ.dr. Ioan VIRCA
conf.univ.dr. Vasile CĂRUȚAȘU
conf.univ.dr. Constantin GRIGORAȘ
conf.univ.dr. Lavinie BOJOR
conf.univ.dr. Marius MILANDRU
conf.univ.dr. Mihai NEAG
colonel prof.univ.dr. Adrian LESENCIUC
colonel conf.univ.dr. Cătălin POPA
prof.univ.dr. Ion CHIORCEA
conf.univ.dr. Romeo BOȘNEAGU
colonel (r.) dr. Crăișor-Constantin IONIȚĂ
colonel conf.univ.dr. Dan-Lucian PETRESCU
dr. Alexandra SARCINSCHI
dr. Cristina BOGZEANU
dr. Mirela ATANASIU
dr. Cristian BĂHNĂREANU
prof.univ.dr.ing. Cezar VASILESCU
conf.univ.dr. Maria CONSTANTINESCU
conf.univ.dr. Aura CODREANU
dr. Dumitru PREDA
dr. Șerban CIOCULESCU
dr. Manuel STĂNESCU
dr. Alexandru MADGEARU
colonel dr. Florin ȘPERLEA
colonel (r.) prof.univ.dr. Ion GIURCĂ
colonel (r.) prof.univ.dr. Petre OTU
colonel (r.) prof.univ.dr. Daniel GHIBA
colonel (r.) dr. Mircea TĂNASE
colonel (r.) dr. Olivian STĂNICĂ
comandor (r.) dr. Gheorghe-Cristian BOGDAN

GÂNDIREA MILITARĂ ROMÂNEASCĂ

Revistă de știință militară și studii de securitate
editată de Statul Major al Apărării

Fondată în anul 1864 sub titlul „România Militară”
– serie nouă, anul XXXIII –

ISSN Print: 1454-0460

ISSN Online: 1842-8231

Revista *Gândirea militară românească* este revistă științifică
cu prestigiu recunoscut din domeniul
„Științe militare, informații și ordine publică”, potrivit evaluării
făcute de către Consiliul Național de Atestare a Titlurilor,
Diplomelor și Certificatelor Universitare în anul 2011
(<http://www.cnatdcu.ro/wp-content/uploads/2011/11/reviste-militare1.pdf>)

Revista *Gândirea militară românească* este inclusă în bazele de date
INDEX COPERNICUS INTERNATIONAL, CEEOL, EBSCO,
domeniul International Security & Counter-Terrorism Reference Center,
și în **Catalogul ROAD**

Responsabilitatea pentru conținutul materialelor publicate
revine în exclusivitate autorilor, în conformitate cu prevederile
Legii nr. 206 din 27.05.2004

**COPYRIGHT: sunt autorizate orice reproduceri, fără perceperea taxelor aferente,
cu condiția indicării precise a numărului și datei apariției revistei din care provin.**

O MOȘTENIRE DE LA 1864

Drumul spre modernitate al Oștirii Române a început în 1859, odată cu instituirea Corpului de Stat Major General al Principatelor Unite, actualmente Statul Major al Apărării.

La numai câțiva ani, în 1864, un grup de nouă căpitani, absolvenți ai celei dintâi promoții a Școlii de cadeți din București, a avut inițiativa creării unei „reviste de știință, artă și istorie militară”, cu denumirea „România Militară”.

Inițiatorii acestui demers publicistic – **G. Slăniceanu** (căpitan, șeful Batalionului de Geniu), **A. Gramont** (căpitan de stat major), **G. Borănescu** (căpitan de geniu), **G. Angheliescu** (căpitan de stat major), **A. Angheliescu** (căpitan de artilerie), **E. Arion** (căpitan de artilerie), **E. Boteanu** (căpitan de stat major), **E. Pencovici** (căpitan de stat major) și **C. Barozzi** (căpitan de geniu) –, educați nu doar în România, ci și în străinătate, erau animați de necesitatea dezvoltării, și în Armata Română, a unei activități teoretice consistente.

Programul¹ revistei, inclus încă din primul număr, apărut la 15 februarie 1864, conținea idei și demersuri novatoare, cu scopul de:

„- a lucra la organizarea sistemului nostru militar, ce Camera legiuitoare este chemată în curând a-l hotărî;

- a aduna și a cerceta instituțiile vechi militare ale Patriei, instituții ce au făcut atâtea veacuri gloria României și ne-au asigurat existența;

- a trata, în lipsă de orice uvraje militare, tot ce se raportă la instrucția Oastei, baza cea mai solidă a armatei;

- a întreține pe Oșteanul Român cu cunoștința evenimentelor militare ce se petrec în lume;

- a veni să lucrăm împreună și din toată inima la înălțarea și consolidarea edificiului ce este merit să asigure viitorul patriei noastre”².

Publicație independentă, dar aflată sub egida Ministerului de Război, „România Militară” și-a încetat apariția în 1866, din lipsă de fonduri și de abonați. Va reapărea după un sfert de veac, în 1891, tot la inițiativa unui grup de ofițeri din Marele Stat Major, care își propuneau „reproducerea studiilor serioase de organizare, de strategie, de arta de a conduce trupele în orice circumstanțe”³. La scurt timp, prin Înaltul Decret Regal nr. 3663 din 8 decembrie 1897, „România Militară” a devenit, de la 1 ianuarie 1898, „organul oficial de publicitate al Marelui Stat Major”.

C. Barozzi
(căpitan de geniu)

E. Pencovici
(căpitan de stat major)

E. Boteanu
(căpitan de stat major)

G. Borănescu
(căpitan de geniu)

G. Angheliescu
(căpitan de stat major)

A. Gramont
(căpitan de stat major)

E. Arion
(căpitan de artilerie)

G. Slăniceanu
(căpitan, șeful Batalionului de Geniu)

A. Angheliescu
(căpitan de artilerie)

¹ Din trecutul României Militare cu prilejul aniversării a 75 de ani de la apariția ei în viața armatei. 1864-1939, București, 1939, p. 31.

² Ibidem, p. 32.

³ România Militară, nr. 1, 1891, p. 6.

**Premiile revistei
GÂNDIREA MILITARĂ ROMÂNEASCĂ
se acordă în fiecare an,
de către Statul Major al Apărării,
celor mai valoroase lucrări din domeniul
științei militare, editate în anul precedent**

*Premiul
„General de brigadă
Constantin Hîrjeu”*

*Premiul
„General de divizie
Ștefan Fălcoianu”*

*Premiul
„Locotenent-colonel
Mircea Tomescu”*

*Premiul
„General de corp
de armată
Ioan Sichițiu”*

*Premiul
„Mareșal
„Alexandru Averescu”*

Termenul de transmitere a lucrărilor pentru ediția din acest an este 15 martie 2022.
Detaliile și regulamentul concursului pot fi consultate pe site: gmr.mapn.ro.

CUPRINS

TEORIE ȘI ARTĂ MILITARĂ	Mihai Marcel NEAG Lucian ISPAS	10	Considerații privind rolul analizei strategice pentru planificarea apărării în contextul actualelor riscuri și amenințări
	Mihai-Cristian STANCU	24	Comanda și controlul la nivelul grupării de forțe terestre
	Daniel GHEONDEA Toma PLEȘANU	42	Mobilitatea militară – o necesitate a timpului prezent
INFORMAȚII ȘI SECURITATE	Adrian-Victor VEVERA Alexandru GEORGESCU Carmen-Elena CÎRNU	62	Abordarea amenințărilor hibride din regiunea Mării Negre din perspectiva cadrului de protecție a infrastructurilor critice
	Mirela ATANASIU	80	Poziționarea Turciei într-o eventuală criză politico-militară declanșată de Federația Rusă în regiunea Mării Negre
	Alba Iulia POPESCU	102	Principalele riscuri și amenințări la flancul estic al NATO
	Adrian LESENCIUC Corneliu Mugurel COZMANCIUC	122	Cultura de securitate. Încercare de operaționalizare conceptuală pe coordonate constructiviste
	Valentin GEORGESCU	140	Securitatea rețelelor 5G – o problemă complexă
	Ecaterina-Elena MAȚOI Theodora-Maria TĂNASE	154	Nivelul indicelui „sărăcie multidimensională” din Liban în 2021: caracteristica unui stat eșuat sau a unui „stat al ONG-urilor?”
MANAGEMENTUL RESURSELOR PENTRU APĂRARE	Gabriela-Florina NICOARĂ	180	Considerații privind abordarea integrată a managementului resurselor pentru apărare
	Brîndușa Maria POPA	196	Cultura organizațională – factor modelator al leadershipului strategic
	Maria CONSTANTINESCU	210	Educația militară – între tradiție, modernism și găsirea unei direcții
	Aura CODREANU Cezar VASILESCU	228	Formarea profesională a liderilor militari din perspectiva rezilienței naționale
Alexandru STOIAN	258	Aspecte juridice ale exercitării funcției publice în cadrul sistemului național de apărare	

CONSIDERAȚII PRIVIND ROLUL ANALIZEI STRATEGICE PENTRU PLANIFICAREA APĂRĂRII ÎN CONTEXTUL ACTUALELOR RISCURI ȘI AMENINȚĂRI

Marcel Mihai NEAG

Lucian ISPAS

Academia Forțelor Terestre „Nicolae Bălcescu”, Sibiu

Prin lucrarea de față, am încercat să evidențiem rolul pe care îl are analiza strategică în abordarea științifică a aspectelor legate de corespondența dintre obiectivele fixate și resursele necesare atingerii acestor obiective, pentru a contribui la perfecționarea sistemului de planificare a apărării, în spiritul creșterii eficienței procesului.

Având în vedere complexitatea deosebită a domeniului, ne-am concentrat atenția pe importanța relației dintre viziunea militară și cea non-militară în cadrul analizei strategice a apărării.

Cuvinte-cheie: planificarea apărării, analiză strategică, resurse pentru apărare, capacități pentru apărare, planificare.

INTRODUCERE

Activitatea cotidiană se desfășoară în imediata apropiere a activităților de planificare integrată a apărării, iar sistemul de planificare al acesteia se menține compatibil cu procesele similare din organizațiile la care România este parte. Cadrul legal al planificării apărării implică puterea legislativă, vârfurile puterii executive, structura responsabilă de apărare, alte instituții ale statului. Mai mult decât atât, România a găsit de cuviință să aibă o lege a planificării apărării, astfel încât să existe siguranța aplicării modelului, care seamănă foarte bine cu modelul american, dar și cu multe alte modele din lume, indiferent că este vorba de aliați sau nu.

Referindu-ne strict la planificarea strategică, România a reușit să implementeze un sistem privind planificarea apărării, care este apreciat de către aliați și care funcționează în condiții bune. Arhitectura acestui sistem este inspirată de cea a sistemului folosit de NATO și a fost implementată, începând din anul 1998, cu sprijinul experților americani din cadrul Institutului pentru Analize în domeniul Apărării. Procesul de implementare a durat până în anul 2002, când sistemul a devenit complet operațional.

Principalul obiectiv al Sistemului de Planificare, Programare, Bugetare și Evaluare (SPPBE) constă în integrarea eforturilor structurilor Ministerului Apărării Naționale pentru utilizarea resurselor disponibile într-un mod eficient, în vederea realizării capacităților militare planificate. Sistemul asigură atât nevoile de management intern, cât și elaborarea documentelor de planificare solicitate de NATO.

În procesul de planificare a apărării un loc important îl ocupă analiza strategică, însă aceasta este condiționată de cooperarea între actori, care presupune cunoașterea corectă a teoriilor folosite pentru realizarea ei. Analiza strategică este o activitate de management asociată cu stabilirea și implementarea obiectivelor pe termen lung, menținând relații eficiente între organizație și mediul său, îndeplinind, în același timp, obiectivele stabilite de capacitățile sale interne. În urma unei astfel de analize profesionale, decidenții

Principalul obiectiv al Sistemului de Planificare, Programare, Bugetare și Evaluare constă în integrarea eforturilor structurilor Ministerului Apărării Naționale pentru utilizarea resurselor disponibile într-un mod eficient, în vederea realizării capacităților militare planificate. Sistemul asigură atât nevoile de management intern, cât și elaborarea documentelor de planificare solicitate de NATO.

vor putea să stabilească obiective concrete, realizabile și care să poată fi susținute cu resursele disponibile. Desigur, obligațiile derivate din angajamentele internaționale vor trebui să rămână priorități principale ale transformării.

Cercetarea în domeniul planificării apărării vizează atât perfecționarea fiecăreia dintre etapele planificării, cât și dezvoltarea de noi instrumente, care să permită adaptarea rapidă la dinamica politicii generale și la noile riscuri și amenințări la adresa omeniirii.

BAZA TEORETICĂ A SISTEMULUI DE PLANIFICARE A APĂRĂRII

Prin sistem de apărare înțelegem acea mulțime de operațiuni, instituții și mijloace care asigură suveranitatea, independența și integritatea teritorială a unui stat în cazul oricărei agresiuni armate a unor forțe exterioare teritoriului național.

Planificarea apărării este un proces auxiliar, care inițiază procesul numit apărare și, ca urmare, putem vorbi despre un sistem al planificării apărării, având intrări, ieșiri, structură proprie, operațiuni etc. Sistemul de planificare a apărării este, în fapt, un angrenaj de instituții specializate, capabile să elaboreze documente de planificare susceptibile a fi puse în operă. De asemenea, nu poate fi tratat în integralitatea sa ca subsistem al sistemului de apărare, deoarece aparține sistemului de planificare a securității, care face parte din sistemul de stat sau, în unele cazuri, unui sistem intermediar al planificării de stat. Așadar, cele două procese sunt diferite, chiar dacă o mare parte a sistemului de planificare a apărării este integrată, ulterior, în sistemul de apărare.

Deși există multe elemente comune conținute în structura celor două sisteme, există anumite diferențe care le separă. Dacă sistemul de apărare „produce” securitate militară, adică o serie de elemente (trupe, echipamente, alianțe etc.) care asigură valori fundamentale cum sunt suveranitatea sau integritatea teritorială, sistemul de planificare transmite la intrarea sistemului principal planuri și documente de planificare. Beneficiarul sistemului de planificare a apărării este tocmai sistemul de apărare, mai precis armata (sau echivalentul acesteia, Ministerul Apărării Naționale). Nivelul unu al planificării apărării este constituit de planificarea strategică, aceasta fiind atribut al politicului. Ieșirile sistemului de planificare strategică a apărării trebuie să folosească armatei și nu componentelor acesteia,

Planificarea apărării este un proces auxiliar, care inițiază procesul numit apărare și, ca urmare, putem vorbi despre un sistem al planificării apărării, având intrări, ieșiri, structură proprie, operațiuni etc. Sistemul de planificare a apărării este, în fapt, un angrenaj de instituții specializate, capabile să elaboreze documente de planificare susceptibile a fi puse în operă.

indiferent de importanța lor în sistem. Documentele strategice se fac pentru armată și nu pentru categorii de forțe sau pentru oricare altă subdiviziune a Ministerului Apărării Naționale.

Prin planificare înțelegem activitatea de alegere a unor obiective de întreprins și de stabilire a modalităților, procedurilor și planurilor necesare pentru atingerea lor, celelalte calități ale sale fiind necesare, în primul rând, cunoașterii și analizei. O problemă deosebită o constituie limitele planificării, în sensul că planul este un produs care poate ajuta obiectivul real și nu factorul care determină atingerea acestuia. Altfel spus, apărarea nu se poate realiza exclusiv prin elaborarea planurilor de apărare, ci numai prin acțiunile specifice.

Strategia este un plan conceput la nivelul cel mai înalt al sistemului-subiect, în care ponderea obiectivelor de tip politic este superioară celei a obiectivelor de tip operațional. Atât abordarea sistemică, precum și cea procesuală permit judecarea din afară a sistemului, proiectarea sau reprojectarea sa în funcție de rezultatele obținute. La nivel strategic, identificarea intrărilor și ieșirilor din sistem este esențială, mai ales că un sistem este un set de componente interconectate și având un scop.

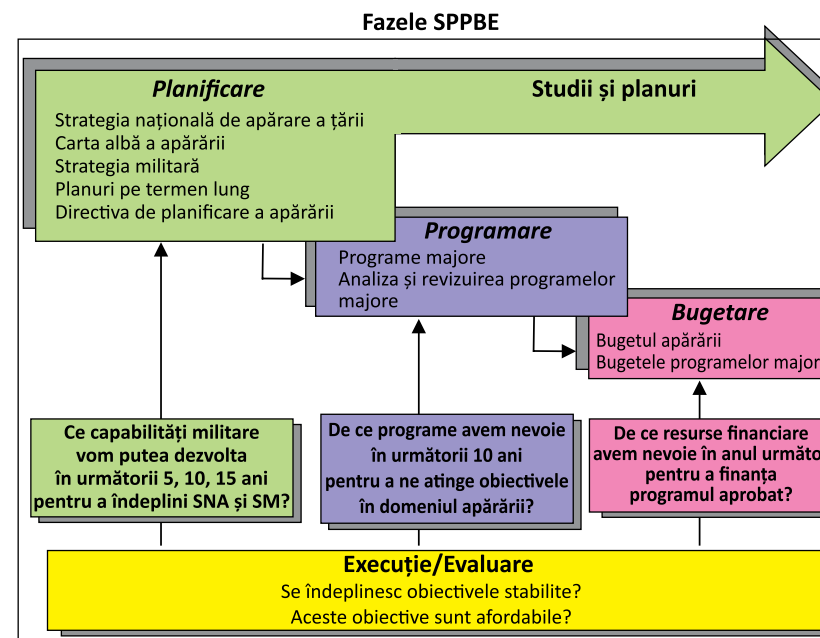

Figura nr. 1: Sistemul de Planificare, Programare, Bugetare și Evaluare în Ministerul Apărării Naționale (preluare de pe <https://dpap.mapn.ro/pages/view/112>)

Strategia este un plan conceput la nivelul cel mai înalt al sistemului-subiect, în care ponderea obiectivelor de tip politic este superioară celei a obiectivelor de tip operațional. Atât abordarea sistemică, precum și cea procesuală permit judecarea din afară a sistemului, proiectarea sau reprojectarea sa în funcție de rezultatele obținute. La nivel strategic, identificarea intrărilor și ieșirilor din sistem este esențială, mai ales că un sistem este un set de componente interconectate și având un scop.

Directiva de planificare a apărării este documentul care reglementează planificarea integrată a apărării la nivelul Ministerului Apărării Naționale în ceea ce privește relația politici-resurse-capabilități și asigură o viziune comună în ceea ce privește obiectivele, prioritățile și oportunitatea alocării resurselor, stabilind și legăturile cu sistemul de planificare a apărării care se desfășoară în cadrul NATO. Conform normelor în vigoare, Directiva de planificare a apărării este elaborată de către Direcția planificare integrată a apărării (DPIA) și aprobată de ministrul apărării naționale, având un orizont de timp de zece ani și fiind revizuită anual.

Riscurile asociate unei agresiuni convenționale asupra teritoriului național, deși sunt la un nivel minim, nu trebuie neglijate sau excluse, având în vedere poziționarea geografică a României, în proximitatea unor zone cu riscuri ridicate de securitate, precum și asumarea, de către statul român, a unui rol activ în securizarea flancului estic al NATO și în păstrarea echilibrului strategic în plan regional.

RISCURI ȘI AMENINȚĂRI MILITARE ASUPRA SECURITĂȚII CU IMPACT ASUPRA PLANIFICĂRII APĂRĂRII

Mediul de securitate în care România își apără interesele și își promovează obiectivele naționale de securitate este caracterizat de competiția geopolitică între actorii cu interese globale sau regionale, de un dinamism ridicat, de volatilitate/instabilitate, de imprevizibilitate, precum și de impactul fără precedent al pandemiei de COVID-19, cu efecte în cascadă asupra tuturor palierelelor vieții sociale, economice și politice. *Strategia militară a României* formulează destul de confuz riscurile și amenințările cu care se confruntă România: „... principalele riscuri și amenințări de natură militară la adresa securității naționale sunt determinate de continuarea consolidării potențialului militar în vecinătatea României (militarizarea Crimeii și a bazinului Mării Negre de către Federația Rusă), desfășurarea exercițiilor militare (în special a celor cu termen scurt de notificare) și dezvoltarea capacităților ofensive și defensive pe flancul estic al NATO” (*Strategia militară a României*, 2021, p. 7).

Riscurile asociate unei agresiuni convenționale asupra teritoriului național, deși sunt la un nivel minim, nu trebuie neglijate sau excluse, având în vedere poziționarea geografică a României, în proximitatea unor zone cu riscuri ridicate de securitate, precum și asumarea, de către statul român, a unui rol activ în securizarea flancului estic al NATO și în păstrarea echilibrului strategic în plan regional.

Astfel, apar două tipuri de planificare a apărării: planificarea apărării colective și planificarea apărării naționale, procese care diferă semnificativ, dar care au mari domenii de intersecție. Îmbinarea celor două tipuri de planificare poate produce efecte sinergetice, care duc la creșterea eficienței procesului principal (apărare – securitate

militară), dar care fac mai dificil procesul auxiliar (planificarea apărării), obligând planificatorii la o fundamentare mult mai laborioasă a planurilor de apărare. Eliminarea redundanțelor inutile, asigurarea complementarității, provocarea unei diviziuni a specializării în domenii distincte, toate acestea trebuie să țină seamă, simultan, de interesele comune și de cele naționale.

Reținem că amenințările cele mai semnificative asupra mediului de securitate sunt: criza economică determinată de pandemia de Covid-19, consolidarea potențialului militar în vecinătatea României, inclusiv pe flancul estic, respectiv pe frontiera NATO, comportamentul ofensiv/agresiv, inclusiv în plan economic, al unor entități statale, temporizarea proceselor de adaptare a Alianței la amenințările din vecinătatea estică și sudică, volatilitatea stării de securitate în Balcanii de Vest, instabilitatea din Orientul Mijlociu și Africa de Nord, amenințarea teroristă, acțiunile informative ostile, acțiuni ostile de influență derulate în spațiul public, atacurile cibernetice, proliferarea armelor de distrugere în masă și a vectorilor purtători, fenomenul de criminalitate organizată, criminalitatea informatică, distorsiunile de pe piețele energetice, interferențe nedorite și preluări străine ostile ale unor operatori economici (*Strategia Națională de Apărare a Țării pentru perioada 2020-2024*, pp. 24-25).

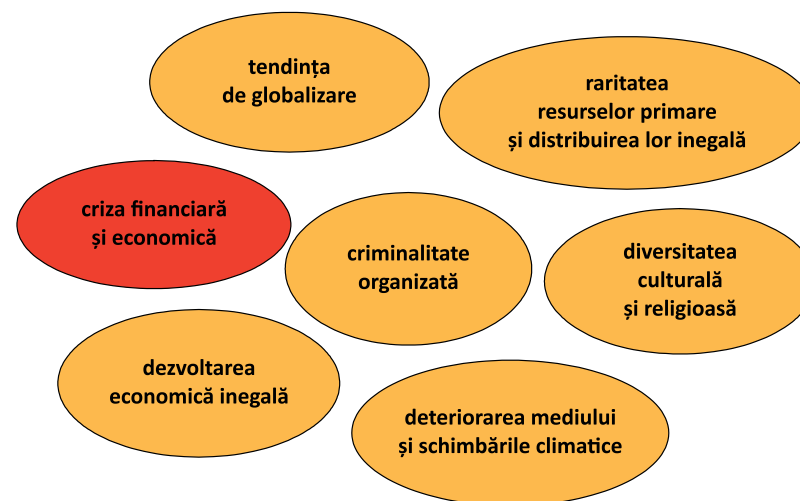

Figura nr. 2: Tabloul provocărilor actuale

În mod logic, apărarea urmează a fi planificată pentru astfel de amenințări, fiind evident că șansele unei poziționări a țării noastre pe locul de consumator de apărare sunt extrem de mici, în viitorul

GÂNDIREA MILITARĂ ROMÂNEASCĂ

Amenințările cele mai semnificative asupra mediului de securitate sunt: criza economică determinată de pandemia de Covid-19, consolidarea potențialului militar în vecinătatea României, comportamentul ofensiv/agresiv, inclusiv în plan economic, al unor entități statale, temporizarea proceselor de adaptare a Alianței la amenințările din vecinătatea estică și sudică, volatilitatea stării de securitate în Balcanii de Vest, instabilitatea din Orientul Mijlociu și Africa de Nord, amenințarea teroristă, acțiunile informative ostile de influență derulate în spațiul public, atacurile cibernetice.

previzibil, rămânând cu rolurile de beneficiar și furnizor de securitate și cu cel de furnizor de apărare pentru asigurarea securității internaționale. Ipotezele de planificare vor trebui, astfel, să diminueze eforturile națiunii pentru creșterea capacității de apărare pe propriul teritoriu și pentru orice tip de conflict din regiunea noastră geografică și să amplifice eforturile pentru respectarea angajamentelor față de aliați, inclusiv participarea efectivă și eficientă în teatrele de operații.

Planificarea apărării colective diferă sensibil de planificarea apărării naționale, în special din pricina diferențelor în modul de alocare a resurselor, principalele intrări în sistem. Pe de altă parte, omiterea avantajelor pe care le oferă sistemele de apărare colectivă duce la risipirea resurselor, afectând însăși securitatea statelor ce procedează astfel.

NECESITATEA ANALIZEI STRATEGICE A APĂRĂRII ÎN FUNDAMENTAREA PLANIFICĂRII APĂRĂRII

Fără a face procese de intenție, considerăm că, de prea multe ori, lipsa resurselor ne face să planificăm inutil pentru rezultate intangibile, după cum ne stabilim ținte care nu au un fundament de utilitate. De aceea, procesul de planificare debutează printr-o analiză strategică exigentă. După cum vom vedea, există o multitudine de „rețete” pentru efectuarea acestei analize, din care vom încerca să o alegem pe cea mai performantă.

O parte a neajunsurilor care provoacă o calitate discutabilă a rezultatelor procesului de planificare și, în aval, procesului de apărare sunt cauza unei insuficiente fundamentări a planificării, în sensul că obiectivele sunt stabilite, de multe ori, pe baza opiniilor și nu a cunoașterii. Înainte de stabilirea obiectivelor, organizația trebuie să analizeze cu atenție situația sa curentă și să o compare cu situația dorită, astfel încât transformarea să poată fi susținută de resursele disponibile.

Analiza strategică este un mijloc de transformare a datelor obținute în procesul de analiză a mediului în planul de strategie al unei organizații. Instrumentele sale sunt metode cantitative, modele formale și studiul specificului unei organizații date. Scopul principal al analizei strategice este luat în considerare pentru a evalua cele mai mari impacturi asupra poziției actuale și viitoare a organizației analizate. Este la fel de important să se determine impactul specific asupra

alegerilor strategice. Pe baza obiectivelor identificate ale organizației, sunt determinate principalele sarcini cu care se confruntă organizația, ceea ce va ajuta la prezentarea indicatorilor pentru planificarea strategică (Analiza strategică, 2021).

De fiecare dată când este urmărit un obiectiv, trebuie să existe siguranța că este tangibil, pentru a nu irosi resursele avute la dispoziție. Pentru aceasta, trebuie să fie apreciate cât mai corect costurile îndeplinirii scopului și să fie luate măsuri pentru a putea plăti respectivele costuri. Limitele destul de strânse ale planificării ne indică faptul că ea poate sprijini procesul, dar că nicidecum nu îl poate înlocui. Pe de altă parte, o planificare de bună calitate poate ajuta procesul propriu-zis spre a fi mai eficace și mai eficient.

O planificare de bună calitate trebuie să fie bine fundamentată, riguros executată și suficient de flexibilă pentru a permite corecțiile necesare în urma evaluării periodice a rezultatelor obținute. Analiza strategică a apărării este metoda cea mai utilizată pentru această primă condiție ce asigură utilitatea planificării: fundamentarea. Aceasta se referă la evaluarea intrărilor și ieșirilor posibile din sistemul propriu-zis, astfel încât planul să fie realizabil și realist. Contextul economic și social de astăzi, marcat de criza economică severă la nivel internațional și național, obligă la încadrarea strictă în rezonabilitate a planurilor noastre pe termen scurt și mediu.

Argumentarea deciziei este, de cele mai multe ori, la fel de clară cu argumentarea oricăreia dintre variantele intrate în discuție, fapt ce adâncește prezumția de arbitrar în procesul decizional. O analiză serioasă trebuie să permită elaborarea unor decizii bune, eficace, iar din punctul nostru de vedere, soluția este nuanțată în:

- fundamentarea planificării este obligatorie (analiza strategică a apărării este de dorit);
- modelul unui astfel de instrument pentru fundamentarea planificării este la îndemână (analiza strategică a apărării poate fi aplicată);
- efectul unei astfel de analize nu este garantat dacă nu este acceptat de toți actorii implicați (la analiză trebuie să participe toți cei interesați);
- costurile analizei devin pură risipă dacă organismele decidente nu au încredere în proces (decidenții trebuie să fie informați permanent de rezultatele analizei și să intervină direct când nu sunt de acord cu efectele).

O planificare de bună calitate trebuie să fie bine fundamentată, riguros executată și suficient de flexibilă pentru a permite corecțiile necesare în urma evaluării periodice a rezultatelor obținute. Analiza strategică a apărării este metoda cea mai utilizată pentru această primă condiție, ce asigură utilitatea planificării: fundamentarea.

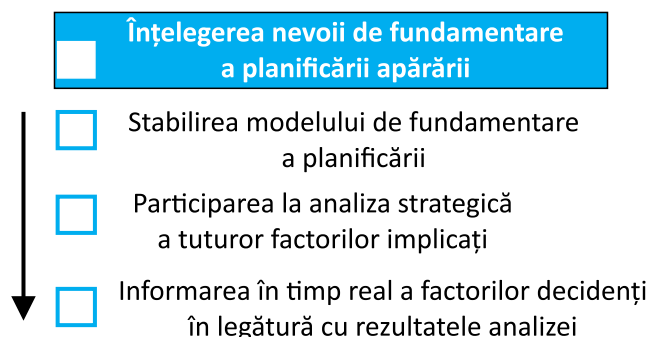

Figura nr. 3: Condițiile eficacității analizei strategice

Suntem convinși că apelul la analiza strategică a fost determinat de nevoia de înțelegere a modului de fundamentare a planificării sau poate chiar de nevoia de fundamentare științifică a acesteia. Cu toate acestea, intenția de a se acorda o importanță și mai mare analizei a condus la apelarea unor documente de referință care se elaborează în Statele Unite ale Americii, respectiv Regatul Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord. O analiză atentă, acceptabilă și, ulterior, acceptată de actorii interesați ai sistemului oferă rezultate care să alcătuiască, într-un anumit moment, un document adoptat de instituțiile îndreptățite. Discuțiile referitoare la realizarea unei analize strategice a apărării s-au concentrat asupra mai multor variante de conținut. Noi vom prezenta, în continuare, o variantă pe care o vom caracteriza pe scurt:

1. Premise (Mediul de securitate; Resurse financiare; Angajamente; Misiuni).
2. Cerințe militare (Cerințe operaționale; Cerințe de capabilități; Alte cerințe derivate din celelalte misiuni cuprinse în Directiva politico-militară).
3. Funcționalitatea sistemului național de securitate (Consultare instituțională; Proces decizional; Punere în practică și Evaluare periodică).
4. Resurse umane (Categoriile și fluxul de personal – ofițeri, subofițeri, maiștri militari, voluntari și personal civil; Corespondența dintre fluxurile de personal și viitoarea structură de forțe; Atractivitatea carierei militare; Optimizarea utilizării resursei umane).
5. Programe de înzestrare (Criterii de prioritizare).

6. Logistică (Logistica de consum; Logistica de producție; Asigurarea medicală pentru forțele expediționare; Propuneri pentru eliminarea bunurilor excedentare).
7. Infrastructura (Infrastructura critică; Măsuri pentru infrastructura excedentară).
8. Structura de forțe (Forțe; Structuri de conducere și comandă; Structuri administrative și de sprijin).
9. Eficientizarea actului de conducere/comandă (Perfecționarea planificării apărării; Sistemul de planificare a politicilor publice).
10. Noi direcții și priorități în procesul de transformare a apărării.

Etapile esențiale ale analizei strategice reprezintă ordinea cronologică a unor activități ce compun analiza.

Prima etapă este cea de analiză a cadrului politicii de apărare, subliniindu-se faptul că trebuie avute în vedere: evaluarea amenințărilor și riscurilor, proiecții economice și financiare, precum și analiza demografică. Ideea este că aceste domenii de analiză sunt considerate obligatorii, dar obiectul analizei poate fi extins. Considerăm că prima etapă trebuie să se concentreze asupra următoarelor componente:

- cadrul legislativ în domeniul apărării;
- cadrul instituțional destinat domeniului;
- sistemul de planificare strategică și documentele principale;
- principalele riscuri și amenințări referitoare la apărarea națională;
- proiecțiile economico-financiare;
- analiza demografică.

Complexitatea unei astfel de analize rezidă tocmai din interdependența evidentă între componente, interdependență care conduce la necesitatea coordonării etapei la un nivel foarte înalt.

Cea de-a doua etapă constă în stabilirea ipotezelor de planificare, adică de stabilire a unor constante ale sistemului de apărare, cum sunt (în opinia noastră): apartenența la organizații internaționale, țintele și obiectivele precizate de documentele strategice, principiile aplicate, sistemul de decizie. Aceste ipoteze provin, în general, din cadrul normativ existent.

A treia etapă este deosebit de importantă pentru succesul analizei și constă în elaborarea unor scenarii plauzibile, derivate din sistemul de riscuri și amenințări la care România este expusă, din punct de vedere militar. Această etapă poate permite desfășurarea în continuare a analizei numai în cazul acoperirii totale a tabloului de riscuri

Prima etapă este cea de analiză a cadrului politicii de apărare, subliniindu-se faptul că trebuie avute în vedere: evaluarea amenințărilor și riscurilor, proiecții economice și financiare, precum și analiza demografică.

și amenințări, lucru dificil de realizat în momentul în care respectivele amenințări nu devin concrete. De exemplu, una dintre cele mai importante amenințări actuale este proliferarea armelor de distrugere în masă și a vectorilor purtători. Cum poate contracara România o astfel de amenințare? Evident, amenințarea cu caracter general trebuie concretizată în tipuri de acțiuni posibile, de la atac nuclear din partea agresorului asupra unor obiective aflate pe teritoriul național și până la participarea efectivă la acțiunile de control al armamentelor sau la acțiuni militare împotriva unor state care se sustrag controlului internațional.

Pe baza acestor scenarii, organismul militar decide cu privire la misiunile și sarcinile pe care și le asumă, ținând cont permanent de oportunitățile pe care le oferă apartenența la organizațiile din care face parte și reducând la minimum redundanțele posibile între capacitățile militare naționale și cele ale Alianței. Abordarea logică a acestei etape permite, în primă fază, misiunile și sarcinile care trebuie îndeplinite de forțele armate pentru atingerea țintelor propuse, urmând ca acele componente ce revin forțelor armate naționale să fie precizate ulterior. Oricum, ideea de bază constă în faptul că este absolut improbabil ca forțele armate naționale să îndeplinească misiuni în afara apărării colective.

În etapa următoare se identifică acele capacități militare care sunt necesare pentru realizarea misiunilor și sarcinilor descrise în etapa anterioară. Aceste capacități constituie una dintre ieșirile principale ale procesului de analiză.

Dezvoltarea unui catalog de costuri credibil și exact constituie o etapă aparent auxiliară, dar este vorba despre o problemă foarte prezentă în spațiul național. Catalogul trebuie să țină seamă de standardele NATO, pentru a se asigura interoperabilitatea, și trebuie să se țină cont de faptul că majoritatea misiunilor se desfășoară în cadrul Alianței sau alături de state membre al Alianței. Opțiunile trebuie să includă dezvoltarea unor structuri de forțe alternative, identificarea deficiențelor de capacități și dezvoltarea de opțiuni care să acopere aceste deficiențe (materiale și non-materiale). Prioritățile trebuie stabilite, deoarece, chiar în situația în care toate opțiunile sunt necesare, este evident că nu pot fi acoperite instantaneu, mai ales din pricina rarității resurselor.

Etapa finală constă în alocarea resurselor și finalizarea planului de implementare. Dincolo de această etapă începe procesul de realizare a obiectivelor propuse, într-o anumită ordine, cu caracteristici și responsabili stabiliți.

Rezultatul cel mai important al analizei îl constituie capacitățile militare. Conceptul de capacitate a evoluat și a devenit din ce în ce mai uzitat în diversele medii, îndeosebi în domeniul apărării, aflându-se la baza unor adevărate noi științe. Astfel, capacitatea „este inima ingineriei sistemelor, deși, din păcate, ea este rareori precizată ca atare în abordările bazate pe această știință”. (Neaga, Henshaw, Yue, 2009, p. 3). Pe baza acestui concept a fost creat sistemul de planificare bazat pe capacități, care înseamnă „să planifici, în condițiile incertitudinii, realizarea unor capacități care să răspundă unor arii largi de provocări și circumstanțe specifice zilelor noastre, în interiorul unui cadru economic ce te obligă adesea la alegere”. (Davis, 2002, p. 18). O capacitate militară este formată din următoarele componente: instrucție, echipament, personal, informații, doctrină și concepte, organizare, infrastructură, logistică. Modificarea unei componente determină modificarea corespunzătoare a celorlalte, ceea ce înseamnă că efectele unor decizii aparent locale se regăsesc în toate componentele capacității.

Așadar, pe baza studiului diverselor cerințe cărora trebuie să le facă față sistemul de apărare, se poate întocmi o listă de capacități care vor permite îndeplinirea obiectivelor stabilite. Fiecare dintre aceste capacități este o sumă de componente care sunt legate organic, în ideea funcționării lor în mod real.

Din acest moment, fiecare componentă trebuie planificată pentru a corespunde, fiecare dintre ele, operabilității întregului. Pentru întreg și pentru fiecare componentă se pot întocmi planurile de implementare, care sunt, de fapt, ieșiri ale procesului de analiză strategică. Reducând admisibil la exemplul de mai sus, se vor descrie misiunile de luptă, vor fi precizate echipamentul necesar și achizițiile, se va completa instruirea personalului, se va studia terenul misiunii și se vor preciza noile nevoi de infrastructură etc.

Desigur că planurile de implementare la nivel strategic au o complexitate foarte mare și un grad de detaliere care să le permită flexibilitatea, pe baza lor elaborându-se documentațiile finale. Și de această dată, așa cum am procedat și mai înainte, atragem atenția asupra prevederii etapelor de verificare a rezultatelor, pentru a nu pica

Etapa finală a analizei strategice constă în alocarea resurselor și finalizarea planului de implementare. Dincolo de această etapă începe procesul de realizare a obiectivelor propuse, într-o anumită ordine, cu caracteristici și responsabili stabiliți.

Pentru analiza cadrului politicii de apărare, trebuie avute în vedere: evaluarea amenințărilor și riscurilor, proiecții economice și financiare, precum și analiza demografică. Aceste domenii de analiză sunt considerate obligatorii, dar obiectul analizei poate fi extins.

În capcana tradițională a planificării și a nu epuiza resursele disponibile înainte de a asigura funcționalitatea capacității.

Actuala strategie militară a României este parte a unui efort de planificare mai larg, desfășurat într-o perioadă în care provocările la adresa securității și apărării capătă dimensiuni noi, în timp ce pandemia de Covid-19 continuă să-și manifeste influențele nu numai în planul medical, dar și în cel social, economic, diplomatic și securitar. Ea asigură direcționările necesare până în 2024, dar așază, în același timp, bazele transformării durabile a Armatei până în anul 2040. (Strategia militară a României, 2021, p. 3).

În opinia noastră, noua Strategie militară este vagă, optimistă și plină de promisiuni neclare. Strategia subliniază că riscurile la adresa României pot fi potențate de vulnerabilități cu efect în plan militar (slaba infrastructură feroviară și rutieră și inadaptarea industriei de apărare la nevoile armatei), dar și de unele lacune legislative din domeniul securității naționale, pe care nu le nominalizează. Nu rezultă că înainte de adoptarea acestui document guvernul ar fi înțeles aceste lipsuri pentru 2021-2024 și că ar avea vreun plan pentru remedierea lor, fiindcă și în Strategiile anterioare au fost menționate, dar au rămas doar pe hârtie. Nu sunt explicitate aspectele referitoare la planificarea răspunsului cuprinzător la amenințările hibride, cum se asigură resursele necesare pentru modernizarea forțelor armate, ce capacități cu dublă utilizare se dezvoltă, în context național și în comun cu statele aliate și parteneri.

Gândirea critică este o gândire reflexivă, generată de necesitatea reacției la factorii de mediu, în vederea stabilirii veridicității acestora și a modalităților optime de răspuns, clarificând, totodată, obiectivele. Complementar, gândirea creativă generează idei noi, pe care le combină cu cele vechi pentru obținerea unor soluții inovative.

Gândirea critică este o gândire reflexivă, generată de necesitatea reacției la factorii de mediu, în vederea stabilirii veridicității acestora și a modalităților optime de răspuns, clarificând, totodată, obiectivele. Complementar, gândirea creativă generează idei noi, pe care le combină cu cele vechi pentru obținerea unor soluții inovative. Este nevoie însă de un climat afectiv optim, de un anumit nivel de acceptare a schimbării și de perspective mai flexibile, ceea ce reprezintă o provocare pentru organizația militară.

În concluzie, obiectivul general al planificării integrate a apărării îl constituie optimizarea procesului de alocare și utilizare a resurselor destinate armatei în vederea obținerii și menținerii capacităților necesare îndeplinirii angajamentelor asumate de către România în cadrul NATO și al UE, devenind, astfel, un element important în creșterea nivelului de eficacitate.

CONCLUZII

Ritmul alert de transformare a mediului regional și internațional de securitate, prognoza mediului de securitate, evoluțiile tehnologice și influențele lor asupra domeniului militar evidențiază rolul deosebit al procesului de elaborare a Analizei strategice a apărării a României. Această analiză reprezintă un proces politic, militar, interinstituțional și social prin care se stabilesc interesele și obiectivele statului în domeniul apărării și securității, plecând de la evoluțiile de securitate la nivel regional și internațional. Analiza strategică poate oferi răspuns la întrebările legate de obiectivele strategice militare pe care România le poate îndeplini și despre contribuția țării noastre la misiunile organizațiilor internaționale din care face parte, în vederea promovării și menținerii unui climat de securitate regional și internațional.

În general, orice analiză se formalizează printr-o serie de documente care dovedesc raționalitatea deciziilor ce urmează a fi luate pentru atingerea obiectivelor. Cele mai multe dintre ele sunt neinteresante pentru terți, iar în unele cazuri, printre care și cazul nostru, informația conținută în documente trebuie să fie foarte confidențială. Pe de altă parte, majoritatea analizelor de anvergură produc și un document public, indiferent că este supus cunoașterii întregii societăți sau numai unei părți interesate a acesteia.

În speță, analiza strategică a apărării trebuie să își atașeze un document public, care să poată convinge diversele segmente ale societății de necesitatea asigurării unor fonduri însemnate pentru securitate militară, chiar dacă România a fost ferită de agresiuni militare în ultimele șapte decenii.

Una dintre problemele atipice cu care se confruntă construcția sistemului național de apărare este și improbabilitatea testării în condiții reale. Acest lucru poate duce la aprecieri incorecte cu privire la utilitatea și eficiența sa, în ambele sensuri. Este posibilă, în astfel de condiții, subaprecierea sau supraaprecierea capacității de apărare.

RESURSE BIBLIOGRAFICE:

1. Davis, A. (2002). *Analytic Architecture for Capabilities-Based Planning*, RAND.
2. Neaga, E.I., Henshaw, M., Yue, Y. (2009). *The Influence of the Concept of Capability-based Management on the Development of the Systems Engineering Discipline*, 7th Annual Conference on Systems Engineering Research.
3. *Analiza strategică* (2021), <https://prowines.ru/ro/kassa/strategicheskii-analiz-cel-principy-rezultaty-strategicheskii.html>, accesat la 13 septembrie 2021.
4. *Strategia militară a României* (2021). București.
5. *Strategia Națională de Apărare a Țării pentru perioada 2020-2024* (2020). București.

Analiza strategică a apărării trebuie să își atașeze un document public, care să poată convinge diversele segmente ale societății de necesitatea asigurării unor fonduri însemnate pentru securitate militară, chiar dacă România a fost ferită de agresiuni militare în ultimele șapte decenii.

Gândirea critică este o gândire reflexivă, generată de necesitatea reacției la factorii de mediu, în vederea stabilirii veridicității acestora și a modalităților optime de răspuns, clarificând, totodată, obiectivele. Complementar, gândirea creativă generează idei noi, pe care le combină cu cele vechi pentru obținerea unor soluții inovative.

COMANDA ȘI CONTROLUL LA NIVELUL GRUPĂRII DE FORȚE TERESTRE

Locotenent-colonel Mihai-Cristian STANCU

Comandamentul Corpului Multinațional Sud-Est, Sibiu

Comanda și controlul reprezintă nu numai o funcție a luptei, dar și un sistem care înglobează personalul, procesele, sistemul de comunicații și informatic, precum și punctele de comandă cu ajutorul cărora se conduce acțiunea militară a Grupării de Forțe Terestre/GFT și, în general, a oricărei structuri de forțe. Comanda și controlul, mai mult decât oricare dintre funcțiile luptei, influențează rezultatul acțiunii militare.

Pentru elaborarea acestui articol, am folosit metode de analiză și cercetare științifică specifice sociologiei, dar cu aplicabilitate în domeniul științei militare. Pentru analiza comenzii și controlului ca funcție a luptei, am utilizat metoda culegerii de date, dar și metoda istorică, în scopul de a arăta care sunt rădăcinile comenzii misiunii în istoria artei militare. Ulterior, folosind metoda analizei, am prezentat aspectele cele mai importante privind organizarea sistemului de comandă și control la nivelul GFT, dar și un „cod de bune practici” în ceea ce privește organizarea ritmului de luptă – Battle Rythm/BR – și luarea deciziei pe timpul executării acțiunilor militare.

Realizarea unui sistem de comandă și control eficient la nivelul GFT este condiționată de respectarea principiilor comenzii și controlului și armonizarea proceselor de stat major desfășurate la nivelul punctelor de comandă organizate pe timpul acțiunilor militare, astfel încât să fie optimizat ciclul decizional înțelegere – analiză – planificare/sincronizare – decizie – diseminare.

Cuvinte-cheie: control, punct de comandă, module integrate, decizie, module funcționale.

COMANDA ȘI CONTROLUL ÎN ACȚIUNILE TACTICE

Comanda și controlul reprezintă nu numai o funcție a luptei, așa cum se precizează în doctrina națională la nivelul Forțelor Terestre și în cadrul elementelor doctrinare specifice Alianței Nord-Atlantice și armatei Statelor Unite ale Americii. Reprezintă, totodată, un sistem care înglobează toate celelalte funcții de luptă, prezent în fiecare dintre ele, determinant pentru rezultatul final al oricărei acțiuni militare. Dar, așa cum se stipulează în prevederile doctrinare specifice armatei SUA, comanda și controlul constituie o componentă a puterii de luptă a structurilor militare, alături de leadership, date și informații, manevră și mobilitate, sprijin prin foc, sprijin logistic și protecție (F.M. 3-0, Operations, 2017, pp. 2-21).

De asemenea, în *F.T.-2, Manualul activității de stat major a comandamentelor din Forțele Terestre în operații*, „comanda reprezintă autoritatea cu care este investită o persoană pentru direcționarea, coordonarea și controlul forțelor militare. Comanda se bazează pe interacțiunea care există între comandant și subordonați”. (2019, p. 13). În cadrul aceleiași publicații doctrinare, „controlul reprezintă supravegherea continuă, direcționarea și coordonarea forțelor în conformitate cu planul și intenția comandantului”. (Ib., p. 14).

La nivelul Grupării de Forțe Terestre/GFT, ca în cazul oricărei structuri militare din NATO, există două concepte privind exercitarea și manifestarea comenzii și controlului, și anume: *comanda misiunii*, pe care o vom denumi în continuare *comanda bazată pe misiunea primită*, și *comanda bazată pe ordine detaliate*.

Comanda bazată pe misiunea primită (mission command/MC) este conceptul de manifestare specific la nivelul structurilor militare din NATO și este recomandat ca liderii militari să folosească acest mod de exercitare a comenzii și controlului. În acest fel, libertatea de acțiune a comandanților subordonați este asigurată, acestora fiindu-le precizate intenția comandantului eșalonului superior și misiunea structurii, în scopul de a-i lăsa pe aceștia să aleagă modul în care o vor executa, prin planificarea și executarea sarcinilor care vor concura la îndeplinirea obiectivului primit.

„Comanda reprezintă autoritatea cu care este investită o persoană pentru direcționarea, coordonarea și controlul forțelor militare. Comanda se bazează pe interacțiunea care există între comandant și subordonați”.

„Controlul reprezintă supravegherea continuă, direcționarea și coordonarea forțelor în conformitate cu planul și intenția comandantului”.

*Comanda bazată pe misiunea primită își are originile în conceptul german **Auftragstaktik**, care este o formă de tactică militară în care efortul principal îl reprezintă rezultatul/obiectivul luptei și nu implicarea specifică în modul de executare a acesteia. Comanda bazată pe misiunea primită a apărut ca rezultat al reformei armatei prusace după înfrângerea acesteia de către armata franceză, în bătălia de la Jena, în 1809.*

Comanda bazată pe misiunea primită își are originile în conceptul german **Auftragstaktik**, care este o formă de tactică militară în care efortul principal îl reprezintă rezultatul/obiectivul luptei și nu implicarea specifică în modul de executare a acesteia. Comanda bazată pe misiunea primită a apărut ca rezultat al reformei armatei prusace după înfrângerea acesteia de către armata franceză, în bătălia de la Jena, în 1809. Sub conducerea și coordonarea lui Helmuth von Moltke, responsabilii cu pregătirea și implementarea măsurilor de reformare a armatei prusace s-au gândit la o altă abordare privind planificarea campaniilor militare și conducerea forțelor pe câmpul de luptă de mari dimensiuni. Astfel, principala problemă a dezbaterii premergătoare implementării conceptului de *comandă bazată pe misiunea primită* a fost reprezentată de faptul că acei comandanți care sunt subordonați structurilor militare de nivel mare (corp de armată, grupare de forțe terestre, grupare de forțe întrunite etc.) au o înțelegere mai bună a mediului operațional la nivel local decât statele majore ale eșaloanelor superioare, ceea ce reprezintă o premisă importantă pentru a fi în măsură să răspundă în mod adecvat, rapid și eficient la amenințările sau oportunitățile apărute pe câmpul de luptă. Cu alte cuvinte, comandanții subordonați (de divizie, brigadă) trebuie să aibă autoritatea de a lua decizii în favoarea rezultatului final al acțiunii militare, în limitele admise de intenția comandantului eșalonului superior și de misiunea primită de la acesta. După ce acest concept a fost aplicat, în mod experimental, în cadrul conflictelor danezo-prusac din anul 1864, austro-prusac din anul 1866 și franco-prusac din anul 1870, **Auftragstaktik** a fost implementat în *Regulamentul de instruire al armatei germane* în anul 1888. Din acel moment, în istoria militară au existat numeroase exemple de întrebuițare cu succes a conceptului de *comandă bazată pe misiunea primită*. Printre acestea, de referință este planul general elaborat de statul major al Aliaților, în anul 1944, pentru invadarea Europei și înfrângerea armatei germane. Astfel, utilizând acest concept, lupta forțelor aliate a fost ghidată și direcționată de pe plajele din Normandia până pe malul Rinului și dincolo de acest obstacol natural. De asemenea, forțele coaliției, pe timpul războiului din Golf, au întrebuițat acest concept în confruntările cu forțele irakinene în scopul de a le înfrânge și de a cuceri Bagdadul.

Comanda bazată pe ordine detaliate – detailed command/DC, având la bază un concept rusesc, este o modalitate de exercitare a comenzii și controlului care limitează sau chiar inhibă libertatea de acțiune a comandanților subordonați cărora le sunt precizate ordine și instrucțiuni de coordonare foarte amănunțite, în scopul de a sincroniza la maximum acțiunea militară. În condițiile unui mediu operațional caracterizat de volatilitate, nesiguranță, complexitate și ambiguitate, așa cum este în prezent, *comanda bazată pe ordine detaliate* poate duce la eșecul unei acțiuni militare. Rapiditatea cu care se schimbă condițiile în mediul operațional actual nu reprezintă o premisă care să permită utilizarea acestui concept cu garanția obținerii rezultatelor pozitive pe câmpul de luptă.

TIPURI DE PUNCTE DE COMANDĂ LA NIVELUL GFT PE TIMPUL OPERAȚIILOR

Pentru a exercita funcția de comandă și control, comandantul GFT are nevoie de sistemul de comandă și control, compus din personal, procese, sistemul de comunicații și informatică/SCI, precum și punctele de comandă. Activitatea desfășurată de către statul major, sub direcționarea comandantului GFT, în cadrul punctului de comandă/PC, permite desfășurarea tuturor proceselor de stat major în scopul facilitării luării deciziei pentru planificarea, pregătirea, executarea și evaluarea acțiunii militare.

Deși sunt mai multe variante cu privire la elementele unui punct de comandă, ne vom oprim la următoarele cinci: personalul, spațiul de lucru, SCI, sprijinul logistic și protecția forței în cadrul punctului de comandă.

În scopul de a exercita comanda și controlul acțiunii militare, GFT va organiza mai multe tipuri de puncte de comandă, așa cum este prevăzut în documentele doctrinare specifice Forțelor Terestre. Astfel, la nivelul GFT, pot fi organizate patru tipuri de puncte de comandă: punct de comandă de bază/PC Bz. – Main Command Post/Main CP, punct de comandă de rezervă/PC Rz. – Alternate Command Post/ALT CP, punct de comandă înaintat/PC În. – Forward Command Post/FWD CP și punct de comandă ajutător/PC Aj. (Ib., p. 27).

Pe lângă aceste tipuri de puncte de comandă, care sunt prevăzute, din punct de vedere doctrinar, pentru acțiunile Forțelor Terestre, apreciem că pot fi adăugate două tipuri de puncte de comandă

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

Activitatea desfășurată de către statul major, sub direcționarea comandantului GFT, în cadrul punctului de comandă/PC, permite desfășurarea tuturor proceselor de stat major în scopul facilitării luării deciziei pentru planificarea, pregătirea, executarea și evaluarea acțiunii militare.

Punctul de comandă tactic/TAC CP trebuie să aibă o mobilitate ridicată, un nivel de protecție adecvat, o funcționalitate minimă a SCI, dar și personal specializat, care să contribuie la îndeplinirea cerințelor comandantului GFT privind înțelegerea situației, comanda acțiunii militare și angajarea cu foc a țintelor de pe câmpul de luptă.

care pot ajuta comandantul GFT în exercitarea comenzii și controlului: punct de comandă tactic – Tactical Command Post/TAC CP și punct de comandă pentru zona de spate/PC Sp. – Rear Command Post/Rear CP.

TAC CP reprezintă punctul de comandă cu cele mai mici dimensiuni pe care îl poate organiza GFT, având o mobilitate foarte mare, care îi permite comandantului:

- să se deplaseze în zona de operații;
- să obțină informații în timp oportun, care să-i completeze nivelul de înțelegere a situației operaționale;
- să intre în contact cu liderii cheie din zona de operații, dar și cu comandanții structurilor subordonate;
- să influențeze moralul forțelor subordonate prin prezența sa în mijlocul desfășurării acțiunilor militare.

Pentru a putea fi în măsură să îndeplinească aceste funcții, punctul de comandă tactic/TAC CP trebuie să aibă o mobilitate ridicată, un nivel de protecție adecvat, o funcționalitate minimă a SCI, dar și personal specializat, care să contribuie la îndeplinirea cerințelor comandantului GFT privind înțelegerea situației, comanda acțiunii militare și angajarea cu foc a țintelor de pe câmpul de luptă.

PC Sp./Rear CP poate fi organizat pentru controlul acțiunilor de luptă în zona de spate a GFT. În cazul acțiunilor în zona de spate a GFT, comandantul are la dispoziție două variante: să transfere controlul acestora către un PC Sp. comandat de către loțiitorul lui sau să păstreze controlul acestora prin înființarea, în PC Bz./Main CP, a unui centru de coordonare a acțiunilor în zona de spate – Rear Operations Coordination Center/ROCC, sub comanda loțiitorului șefului de stat major pentru sprijin – Deputy Chief of Staff for Support/DCOS SPT. În cazul în care comandantul GFT va opta pentru prima variantă, atunci PC Sp. va fi un punct de comandă separat de PC Bz. și va fi dislocat într-o locație diferită.

Indiferent de numărul punctelor de comandă organizate la nivelul GFT, existența și dislocarea acestora trebuie să respecte o serie de principii, după cum urmează:

❖ *mobilitatea* reprezintă abilitatea oricărui tip de punct de comandă de a anula încercările inamicului de a-l descoperi, a-l achiziționa și a-l angaja cu foc. Pe măsură ce amprenta fizică, termică

și electromagnetică a PC este mai mică, va fi mai greu pentru mijlocele de informații, cercetare și supraveghere – Intelligence, Surveillance and Reconnaissance/ISR ale inamicului de a-l detecta. De asemenea, dimensiunea redusă a unui punct de comandă micșorează timpul necesar pentru instalarea și dezinstalarea acestuia;

❖ *dispersarea* punctului de comandă reprezintă dispunerea elementelor acestuia într-un spațiu suficient de mare, astfel încât, dacă unul dintre acestea a fost atacat de către mijloacele de foc ale inamicului, să existe posibilitatea ca celelalte elemente constitutive să-i poată prelua sarcinile pentru continuarea exercitării funcțiilor punctului de comandă;

❖ *redundanța* în cadrul sistemului de comandă și control reprezintă necesitatea operațională de a avea în permanență o variantă de rezervă în cazul în care unul dintre punctele de comandă nu-și mai poate îndeplini funcțiile, din diferite cauze. Astfel, la nivelul GFT, este obligatorie existența PC Rz./ALT CP, dispus într-o locație greu detectabilă de către mijloacele ISR ale inamicului. Acesta trebuie să fie echipat corespunzător, în așa fel încât personalul care îl încadrează să fie la curent cu situația operațională din zona de operații și, în orice moment, să fie în măsură să preia funcțiile nu numai ale Main CP, ci și ale altui punct de comandă care nu poate funcționa în condiții optime;

❖ *exercitarea în mod distribuit a comenzii* reprezintă abilitatea de a întrebuința SCI pentru realizarea proceselor de *reach-back* și *reach-forward*. Prin intermediul acestora, un anumit punct de comandă desfășoară procese și elaborează produse în folosul celorlalte puncte de comandă. Spre exemplu, doar unul dintre punctele de comandă va fi responsabil pentru crearea, menținerea și distribuirea către celelalte puncte de comandă prin procesul de *reach-back/reach-forward* a imaginii operaționale terestre recunoscute – Recognized Ground Picture/RGP;

❖ *asigurarea în mod dispersat a comenzii și controlului* reprezintă dislocarea personalului și asigurarea aplicațiilor SCI pentru îndeplinirea atribuțiilor funcționale ale acestuia în toate punctele de comandă organizate de către GFT în zona de operații;

❖ *protecția forței* reprezintă capacitatea oricărui punct de comandă dislocat în zona de operații a GFT de a avea o anumită formă de protecție împotriva detectării de către mijloacele ISR ale inamicului,

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

Redundanța reprezintă necesitatea operațională de a avea în permanență o variantă de rezervă în cazul în care unul dintre punctele de comandă nu-și mai poate îndeplini funcțiile, din diferite cauze. Astfel, la nivelul GFT, este obligatorie existența PC Rz./ALT CP, dispus într-o locație greu detectabilă de către mijloacele ISR ale inamicului.

Punctele de comandă trebuie să îndeplinească o serie de funcții decisive pentru optimizarea ciclului decizional, astfel: înțelegerea situației operaționale din zona de operații a GFT; planificarea pe termen lung a acțiunilor militare/următoarelor faze ale acțiunii în curs de desfășurare; sincronizarea acțiunilor GFT în orizontul mediu de planificare; desfășurarea procesului de targeting la nivelul GFT; alocarea resurselor pentru sprijinul logistic al acțiunilor militare ale GFT; controlul și coordonarea acțiunilor curente; evaluarea acțiunilor militare ale GFT.

a atacurilor terestre ale acestuia, inclusiv a celor executate de către forțele pentru operații speciale, dar și a lovirilor de artilerie sau a celor lansate de pe platformele aeriene. De asemenea, trebuie instituite măsuri active și pasive de apărare antiaeriană, dar și de apărare CBRN.

Orice variantă de organizare a sistemului de comandă și control la nivelul GFT, dar și de dislocare în zona de operații a punctelor de comandă trebuie să țină cont de principiile expuse anterior. În cazul în care situația operațională nu oferă condițiile prielnice pentru respectarea principiilor enunțate anterior, comandantul GFT va trebui să-și asume anumite riscuri în ceea ce privește organizarea sistemului de comandă și control pentru o anumită acțiune militară.

MODUL DE ORGANIZARE A SISTEMULUI DE COMANDĂ ȘI CONTROL LA NIVELUL GFT

O organizare corespunzătoare a sistemului de comandă și control în ceea ce privește existența și tipul punctelor de comandă la nivelul GFT trebuie să fie rezultatul unei analize eficiente și critice desfășurată la nivelul comandamentului. Pentru a oferi o variantă optimizată a sistemului de comandă și control la nivelul GFT, care să răspundă eficient provocărilor medului operațional actual, dar și nevoilor unei astfel de structuri, vom desfășura, în continuare, o analiză deductivă. În ceea ce privește acțiunile militare ale GFT, sistemul de comandă și control, mai precis punctele de comandă, trebuie să îndeplinească o serie de funcții decisive pentru optimizarea ciclului decizional la nivelul acestei structuri, astfel:

- înțelegerea situației operaționale din zona de operații a GFT;
- planificarea pe termen lung a acțiunilor militare/următoarelor faze sau etape ale acțiunii în curs de desfășurare;
- sincronizarea acțiunilor GFT în orizontul mediu de planificare (24-96 de ore);
- desfășurarea procesului de targeting la nivelul GFT;
- alocarea resurselor pentru sprijinul logistic al acțiunilor militare ale GFT;
- controlul și coordonarea acțiunilor curente în orizontul de operații de până la 24 de ore;
- evaluarea acțiunilor militare ale GFT.

Pentru a îndeplini prima funcție, la nivelul GFT trebuie organizat un centru de analiză a informațiilor culese din zona de operații, care să dezvolte produsele specifice G2-Informații (estimări de informații, sinteze de informații etc.). Prin intermediul acestora, nivelul de cunoaștere a situației operaționale în cadrul comandamentului trebuie să se îmbunătățească, astfel încât planificarea și sincronizarea acțiunilor GFT să fie executate în funcție de cele mai bune/actualizate informații pe care statul major le are la dispoziție. Având în vedere consistența și mărimea unui astfel de centru de analiză a informațiilor (cuprinde analiști pentru toate disciplinele de informații), apreciem că acesta trebuie să fie dispus în PC Bz./Main CP al GFT.

În ceea ce privește îndeplinirea funcției de planificare specifică punctelor de comandă, în cadrul PC Bz./Main CP al GFT trebuie să existe un modul de planificare pe termen lung, responsabil cu planificarea următoarei acțiuni militare sau a următoarei faze/etape a acțiunii militare în curs de desfășurare. Acest modul de planificare pe termen lung – Future Plans/FUPLANS va fi organizat în jurul structurii G5-Planuri și va cuprinde ofițeri de stat major experți în fiecare domeniu funcțional – comandă și control, informații, manevră, sprijin prin foc, sprijin logistic, protecție și activități informaționale.

Sincronizarea acțiunilor GFT în orizontul mediu de planificare va fi realizată în cadrul modulului special organizat la nivelul PC Bz./Main CP al GFT, care are la bază structura G35-Operații viitoare – Future Operations/FUOPS. Prin augmentarea G35 cu ofițeri de stat major specialiști în fiecare domeniu funcțional al acțiunilor militare, va fi creat un modul capabil să răspundă provocărilor procesului de sincronizare și planificare pe termen mediu a acțiunii militare, în orizontul de timp cuprins între următoarele 24 și 96 de ore. De fapt, organizarea modulului FUOPS trebuie să fie o replică fidelă a modulului FUPLANS, cu un plus în ceea ce înseamnă structura de targeting și de informații din cadrul acesteia, care ar trebui să fie mai numeroasă. Acest lucru este generat de faptul că efortul GFT pe timpul execuției acțiunii militare este reprezentat de orizontul mediu de planificare în scopul de a crea condițiile favorabile pentru structurile de forțe luptătoare din subordine (divizii sau corpuri de armată) de a angaja lupta cu un inamic cu capacitate de luptă diminuată, astfel încât să fie garantat succesul în luptă.

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

În ceea ce privește îndeplinirea funcției de planificare specifică punctelor de comandă, în cadrul PC Bz.al GFT trebuie să existe un modul de planificare pe termen lung, responsabil cu planificarea următoarelor acțiuni militare sau a următoarei faze/etape a acțiunii militare în curs de desfășurare. Acest modul de planificare pe termen lung – Future Plans va fi organizat în jurul structurii G5-Planuri și va cuprinde ofițeri de stat major experți în fiecare domeniu funcțional.

Controlul și coordonarea acțiunilor curente în orizontul de operații de până la 24 de ore trebuie să fie realizat din centrul de operații curente/COC. Acest centru ar trebui să fie dispus într-un PC În./FWD CP, care să-i ofere comandantului posibilitatea de a conduce acțiunea militară dintr-un alt punct de comandă decât PC Bz., atunci când situația o cere.

Procesul de targeting specific celei de-a patra funcții are două componente: targetingul planificat și cel dinamic. Pentru cel planificat, structura de comandă și control a sprijinului prin foc de la nivelul GFT va augmenta modulele FUOPS și FUPLANS în scopul de a pre-planifica țintele pentru structurile de sprijin prin foc conduse și coordonate de către GFT. Pentru targetingul dinamic, va fi organizat un centru de sprijin prin foc – Fire Support Center/FSC la nivelul centrului de operații curente – Current Operations Center/COC. Dacă, pentru o perioadă limitată de timp, GFT va integra capacități de nivel întrunit (ISR, forțe aeriene/fixed wings etc.) în acțiunile sale militare, atunci, la nivelul COC, trebuie organizat un centru de integrare a acțiunilor terestre și aeriene – Joint Air Ground Integration Center/JAGIC.

În scopul de a aloca resursele necesare executării acțiunii militare de către GFT, ar trebui organizat un modul de resurse fie în cadrul PC Bz./Main CP, fie într-un PC Sp./Rear CP, care să fie responsabil cu generarea și aprovizionarea cu resurse materiale și umane în scopul desfășurării cu succes a acțiunii militare. Desigur că personal din cadrul structurii de sprijin logistic va augmenta modulele FUPLANS și FUOPS, precum și COC în scopul de a oferi experiența necesară proceselor de planificare, sincronizare și control al acțiunilor militare în ceea ce privește alocarea resurselor. Spre exemplu, în COC este obligatorie prezența specialiștilor de mișcare și transport – Movement and Transportation/M&T din cadrul modulului sprijin logistic, astfel încât COC să fie informat cu privire la fluxul deplasărilor din zona de spate a GFT. De asemenea, în cadrul COC ar trebui să existe și o celulă de sprijin medical al operațiilor curente – Medical Operations/MEDOPS, responsabilă cu controlul și coordonarea evacuărilor medicale în zona de operații a GFT.

Controlul și coordonarea acțiunilor curente în orizontul de operații de până la 24 de ore trebuie să fie realizat din centrul de operații curente/COC. Acest centru ar trebui să fie dispus într-un PC În./FWD CP, care să-i ofere comandantului posibilitatea de a conduce acțiunea militară dintr-un alt punct de comandă decât PC Bz., atunci când situația o cere:

- pentru executarea unei acțiuni la nivelul GFT care necesită un grad mare de coordonare în zona de desfășurare a acțiunilor de luptă la contact, cum este forțarea/trecerea unui curs de apă

simultan cu două structuri de forțe luptătoare (divizii, corpuri de armată) în eșalonul I;

- executarea unei treceri către înainte prin dispozitivul forțelor proprii – Forward Passage of Lines/FPOL, atunci când GFT acționează cu cel puțin două structuri de forțe luptătoare în eșalonul I.

De asemenea, în cadrul PC În./FWD CP ar trebui să existe și o echipă de planificare a acțiunilor pe termen scurt – Current Operation Planning Team/COPT, cu efecte în orizontul de operații de până la 24 de ore, cum ar fi, spre exemplu, situația care reclamă introducerea în luptă a rezervei GFT și, ulterior, regenerarea acesteia.

Evaluarea acțiunilor militare, întocmai ca procesul de targeting, are două componente: evaluarea acțiunilor curente ale GFT și evaluarea generală a operației. Evaluarea acțiunilor curente se realizează în COC și se bazează pe:

- evaluarea pierderilor provocate inamicului prin angajarea cu foc a țintelor – Battle Damage Assessment/BDA;
- evaluarea condițiilor stabilite a fi îndeplinite în orizontul de operații de până la 24 de ore în întreaga zonă de operații a GFT (în funcție de cadrul operațional utilizat, acestea pot fi împărțite în condiții pentru zona operațiilor în adâncime/DEEP, la contact/CLOSE și în spate/REAR).

Evaluarea generală a operației se bazează pe indicatorii de performanță – Measures of Performance/MoP și indicatorii de eficacitate – Measure of Effectiveness/MOE utilizați de către structura G5-Planuri din cadrul GFT pentru a arăta starea acțiunii militare la un moment dat. Astfel, la nivelul GFT, ar trebui să existe o serie de puncte de comandă care să sprijine comandantul în realizarea comenzii și a controlului acțiunilor militare. Astfel, comanda și controlul forțelor din subordinea GFT ar trebui să se realizeze prin organizarea PC Bz./Main CP, PC Rz./ALT CP, PC În./FWD CP, PC Tactic/TAC CP și PC pentru zona de spate/Rear CP. Funcția îndeplinită de către PC Ajutător, așa cum este el descris în documentele doctrinare ale Forțelor Terestre, poate fi îndeplinită de către TAC CP. (Ib., p. 29).

La rândul lor, aceste puncte de comandă ar trebui organizate atât pe module funcționale, cât și pe module integrate. În opinia noastră, organizarea pe modulele integrate este optimă, având unul dintre modulele funcționale ca lider, în jurul căruia va fi organizat modulul.

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

Evaluarea acțiunilor militare are două componente: evaluarea acțiunilor curente ale GFT și evaluarea generală a operației. Evaluarea acțiunilor curente se realizează în COC și se bazează pe: evaluarea pierderilor provocate inamicului prin angajarea cu foc a țintelor și evaluarea condițiilor stabilite a fi îndeplinite în orizontul de operații de până la 24 de ore în întreaga zonă de operații a GFT.

În acest fel, modulele integrate vor fi responsabile cu acțiunile militare ale GFT în toate orizonturile de timp (curent, mediu și lung), fără a exista posibilitatea de a rămâne vreo porțiune neacoperită.

CICLUL DECIZIONAL PE TIMPUL EXECUTĂRII ACȚIUNILOR MILITARE DE CĂTRE GFT

Adițional față de organizarea sistemului de comandă și control în așa fel încât comandantul GFT să fie sprijinit în exercitarea comenzii și controlului forțelor din subordine, este necesar ca activitatea comandamentului, indiferent de punctul de comandă în care își îndeplinește atribuțiile de serviciu, să fie reglată printr-un document de stat major care să pună în ordine succesiunea de desfășurare a proceselor de stat major. Documentul de stat major care reglementează activitatea comandamentului este ritmul de luptă/BR care are ca scop standardizarea activităților, astfel încât acestea să fie desfășurate în sprijinul ciclului decizional la nivelul GFT – înțelegere, analiză, planificare/sincronizare, decizie, diseminare.

Când discutăm de BR, trebuie să avem în vedere două aspecte. Primul este faptul că acesta trebuie organizat astfel încât să existe o logică în ceea ce privește succesiunea activităților, pentru ca, în cadrul ședințelor de luare a deciziilor – Board (ex.: Assessment Board, Targeting Board etc.), comandantului GFT să-i fie puse la dispoziție cele mai bune informații care să sprijine decizia sa. De asemenea, produsele elaborate în urma întâlnirilor, a grupurilor de lucru și a ședințelor de luare a deciziei la nivelul GFT ar trebui să furnizeze informații utile pentru activitățile din BR-ul eșalonului superior. Al doilea aspect este legat de viteza de desfășurare a activităților în BR. Este cunoscut faptul că, în condițiile mediului operațional actual, structura care reușește să impună ritmul acțiunilor de luptă este cea care va câștiga inițiativa, mai departe libertatea de acțiune și va obliga inamicul să aibă o atitudine reactivă pe câmpul de luptă. De aceea, ritmul de desfășurare a activităților în BR trebuie să fie ajustat astfel încât ciclul decizional la nivelul GFT să fie mai scurt decât cel al inamicului cu care se confruntă pe câmpul de luptă. În acest fel, decizia comandatului GFT este luată mai rapid decât cea a comandantului inamic, obligându-l pe acesta să fie în permanență reactiv. Bineînțeles că viteza de luare a deciziei nu ar ajuta prea mult dacă statul major nu ar fi în măsură să analizeze corect

și cât mai detaliat situația, astfel încât să-i ofere comandantului cât mai multe variante, încercând să problematizeze cât mai mult lupta, să găsească și să ofere răspunsul la cât mai multe întrebări de tipul „What if?” în timpul avut la dispoziție.

Activitățile și procesele de stat major specifice BR-ului trebuie să fie strâns relaționate cu ciclul decizional la nivelul GFT, pe timpul desfășurării acțiunii militare. Astfel, de regulă, ciclul BR-ului este declanșat de o ședință de informare cu privire la înțelegerea situației operaționale curente – Situational Awareness Briefing/SAB. În cadrul SAB, statul major prezintă comandantului situația operațională actualizată în zona de operații și sunt identificate principalele probleme care pot influența acțiunile militare ale GFT pentru perioada următoare. Aceste probleme pot fi de o anvergură mai mică sau mai mare și pot fi specifice oricărui domeniu funcțional. Spre exemplu, în cazul în care GFT este implicată într-o acțiune de trecere a unui curs de apă mediu sau mare, peste care a organizat mai multe puncte/locuri de trecere pe poduri de pontoane, iar prognoza meteorologică anunță precipitații în cantități mari, cu posibile inundări ale bazinului cursului de apă, o problemă care va merge mai departe pe ciclul decizional este legată de starea de operativitate a trecerilor amenajate peste cursul de apă.

Toate problemele identificate pe timpul SAB vor fi subiectul unei analize aprofundate într-un grup de lucru pentru sincronizarea activităților zilnice – Daily Activities Synchronization Working Group/DASWG. În cadrul acestuia, fiecare dintre problemele identificate va deveni subiect de dezbatere, iar fiecare dintre reprezentanții domeniilor funcționale își va expune părerea în raport cu problema respectivă. În mod normal, pentru următoarele 24-48 de ore, nu ar trebui să fie probleme care să necesite intervenția statului major al GFT pentru remedierea acestora, ci, mai degrabă, mici sincronizări ale acțiunilor viitoare în timp și în spațiu. Efectele probabile ale problemelor trebuie determinate cu precizie/estimate, astfel încât acțiunile necesare pentru a fi executate de către GFT în scopul de a contracara aceste efecte să poată fi încadrate în timp și în spațiu. Pentru a continua exemplul prezentat, să presupunem că ploile abundente vor cădea în următoarele 24 de ore, iar inundarea bazinului cursului de apă va avea efecte în următoarele 48-72 de ore. La finalul acestui grup de lucru, participanții trebuie să determine care sunt problemele care vor influența în mod hotărâtor acțiunile GFT în viitor,

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

Toate problemele identificate pe timpul SAB vor fi subiectul unei analize aprofundate într-un grup de lucru pentru sincronizarea activităților zilnice. În cadrul acestuia, fiecare dintre problemele identificate va deveni subiect de dezbatere, iar fiecare dintre reprezentanții domeniilor funcționale își va expune părerea în raport cu problema respectivă.

pe care trebuie să le ia în considerare pentru mai târziu, pe timpul fazei de planificare/sincronizare, astfel încât să-i prezinte comandantului, în ședința de luare a deciziei, una sau mai multe recomandări în scopul de a înlătura/limita efectele acestor probleme.

Problemele identificate și analizate care merită să devină obiectul unui proces de planificare/sincronizare vor fi abordate în continuare în cadrul modulelor FUOPS sau FUPLANS, în scopul de a oferi soluții de rezolvare a acestora. Unele dintre probleme vor necesita soluții simple, doar de sincronizare și minime ajustări aduse planului de operații – Operation Plan/OPLAN în ceea ce privește schema de manevră, dispozitivul de luptă sau organizarea pentru misiune, iar altele vor necesita constituirea unor echipe integrate de planificare/sincronizare pentru a-i oferi comandantului GFT cel puțin două cursuri de acțiune diferite în cadrul ședinței de luare a deciziei. În acest caz, vor exista schimbări de esență în ceea ce privește schema de manevră, sarcinile structurilor subordonate și instrucțiunile de coordonare la nivelul GFT. În cazul ploilor abundente care vor afecta bazinul hidrografic al cursului de apă în sectorul/locurile de trecere pentru următoarele 48-72 de ore, probabil că va fi nevoie de constituirea acestor echipe integrate de planificare/sincronizare care să elaboreze cursuri de acțiune în ceea ce privește trecerea GFT peste cursul de apă, deoarece condițiile meteo vor influența executarea sarcinilor deja primite de către structurile subordonate, schema de manevră, dar și instrucțiunile de coordonare în ceea ce privește timpul și spațiul.

Soluțiile găsite de către statul major în cadrul modulelor FUOPS și FUPLANS vor fi supuse atenției comandantului în cadrul ședinței DASB. Pe timpul acestei ședințe, sunt prezentate problemele identificate și analizate în ordine cronologică, începând cu următoarele 24 de ore până la următoarele 120 de ore. De reținut este faptul că, în mod normal, statul major va căuta să obțină decizia comandantului pentru sincronizarea acțiunilor în următoarele 72-96 de ore, având în vedere faptul că GFT poate fi organizat pe divizii sau corpuri. Pentru intervale mai mici de 72 de ore, este improbabil ca sincronizarea acțiunilor să poată fi realizată. Pentru fiecare dintre aceste probleme îi sunt propuse comandantului soluțiile găsite de către statul major pentru remedierea acestora. În cazul în care statul major trebuie să prezinte două sau mai multe cursuri de acțiune pentru luarea unei decizii în scopul de a rezolva problema identificată, acestea sunt prezentate comandantului

în volum complet – schema de manevră, sarcinile/misiunile structurilor subordonate, instrucțiunile de coordonare, dar și problemele specifice fiecărui domeniu funcțional al operației. La finalul DASB, comandatul GFT trebuie să comunice decizia sa cu privire la soluțiile propuse de către statul major pentru remedierea problemelor identificate și analizate.

Mai departe, pe baza deciziilor luate de către comandant, statul major al GFT trece la implementarea acestora prin ordine fragmentare – Fragmentary Order/FRAGO, ajustări aduse schemei de manevră, matricei de sprijin al deciziei – Decision Support Matrix/DSM, overlayului de sprijin al deciziei – Decision Support Overlay/DSO și matricei de sincronizare – Synchronization Matrix/SynchMat. Deciziile luate de către comandantul GFT, precum și modul de implementare a acestora vor fi diseminate de către structurile subordonate în cadrul ședinței de informare a comandantului – Commander Update Brief/CUB. În timpul acestei ședințe, comandantul GFT transmite comandanților subordonați/ofițerilor de legătură deciziile pe care le-a luat în DASB și lasă statul major să prezinte produsele elaborate în acest sens.

Toate celelalte întâlniri, grupuri de lucru sau ședințe de luare a deciziei din cadrul BR-ului ar trebui să fie stabilite în funcție de cele patru ședințe pe baza cărora comandantul GFT ia decizia pe timpul desfășurării luptei. BR trebuie să fie un document logic, simplu, coerent și „aerisit”. Tendința actuală a statelor majore este de a supraaglomera BR-ul, în scopul de a avea cât mai multe ședințe și, implicit, cât mai multe produse, dar și din cauza lipsei de experiență.

CONCLUZII

Din studiul bibliografiei destinate pentru reglementarea în ceea ce privește organizarea sistemului de comandă și control la nivel de divizie, corp sau GFT, dar și din experiența acumulată prin participarea la diverse exerciții naționale și multinaționale, au reieșit o serie de concluzii pe care le vom prezenta cititorilor în cele ce urmează.

În primul rând, trebuie avut în vedere faptul că, la nivelul GFT și al tuturor structurilor din Forțele Terestre, comanda bazată pe misiunea primită reprezintă un aspect cheie al abordării manevrii. Aceasta oferă comandanților subordonați flexibilitatea și autoritatea de a exploata vulnerabilitățile din dispozitivul adversarului pe măsură ce acestea sunt identificate (F.T.-1, Doctrina operațiilor Forțelor Terestre, 2017,

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

La nivelul GFT și al tuturor structurilor din Forțele Terestre, comanda bazată pe misiunea primită reprezintă un aspect cheie al abordării manevrii. Aceasta oferă comandanților subordonați flexibilitatea și autoritatea de a exploata vulnerabilitățile din dispozitivul adversarului pe măsură ce acestea sunt identificate.

Soluțiile găsite de către statul major în cadrul modulelor FUOPS și FUPLANS vor fi supuse atenției comandantului în cadrul ședinței de luare a deciziei pentru sincronizarea activităților zilnice. Pe timpul acestei ședințe, sunt prezentate problemele identificate și analizate în ordine cronologică, începând cu următoarele 24 de ore până la următoarele 120 de ore.

PC Bz./Main CP trebuie să fie responsabil pentru înțelegerea situației, planificarea pe termen lung, planificarea pe termen mediu și sincronizarea acțiunilor, procesul de targeting planificat, dar și evaluarea generală a operației.

PC În./FWD CP trebuie să fie responsabil cu controlul și coordonarea acțiunilor curente în orizontul de operații de până la 24 de ore în toată zona de operații a GFT, precum și cu evaluarea acțiunilor curente.

p. 59). Pentru ca acest concept să devină realitate în cadrul acțiunilor militare, ar trebui ca statul major și comandantul GFT să se concentreze pe transmiterea, către structurile subordonate, a misiunilor pe care le au prin intermediul ordinelor emise – *mission-type orders*. În acest fel, comandanții structurilor subordonate vor cunoaște misiunea pe care o au de îndeplinit și scopul acesteia, maximizând, astfel, libertatea de acțiune a acestora privind modalitatea de îndeplinire a misiunii primite. Astfel de ordine de operații – Operations Order/OPORD pun accentul pe misiunea GFT, intenția comandantului, concepția de operații a GFT, misiunile structurilor subordonate și instrucțiunile de coordonare esențiale pentru executarea acțiunii militare. Deci, comanda bazată pe misiunea primită presupune o simplificare a OPORD elaborat de către statul major al GFT, fără a pierde din vedere detaliile esențiale, în sensul în care, în paragraful 3 – Execuția, vor avea prioritate misiunile structurilor subordonate și nu o multitudine de sarcini specificate, care să limiteze libertatea de acțiune în timp și în spațiu a comandanților subordonați.

În ceea ce privește organizarea sistemului de comandă și control la nivelul GFT, apreciem că acesta trebuie să cuprindă următoarele tipuri de puncte de comandă:

- ❖ PC Bz./Main CP, care să fie responsabil pentru înțelegerea situației, planificarea pe termen lung, planificarea pe termen mediu și sincronizarea acțiunilor, procesul de targeting planificat, dar și evaluarea generală a operației;

- ❖ PC În./FWD CP, care să fie responsabil cu controlul și coordonarea acțiunilor curente în orizontul de operații de până la 24 de ore în toată zona de operații a GFT, precum și cu evaluarea acțiunilor curente. În cadrul PC În./FWD CP va fi dislocat COC, dar și o celulă de planificare a acțiunilor cu efecte de până la 24 de ore/COPT;

- ❖ PC Sp./Rear CP, care să fie responsabil cu alocarea resurselor pentru acțiunile militare ale GFT, de planificare și coordonare a acțiunilor în zona de spate, dar și de securitate a zonei de spate. Pentru planificarea acțiunilor în zona de spate, PC Sp./Rear CP trebuie să se coordoneze cu modulele FUOPS și FUPLANS din cadrul PC Bz./Main CP. Pentru realizarea coordonării acțiunilor în zona de spate, personalul din PC Sp./Rear CP va coopera cu PC În./FWD CP, prin utilizarea ofițerilor/echipelor de legătură în cadrul COC. PC Sp./Rear CP este unul foarte important în cadrul sistemului de comandă și control al GFT, deoarece,

în zona de spate, vor fi desfășurate o serie de acțiuni – aprovizionări logistice, evacuări de personal și tehnică deteriorată/avariată, controlul/securitatea căilor de comunicație, angajarea liderilor cheie ai autorităților locale civile și militare, controlul și evidența prizonierilor de război etc. De aceea, este recomandat ca acest tip de punct de comandă să existe în cadrul sistemului de comandă și control la nivelul GFT, în locul opțiunii de a folosi ROCC pentru coordonarea acțiunilor în zona de spate;

- ❖ PC tactic/TAC CP, care să fie elementul mobil de comandă utilizat de către comandantul GFT, pentru perioade scurte de timp, în care își dorește să completeze înțelegerea situației operaționale cu informații proaspete din zona de desfășurare a acțiunilor decisive pe câmpul de luptă, dar și atunci când își dorește să crească moralul forțelor din subordine;

- ❖ PC Rz./ALT CP este responsabil cu menținerea actualizată a situației operaționale în zona de operații a GFT în cadrul acestuia, astfel încât, în momentul în care unul dintre punctele de comandă anterior menționate nu își poate îndeplini funcțiile în mod eficient, din diferite motive, atunci PC Rz. să reprezinte o opțiune viabilă la îndemâna comandantului GFT. Pentru organizarea acestuia, la nivelul GFT există două soluții. Prima este cea în care PC pentru zona de spate/Rear CP îndeplinește și rolul de PC Rz., având în vedere că acesta este la curent cu situația din toată zona de operații prin legătura pe care o are cu PC În./FWD CP, dar și cu PC Bz./Main CP în ceea ce privește activitățile de planificare pe termen mediu și lung. O altă soluție pentru organizarea PC Rz./ALT CP este reprezentată de fracționarea PC Bz./Main CP în două puncte de comandă identice, astfel încât, dacă oricare dintre acestea nu poate funcționa, celălalt să poată îndeplini funcțiile specifice PC Bz./Main CP.

Pentru conducerea activităților în cele cinci tipuri de puncte de comandă propuse pentru a fi organizate în cadrul sistemului de comandă și control al GFT trebuie stabilite responsabilități clare. Astfel, suntem de părere că PC În./FWD CP trebuie să fie condus de către comandantul GFT, atunci când acesta nu este în PC tactic/TAC CP. De asemenea, activitățile în cadrul acestui tip de punct de comandă ar trebui să fie responsabilitatea locțiitorului pentru operații al șefului de stat major al GFT – Deputy Chief of Staff for Operations/DCOSOPS. Comandantul PC Bz./Main CP ar trebui să fie șeful de stat major al GFT,

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

PC tactic/TAC CP trebuie să fie elementul mobil de comandă utilizat de către comandantul GFT, pentru perioade scurte de timp, în care își dorește să completeze înțelegerea situației operaționale cu informații proaspete din zona de desfășurare a acțiunilor decisive pe câmpul de luptă, dar și atunci când își dorește să crească moralul forțelor din subordine.

sprijinit de către loțiitorul lui pentru planuri – Deputy Chief of Staff for Plans/DCOS PLANS în scopul de a coordona procesele de planificare pe termen mediu și lung desfășurate în cadrul acestuia, dar și procesul de targeting planificat. În situația în care se ia decizia pentru fracționarea PC Bz./Main CP în două structuri identice pentru a organiza PC Rz./ALT CP, atunci responsabilitatea conducerii activităților în cadrul acestora va fi împărțită între cei doi decidenți. Conducerea PC pentru zona de spate/Rear CP îi revine loțiitorului comandantului GFT, fiind sprijinit de către loțiitorul pentru sprijin al șefului de stat major/DCOS SPT.

O ultimă concluzie pe care dorim să o aducem în atenția cititorilor este legată de BR. Responsabilitatea direcționării elaborării BR-ului la nivelul GFT aparține șefului de stat major – Chief of Staff/COS. Acesta va stabili grupurile de lucru, întâlnirile și ședințele de luare a deciziilor care trebuie desfășurate în funcție de două aspecte: ciclul decizional la nivelul GFT și BR-ul eșalonului superior, dar și al structurilor subordonate. Structura de management informațional și al proceselor de stat major la nivelul GFT este responsabilă cu sincronizarea activităților din BR în funcție de timpul și locul de desfășurare a grupurilor de lucru, întâlnirilor sau ședințelor de luare a deciziilor. Fiecare modul funcțional este responsabil cu managementul activității pe care trebuie să o organizeze și să o conducă – de exemplu, grupul de lucru pentru evaluarea operației – Assessment Working Group/AWG este responsabilitatea G-5 Planuri. De regulă, la acest nivel, ciclul BR-ului este de 96 de ore, fiind sincronizat cu ciclul de eliberare a ordinului de misiuni aeriene – Air Tasking Order/ATO. În cadrul exercițiilor multinaționale, atunci când se antrenează structurile militare pentru un conflict de intensitate mare împotriva unui inamic cu capabilități similare – *high intensity peer-to-peer conflict*, există o tendință de a micșora ciclul BR-ului, uneori acesta ajungând până la 24 de ore. Acest fapt se datorează intenției de a antrena statele majore în condițiile des schimbătoare specifice mediului operațional curent, dar și de a reduce timpul ciclului decizional la nivelul GFT sub cel necesar comandantului inamicului, pentru a lua o decizie, astfel încât acesta să fie reactiv pe câmpul de luptă.

Comanda și controlul la nivelul GFT reprezintă un element decisiv în aplicarea puterii de luptă a acestei structuri asupra inamicului în mediul operațional. Este funcție a luptei, dar și sistem, în același timp, fiind prezentă în oricare dintre funcțiile luptei, precum și în cadrul

proceselor de stat major ale GFT. Adaptabilitatea, creativitatea și asigurarea libertății de acțiune constituie cheia succesului în aplicarea acestei funcții de luptă, dar și în organizarea sistemului de comandă și control la nivelul GFT, în condițiile confruntării cu un inamic agil, rapid și adaptabil.

RESURSE BIBLIOGRAFICE:

1. AAP-15, *NATO Glossary of abbreviations used in NATO documents and publications* (2019).
2. AAP-6, *NATO Glossary of terms and definitions (English and French)* (2020).
3. ADP 6-0, *Mission command* (2019).
4. AJP-3.2, *Allied Joint Doctrine for Land Operations* (2016).
5. APP-28, *Tactical planning in Land Forces* (2019).
6. ATP 6-0.5, *Command post organization and operations* (2017).
7. ATP 3-92, *Corps operations* (2016).
8. ATP 3-9, *Division operations* (2014).
9. F.A.-1, *Doctrina pentru operații a Forțelor Aeriene* (2016).
10. F.M. 3-0, *Operations* (2017).
11. F.T.-1, *Doctrina operațiilor Forțelor Terestre* (2017).
12. F.T.-2, *Manualul activității de stat major a comandamentelor din Forțele Terestre în operații* (2019).
13. F.T.-3, *Manualul de tactică generală a Forțelor Terestre* (2020).
14. *Manualul managementului țintelor în operațiile Forțelor Terestre* (2019).
15. *NATO operations assessment handbook* (2015).

MOBILITATEA MILITARĂ – O NECESITATE A TIMPULUI PREZENT –

Colonel drd. Daniel GHEONDEA

Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, București

Prof. univ. dr. ing. Toma PLEȘANU

Academia Forțelor Terestre „Nicolae Bălcescu”, Sibiu

Amenințările de securitate actuale identificate în proximitatea statelor membre ale Uniunii Europene generează noi abordări în domeniul apărării colective, în strânsă corelație cu reanalizarea unor modalități concrete de transpunere în practică a sprijinului reciproc și creșterea mobilității militare a țărilor partenere, cu luarea în calcul a multiplelor implicații legislative și procedurale, cu necesitatea existenței unor analize bine fundamentate privind zonele de tranzit și a modului de utilizare eficientă a infrastructurilor de transport disponibile. Făcând trimitere la abordarea națională, mobilitatea militară, analizată din perspectiva binomului mobilitate-protecția forțelor, pune în evidență necesitatea identificării unor soluții pertinente de abordare a diferitelor obstacole, deplasarea în câmpul tactic, asigurarea viabilității drumurilor și identificarea itinerarelor de ocolire a zonelor inaccesibile. De asemenea, cunoașterea limitărilor existente în infrastructura de transport și identificarea soluțiilor de eliminare a acestora reprezintă priorități pentru toate statele europene. Pentru fundamentarea deciziilor de creștere a mobilității militare, privită atât din perspectivă națională, cât și multinațională, planificatorii militari pot apela la modelele matematice de decizie în condiții de certitudine, care pot aduce soluții viabile ce pot sta la baza succesului operațiilor militare în care pot fi angajate diferite structuri de forțe militare.

Cuvinte-cheie: securitate, mobilitate militară, NATO, modele matematice, Agenția Europeană de Apărare.

INTRODUCERE

Începutul secolului XXI, marcat de numeroase conflicte militare și de crize politice mai mult sau mai puțin ample în diferite zone geografice de pe mapamond, aduce în prim-plan necesitatea adoptării unor noi măsuri de securitate din partea majorității statelor lumii, măsuri care să contrabalanseze amenințările actuale. Făcând o trimitere directă la țara noastră, România nu poate face opinie separată în domeniul securității, cu atât mai mult, cu cât ne aflăm într-o zonă „fierbinte”, la granița NATO cu Rusia, marcată de numeroase incidente în Zona Mării Negre și în proximitatea conflictelor mocnite din Transnistria și Ucraina. Totodată, diferite țări europene trăiesc sub sceptrul amenințărilor de securitate, cu trimitere directă la Polonia și țările baltice.

Problemele de incertitudini în domeniul securității rezidă și din evenimentele recente, legate de incidentele de la granița Poloniei cu Bielorusia sau de amplasarea exercițiului Zapad 2021 (Rumer, 2021) la care au participat însemnate forțe militare din Rusia și Bielorusia. În mod concret, în condițiile în care Belarusul încurajează și facilitează trecerea migranților spre Polonia, când asistăm la construirea, în prezent, a unui gard de sârmă ghimpată de-a lungul frontierei sale pe o lungime de 418 kilometri cu această țară pentru a reduce trecerile ilegale de migranți, iar incidentele de la granița poloneză se înmulțesc, trebuie să privim aceste probleme de securitate la nivelul întregii Europe și să vedem care sunt pașii necesari în menținerea securității la nivelul bătrânului continent. Nu trebuie să oitem faptul că în Polonia există deja forțe armate aparținând mai multor state, printre care și România, țara noastră participând cu o subunitate de rachete și artilerie antiaeriană.

Al doilea aspect vizat, exercițiul *Zapad-2021*, desfășurat la granița NATO, se caracterizează ca o veritabilă demonstrație de forță, prin participarea unui număr de aproximativ 200.000 de militari, peste 290 de tancuri, peste 240 de lansatoare de rachete multiple și mortiere, în jur de 80 de avioane și elicoptere și 15 nave de luptă, care au simulat o bătălie cu forțele Alianței Nord-Atlantice. Acest gen

Exercițiul Zapad-2021, desfășurat la granița NATO, se caracterizează ca o veritabilă demonstrație de forță, prin participarea unui număr de aproximativ 200.000 de militari, peste 290 de tancuri, peste 240 de lansatoare de rachete multiple și mortiere, în jur de 80 de avioane și elicoptere și 15 nave de luptă, care au simulat o bătălie cu forțele Alianței Nord-Atlantice.

În contextul actual, în care Europa traversează o perioadă de incertitudini de securitate, parteneriatele NATO cu Uniunea Europeană pot asigura cooperarea în problemele de interes comun și pot contribui la contracararea amenințărilor și provocărilor la adresa securității internaționale, în general, și a celei europene, în special.

de manevre militare ridică mereu suspiciuni, mai ales în condițiile în care istoria recentă a arătat că invazia Georgiei din 2008 a fost precedată de manevrele militare *Caucasus Frontier*, desfășurate în perioada 2006-2008, iar în cazul anexării peninsulei Crimeea, mișcările de trupe au fost mascate, și ele, sub pretextul unor exerciții militare similare. Dar, pe lângă magnitudine (numărul de trupe fiind net superior comparativ cu exercițiile *Zapad-2013* sau *Zapad-2017*), unul dintre cele mai ciudate aspecte ale *Zapad-2021* îl reprezintă scopul declarat al exercițiului: Armata Roșie se antrenează pentru eventualitatea unui război convențional, la scară mare, cu NATO.

În contextul actual, în care Europa traversează o perioadă de incertitudini de securitate, parteneriatele NATO cu Uniunea Europeană pot asigura cooperarea în problemele de interes comun și pot contribui la contracararea amenințărilor și provocărilor la adresa securității internaționale, în general, și a celei europene, în special. Rolul NATO și al parteneriatelor constituite la nivelul Uniunii Europene devin definitorii, iar România nu poate lipsi din această ecuație datorită statutului de membru al NATO și, în același timp, de membru al Uniunii Europene. De asemenea, trebuie apreciată importanța exercițiilor militare la care participă țara noastră și, în special, cele multinaționale desfășurate pe teritoriul național, acestea făcând probitatea unei reacții ferme la amenințările prezentate.

Una dintre problemele reale la care planificatorii militari ai acestor exerciții trebuie să aibă răspuns este reprezentată de asigurarea unei mobilități adecvate a forțelor participante la exerciții, în contextul în care acestea trebuie redислоcate din anumite regiuni, fiind, astfel, necesară tranzitarea diferitelor țări. De asemenea, aceste forțe trebuie să acționeze ca un tot în zonele stabilite pentru desfășurarea exercițiilor. Un exemplu concret în acest sens îl constituie exercițiile *Saber Guardian* (M.Ap.N., 2020) sau *Noble Jump* (NATO, 2021) desfășurate în țara noastră, care au presupus, la o scară mare, manevre militare ale mai multor structuri militare aparținând NATO, acestea tranzitând o serie de culoare terestre, aeriene sau navale, astfel încât să poată începe exercițiile militare menționate la termenele ordonate, în zonele stabilite pentru fiecare entitate în parte, în baza unui grafic de afluire bine fundamentat.

În altă ordine de idei, amplificarea amenințărilor de securitate sau a celor de sorginte teroristă impune reanalizarea de către statele

europene a modalităților concrete de asigurare a securității regionale din perspectiva apărării colective. Este o realitate faptul că asistăm la o globalizare a securității, privită ca o contrapondere a evoluției imprevizibile a unui alt fenomen de actualitate, situat „*de cealaltă parte a baricadei*” – globalizarea insecurității. În aceste circumstanțe, statele europene au adoptat noi priorități de securitate, în cadrul cărora securitatea regională devine prioritară în fața securității proprii.

Ideea de apărare colectivă nu reprezintă o noutate, fiind rezultanta misiunilor identificate în ceea ce privește creșterea amenințărilor și a vulnerabilității diferitelor state. Drept urmare, în art. IV al Tratatului de la Bruxelles (2018) și în art. 5 al Tratatului de la Washington (1949) se prevede în mod expres că statele semnatare au obligația de asistență reciprocă în caz de agresiune, în scopul restabilirii securității. Transpunerea în practică a sprijinului reciproc include mobilitatea structurilor militare ale țărilor partenere, cu multiple implicații legislative și procedurale, cu necesitatea unor analize fundamentate privind zonele de tranzit și modul de utilizare eficientă a infrastructurii de transport. Toate acestea reprezintă subiecte importante pe agendele de lucru europene, iar scopurile finale converg către un singur rezultat: asigurarea securității europene.

MOBILITATEA MILITARĂ DIN PERSPECTIVA EUROPEANĂ ȘI A NATO

Considerăm mobilitatea ca fiind un atu indispensabil domeniului militar, aceasta putând face diferența pe câmpul de luptă modern, aflat într-o continuă schimbare, cu evoluții tehnologice fără precedent. De asemenea, în demersul nostru de analiză a mobilității militare și a importanței acesteia, considerăm ca fiind oportună reliefaarea acestui aspect făcând trimitere directă la mobilitatea armatei germane în cele două războaie mondiale, în special la mobilitatea submarinelor din Primul Război Mondial și la mobilitatea forțelor terestre ale aceleiași țări în cadrul „*războiului fulger*”, specifică celui de-Al Doilea Război Mondial, cu exemplele concrete aduse de acțiunile terestre pentru cucerirea Poloniei sau traversarea Ardenilor.

Făcând un salt în timp, la începutul secolului XXI, constatăm că mobilitatea militară reprezintă un domeniu de interes major pentru armatele moderne, acestea încercând să abordeze noi modalități de îmbunătățire a acestei capacități, în scopul creșterii manevrabilității

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

Ideea de apărare colectivă nu reprezintă o noutate, fiind rezultanta misiunilor identificate în ceea ce privește creșterea amenințărilor și a vulnerabilității diferitelor state. Drept urmare, în art. IV al Tratatului de la Bruxelles și în art. 5 al Tratatului de la Washington se prevede în mod expres că statele semnatare au obligația de asistență reciprocă în caz de agresiune, în scopul restabilirii securității.

tuturor categoriilor de forțe, în condițiile existenței unor amenințări din ce în ce mai variate. NATO și UE nu pot să eludeze aceste amenințări și depun eforturi susținute pentru obținerea și menținerea unei mobilități militare adecvate, astfel încât structuri militare aparținând diferitelor state membre să poată fi repositionate în timp scurt în noi zone de operații planificate, în condițiile asigurării corespunzătoare a protecției forțelor pe timpul executării manevrelor specifice.

Anul 2017 reprezintă un reper important în efortul de creare a unei apărări comune a Uniunii Europene, odată cu promulgarea, în cadrul Comisiei Europene, a unui raport prin care se prezintă importanța și necesitatea adoptării unor măsuri viitoare, cu perspectivă până în anul 2025, privind acest deziderat. Totodată, în acest raport sunt prezentați pașii necesari pentru a construi o Uniune Europeană mai unită, mai eficientă și capabilă să apere interesele și prioritățile comune ale membrilor săi în promovarea păcii și garantarea securității cetățenilor și a teritoriului său, așa cum este prevăzut și în Strategia UE privind politica externă și de securitate. În acest sens, sunt vizate și unele aspecte relevante privind apărarea comună și posibilele căi de transpunere în practică a acestui proiect, care să poată fi fezabil în toate statele membre. Drept urmare, 25 de state membre ale UE au decis să includă mobilitatea militară printre angajamentele asumate în cadrul Planului de cooperare structurată permanentă, lansat la 11 decembrie 2017 (Consiliul Europei, 2021). Consiliul Europei din decembrie 2017 a promovat mobilitatea militară europeană atât în cadrul cooperării structurate permanente, cât și în contextul cooperării UE-NATO. În noua abordare, se acceptă ideea că o mobilitate mai bună a forțelor în interiorul și în afara UE va spori securitatea europeană până la stadiul de a permite statelor membre ale Uniunii Europene să acționeze mai rapid, în conformitate cu nevoile lor de apărare și responsabilitățile asumate, deopotrivă în contextul misiunilor de securitate comună și al politicilor de apărare naționale și multinaționale.

În cadrul acestui proiect, un rol important este atribuit îmbunătățirii mobilității militare în cadrul tuturor statelor membre ale UE, mobilitate care să asigure, la nevoie, implementarea măsurilor de apărare comună și un sprijin reciproc eficient atunci când situația o impune. Astfel, se reconsideră că facilitarea circulației trupelor și a mijloacelor militare este esențială pentru securitatea cetățenilor europeni și o condiție *sine qua non* pentru construirea unei Uniuni Europene

eficiente, mai integrată și cu o capacitate mai bună de reacție la amenințările de securitate. Acest aspect a fost identificat în raportul privind îmbunătățirea mobilității militare în UE din noiembrie 2017 și a devenit un deziderat al Strategiei globale a UE pentru politica externă și de securitate. Planul de acțiune prezentat în acest sens identifică o serie de măsuri operaționale pentru îndepărtarea barierelor fizice, procedurale sau normative care împiedică mobilitatea militară. În opinia noastră, colaborarea strânsă cu statele membre ale UE și cu toți actorii relevanți reprezintă o prioritate pentru punerea în aplicare a acestui plan de acțiune.

Planul de acțiune privind mobilitatea militară a fost elaborat în cadrul Agenției Europene de Apărare, fiind propuse acțiuni concrete în următoarele domenii esențiale: cerințele militare, infrastructura de transport și aspectele normative și procedurale.

Primul domeniu – cerințele militare – reprezintă punctul inițial pentru o abordare coordonată și eficientă a mobilității militare în întreaga UE. Serviciul European de Acțiune Externă (SEAE) și Statul Major al Uniunii Europene sunt structurile desemnate pentru a elabora aceste cerințe militare, în care să se reflecte nevoile UE și ale statelor sale membre, inclusiv în domeniul infrastructurii necesare pentru mobilitatea militară. Identificarea și acordul în ceea ce privește cerințele militare reprezintă o prioritate pentru UE și statele sale membre, fiind punctul de plecare pentru o abordare eficientă în întreaga uniune, cuprinzând toate acțiunile definite în celelalte două domenii esențiale.

Cel de-al doilea domeniu de interes – infrastructura de transport – face trimitere directă la politica în domeniul infrastructurii și al investițiilor, în scopul creării oportunităților pentru realizarea unei simbioze între nevoile civile și cele militare. În anul 2019, comisia nominalizată de Agenția Europeană de Apărare a întocmit un raport referitor la părțile rețelei transeuropene de transport care sunt adecvate pentru transportul militar, făcând inclusiv propuneri privind adaptările necesare infrastructurii existente (de exemplu, facilitățile aeroporturilor, înălțimea sau capacitatea portantă a podurilor etc.). Statele membre au fost de acord cu necesitatea întocmirii unor proiecte prioritare și au achiesat ideii de sprijin financiar suplimentar pentru aceste proiecte majore (Tibil, 2018). Acest proiect va sprijini angajamentul statelor membre de a simplifica și standardiza

Planul de acțiune privind mobilitatea militară a fost elaborat în cadrul Agenției Europene de Apărare, fiind propuse acțiuni concrete în următoarele domenii esențiale: cerințele militare, infrastructura de transport și aspectele normative și procedurale.

procedurile de transport militar transfrontalier. Scopul său este de a spori viteza de deplasare a forțelor militare în întreaga Europă și de a garanta circulația neîngrădită a personalului și a activelor militare în interiorul frontierelor Uniunii Europene. Acest lucru implică evitarea procedurilor birocratice îndelungate de deplasare prin sau peste statele membre ale UE, fie prin intermediul căilor ferate, rutiere, aeriene sau maritime. Proiectul ar trebui să contribuie la reducerea barierei, cum ar fi obstacolele juridice din calea circulației transfrontaliere, cerințele birocratice persistente (precum verificările pașapoartelor la unele puncte de trecere a frontierei) și problemele de infrastructură, cum ar fi drumurile și podurile care nu pot găzdui vehicule militare de mari dimensiuni (PESCO, 2021).

Politicile privind infrastructura de transport oferă o oportunitate clară în ceea ce privește întreprinderea nevoilor de apărare cu politicile existente la nivelul UE, în special în domeniul transporturilor transeuropene.

În spiritul celor prezentate, politicile privind infrastructura de transport oferă o oportunitate clară în ceea ce privește întreprinderea nevoilor de apărare cu politicile existente la nivelul UE, în special în domeniul transporturilor transeuropene. O importanță practică remarcabilă în cadrul acestui domeniu a fost reliefată de o analiză pilot făcută de Estonia, care a vizat rețeaua de transport transeuropeană din zona Mării Baltice. Această analiză pilot s-a dovedit într-adevăr utilă, statele membre participante la exercițiul care a stat la baza acestei analize identificând punctele slabe din rețelele lor de transport nominalizate pentru scopuri militare și nevoile de dezvoltare ale acestor rețele. De asemenea, analiza a arătat că în mai multe state membre ale UE rețelele rutiere, înălțimea maximă a podurilor rutiere, precum și greutatea maximă admisă a anumitor poduri nu sunt suficiente pentru anumite vehicule militare agabaritice; în mod similar, în ceea ce privește transportul feroviar, s-au identificat anumite situații în care au rezultat limitări în ceea ce privește capacitatea de încărcare și de transport al echipamentelor militare de dimensiuni mari. Nu în ultimul rând, exercițiul pilot a identificat și existența oportunităților oferite de infrastructura militară civilă, cu dublă utilizare, în special facilitățile reprezentate de platformele și containerele standard de transport, acestea permițând o mobilitate eficientă a mărfurilor în cadrul infrastructurii de transport, indiferent că vorbim de porturi, aeroporturi, de calea ferată sau rutieră, un rol determinant avându-l uniformizarea gabaritelor de încărcare.

Aspectele normative și procedurale cuprinse în cel de-al treilea domeniu de interes fac trimitere directă la identificarea unor opțiuni

unanim acceptate de statele membre în ceea ce privește raționalizarea și simplificarea formalităților vamale specifice operațiunilor militare și la necesitatea reevaluării alinierii normelor privind transportul mărfurilor periculoase în domeniul militar. În paralel, Agenția Europeană de Apărare a fost desemnată structura responsabilă pentru a sprijini statele membre în elaborarea unor mecanisme privind autorizațiile de circulație transfrontalieră. În cadrul acestui domeniu sunt vizate o serie de aspecte importante, dintre care merită menționate cele referitoare la mărfurile periculoase și taxele vamale și cele pe valoarea adăugată.

Transportul terestru de mărfuri periculoase este un domeniu în care Comisia Europeană și statele membre ale UE sunt implicate activ în negocierea unui set complex de convenții și recomandări internaționale făcute de ONU. Cu toate că acestea sunt valabile numai pentru utilitate civilă, trebuie găsite acele căi de aplicare particulară a normelor naționale atunci când se solicită libertatea de circulație pentru transporturile militare, inclusiv a mărfurilor periculoase (muniții, explozivi etc.). Anumite proceduri civile necesită revederi legislative privind acordarea unor autorizații particulare pentru evitarea unor posibile întârzieri în ceea ce privește mobilitatea transporturilor militare.

Taxele vamale și pe valoarea adăugată reprezintă un alt set de probleme în cadrul aspectelor normative, care necesită rezolvări punctuale, astfel încât să nu împietzeze asupra mobilității militare. În acest sens, trebuie găsite soluții adecvate pentru dificultățile identificate în cadrul legislativ referitor la exportul și importul de bunuri militare de către sau în folosul diferitelor forțe armate din state membre ale UE. Mobilitatea militară poate impune și anumite transporturi de combustibili, alimente, materiale de instrucție, echipamente militare etc., acestea fiind, conform legislațiilor locale, supuse taxei pe valoarea adăugată.

Acțiunile comune în cele trei domenii prezentate și cooperarea intensă între UE și NATO au condus la dezvoltarea unei game largi de instrumente care să ofere o securitate adecvată cetățenilor din Europa, și nu numai. Astfel, la 10 iulie 2018, UE și NATO au semnat o nouă declarație comună, prin care s-a căzut de comun acord asupra unei viziuni comune a modului în care cele două entități vor acționa împreună împotriva amenințărilor comune la adresa securității. Totodată, au fost stabilite domeniile asupra cărora se va concentra cooperarea

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

Taxele vamale și pe valoarea adăugată reprezintă un alt set de probleme în cadrul aspectelor normative, care necesită rezolvări punctuale, astfel încât să nu împietzeze asupra mobilității militare. În acest sens, trebuie găsite soluții adecvate pentru dificultățile identificate în cadrul legislativ referitor la exportul și importul de bunuri militare de către sau în folosul diferitelor forțe armate din state membre ale UE.

Acțiunile statelor europene în ceea ce privește mobilitatea militară s-au înscris pe o curbă descendentă, odată cu problemele cauzate de actualul coronavirus, eforturile naționale concentrându-se în domeniul sănătății publice, cu angajarea resurselor avute la dispoziție, inclusiv a celor militare, pentru limitarea și eradicarea acestei pandemii.

dintre UE și NATO, acestea fiind: mobilitatea militară, securitatea cibernetică, amenințările hibride, combaterea terorismului, femeile și securitatea.

Un aspect demn de remarcat este faptul că, deși inițial NATO a militat pentru o poziție de cooperare cu UE în ceea ce privește modalitățile de dezvoltare a mobilității militare, Alianța și-a schimbat, între timp, abordarea privind aceste eforturi, pe fondul noilor viziuni de dezvoltare a unei apărări comune europene, considerând eforturile UE privind înființarea unei forțe armate comune ca fiind un demers de creare a unei structuri „concurrente” cu NATO, care riscă să slăbească și să divizeze Alianța Nord-Atlantică.

Nu în ultimul rând, apreciem că acțiunile statelor europene în ceea ce privește mobilitatea militară s-au înscris pe o curbă descendentă, odată cu problemele cauzate de actualul coronavirus, eforturile naționale concentrându-se în domeniul sănătății publice, cu angajarea resurselor avute la dispoziție, inclusiv a celor militare, pentru limitarea și eradicarea acestei pandemii.

MOBILITATEA MILITARĂ DIN PERSPECTIVĂ NAȚIONALĂ

Din perspectivă națională, avem un binom bine definit: *mobilitate – protecția forțelor*, care are un rol determinant în realizarea libertății de manevră și în apărarea forțelor proprii de posibilele acțiuni ale adversarului și/sau față de adversitățile naturii. Obținerea mobilității face trimitere directă la abordări privind: trecerea diferitelor obstacole, deplasarea în câmpul tactic, asigurarea viabilității drumurilor și identificarea itinerarelor de ocolire a zonelor inaccesibile.

Mobilitatea militară la nivelul României, abordată din context multinațional, trebuie să vizeze câteva aspecte importante referitoare la: configurația terenului în zona granițelor și posibilitățile de executare a manevrei terestre (cu trimitere la mobilitatea în zona de vest versus mobilitate în zona de sud), asigurarea condițiilor și posibilitățile aeroporturilor pentru manevra aeriană și, nu în ultimul rând, mobilitatea navală în zona Mării Negre și a Dunării.

Posibilitatea executării manevrei terestre aduce cu sine avantajul unui flux rapid al tehnicii militare pe roți, indiferent de mărimea subunităților/unităților/grupărilor de forțe, comparativ cu manevra navală sau cea aeriană. Spre exemplu, executarea unei manevre de către un batalion de tancuri sau de artilerie din zona graniței de sud,

analizată din perspectivele terestră și navală, poate aduce timpi de manevră diferiți, cu influențe majore în succesul operațiilor în care sunt planificate să participe aceste forțe. În mod concret, executarea manevrei de către un batalion de artilerie tractată sau autopropulsată pe roți, în situația în care se trece Dunărea pe podul Ruse – Giurgiu, cu o viteză de 30 km/h, se poate realiza în maximum 30 de minute.

În cazul în care trecerea aceleiași unități de artilerie se face cu ajutorul navelor militare specializate (de exemplu, navele puse la dispoziție de un batalion de treceri fluviale), timpii de trecere ar fi foarte mari, comparativ cu mobilitatea terestră, ceea ce poate determina angajarea forțelor în operațiile militare planificate cu întârziere. Spre exemplificare, pentru trecerea unui batalion de artilerie sunt necesare cel puțin cinci nave treceri fluviale de mare tonaj. Dacă însumăm timpul necesar îmbarcării cu cel de traversare și cu cel de debarcare, în condițiile în care zonele de îmbarcare și de debarcare nu asigură întotdeauna posibilitatea ancorării simultane a tuturor navelor de transport, ajungem la un timp total de aproximativ 120 de minute. Putem concluziona că durata totală de trecere este foarte mare comparativ cu timpul de trecere pe roți.

În demersul de analiză a mobilității militare la nivelul teritoriului național, considerăm că trebuie făcută o analiză pertinentă și în cazul Dobrogei, zonă geografică spre/dinspre care mobilitatea militară și civilă este asigurată în mare măsură de podul Anghel Saligny și, într-un viitor apropiat, de podul Brăila – Smârdan. Opinăm că această analiză trebuie făcută și în situația în care mobilitatea militară nu poate fi materializată din perspectiva utilizării acestor poduri, fiind nevoie, la un moment dat, ca manevra forțelor terestre să se facă apelând la poduri plutitoare sau la treceri fluviale cu nave de treceri/bacuri. Sunt aspecte pe care le considerăm importante, iar în situațiile menționate aici, un rol determinant le va reveni unităților specializate de geniu, care vor avea responsabilitatea construirii unor poduri plutitoare sau de utilizare a navelor specializate, altfel planificatorii militari putând avea reale probleme în asigurarea mobilității forțelor în această zonă estică a țării.

Pentru construirea unui pod plutitor peste Dunăre este nevoie de o logistică apreciabilă, de un timp de construcție destul de mare și, nu în ultimul rând, de forțe care să mențină viabilitatea acestuia, atât din perspectivă constructivă, cât și din perspectiva protecției forțelor.

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

Pentru trecerea unui batalion de artilerie sunt necesare cel puțin cinci nave treceri fluviale de mare tonaj. Dacă însumăm timpul necesar îmbarcării cu cel de traversare și cu cel de debarcare, în condițiile în care zonele de îmbarcare și de debarcare nu asigură întotdeauna posibilitatea ancorării simultane a tuturor navelor de transport, ajungem la un timp total de aproximativ 120 de minute. Putem concluziona că durata totală de trecere este foarte mare comparativ cu timpul de trecere pe roți.

Exercițiile Saber Guardian 2017 și Saber Guardian 2019 au reliefat importanța podurilor plutitoare peste Dunăre. Spre exemplu, în cadrul exercițiului Saber Guardian 2019, o secvență de instruire a fost reprezentată de exercițiul Scorpions Fury, scenariul acestuia implicând forțe armate apreciabile – terestre, aeriene și navale, într-o zonă considerată „vulnerabilă” și de importanță critică pentru România și spațiul NATO: malurile Dunării.

Apreciem această variantă ca fiind optimă în cadrul unor exerciții militare de amploare, în care sunt implicate un număr apreciabil de structuri militare angrenate în trecerea fluvială. Exercițiile de construire a unor asemenea facilități sunt esențiale pentru menținerea deprinderilor și transpunerea acestora în practică atunci când situația o impune.

Exercițiile *Saber Guardian 2017* și *Saber Guardian 2019* (cel mai mare exercițiu al NATO din România, coordonat de armata română și de cea americană) au reliefat importanța podurilor plutitoare peste Dunăre. Spre exemplu, în cadrul exercițiului *Saber Guardian 2019*, o secvență de instruire a fost reprezentată de exercițiul *Scorpions Fury* (Soare, 2019), scenariul acestuia implicând forțe armate apreciabile – terestre, aeriene și navale, într-o zonă considerată „vulnerabilă” și de importanță critică pentru România și spațiul NATO: malurile Dunării. În cadrul acestui scenariu s-a reușit construirea unui pod plutitor cu o lungime de 2.000 m, pod care a fost trecut cu succes de peste 200 de mașini și tehnică de luptă.

Exercițiul *Saber Guardian 2017* s-a înscris într-un scenariu similar, în cadrul căruia s-a construit, practic, o autostradă pe apă, cu trei fire de circulație: cel din mijloc, pe care au trecut tancurile, ce a putut susține o greutate de până la 40 de tone, iar cele din extremități, cu posibilități de a susține câte 20 de tone fiecare.

Un alt aspect demn de remarcat este acela că, în cazul podurilor plutitoare, viteza de deplasare este foarte redusă (5-10 km/h), planificatorii militari fiind nevoiți să întocmească un grafic al trecerii bine fundamentat, astfel încât trecerile diferitelor subunități militare să se realizeze în condiții de siguranță, cu respectarea tuturor cerințelor de viteză, tonaj și distanță între acestea pe timpul trecerii.

Făcând o analiză a facilităților de asigurare a mobilității utilizând podurile plutitoare, putem concluda că ele sunt foarte utile, dar volumul activităților desfășurate, personalul implicat, durata și logistica necesară reprezintă un efort uriaș pentru structurile responsabile cu construirea și cu menținerea viabilității lor.

Considerăm că mobilitatea trebuie abordată din toate punctele de vedere, ca o analiză atentă a modului de creștere a capacităților manevriere, din perspectiva mobilității terestre, aeriene și navale. Intrarea în dotarea armatei române a unor sisteme moderne de armamente [HIMARS (Cozmei, 2021), Patriot], cu influențe majore în creșterea capacităților de sprijin prin foc, poate aduce și probleme

Problemele privind mobilitatea la nivel național sunt complexe, iar relieful are o influență majoră, în condițiile în care țara noastră are aproximativ 30% zonă montană, o rețea hidrologică cu multe râuri care se pot constitui în obstacole naturale, cu o zonă de sud cu o rețea complexă de lucrări de hidroameliorații, cu un număr însemnat de poduri, podețe și tuneluri.

în sfera mobilității, probleme care rezultă în momentul în care respectivele structuri militare trebuie să execute manevra în diferite zone, cu trimitere directă la gabarit, posibilități de trecere peste anumite poduri etc. Din perspectiva terestră, un exemplu relevant pentru mobilitatea forțelor pe teritoriul național îl reprezintă zona poligonului Cincu. Concret, pentru asigurarea accesului forțelor participante la exercițiile cu caracter național sau multinațional în cel mai mare poligon terestru al țării noastre au fost identificate câteva limitări în sfera mobilității, cu influențe asupra timpilor și posibilităților de îmbarcare/debarcare a tehnicii militare în gara Voila și existența limitărilor de tonaj pentru podul peste râul Olt, din aceeași localitate. În scopul creșterii mobilității, s-au inițiat demersurile necesare și s-a construit, în parteneriat cu armata SUA, o nouă rampă de îmbarcare/debarcare în gara Voila, iar în prezent sunt în curs de executare lucrări de construire a unui nou pod peste râul Olt, care să permită trecerea tehnicii militare agabaritice.

Apreciem că problemele privind mobilitatea la nivel național sunt complexe, iar relieful are o influență majoră, în condițiile în care țara noastră are aproximativ 30% zonă montană, o rețea hidrologică cu multe râuri care se pot constitui în obstacole naturale, cu o zonă de sud cu o rețea complexă de lucrări de hidroameliorații, cu un număr însemnat de poduri, podețe și tuneluri. Toate acestea reprezintă provocări pentru planificatorii militari, iar rezolvarea problemelor de mobilitate terestră, aeriană sau navală se poate face, în opinia noastră, utilizând abordarea matematică, cu trimitere directă la metode și modele de analiză și decizie, astfel încât cursurile de acțiune supuse analizei de către planificatorii militari să fie foarte bine fundamentate.

MODELE MATEMATICE DE LUARE A DECIZIEI PENTRU STABILIREA VARIANTELOR OPTIME DE MOBILITATE

Pentru alegerea unei variante optime de mobilitate, putem utiliza unul din modelele de decizie în condiții de certitudine sau incertitudine, utilizând diferite criterii de analiză în studiul abordat. Și în domeniul militar pot fi aplicate analizele matematice în cadrul cărora pot fi luate în calcul diferite elemente/date/caracteristici de referință pentru problema supusă rezolvării, cu trimitere directă la tehnica militară implicată, la personal, costuri, misiuni etc.

Deciziile în condiții de certitudine sunt cele mai viabile, rezultatele sunt caracterizate de acuratețe, dar acestea presupun deținerea unor date și informații cât mai exacte despre caracteristicile utilizate în cadrul analizei.

În acest sens, propunem un exemplu concret de decizie în condiții de certitudine, impusă de realizarea unei analize judicioase privind alegerea variantei optime de trecere a Dunării de către o grupare de forțe terestre (GFT) constituită din unități și subunități din țări membre ale NATO, nominalizată să participe la un exercițiu multinațional pe teritoriul țării noastre, în condițiile existenței amenințărilor de tip terorist în zona graniței de sud, în care vom utiliza *metoda momentelor*, una dintre cele mai utilizate metode de decizie în condiții de certitudine.

Pentru rezolvarea acestei probleme, am luat în calcul trei variante de trecere/traversare a Dunării în zona Ruse – Giurgiu, astfel:

- V1 – trecerea se face pe podul prieteniei Ruse – Giurgiu;
- V2 – trecerea se face cu ajutorul navelor specializate/bacurilor, utilizând facilitățile portuare din orașele Ruse și Giurgiu;
- V3 – trecerea se face pe un pod plutitor construit în zona Ruse – Giurgiu.

Criteriile luate în calcul pentru rezolvarea problemei sunt următoarele:

- C1 – timpul de trecere;
- C2 – personalul implicat;
- C3 – costurile;
- C4 – protecția forțelor pe timpul trecerii.

Primul pas în demersul de rezolvare a acestei analize este acela de a stabili criteriile care trebuie maximizate sau minimizate, astfel încât să obținem o *matrice a consecințelor* pe baza criteriilor *minim/maxim* de forma următoare:

Criteriu/Variantă	C1	C2	C3	C4
	<i>min/max</i>	<i>min/max</i>	<i>min/max</i>	<i>min/max</i>
V1	a_{11}	a_{12}	a_{13}	a_{14}
V2	a_{21}	a_{22}	a_{23}	a_{24}
V3	a_{31}	a_{32}	a_{33}	a_{34}

în care $a_{11}, a_{12}, \dots, a_{34}$ reprezintă valori corespunzătoare criteriilor C1, C2, C3, C4 stabilite.

Următorul pas este acela de a transforma matricea consecințelor într-o *matrice normalizată*, utilizând următoarele *relații minim-maxim*:

$$r_{min} = \frac{a_{max} - a}{a_{max} - a_{min}}$$

$$r_{max} = \frac{a - a_{min}}{a_{max} - a_{min}}$$

unde,

a_{max} = cea mai mare valoare din matricea consecințelor, corespunzătoare criteriului analizat;

a_{min} = cea mai mică valoare din matricea consecințelor, corespunzătoare criteriului analizat;

a = elementul analizat din matricea consecințelor.

Introducând valorile corespunzătoare criteriilor stabilite în cadrul matricei consecințelor și luând în calcul faptul că pentru criteriile C1, C2 și C3 optimul se obține dacă acestea tind spre minim, iar C4 spre maxim, vom avea următoarea matrice a consecințelor:

Criteriu/Variantă	C1	C2	C3	C4
	<i>min</i>	<i>min</i>	<i>min</i>	<i>max</i>
V1	15	10	50	10
V2	100	100	200	70
V3	30	200	250	50

Prin aplicarea relațiilor minim-maxim, vom obține următoarea matrice normalizată:

Criteriu/Variantă	C1	C2	C3	C4
	<i>min</i>	<i>min</i>	<i>min</i>	<i>max</i>
V1	1	1	1	0
V2	0	0,52	0,25	1
V3	0,76	0	0	0,66

Spre exemplu, valorile din matricea normalizată de mai sus s-au determinat astfel:

a) pentru elementul corespunzător criteriului 1 al Variantei 1 s-a aplicat *relația minim*, obținându-se următoarele rezultate:

$$r_{min} = \frac{a_{max} - a}{a_{max} - a_{min}} = \frac{100 - 15}{100 - 15} = 1$$

b) pentru elementul corespunzător criteriului 4 al Variantei 3 s-a aplicat *relația maxim*, obținându-se următoarele rezultate:

$$r_{\min} = \frac{a - a_{\min}}{a_{\max} - a_{\min}} = \frac{50 - 10}{70 - 15} = 0,66$$

Apoi, se calculează momentele corespunzătoare liniilor matricei normalizate, utilizând formula:

$$M = (1 \cdot a_1 + 2 \cdot a_2 + \dots + n \cdot a_n) / (a_1 + a_2 + \dots + a_n)$$

Aplicând această formulă, vom avea:

$$M_{1/V1} = (1 \cdot 1 + 2 \cdot 1 + 3 \cdot 1 + 4 \cdot 0) / (1 + 1 + 1 + 0) = 6/3 = 2$$

$$M_{2/V2} = (1 \cdot 0 + 2 \cdot 0,52 + 3 \cdot 0,25 + 4 \cdot 1) / (0 + 0,52 + 0,25 + 1) = 5,79/1,77 = 3,27$$

$$M_{3/V3} = (1 \cdot 0,76 + 2 \cdot 0 + 3 \cdot 0 + 4 \cdot 0,66) / (0,76 + 0 + 0 + 0,66) = 3,4/1,42 = 2,39$$

Următorul pas constă în rearanjarea în ordine crescătoare a liniilor matricei normalizate, în funcție de valorile momentelor M1, M2 și M3 mai sus determinate. Astfel, obținem următoarea matrice:

Criteriu/Variantă	C1 <i>min</i>	C2 <i>min</i>	C3 <i>min</i>	C4 <i>max</i>
V1	1	1	1	0
V3	0,76	0	0	0,66
V2	0	0,52	0,25	1

Pentru determinarea variantei optime, se vor calcula în continuare momentele corespunzătoare coloanelor matricei normalizate rearanjate:

$$M_{1/C1} = (1 \cdot 1 + 2 \cdot 0,76 + 3 \cdot 0) / (1 + 0,76 + 0) = 2,52/1,76 = 1,43$$

$$M_{2/C2} = (1 \cdot 1 + 2 \cdot 0 + 3 \cdot 0,52) / (1 + 0 + 0,52) = 2,56/1,52 = 1,68$$

$$M_{3/C3} = (1 \cdot 1 + 2 \cdot 0 + 3 \cdot 0,25) / (1 + 0 + 0,25) = 1,75/1,25 = 1,4$$

$$M_{4/C4} = (1 \cdot 0 + 2 \cdot 0,66 + 3 \cdot 1) / (0 + 0,66 + 1) = 4,32/1,66 = 2,60$$

După determinarea momentelor corespunzătoare coloanelor, matricea normalizată se rearanjează în ordinea crescătoare a coloanelor, astfel:

Criteriu/Variantă	C3 <i>min</i>	C1 <i>min</i>	C2 <i>min</i>	C4 <i>max</i>
V1	1	1	1	0
V3	0	0,76	0	0,66
V2	0,25	0	0,52	1

După fiecare rearanjare a coloanelor, este necesar un nou calcul al momentelor pe linii, specifice variantelor V1, V2 și V3. Astfel, se obțin următoarele valori:

$$M_{1/V1} = (1 \cdot 1 + 2 \cdot 1 + 3 \cdot 1 + 4 \cdot 0) / (1 + 1 + 1 + 0) = 6/3 = 2$$

$$M_{2/V3} = (1 \cdot 0 + 2 \cdot 0,76 + 3 \cdot 0 + 4 \cdot 0,66) / (0 + 0,76 + 0 + 0,66) = 4,16/1,42 = 2,92$$

$$M_{3/V2} = (1 \cdot 0,25 + 2 \cdot 0 + 3 \cdot 0,52 + 4 \cdot 1) / (0,25 + 0 + 0,52 + 1) = 5,81/1,77 = 3,28$$

În situația în care survineau modificări în ceea ce privește valorile momentelor mai sus determinate, liniile matricei normalizate se rearanjau în ordine crescătoare, urmată de o recalculare a momentelor coloanelor. În exemplul nostru se observă că liniile nu suferă modificări, ceea ce înseamnă că ultima matrice este varianta corectă și, în consecință, Varianta 1 este varianta optimă, aceasta putând sta la baza deciziei de alegere a modalității de traversare a Dunării de către gruparea de forțe terestre, cu luarea tuturor măsurilor necesare pentru protecția forțelor și combaterea posibilelor acțiuni teroriste care să afecteze trecerea pe pod.

Considerăm că aceste tipuri de analize sunt deosebit de importante, conducând spre rezultate fundamentate matematic și ușurând procesul de luare a deciziei. De asemenea, mobilitatea militară care presupune întocmirea unor planuri de afluire riguroase, calcule amănunțite și identificarea unor soluții viabile în condițiile existenței multor limitări (sarcina podurilor, limitări de înălțime, capacitatea de transport etc.) poate fi abordată din punct de vedere matematic, iar rezultatele obținute vor fi, cu siguranță, elemente de optim comparativ cu alte tipuri de analize.

CONCLUZII

Apreciam că inițiativele de creștere a mobilității militare la nivel european reprezintă un pas important în demersul de asigurare a securității regionale, în contextul existenței unor amenințări și vulnerabilități aduse în prim-plan de conflictele zonale sau de aspecte care nu intrau în discuții până în prezent, cu trimitere directă la migrație sau diferite incidente la granița NATO sau a UE.

În toate grupurile de lucru constituite la nivel european, abordarea mobilității militare europene se face cu respectarea deplină a suveranității statelor membre ale UE asupra teritoriului lor național

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

Apreciam că inițiativele de creștere a mobilității militare la nivel european reprezintă un pas important în demersul de asigurare a securității regionale, în contextul existenței unor amenințări și vulnerabilități aduse în prim-plan de conflictele zonale sau de aspecte care nu intrau în discuții până în prezent, cu trimitere directă la migrație sau diferite incidente la granița NATO sau a UE.

În toate grupurile de lucru constituite la nivel european, abordarea mobilității militare europene se face cu respectarea deplină a suveranității statelor membre ale UE asupra teritoriului lor național și procedurilor naționale de luare a deciziilor privind mișcările militare. Mai mult decât atât, pașii pentru îmbunătățirea cooperării dintre instituțiile, agențiile și organismele Uniunii Europene și autoritățile naționale din statele membre ale UE trebuie parcurși cu respectarea deplină a diferitelor particularități legislative ale țărilor semnatare.

și procedurilor naționale de luare a deciziilor privind mișcările militare. Mai mult decât atât, pașii pentru îmbunătățirea cooperării dintre instituțiile, agențiile și organismele Uniunii Europene și autoritățile naționale din statele membre ale UE trebuie parcurși cu respectarea deplină a diferitelor particularități legislative ale țărilor semnatare.

În opinia noastră, continuarea cooperării cu NATO în domeniul mobilității militare este, de asemenea, o problemă importantă, România fiind un membru al Alianței. În conformitate cu concluziile prezentate în Consiliul Europei, considerăm ca fiind esențiale continuarea demersurilor de cooperare și consultare cu NATO la nivel de decidenți, prin întâlniri periodice, pe probleme de mobilitate militară în toate domeniile (terestru, maritim, aerian). În acest fel, se poate asigura o abordare coerentă și unitară între UE și NATO cu scopul de a identifica și înlătura barierele existente, inclusiv cele juridice, de infrastructură și procedurale, pentru a facilita și a accelera circulația și trecerea frontierei de către personalul și tehnica militară participante la diferite exerciții, cu respectarea deplină a legilor fiecărui stat în parte. Această cooperare poate fi continuată cu deschidere și transparență, cu respectarea autonomiei decizionale și a procedurilor specifice ambelor organizații, fără a aduce atingere caracterului specific al garanției și politicilor de apărare ale statelor membre.

Nu în ultimul rând, multitudinea variabilelor și limitărilor care pot surveni în procesul de analiză și creștere a mobilității solicită abordări științifice, cu trimitere directă la modelele matematice, a căror aplicabilitate poate conduce la soluții care să stea la baza unor decizii bine fundamentate, care să asigure succesul operațiilor/exercițiilor militare, în condiții de eficiență.

BIBLIOGRAFIE:

1. Bădălan, E., Arsenie, V., Văduva, Gh. (2006). *Strategie militară contemporană*. București: Editura Centrului Tehnic-Editorial al Armatei.
2. Bălăceanu, I. (2003). *Câmpul de luptă modern sub impactul tehnologiilor contemporane*. București: Editura ARS DOCENDI.
3. Bălăceanu, I., Dumitru, D., Ioana, I. (2006). *Potențialul de luptă al forțelor terestre în context NATO*. București: Editura Top Form.

4. Bălăceanu, I., Râpan, F., Hanganu, M., Martin, I., Dragomirescu, V., Mureșan, D. (2010). *Interacțiunea strategiilor în conflictele armate moderne*. București: Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”.
5. Bușe, D. (2012). *Geopolitică și Geostrategie*. București. Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”.
6. Căruțașu, V., Bîrsan, G. (2006). *Aplicații ale modelării și simulării acțiunilor militare*. Sibiu: Editura Academiei Forțelor Terestre „Nicolae Bălcescu”.
7. Căruțașu, V., Răchițan, D. (2000). *Variabile aleatoare și aplicații*. Sibiu: Editura Universității „Lucian Blaga”.
8. Cozmei, V. (2021), <https://www.hotnews.ro/stiri-defense-24620203-primul-sistem-rachete-himars-ajuns-romania-dotarea-mapn-foto.htm>, accesat la 10 octombrie 2021.
9. Mureșan, M., Văduva, Gh. (2004). *Războiul viitorului, viitorul războiului*. București: Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”.
10. Petre, C. (2011). *Cadrul operațional contemporan și transformarea militară*. București: Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”.
11. Rumer, E. (2021). *Even a Major Military Exercise Like Zapad Can't Fix Some of the Biggest Security Challenges Facing Russia*, <https://carnegieendowment.org/2021/09/21/even-major-military-exercise-like-zapad-can-t-fix-some-of-biggest-security-challenges-facing-russia-pub-85397>, accesat la 10 octombrie 2021.
12. Soare, A. (2019). *S-a dat startul exercițiului Scorpions Fury 19*, în *Monitorul Apărării și Securității*, <https://monitorulapararii.ro/s-a-dat-startul-exercitiului-scorpions-fury-19-1-17001>, accesat la 10 octombrie 2021.
13. Toffler, A. și H. (1995). *Război și anti-război – supraviețuirea în zorii secolului XXI*. București: Editura Antet.
14. *Carta Albă a Apărării* (2021). București.
15. Consiliul Europei (2021), <https://www.consilium.europa.eu/ro/policies/defence-security/>, accesat la 10 oct 2021 Ministerul Apărării Naționale, 2020, Retrospectiva 2019 - Saber Guardian 19, <https://armed.mapn.ro/retrospectiva-2019---saber-guardian-19-2612-26>, accesat la 10 octombrie 2021.
16. *Defending Europe: Improving military mobility in the European Union* (2018), fișă informativă a Comisiei Europene.
17. *Doctrina operațiilor forțelor terestre* (2017). București.
18. *Doctrina planificării operațiilor în Armata României* (2013). București.
19. *Doctrina pentru operații întrunite a Armatei României* (2014). București.
20. *Doctrina sprijinului de geniu în operațiile întrunite* (2016). București.

21. NATO Media Information Centre (2021). *Exercise Noble Jump 2021 begins in Romania*, <https://shape.nato.int/steadfast-defender/newsroom/news/exercise-noble-jump-2021-begins-in-romania>, accesat la 10 octombrie 2021.
22. PESCO (2021), <https://www.consilium.europa.eu/media/32079/pesco-overview-of-first-collaborative-of-projects-for-press.pdf>, accesat la 10 octombrie 2021.
23. *Rezoluția Parlamentului European referitoare la relațiile UE-NATO*, iunie 2018.
24. *Strategia globală pentru politica externă și de securitate a Uniunii Europene*, iunie 2016.
25. *Strategia națională de apărare a țării pentru perioada 2020-2024* (2020). București.
26. *Tratatul de la Bruxelles* (2018), <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=LEGISSUM%3A4301863>, accesat la 10 octombrie 2021.
27. *Tratatul Nord-Atlantic* (1949), <http://www.mae.ro/sites/default/files/file/pdf/TRATATUL%2520NORD-ATLANTIC.pdf>, accesat la 10 octombrie 2021.
28. <https://armed.mapn.ro/retrospectiva-2019---saber-guardian-19-2612-26>, accesat la 12 octombrie 2021.
29. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=LEGISSUM%3A4301863>, accesat la 23 octombrie 2021.
30. <https://europedirect-tm.ro/stiri-ue/uniunea-in-domeniul-apararii-mobilitate-militara-in-interiorul-si-in-afara-ue>, accesat la 12 octombrie 2021.
31. https://function.mil.ru/news_page/country/more.htm?id=12381883@egNes, accesat la 23 octombrie 2021.
32. <https://monitorulapararii.ro/pesco-momentul-adevarului-pentru-apararea-europeana-1-1438>, accesat la 25 septembrie 2021.
33. <https://monitorulapararii.ro/s-a-dat-startul-exercitiului-scorpions-fury-19-1-17001>, accesat la 23 octombrie 2021.
34. <https://shape.nato.int/steadfast-defender/newsroom/news/exercise-noble-jump-2021-begins-in-romania>, accesat la 23 octombrie 2021.
35. <https://www.armyacademy.ro/biblioteca/anuare/2004/a42.pdf>, accesat la 23 octombrie 2021.
36. <https://www.consilium.europa.eu/ro/policies/defence-security/>, accesat la 23 octombrie 2021.
37. <https://www.defenseromania.ro/>, accesat la 12 octombrie 2021.

38. <https://www.digi24.ro/stiri/externe/mapamond/seful-nato-critica-eforturile-ue-de-a-crea-o-armata-europeana-nu-numai-ca-va-slabi-nato-ci-va-diviza-si-europa-1691467>, accesat la 23 octombrie 2021.
39. <https://www.hotnews.ro/stiri-defense-24620203-primul-sistem-rachete-himars-ajuns-romania-dotarea-mapn-foto.htm>, accesat la 23 octombrie 2021.
40. <http://www.mae.ro/sites/default/files/file/pdf/TRATATUL%2520NORD-ATLANTIC.pdf>, accesat la 12 octombrie 2021.

ABORDAREA AMENINȚĂRILOR HIBRIDE DIN REGIUNEA MĂRII NEGRE DIN PERSPECTIVA CADRULUI DE PROTECȚIE A INFRASTRUCTURILOR CRITICE

Adrian-Victor VEVERA

Alexandru GEORGESCU

Carmen-Elena CÎRNU

Institutul Național de Cercetare-Dezvoltare în Informatică, București

Regiunea Mării Negre este una foarte complexă și prezintă anumite vulnerabilități, cum ar fi absența unei arhitecturi de securitate regionale funcționale, care, în contextul actual de securitate, o face foarte susceptibilă la abordări de tipul războiului hibrid. Această realitate a fost evidențiată de succesul unor operațiuni hibride și neconvenționale în regiune, inclusiv unele care au ținut infrastructuri civile. Articolul propune abordarea insecurității Mării Negre dintr-o perspectivă bazată pe infrastructuri critice, subliniind atât pericolul reprezentat de amenințările hibride la adresa acestora, cât și măsurile pe care cadrul de Protecție a Infrastructurilor Critice (PIC) le poate oferi pentru a spori reziliența regională la amenințările hibride. Nu în ultimul rând, articolul evidențiază contribuțiile pe care România le poate avea la securitatea regională în domeniul PIC, în baza experienței sale și a succesului în implementarea acestuia la nivel național.

Cuvinte-cheie: infrastructuri critice, amenințări hibride, reziliență, guvernanta, Marea Neagră.

INTRODUCERE

Anexarea ilegală a Peninsulei Crimeea în anul 2014 de către Federația Rusă a evidențiat o evoluție importantă în regiunea Mării Negre și în domeniul general al competiției inter-statale – ascensiunea utilizării mijloacelor de luptă asimetrice, neconvenționale și hibride ca un complement sau chiar înlocuitor pentru acțiuni convenționale.

Acțiunile Rusiei, dar și ale altor actori din regiune pot fi interpretate drept încercări de a perturba funcționarea infrastructurilor critice (IC) ale statelor țintite pentru a cauza pierderi umane, daune materiale, pierderi de prestigiu de stat și de încredere din partea cetățenilor, investitorilor, partenerilor și aliaților, dar și pentru a forța entitățile afectate să reacționeze într-un anumit fel.

Se poate argumenta că acțiunile hibride au existat de mai mult timp, însă variatele conflicte din Marea Neagră, din Orientul Mijlociu și din alte zone au dus la codificarea gândirii strategice în acest domeniu sub forma „războiului hibrid”, „războiului de generație nouă” și având componente cum ar fi „războiul economic” și „războiul legal” (lawfare). Astfel, atenția acordată acestor evoluții crește gradul de conștientizare a potențialului războiului hibrid de a vătăma, a împiedica și a pune presiune pe un adversar prin mijloace utilizate sub pragul răspunsului militar și având ambiguități care pun piedici aplicării cadrelor actuale de guvernanta a securității.

Domaniul Protecției Infrastructurilor Critice (PIC) oferă concepte, strategii și instrumente pentru a promova reziliența împotriva amenințărilor hibride emergente, într-un mediu de securitate complex și dinamic, care afectează funcționarea sistemelor socio-tehnice pe care entitățile, cum ar fi statele, se bazează în mod critic în scopul funcționării și al asigurării continuității activităților și calității vieții cetățenilor lor.

Acest articol nu își propune să detalieze problema amenințărilor hibride, ci reprezintă o argumentare în favoarea abordării unei perspective asupra mediului de securitate de la Marea Neagră, bazată

Acțiunile hibride au existat de mai mult timp, însă variatele conflicte din Marea Neagră, din Orientul Mijlociu și din alte zone au dus la codificarea gândirii strategice în acest domeniu sub forma „războiului hibrid”, „războiului de generație nouă” și având componente cum ar fi „războiul economic” și „războiul legal” (lawfare).

pe cadrul conceptual al Protecției Infrastructurilor Critice folosit oficial de către toate statele membre ale UE și ale NATO, precum și la nivelul organizațional al UE și al NATO (Cașin, 2018). Ca metodă de lucru, în cuprinsul articolului sunt analizate specificitățile infrastructurilor critice din Marea Neagră și sunt formulate unele propuneri privind contribuția românească la ameliorarea problemelor regionale de securitate cu ajutorul cadrului PIC.

PROTECȚIA INFRASTRUCTURILOR CRITICE – CONSIDERAȚII GENERALE

Funcționarea tuturor societăților, în special a celor avansate, depinde de bunuri și servicii produse de către infrastructuri variate. La nivel abstract, infrastructurile sunt sisteme mixte socio-tehnice compuse din active tehnice, organizații și legături de comunicare și includ conducte petroliere, centrale electrice, stații de epurare a apei, drumuri, porturi, dar și administrație publică, sectorul financiar, pe cel educațional și pe cel de sănătate. Aceste infrastructuri sunt critice dacă distrugerea sau perturbarea lor produce efecte care depășesc pragurile instituite de autoritățile de profil pentru a reprezenta daune sau pierderi de funcționalitate ce reprezintă amenințări grave la adresa societăților afectate. Domeniul Protecției Infrastructurilor Critice oferă un cadru conceptual pentru a analiza aceste probleme și pentru a dezvolta metodologii de identificare și desemnare a infrastructurilor critice, în paralel cu planificarea protecției lor din perspectiva tuturor hazardelor pentru a genera atributul de reziliență (Gheorghe et al., 2018).

Conceptul de reziliență este utilizat în numeroase domenii, însă, în acest caz, se referă la capacitatea unui sistem de a preveni materializarea unui eveniment negativ și, în cazul în care se manifestă, sistemul rezilient minimizează daunele care rezultă și restaurează, în cât mai scurt timp, un nivel minim acceptabil de funcționare, limitând, astfel, impactul asupra societății. PIC este un cadru important, pentru că atributul de criticitate devine un factor de selecție important în decizia de alocare a resurselor limitate de securitate – nu putem proteja permanent toate infrastructurile și, prin urmare, trebuie să optimizăm alocarea resurselor limitate de protecție pe baze raționale, cum ar fi atenuarea celui mai mare impact asupra societății.

PIC prezintă câteva avantaje majore comparativ cu alte cadre de gândire și analiză sistemice, precum:

❖ Infrastructurile critice sunt caracterizate de relații de interdependență în care schimbările în starea unei infrastructuri vor afecta starea alteia, în funcție de criteriile care definesc topologia sistemului-de-sisteme și care reies din tiparele de producție și consum de bunuri și servicii critice la nivelul societății. Aceste interdependențe pot fi fizice, geografice, logice, informaționale, cibernetice și chiar politice și sociale (Gheorghe, Schlöpfer, 2006). Conceptul de sistem-de-sisteme se referă la colecții de sisteme care interacționează pentru a produce rezultate și efecte care nu ar fi fost posibile pentru sistemele individuale (Eusgeld et al., 2018). Maier (1998) a definit cinci caracteristici ale sistemelor-de-sisteme: independența operațională a sistemelor componente, independența lor managerială/administrativă, distribuția lor geografică, fenomene și comportamente emergente (care rezultă din interacțiunile lor) și evoluția lor graduală.

❖ Perturbările în sistem generează nu doar efecte de prim rang, ci și de rang secund, terț și așa mai departe, în conformitate cu relațiile de interdependență. Aceste efecte produc fenomene care amplifică durata și consecințele unui eveniment negativ în moduri care nu pot fi anticipate, cum ar fi prin eșecuri din cauză comună, eșecuri în escaladare și propagarea în cascadă a perturbărilor. Cele din urmă pot fi atât de complexe, încât depășesc capacitatea noastră de a le înțelege și de a le modela și, prin urmare, de a le anticipa, mai ales din moment ce apariția lor se bazează pe „*aliniera fortuită a punctelor de clivaj*” care permit transmiterea perturbărilor de-a lungul întregului sistem-de-sisteme (Pescaroli, Alexander, 2016).

❖ Cadrul PIC se află în continuă dezvoltare în direcția analizării problemelor legate de complexitate, care rezultă în sisteme cu funcționare ambiguă și incertă și care sunt mai mult decât suma componentelor lor în termeni de fenomenologie. Aceste sisteme prezintă comportamente emergente ce rezultă din interacțiunea dintre componentele de sistem și dintre componente și mediul înconjurător. Aceste comportamente nu pot fi anticipate din analiza componentelor individuale (Keating, Katina, 2016).

Cadrul protecției infrastructurilor critice poate fi descris drept un cadru transatlantic de gândire. Acesta a fost dezvoltat de către

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

Conceptul de sistem-de-sisteme se referă la colecții de sisteme care interacționează pentru a produce rezultate și efecte care nu ar fi fost posibile pentru sistemele individuale. Maier a definit cinci caracteristici ale sistemelor-de-sisteme: independența operațională a sistemelor componente, independența lor managerială/administrativă, distribuția lor geografică, fenomene și comportamente emergente (care rezultă din interacțiunile lor) și evoluția lor graduală.

Uniunea Europeană a legiferat ca statele membre să-și dezvolte cadre PIC în paralel cu dezvoltarea Programului European pentru Protecția Infrastructurilor Critice, care este responsabil pentru infrastructurile critice europene a căror perturbare sau distrugere ar afecta două sau mai multe state membre ale UE.

o Comisie Prezidențială stabilită de Administrația Clinton (Casa Albă, 1998) și implementată în urma atacurilor din 11 septembrie 2001, care au reliefat problemele ce rezultă din interdependențe și propagarea în cascadă a perturbărilor (Department of Homeland Security, 2003).

Ulterior, Uniunea Europeană a legiferat ca statele membre să-și dezvolte cadre PIC în paralel cu dezvoltarea Programului European pentru Protecția Infrastructurilor Critice (EPCIP), care este responsabil pentru infrastructurile critice europene (ICE) a căror perturbare sau distrugere ar afecta două sau mai multe state membre ale UE (Comisia Europeană, 2008). Inițial, acest cadru european era limitat la ICE din domeniul transporturilor și cel al energiei, cărora li s-au adăugat infrastructurile cibernetice. Proiectele directivelor europene care modifică acest cadru european de PIC (Directiva pe reziliența entităților critice și Directiva NIS2) au fost publicate în decembrie 2020 și au introdus în practica PIC conceptul de *entitate critică*, spre deosebire de formula *proprietari/operatori de infrastructuri critice*. De asemenea, aceste drafturi legislative propun mărirea numărului de sectoare de infrastructuri critice europene la 10: energia, sectorul bancar, transporturile, piețele financiare, sănătatea, apa potabilă, apa menajeră, infrastructurile digitale, administrația publică și spațiul cosmic (Comisia Europeană, 2020-c). Extinderea aceasta, de lungă durată, a fost validată de experiența pandemiei, care a cauzat perturbări în infrastructurile critice de la nivel european care nu fuseseră anticipate la nivelul strategiilor europene.

CARACTERISTICILE INFRASTRUCTURILOR CRITICE DIN REGIUNEA MĂRII NEGRE

Regiunea Mării Negre prezintă particularități ale sistemului-de-sisteme de infrastructură critică care decurg din interacțiunea dintre specificitățile sale istorice și politicile și experiențele recente.

Înainte de a o descrie, trebuie să precizăm faptul că regiunea Mării Negre este un spațiu fluid, a cărui caracterizare prezintă ambiguități și generează confuzii. Nu este imposibil să stabilim dacă regiunea este o graniță sau un pod între Est și Vest sau între civilizații; din acest motiv, inclusiv definirea sa pune probleme. Triantaphyllou (2012) notează faptul că Marea Neagră este caracterizată de „*fire narrative aflate în competiție și conflict*” care subminează posibilitatea cooperării

transfrontaliere în diverse domenii, precum al mediului și al protecției infrastructurilor critice. Problema devine și mai pronunțată dacă folosim formula mai amplă a regiunii – Regiunea Extinsă a Mării Negre (REMNI), preferată de Uniunea Europeană și de Organizația pentru Cooperare Economică la Marea Neagră (OCEMN). În acest caz, avem fie patru state adiționale, în viziunea UE, fie șase state adiționale, în viziunea OCEMN.

Regiunea este diversă inclusiv în plan civilizațional, ceea ce generează dimensiuni transregionale către Mediterana de Est sau regiunea caspică, precum și dimensiuni subregionale, cum ar fi Caucazul de Sud. Nu în ultimul rând, Marea Neagră marchează o zonă de falii, fie religioase și civilizaționale (creștinism și islam), fie geopolitice (NATO/UE și Organizația de Cooperare de la Shanghai – OCS – sau Uniunea Economică Eurasiatică).

Analiza de suprafață a regiunii evidențiază complexitățile existente: România și Bulgaria (și Grecia, dacă o includem) sunt membre ale NATO și ale UE, Turcia este un membru al NATO imprevizibil și cu o relație tensionată cu UE și cu aliații săi (a devenit partener de dialog cu Organizația de Cooperare de la Shanghai și Federația Rusă, fiind membru fondator al OCS și al Uniunii Economice Eurasiatice, dar și un actor revizionist, care încearcă să-și mențină influența în vecinătatea sa prin generarea de conflict), iar Ucraina, Republica Moldova și Georgia sunt ținte ale intervențiilor hibride menite să declanșeze și să întrețină conflicte înghețate etc.

Actorii regionali sunt divizați de: absența unei identități regionale; competiția strategică – Rusia și NATO, OCS și NATO, imprevizibilitatea Turciei; conflicte înghețate și în încălzire; conflicte etnice și religioase; absența unor instituții și aranjamente preexistente de succes și funcționale. *Figura nr. 1* oferă un rezumat al acestor probleme.

Toate aceste probleme influențează infrastructurile critice, precum și mediul de securitate regional, astfel:

❖ Istoria complexă a regiunii Mării Negre a dus la imposibilitatea construirii unei arhitecturi de securitate instituționalizate inter-state, care ar fi putut oferi baza cooperării pentru eforturile de îmbunătățire a protecției infrastructurilor critice și pentru sporirea rezilienței în regiune. De altfel, conflictul geopolitic a determinat actori regionali, cum ar fi Rusia, să submineze posibilitatea generării încrederii și capitalului politic necesar acțiunii colective în regiune.

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

Actorii regionali sunt divizați de: absența unei identități regionale; competiția strategică – Rusia și NATO, OCS și NATO, imprevizibilitatea Turciei; conflicte înghețate și în încălzire; conflicte etnice și religioase; absența unor instituții și aranjamente preexistente de succes și funcționale.

Relieful infrastructurilor critice este fragmentat, marcat de lipsa interconexiunilor și de dificultatea geopolitică de creare a lor (atestată de proiectele eșuate din domeniul transportului de energie – Nabucco, South Stream – și de soarta propunerilor perene, cum ar fi „Drumul de centură al Mării Negre”).

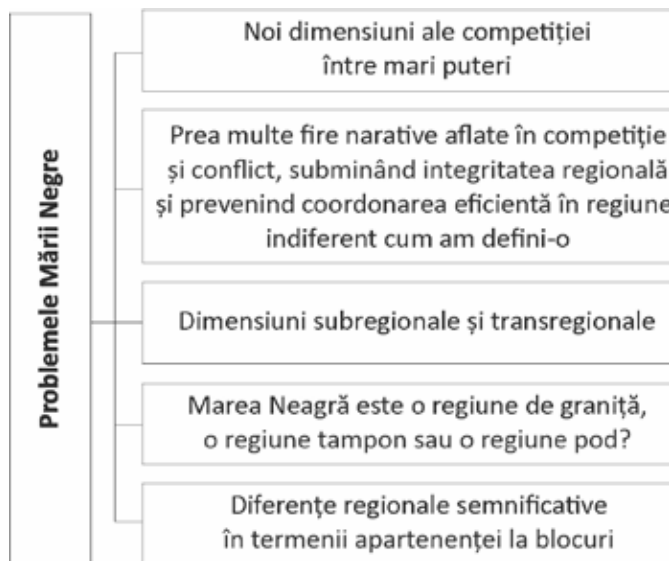

Figura nr. 1: Probleme principale la Marea Neagră

❖ Instabilitatea persistentă, alături de conflictele înghețate și calde, noi și vechi, a generat sincope legate de percepția riscului care afectează actori locali și externi, precum și investitorii și cetățenii.

❖ Relieful infrastructurilor critice este fragmentat, marcat de lipsa interconexiunilor și de dificultatea geopolitică de creare a lor (atestată de proiectele eșuate din domeniul transportului de energie – Nabucco, South Stream – și de soarta propunerilor perene, cum ar fi „Drumul de centură al Mării Negre”).

❖ Infrastructurile sunt eterogene – ele au fost create individual de către state, în decursul unor perioade cu sisteme economice și politice foarte diferite și în contextul unor diferențe regionale persistente între acestea. Ecartamentele diferite ale rețelelor de cale ferată din sud-vestul și din nord-estul Mării Negre atestă această realitate, printre alți factori.

❖ *Sedimentarea* diferitelor generații și straturi de infrastructuri generează un mediu complex, caracterizat, spre exemplu, de capacități industriale supradimensionate și slab întreținute, precum și de capacități de transport multimodal subdimensionate. Riscurile, vulnerabilitățile și amenințările generate sunt amplificate de decenii de sub-investire în mentenanța infrastructurii, de distrugerile cauzate de conflictele din regiune, precum și de uzura infrastructurilor existente.

GÂNDIREA MILITARĂ ROMÂNEASCĂ

Sărăcia și disparitățile regionale la nivelul dezvoltării economice sau complexității activității economice contribuie la o diversitate regională cu impact negativ în termeni de securitate și de dotare cu infrastructuri.

❖ Digitalizarea, ca fenomen de transformare fundamentală în topologia infrastructurilor critice, este propagată în ritmuri diferite în regiune, însă capacitatea de securizare a infrastructurilor digitalizate a rămas cu mult în urmă, din motive economice și de guvernare. Astfel, războiul hibrid are vector potent în regiune, sub forma atacurilor cibernetice (Tatar et al., 2017).

❖ Regiunea rămâne o răscruce importantă la nivel global și, prin urmare, este scena unor proiecte importante de infrastructuri critice în energie (TurkStream, conducta trans-adriatică devenită funcțională în 2020), în domeniul transporturilor (Canalul Istanbul) și cel al infrastructurii digitale (Inițiativa Drumul și Centura, Inițiativa celor Trei Mări) (Mureșan, Georgescu, 2019). Aceste tipuri de infrastructuri au vizibilitate ridicată și impact geopolitic și, prin urmare, reprezintă ținte, dar și elemente ale războiului hibrid în cadrul competițiilor geopolitice. Figura nr. 2 oferă un rezumat al acestor puncte.

Probleme cu infrastructura la Marea Neagră	Absența unei arhitecturi instituționalizate de securitate
	Percepții de risc în regiune
	Conflict și incertitudini persistente
	Lipsa interconectorilor în jurul Mării Negre
	Vârsta și uzura infrastructurilor critice
	Heterogenitate, sedimentare și complexitate în infrastructuri
	Conflicte geopolitice ca instigatori ai amenințărilor hibride
Zonă pentru dezvoltarea de infrastructură strategică	

Figura nr. 2: Problemele principale care afectează infrastructurile la Marea Neagră

Guvernanța infrastructurilor critice nu este singurul domeniu care a avut de suferit ca urmare a problemelor de la Marea Neagră, printre altele putem menționa protecția mediului și lupta contra criminalității organizate transfrontaliere. Delanoë evidențiază, în acest sens, rolul regiunii în traficul de materiale și tehnologii nucleare (Delanoë, 2015).

Digitalizarea, ca fenomen de transformare fundamentală în topologia infrastructurilor critice, este propagată în ritmuri diferite în regiune, însă capacitatea de securizare a infrastructurilor digitalizate a rămas cu mult în urmă, din motive economice și de guvernare. Astfel, războiul hibrid are vector potent în regiune, sub forma atacurilor cibernetice.

POSSIBILE CONTRIBUȚII ROMÂNEȘTI PENTRU CONTRACARAREA AMENINȚĂRILOR HIBRIDE LA MAREA NEAGRĂ

Poziționarea României în regiunea Mării Negre la granița dintre UE/NATO și Federația Rusă/Organizația de Cooperare de la Shanghai/Uniunea Economică Eurasiatică generează un context de securitate cu o complexitate de fond, care trebuie administrată pentru a preveni efectele perturbatoare ce ar afecta mai întâi România (din spațiul euroatlantic integrat), apoi s-ar extinde către aliații săi.

De aceea, România, în calitate de jucător activ și cu o expunere semnificativă la efectele instabilității și deteriorării mediului de securitate din regiunea Mării Negre, are motivația de a-și utiliza avantajele și instrumentele în scopul securizării regionale prin adaptarea sistemică a PIC pentru contracararea riscurilor, vulnerabilităților și amenințărilor generate de contextul dificil de securitate.

Această secțiune detaliază contribuțiile pe care România le poate avea în afara granițelor sale, în regiunea Mării Negre, în domeniul protecției infrastructurilor critice și al rezilienței sistemului-de-sisteme regional. Aceasta este o provocare, ținând cont de constrângerile existente la nivel de resurse, de limitările jurisdicționale, de instrumentarele deficiente și de variabilitatea voinței factorilor de decizie de a investi în proiecte cu rezultate de securitate dificil de măsurat. *Figura nr. 3* subliniază prioritățile unei abordări PIC românești în regiune, conform autorilor.

Figura nr. 3: Prioritățile pentru Marea Neagră din perspectiva cadrului PIC (sursa: autorii)

Exploatarea experienței naționale în domeniul PIC în favoarea altor state din regiune

Principala contribuție a României poate fi realizată prin exploatarea experienței sale de succes în aplicarea Directivei 114/2008 (Lazari, Simoncini, 2016) pentru a asista țările din regiune să își dezvolte propriile programe-cadru în domeniul PIC compatibile cu abordarea europeană și integrând experiența și bunele practici europene. Aceste acțiuni nu doar că îmbunătățesc securitatea de bază la nivelul statelor, dar sporesc și compatibilitatea lor cu UE în termeni de integrare. România poate coordona o abordare multi-vectorială a transferului de cunoștințe pentru generarea de capacitate, implicând instituții de stat, sectorul academic, sectorul privat și societatea civilă. Entitățile românești pot, de asemenea, să preia inițiativa în a servi drept interfață între alți actori europeni interesați de implementarea cadrului PIC în regiunea Mării Negre și omologii lor din alte țări, în special cele din zona Caucazului de Sud.

Programul unei asemenea cooperări poate include:

- Asistență pentru realizarea proiectelor documentelor strategice și legislative în domeniul protecției infrastructurilor critice.
- Asistență în stabilirea unor programe educaționale pentru experți și factori de decizie.
- Punerea la dispoziție a unor contacte pentru transfer de cunoștințe între instituții omoloage și pentru crearea unor entități cu rol în PIC, cum ar fi grupuri interinstituționale de lucru, secretariate tehnice, centre pentru managementul crizelor și situațiilor de urgență etc.
- Cooperarea în sfera neguvernamentală, pentru a crea entități precum asociații profesionale și sectoriale pentru protecția infrastructurilor și serviciilor critice.
- Încurajarea unei mai bune cooperări cu industria de securitate din România, care poate oferi soluții pentru probleme specifice.

Programul poate constitui o soluție realistă, iar o abordare românească practică poate încorpora oricare sau toate aceste activități într-un plan de acțiune. Unul dintre autorii prezentei lucrări a contribuit la Cartea Verde a Protecției Infrastructurilor Critice a Ucrainei în cursul unui Advanced Research Workshop al NATO organizat în Kiev, în anul 2015, pe subiectul PIC (Mureșan, Georgescu, 2016).

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

Principala contribuție a României poate fi realizată prin exploatarea experienței sale de succes în aplicarea Directivei 114/2008 pentru a asista țările din regiune să își dezvolte propriile programe-cadru în domeniul PIC compatibile cu abordarea europeană și integrând experiența și bunele practici europene. Aceste acțiuni nu doar că îmbunătățesc securitatea de bază la nivelul statelor, dar sporesc și compatibilitatea lor cu UE în termeni de integrare.

România, în calitate de jucător activ și cu o expunere semnificativă la efectele instabilității și deteriorării mediului de securitate din regiunea Mării Negre, are motivația de a-și utiliza avantajele și instrumentele în scopul securizării regionale prin adaptarea sistemică a PIC pentru contracararea riscurilor, vulnerabilităților și amenințărilor generate de contextul dificil de securitate.

Susținerea extinderii EPCIP în Marea Neagră

A doua contribuție a României ar putea fi aceea de a sprijini evoluția Programului European de Protecție a Infrastructurilor Critice (EPCIP) în direcția dezvoltării dimensiunii securității pentru infrastructuri critice europene localizate în țări care nu sunt state membre ale UE. Infrastructura critică europeană (ICE) este definită, în prezent, drept „o infrastructură critică națională, a cărei perturbare sau distrugere ar avea un impact semnificativ asupra a cel puțin două state membre ale Uniunii Europene” (OUG 98/2010, art. 3b), însă Comisia Europeană ar trebui să adreseze și dimensiunea/componenta non-europeană a ICE, care este un vector de propagare pentru riscuri și amenințări. În acest mod, ar fi mobilizate resurse europene pentru acțiuni similare cu cele propuse în programul din secțiunea precedentă. Din moment ce România și Bulgaria sunt cele două state membre ale UE de la Marea Neagră și reprezintă prima zonă de transmisie pentru perturbări produse în regiune, înseamnă că cele două țări ar fi, indirect, beneficiari principali ai eforturilor europene în regiune. Această expansiune a EPCIP se poate realiza numai pe baze voluntare și cu stimulente importante pentru statele cooperante, însă există deja un precedent, cel mai recent în cazul proiectului *Nord Stream 2*, în care UE a reglementat funcționarea unei infrastructuri critice (prin separarea funcției de producție și transport al energiei) în relația cu un stat terț, în baza intereselor de securitate ale UE.

În plus față de extinderea EPCIP, UE ar putea transfera experiența câștigată în zone cum ar fi Balcanii de Vest. Până în prezent, au fost dezvoltate o serie de programe și instrumente cu aplicabilitate în domeniul infrastructurilor critice, precum Strategia Balcanilor de Vest (Comisia Europeană, 2020-a) și Agenda de Conectivitate a Balcanilor de Vest (Comisia Europeană, 2020-b). Georgescu et al. (2020) au subliniat felul în care aceste abordări sprijină activități de tip PIC prin crearea de capacitate, transfer de cunoștințe și creșterea gradului de conștientizare a situației.

Promovarea strategiei Uniunii Europene pentru Macroregiunea Mării Negre

România poate argumenta în favoarea unei strategii macroregionale a Uniunii Europene pentru Marea Neagră. Macroregiunile sunt o nouă formă de guvernare în UE, care „încorporează (total sau parțial)

teritorii ale mai multor state centrate în jurul unor trăsături și provocări comune, identități comune, compatibilități istorice și culturale care formează un discurs ce fundamentează cooperarea funcțională și coeziunea teritorială în domenii cum ar fi transporturi, infrastructură și politici de mediu” (Gänzle, Kern, 2015).

România a fost inițiatora, alături de Austria, a Strategiei Macroregionale pentru Regiunea Dunării. Din moment ce nu există implicare în ceea ce privește redefinirea formulei extensive a Macroregiunii Dunării pentru a încorpora o extensie către Marea Neagră, considerăm că ar putea fi definită și implementată o nouă macroregiune pentru Marea Neagră. Un astfel de proiect poate fi propus alături de Bulgaria și, din moment ce macroregiunile încorporează regiuni funcționale cu elemente transfrontaliere, ar putea include automat toate țările din regiunea Mării Negre, chiar și din formula extinsă, care înglobează zone cum ar fi Caucazul de Sud. Această inițiativă, bazată pe experiența și resursele acumulate de Uniunea Europeană, ar putea oferi un cadru instituțional util pentru avansarea eforturilor de sporire a rezilienței, putându-se dovedi mai utilă și mai performantă decât Organizația pentru Cooperare Economică la Marea Neagră, formula GUAM, Comunitatea Alegerii Democratice¹ și efortul european timpuriu al Sinergiei Mării Negre.

Figura nr. 4 prezintă principalele componente ale Strategiei Dunării, care include și Republica Moldova și regiuni din Ucraina. O macroregiune a Mării Negre ar putea îngloba cea mai extinsă viziune a regiunii, incluzând și Grecia sau Caucazul de Sud.

Figura nr. 5 subliniază principalele componente ale agendei Strategiei Dunării, care poate servi drept un punct de pornire pentru agenda Strategiei Mării Negre. Multe dintre aceste componente au o dimensiune legată de PIC pentru atingerea obiectivelor, iar subcapitolul „Întărirea regiunii” abordează explicit problema securității și ar putea include o componentă PIC.

¹ Comunitatea Alegerii Democratice este o organizație interguvernamentală înființată la 2 decembrie 2015 de mai multe țări din estul Europei – Estonia, Georgia, Lituania, Letonia, Republica Moldova, Macedonia de Nord, România, Slovenia și Ucraina. Sediul său este la Kiev. Scopul său este să promoveze democrația, drepturile omului și supremația legii în regiunea Mării Baltice, Mării Negre și Mării Caspice. Printre observatori se numără alte țări din regiune, alături de SUA, UE și OSCE.

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

România poate argumenta în favoarea unei strategii macroregionale a Uniunii Europene pentru Marea Neagră. Macroregiunile sunt o nouă formă de guvernare în UE, care „încorporează (total sau parțial) teritorii ale mai multor state centrate în jurul unor trăsături și provocări comune, identități comune, compatibilități istorice și culturale care formează un discurs ce fundamentează cooperarea funcțională și coeziunea teritorială în domenii cum ar fi transporturi, infrastructură și politici de mediu”.

Infrastructura critică europeană (ICE) este definită, în prezent, drept „o infrastructură critică națională, a cărei perturbare sau distrugere ar avea un impact semnificativ asupra a cel puțin două state membre ale Uniunii Europene”, însă Comisia Europeană ar trebui să adreseze și dimensiunea/componenta non-europeană a ICE, care este un vector de propagare pentru riscuri și amenințări.

Dezvoltarea unei strategii macroregionale ar încorpora un spectru larg de probleme, cum ar fi economia, infrastructura, mediul și proiecte culturale, iar România ar putea promova o componentă de securitate mai bine dezvoltată, în plus față de orientarea către siguranță a strategiilor macroregionale precedente. O astfel de componentă de securitate ar include securitatea cibernetică, securitatea lanțurilor de aprovizionare și alte elemente de noutate, unele specifice unei zone maritime, precum securitatea infrastructurilor submarine.

Figura nr. 4: Harta macroregiunii Dunărea (Comisia Europeană, 2021-a)

Figura nr. 5: Pilonii Strategiei UE pentru Regiunea Dunării (Comisia Europeană, 2021-b)

Dezvoltarea unei strategii macroregionale ar încorpora un spectru larg de probleme, cum ar fi economia, infrastructura, mediul și proiecte culturale, iar România ar putea promova o componentă de securitate mai bine dezvoltată, în plus față de orientarea către siguranță a strategiilor macroregionale precedente. O astfel de componentă de securitate ar include securitatea cibernetică, securitatea lanțurilor de aprovizionare și alte elemente de noutate, unele specifice unei zone maritime, precum securitatea infrastructurilor submarine (conducte, cabluri de fibră optică etc.).

Proiectul macroregiunii Mării Negre ar răspunde la multiple nevoi ale regiunii care reies din secțiunile precedente – nevoia de investiții

coordonate în infrastructură sustenabilă, nevoia unui forum funcțional și orientat către rezultate al țărilor din regiune, în contextul absenței unei arhitecturi de securitate regionale funcționale, investiții canalizate precis spre reziliență –, dar ar constitui și un efect moral pozitiv în urma implicării UE într-un proiect concret cu beneficii definite și în perspectiva unei contribuții transatlantice, ținând cont de cooperarea NATO-UE pe securitate maritimă, amenințări hibride și securitate cibernetică.

Nu în ultimul rând, trebuie amintit faptul că o abordare macroregională oferă posibilitatea unei abordări calibrate asupra contactelor și cooperării cu Federația Rusă, la o dată ulterioară, dacă va fi considerată utilă (Gänzle, 2017). Înainte de confirmarea pivotului Rusiei către revizionism, iredentism și confruntare agresivă, formulele de cooperare transfrontalieră din regiunea Mării Baltice, incluzând Strategia Macroregiunii Baltice și Consiliul Nordic, au avut un rol similar în managementul contactelor și relațiilor cu Rusia (Gänzle, 2017).

Acțiuni prin Inițiativa celor Trei Mări

Nu în ultimul rând, România ar trebuie să își amplifice eforturile în cadrul Inițiativei celor Trei Mări, cadru regional de cooperare preexistent și funcțional care se află încă într-o fază de creștere și dezvoltare conceptuală în care dimensiuni și proiecte noi pot fi adăugate (Żurawski vel Grajewski, 2017).

Mureșan și Georgescu (2017) menționează că „Regiunea Mării Negre, per ansamblu, este cea mai puțin dezvoltată dintre cele trei mări, în funcție de infrastructură și bogăție acumulată. Fracturi politice au împiedicat formarea unor rețele de infrastructură pan-regionale, iar conflictele curente și punctele fierbinți geopolitice sunt în detrimentul economiei regiunii și al atractivității pentru investitori”. Așadar, componenta Mării Negre a Inițiativei celor Trei Mări reflectă dezavantajele structurale care există între Marea Neagră, Marea Adriatică și cea Baltică în termeni economici, instituționali, de infrastructură, dar și ca actori.

În materie de actori implicați, Mării Negre îi lipsește grupul de țări puternice, bogate și sofisticate tehnologic, aliniat cu Vestul, înclinat către cooperarea în cadre multilaterale în scopul coordonării creării de instituții reziliente și al încurajării comportamentelor care duc la pace regională, stabilitate, reziliență și previzibilitate. România trebuie

„Regiunea Mării Negre, per ansamblu, este cea mai puțin dezvoltată dintre cele trei mări, în funcție de infrastructură și bogăție acumulată. Fracturi politice au împiedicat formarea unor rețele de infrastructură pan-regionale, iar conflictele curente și punctele fierbinți geopolitice sunt în detrimentul economiei regiunii și al atractivității pentru investitori”.

să utilizeze parteneriatele strategice cu SUA și cu Polonia pentru a accelera proiecte specifice cu impact de securitate în zona Mării Negre, în domenii cum ar fi infrastructura de transport cu potențial de mobilitate militară, securitate cibernetică etc. *Figura nr. 6* oferă un rezumat al propunerilor legate de contribuția potențială a României din perspectiva PIC.

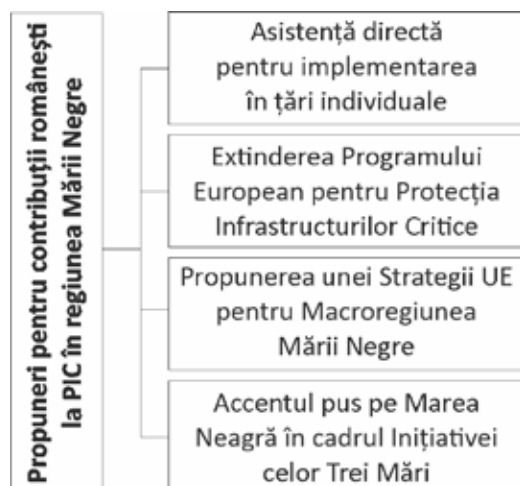

Figura nr. 6: Propuneri de contribuții românești în domeniul PIC în regiunea Mării Negre

CONCLUZII

Regiunea Mării Negre este caracterizată de un mediu de securitate dinamic și provocator, iar importanța sa va crește nu doar ca o sursă de perturbări și de instabilitate, dar și în termeni economici, cu proiecte în domeniul transporturilor și energiei (cum ar fi noul Canal Istanbul). Între timp, perpetuarea și înrăutățirea problemelor care afectează infrastructurile critice ale regiunii, într-un mediu global tot mai interconectat, vor da naștere la noi riscuri, vulnerabilități și amenințări cu o anvergură potențial mai mare decât capacitatea țărilor din regiune de a le aborda singure.

O analiză din perspectiva cadrului de Protecție a Infrastructurilor Critice, deși oferă o imagine incompletă asupra problemelor regiunii Mării Negre, poate reprezenta totuși o abordare coerentă pentru contracararea tipului de război hibrid care a fost practicat de către actori ambițioși și revizionisti din interiorul și din afara sa.

România poate contribui major la securizarea regională împotriva amenințărilor hibride prin împărtășirea experienței sale în domeniul

PIC cu alte state membre sau nemembre ale UE, prin promovarea strategiei Uniunii Europene pentru macroregiunea Mării Negre și prin acțiuni întreprinse în cadrul Inițiativei celor Trei Mări.

BIBLIOGRAFIE:

1. Cașin, M. (2018). *Understanding NATO's New CIP Policies: Common Efforts and Solidarity*. În Gluschke, G., Cașin, M., Macori, M. (Eds.). *Cyber Security policies and Critical Infrastructure Protection*. Institute for Security and Safety Press, <https://uniss.org/cyber-security-policies-and-critical-infrastructure-protection/>, accesat la 12 septembrie 2021.
2. Delanoë, I. (2015). *Weapons of Mass Destruction – a Persisting Security Challenge in the Black Sea Region*. *Neighborhood Policy Paper*, 16. Center for International and European Studies, [https://www.files.ethz.ch/isn/193512/NeighbourhoodPolicyPaper\(16\).pdf](https://www.files.ethz.ch/isn/193512/NeighbourhoodPolicyPaper(16).pdf), accesat la 12 septembrie 2021.
3. Eusgeld, I., Nan, C., Dietz, S. (2011). „System-of-systems” approach for interdependent critical infrastructures. *Reliability Engineering System Safety* 96(6):679–686, DOI: 10.1016/j.res.2010.12.010.
4. Gänzle, S., Kern, K. (2016). *Macro-regions, ‘Macro-regionalization’ and Macro-regional Strategies in the European Union: Towards a New Form of European Governance?*. În Gänzle, S., Kern, K. (Eds.) *A ‘Macro-regional’ Europe in the Making*, Palgrave Studies in European Union Politics series. Palgrave Macmillan, Londra, doi: 10.1007/978-1-137-50972-7_1, https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-1-137-50972-7_1, accesat la 21 septembrie 2021.
5. Gänzle, S. (2017). *Macro-regional strategies of the European Union, Russia and multilevel governance in Northern Europe*. În *Journal of Baltic Studies*, 48(4), 1-10. doi:10.1080/01629778.2017.1305201.
6. Georgescu, A., Vevera, V.V., Cirnu, C.E. (2020). *A Critical Infrastructure Protection Perspective on Counter-Terrorism in South-Eastern Europe*. În Čaleta, D., Powers, J.F. (Eds.). *Cyber Terrorism and Extremism as a Threat to Critical Infrastructures*. Ministerul Apărării din Republica Slovenia. SUA: Joint Special University Tampa. Slovenia: Ljubljana, Institute for Corporate Security Studies.
7. Gheorghe, A., Schläpfer, M. (2006). *Critical infrastructures: ubiquity of digitalization and risks of interdependent critical infrastructures*. În *IEEE International Conference Systems Man and Cybernetics – SMC '06*, 1, pp. 580-584.
8. Gheorghe, A.V., Vamanu, D.V., Katina, P.F., Pulfer, R. (2018). *Critical Infrastructures, Key Resources, Key Assets. Risk, Vulnerability, Resilience, Fragility, and Perception Governance*. *Topics In Safety, Risk, Reliability And Quality*, 34. Springer. doi: 10.1007/978-3-319-69224-1.

Regiunea Mării Negre este caracterizată de un mediu de securitate dinamic și provocator, iar importanța sa va crește nu doar ca o sursă de perturbări și de instabilitate, dar și în termeni economici, cu proiecte în domeniul transporturilor și energiei (cum ar fi noul Canal Istanbul).

9. Keating, C.B., Katina, P.F. (2016). *Complex system governance development: a first generation methodology*. În *International Journal of System of Systems Engineering*, 7 (1/2/3), pp. 43-74.
10. Lazari, A., Simoncini, M. (2016). *Critical Infrastructure Protection beyond Compliance. An Analysis of National Variations in the Implementation of Directive 114/08/EC*. În *Global Jurist*, 16(3), 267-289. doi: 10.1515/gj-2015-0014.
11. Maier, M.W. (1998). *Architecting Principles for Systems-of-Systems*. *Systems Engineering*. 1 (4): 267-284, [https://doi.org/10.1002/\(SICI\)1520-6858\(1998\)1:4<267::AID-SYS3>3.0.CO;2-D](https://doi.org/10.1002/(SICI)1520-6858(1998)1:4<267::AID-SYS3>3.0.CO;2-D), accesat la 12 septembrie 2021.
12. Mureșan, L., Georgescu, A. (2016). *Critical Infrastructure Protection – Romanian Contributions and Experiences* (in Ukrainian). În Biriukov, D., Kondratov, S., Sukhodolia, O. (Eds.). *Zelena knyha z pytan zakhystu krytychoy infrastrukturu* (Green Paper for Critical Infrastructure Protection), 93-106. ISBN 978-966-554-258-2. Ucraina: Kiev, Institutul Național de Studii Strategice de sub Președintele Ucrainei.
13. Mureșan, L., Georgescu, A. (2017). *Non dimenticate il Mar Nero! La Romania e il Trimarium*. În *Limes Rivista Italiana di Geopolitica*, 12, <https://www.limesonline.com/cartaceo/non-dimenticate-il-mar-nero-la-romania-e-il-trimarium>, accesat la 21 septembrie 2021.
14. Mureșan, L., Georgescu, A. (2019). *A Critical Infrastructure Perspective on the Belt and Road Initiative and its Opportunities and Challenges*. În Jiemian, Y., Obradovic, Z. (Eds.). *The Belt and Road and Central and Eastern Europe*, 205-228. Shanghai Foreign Language Education Press.
15. Pescaroli, G., Alexander, D. (2016). *Critical infrastructure, panarchies and the vulnerability paths of cascading disasters*. În *Natural Hazards*, 82, 175-192. doi: 10.1007/s11069-016-2186-3.
16. Tatar, U., Geers, K., Georgescu, A. (2017). *A Framework for a Military Cyber Defence Strategy Workshop – Final Report*. În Tatar, U., Gokce, Y., Gheorghe, A. (2017). *Strategic Cyber Defense: A Multidisciplinary Perspective (NATO Science for Peace and Security Series - D: Information and Communication Security)*, 48. IOS Press.
17. Triantaphyllou, D. (2012). *The Uncertain Times of Black Sea Regional Security*. În *Euxeinos – Online Journal of the Center for Governance and Culture in Europe*, 6, 4-10, <https://gce.unisg.ch/en/euxeinos/archive/06>, accesat la 12 septembrie 2021.
18. Żurawski vel Grajewski, P. (2017). *Trimarium: A View from the North*. În Redłowska, K. (Ed.), *Adriatic – Baltic – Black Sea: Visions of Cooperation*. Institute for Eastern Studies Warsaw, Poland, http://www.forum-ekonomiczne.pl/wp-content/uploads/2017/08/Adriatyk-Ba%C5%82tyk-Morze-Czarne16x24_2017en_PDF.pdf, accesat la 12 septembrie 2021.

19. Casa Albă (1998). *PDD-63 – Presidential Decision Directive/NSC-63*. Washington DC, <https://clinton.presidentiallibraries.us/items/show/12762>, accesat la 21 septembrie 2021.
20. Comisia Europeană (2008). *Directiva 2008/114/CE a Consiliului din 8 decembrie 2008 privind identificarea și desemnarea infrastructurilor critice europene și evaluarea necesității de îmbunătățire a protecției acestora*, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:32008L0114&from=EL>, accesat la 21 septembrie 2021.
21. Comisia Europeană (2020-a). *The Western Balkans Connectivity Agenda*, https://wbif.eu/storage/app/media/Library/6.%20Connectivity%20Agenda/brochure_wb_connectivity_agenda_en.pdf, accesat la 21 septembrie 2021.
22. Comisia Europeană (2020-b). *A Credible Enlargement Perspective for and Enhanced EU Engagement with the Western Balkans*, https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/system/files/2019-03/western_balkans_strategy_brochure.pdf, accesat la 21 septembrie 2021.
23. Comisia Europeană (2020-c). *COM/2020/829 final – Propunere de Directivă a Parlamentului European și a Consiliului privind reziliența entităților critice*, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/HTML/?uri=CELEX:52020PC0829&from=EN>, accesat la 12 septembrie 2021.
24. Comisia Europeană (2021-a). *EU Strategy for the Danube Region*. Hartă de pe pagina principală a Strategiei Macroregiunii Dunării, site-ul Comisiei Europene, https://ec.europa.eu/regional_policy/en/policy/cooperation/macro-regional-strategies/danube/, accesat la 21 septembrie 2021.
25. Comisia Europeană (2021-b). *EU Strategy for the Danube Region*. Material de prezentare de pe pagina web a Strategiei Dunării, document KN-06-17-230-EN-N, ISBN 978-92-79-74482-2, doi:10.2776/56371, <https://danube-region.eu/wp-content/uploads/2021/01/EUSDR-EN.pdf>, accesat la 12 septembrie 2021.
26. Department of Homeland Security – DHS (2003). *The National Strategy for the Physical Protection of Critical Infrastructures and Key Assets*, https://www.dhs.gov/xlibrary/assets/Physical_Strategy.pdf, accesat la 21 septembrie 2021.

POZIȚIONAREA TURCIEI ÎNTR-O EVENTUALĂ CRIZĂ POLITICO-MILITARĂ DECLANȘATĂ DE FEDERAȚIA RUSĂ ÎN REGIUNEA MĂRII NEGRE

Mirela ATANASIU

Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate,
Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, București

Pe fondul îngrijorării crescute a comunității euroatlantice cu privire la apropierea Turciei de Rusia, lucrarea de față prezintă o posibilă poziționare a Turciei într-o eventuală criză politico-militară provocată de Rusia în regiunea Mării Negre. Astfel, considerând un scenariu proiectiv, în care Federația Rusă se angajează, din nou, într-un conflict militar prin invadarea Ucrainei, este estimată cea mai posibilă poziționare a Turciei. Aceasta rezultă dintr-o analiză operațională fundamentată pe un model MACTOR (matrice de alianțe și conflicte: tactici, obiective și recomandări) al profesorului Michel Godet, centrat pe influența dintre actori și interesele acestora, adaptat de autorul materialului la scenariul de față. Astfel, aplicarea modelului MACTOR, configurat pe premisa că Turcia are anumite obiective strategice în contextul creat de scenariul agresiunii Ucrainei de către Federația Rusă, estimează că administrația de la Ankara se va alinia la poziția NATO în această criză, deoarece are șanse maximizate pentru îndeplinirea obiectivelor sale.

Cuvinte-cheie: scenariu, agresiune, regiunea Mării Negre, relația Turcia-Rusia, matrice.

INTRODUCERE

Federația Rusă și Republica Turcia reprezintă nu numai actori importanți în regiune, ci dețin și cele mai mari flote la Marea Neagră, de aceea relația dintre acestea este foarte importantă pentru comunitatea euroatlantică, aceasta fiind conștientă de faptul că o re poziționare a Turciei alături de Federația Rusă poate schimba echilibrul de forțe în regiune. De aceea, pe fondul manifestărilor din ultima perioadă ale celor două state – pe de o parte, acțiunile recente ale Federației Ruse de ocupare a unor teritorii în țările vecine, Transnistria (Republica Moldova) în 1991, Osetia de Sud și Abhazia în 2008 (Georgia), precum și Crimeea și Donbas în 2014 (Ucraina), iar pe de altă parte, trecerea Turciei printr-o transformare strategică radicală a politicilor sale interne și internaționale în încercarea de a-și relua rolul de putere regională în Orientul Mijlociu, transformare care a inclus și o reorientare ceva mai estică, printr-o apropiere de Federația Rusă, care a stârnit reacții diverse din partea comunității de securitate internațională, în special cea occidentală –, se pune problema poziționării Turciei într-un scenariu posibil, în care Rusia va provoca o nouă criză politico-militară în regiune, alta decât cea deja existentă în Ucraina.

În vederea realizării scopului lucrării, trebuia identificată criza politico-militară cel mai posibil a fi provocată de Rusia în Marea Neagră. Astfel, în urma studierii literaturii de specialitate din domeniu, printre potențialele crize politico-militare generate de Rusia în Regiunea Mării Negre, vizavi de care Turcia va trebui să se poziționeze, au fost identificate: invadarea Ucrainei de către Rusia, sub pretextul unei intervenții în sprijinul populației de cetățenie rusă din regiunile Ucrainei de Est (posibil, în urma unui eveniment disruptiv, creat artificial de forțele ruse prin mijloacele specifice războiului hibrid); un accident/incident provocat de o navă militară rusească în Zona Economică Exclusivă (ZEE) a României, unde puțuri de gaze offshore sunt operate de companii occidentale (posibil, cu provocarea unor victime dintre angajați ai acestora, cetățeni occidentali); generarea unui conflict militar deschis ruso-turc într-un spațiu de intervenție

Printre potențialele crize politico-militare generate de Rusia în Regiunea Mării Negre, vizavi de care Turcia va trebui să se poziționeze, au fost identificate: invadarea Ucrainei de către Rusia, sub pretextul unei intervenții în sprijinul populației de cetățenie rusă din regiunile Ucrainei de Est; generarea unui conflict militar deschis ruso-turc într-un spațiu de intervenție în care cei doi actori statali sunt situați pe poziții opuse și sunt angajați în război proxy; un conflict militar generat incidental de flota rusă la Marea Neagră, prin interacțiunea cu nave ale unui stat membru al NATO.

În care cei doi actori statali sunt situați pe poziții opuse și sunt angajați în război *proxy* (Siria, Libia, Nagorno-Karabakh etc.); un conflict militar generat incidental de flota rusă la Marea Neagră, prin interacțiunea cu nave ale unui stat membru al NATO.

Dintre aceste scenarii proiective, pe fondul unor fapticități anterioare, respectiv precedentul invadării Ucrainei de către Rusia, creat în 2014 cu acapararea Crimeii, la care se adaugă luptele ruso-ucrainene de pe teritoriul Ucrainei și acumulările repetate de forțe rusești înregistrate la granița ucraineană (ultima având loc în aprilie 2021), cel cu probabilitatea cea mai ridicată de a se materializa, în condițiile geopolitice actuale, îl considerăm a fi invadarea teritoriului de către Rusia, probabil sub pretextul construit artificial al angajării trupelor rusești pentru protejarea comunității ruse din Ucraina.

ETAPE ALE SCENARIULUI PROIECTIV AL INVADĂRII TERITORIULUI UCRAINEI DE CĂTRE RUSIA

Scopul identificării poziționării reacției Turciei într-o situație în care securitatea regiunii Mării Negre ar putea fi afectată de acutizarea crizei politico-militare generată de Rusia, și nu o previzionare a rezultatelor conflictului, ne permite prestabilirea unor elemente ipotetice în scenariu (motivația apariției problemei, tipul problemei etc.) ca fiind cursul real al unei acțiuni, precum și raportarea la un număr limitat de actori și un singur set de obiective, cel al Turciei.

Scenariul proiectiv al conflictului la Marea Neagră (potențial generat de Rusia) include ca etape de analiză: descrierea mediului operațional, descrierea situației de criză, analiza amenințării, analiza relațiilor strategice dintre actori, estimarea comportamentului actorilor implicați în criză (Petrescu, 2019, p. 154).

Etapa 1 – Descrierea mediului operațional

Evenimentele din 2014 în urma cărora Rusia a preluat Crimeea și a început războiul civil internaționalizat în estul Ucrainei au dus la o estompere a condițiilor de pace și la crearea unor criză și conflict în regiune. Mai mult, confruntarea deschisă dintre Rusia și Ucraina în Donbass și Crimeea nu numai că a distrus relațiile dintre Moscova și Kiev, dar a schimbat politica în întreaga regiune, dinamizând cele patru conflicte teritoriale prelungite existente din Abhazia, Nagorno-Karabakh, Osetia de Sud și Transnistria.

Rusia, la momentul de față, pare că și-a atins principalul scop politic imediat, urmărit prin acțiunile militare din Ucraina, acela de consolidare a controlului asupra Crimeii, de unde ea își poate proiecta puterea mai adânc în Mediterana, Orientul Mijlociu și Africa de Nord. Indiferent care sunt în continuare obiectivele strategice ale Rusiei, cert este că activitățile sale sunt, de obicei, direct sau indirect, contrare intereselor occidentale (în special ale NATO, UE și SUA). Mai mult, Ucraina rămâne în vârful luptei ideologice dintre Rusia și Occident, dar reprezintă și un spațiu de interacțiune mercantilă cu Turcia (Ciurtin, 2017). Turcia, cu o economie în declin, conștientizează că normalizarea relațiilor cu aliații occidentali și creșterea acreditării pro-occidentale a Turciei sunt singurele modalități de a crea o perspectivă economică pozitivă și de a dilua izolarea internațională a Turciei. O dovadă a acestei conștientizări este reacția președintelui turc Tayyip Erdogan de a promite sprijin președintelui ucrainean Volodymyr Zelenskiy la o eventuală escaladare cu Rusia (Polityuk, Gumrukcu, 2021). De altfel, Turcia nu recunoaște nici anexarea Crimeii de către Rusia. În ceea ce privește Ucraina, în 2020, aceasta prezenta ca având parteneri strategici de prim rang SUA, Marea Britanie, Canada, Germania și Franța, dar este amintită și Turcia, printre alte state, ca partener.

Etapa 2 – Descrierea situației de criză

După 2014, Ucraina a acordat o prioritate mai mare securizării integrității teritoriale și prosperității sale prin încercarea de obținere a integrării în Organizația Tratatului Atlanticului de Nord și în Uniunea Europeană. De altfel, statutul oficial al Ucrainei, de țară care aspiră la aceste două organizații, a fost consacrat în Constituția Ucrainei din 2018 și în strategia sa de securitate națională din 2020 (Constituția Ucrainei, 2019, Art. 85, 5), iar ulterior, în martie 2021, în Strategia sa militară se arată că politica de apărare a Ucrainei este concepută pentru a conduce la aderarea la NATO (Zaniewicz, 2021). În acest context, Rusia devine din ce în ce mai incisivă, deoarece aderarea Ucrainei la NATO i-ar slăbi puterea în plan regional. Pe acest fond, în aprilie 2021, la acumularea fără precedent de forțe rusești înregistrată la granița ucraineană, comunitatea occidentală bănuia o escaladare majoră în războiul ruso-ucrainean (Zagorodnyuk, 2021). Deși aceasta s-a arătat a fi doar o demonstrație de forță prin care președintele Putin dorea să atingă mai multe scopuri (intimidarea oricărui stat candidat la NATO

Rusia, la momentul de față, pare că și-a atins principalul scop politic imediat, urmărit prin acțiunile militare din Ucraina, acela de consolidare a controlului asupra Crimeii, de unde ea își poate proiecta puterea mai adânc în Mediterana, Orientul Mijlociu și Africa de Nord. Indiferent care sunt în continuare obiectivele strategice ale Rusiei, cert este că activitățile sale sunt, de obicei, direct sau indirect, contrare intereselor occidentale (în special ale NATO, UE și SUA).

Având în vedere că numai statele care nu sunt implicate în dispute teritoriale cu alte state au voie să adere la NATO, Rusia poate împiedica de facto aderarea Ucrainei doar prin menținerea țării în conflict. Totuși, precedentul invaziei a existat și, odată ce teritoriul unui stat național suveran a fost deja încălcat de Rusia fără ca aceasta să fie oprită, ci doar „certată” de către comunitatea internațională cu declarații politice și sancțiuni economice și politice, o altă încercare similară rămâne posibilă.

din spațiul ex-URSS, în special Ucraina, să înainteze în demersurile de a deveni membru; reamintirea NATO că nu ar fi oportun să primească statele ex-sovietice ca membri ai săi în contextul în care urma Summitul NATO din iunie 2021, la care Ucraina ar fi putut fi invitată în această direcție; reiterarea forței militare ruse în plan regional și internațional; reîntărirea viziunii antioccidentale promovate în interiorul și exteriorul țării sale), această probabilitatea nu trebuie neglijată.

Etapa 3 – Analiza amenințării

Având în vedere că numai statele care nu sunt implicate în dispute teritoriale cu alte state au voie să adere la NATO, Rusia poate împiedica de facto aderarea Ucrainei doar prin menținerea țării în conflict. Totuși, precedentul invaziei a existat și, odată ce teritoriul unui stat național suveran a fost deja încălcat de Rusia fără ca aceasta să fie oprită, ci doar „certată” de către comunitatea internațională cu declarații politice și sancțiuni economice și politice, o altă încercare similară rămâne posibilă. Cu atât mai mult există această posibilitate, cu cât o ipotetică invazie rusească în Ucraina ar putea găsi cu ușurință un pretext, precum cel al intervenției în sprijinul cetățenilor cu documente de identitate rusești din autoproclematele „*republiци populare*” din Donetsk și Luhansk din estul Ucrainei sau din Odessa (Joja, 2020). Așadar, amenințarea este reprezentată de afectarea securității și a ordinii de drept internaționale prin invadarea Ucrainei de către Rusia.

Etapa 4 – Analiza relațiilor strategice dintre actori

Premisa logică de lucru a etapei este că Turcia va înclina în favoarea unei decizii de implicare/neimplicare ca reacție la invadarea Ucrainei de către Rusia în funcție de cel puțin două coordonate: *menținerea nealterată a obiectivelor sale strategice* în regiune legate de relaționarea individuală cu Rusia și Ucraina și *reacția altor actori cu care întreține relații de dependență (sau influență)* (de exemplu, influența NATO, prin calitatea sa de stat membru în această organizație, sau a SUA, prin parteneriatul strategic turco-american, dar și a Rusiei, prin dependența Turciei față de resursele energetice ale acesteia). De aceea, în scopul realizării analizei relației dintre actori, vom folosi un model reconfigurat al MACTOR (Matricea alianțelor și conflictelor: tactici, obiective și recomandări) (Godet, 1994, p. 105), care se bazează pe influența dintre actori, încercând să dea o viziune globală asupra importanței

și rezultatului posibil al diferitelor probleme, ca și asupra strategiilor așteptate ale actorilor, a relațiilor de putere și a alianțelor potențiale într-un conflict. Acest model inițial folosește trei intrări principale, colectate în trei matrice, respectiv¹: *poziționarea actorilor față de problemă, stocată în matricea de poziție; importanța problemei pentru actori, stocată în matricea de evidență (această matrice fuzionează cu matricea de poziție, creând o matrice ce reprezintă produsul celulelor corespunzătoare matricelor de evidență și poziție); influența actorilor unul asupra celuilalt, stocate în matricea de influență.*

În scenariul elaborat în lucrarea de față, varianta îmbunătățită și explicată a MACTOR, expusă de Dan-Lucian Petrescu în cartea sa „*Realizarea scenariilor militare între știință și artă*” (Petrescu, 2019, pp. 73-86), este prelucrată într-o alta, care să servească mai potrivit identificării unor estimări ale reacției Turciei la o posibilă invadare a Ucrainei de către forțele armate ruse, astfel încât să nu îi fie afectate (sau să îi fie cel mai puțin afectate) obiectivele stabilite în legătură cu actorii direct poziționați în conflict. De aceea, vom include ca variabile următoarele elemente: *actorii* pe care îi considerăm relevanți pentru problematica poziționării Turciei în relație cu criza generată de Rusia în spațiul Mării Negre: Rusia (A_1), Ucraina (A_2), Turcia (A_3), NATO (A_4), SUA (A_5) și România (A_6); *obiectivele Turciei* (OA_3), identificate în urma unei analize descriptive (realizată în conținutul studiului *Turcia – evoluția situației politice și de securitate și implicațiile la nivel regional*, ce urmează a fi publicat sub egida Editurii Universității Naționale de Apărare „Carol I” din București), ca fiind prioritare în relație cu problema la care ne raportăm, respectiv: de-escaladarea conflictului (O_1); menținerea relației bune turco-ucrainene (O_2); menținerea integrității teritoriale a Ucrainei (O_3); menținerea relației echilibrate ruso-turce (O_4); integrarea Ucrainei în NATO (O_5); menținerea conținutului curent al Convenției de la Montreaux, din 1936 (O_6); *nivelul de importanță acordat promovării obiectivelor Turciei* de către statele interesate în evoluția regiunii; *influența* (relațiile de putere) între actori.

În scopul realizării analizei relației dintre actori, vom folosi un model reconfigurat al MACTOR, care se bazează pe influența dintre actori, încercând să dea o viziune globală asupra importanței și rezultatului posibil al diferitelor probleme, ca și asupra strategiilor așteptate ale actorilor, a relațiilor de putere și a alianțelor potențiale într-un conflict.

¹ *Poziționarea* este tratată ca opinia fiecărui actor cu privire la problemă, determinând dacă este de acord (valoarea +1), împotriva (-1) sau este neutru (0) pentru o anumită problemă. *Evidența* reprezintă cât de important este fiecare obiectiv pentru fiecare actor, aceasta fiind evaluată pe o scară variind de la 0 (neimportant) la +4 (extrem de important). *Influența* reprezintă puterea pe care o are actorul influent asupra actorului influențat, măsurată pe o scară cuprinsă între 0 și, respectiv, 4, adică fără influență până la influență foarte mare.

Ca pași de lucru, dezvoltăți din modelul MACTOR și adaptați pentru tipul specific al analizei concentrat pe cel mai probabil curs de acțiune în criză a unui singur actor, fundamentat de probabilitățile de îndeplinire a obiectivelor sale, vom realiza: a) identificarea convergențelor și divergențelor dintre actori pentru fiecare obiectiv strategic; b) poziționarea fiecărui actor față de obiectivele strategice ale Turciei la declanșarea crizei politico-militare la Marea Neagră; c) analiza convergențelor/divergențelor dintre actori pe baza obiectivelor stabilite; d) evidențierea importanței obiectivelor pentru fiecare dintre actori, realizând, astfel, o matrice de prioritizare a acestora (MP); e) stabilirea intensității cu care fiecare actor urmărește atingerea obiectivelor stabilite; f) identificarea convergențelor și divergențelor dintre actori pentru obiectivele prioritizate; g) realizarea variabilei influenței directe dintre actorii implicați; h) ponderarea obiectivelor prioritizate cu ierarhia influenței directe; i) identificarea convergențelor și divergențelor considerând toate cele trei aspecte: susținerea/respingerea obiectivelor; intensitatea importanței obiectivelor pentru fiecare actor; influența dintre actori.

a) Pentru *identificarea convergențelor și divergențelor dintre actori pe obiective*, vom utiliza diagramele de convergență/divergență dintre actori. Rezultatul este exprimat în reprezentări grafice ale pozițiilor celor șase actori în raport cu fiecare dintre cele șase obiective, rezultând șase diagrame de lucru corespunzătoare. Un model al unei astfel de diagrame este prezentat în *figura nr. 1*.

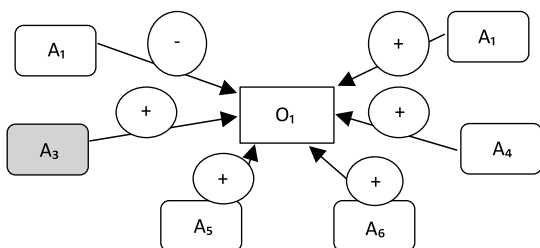

Figura nr. 1: Diagrama 1 de convergență/divergență dintre actori și obiectivul 1(O₁)³

² Stabilirea poziției fiecărui actor față de obiectivele strategice este fundamentată pe analiza exploratorie a relațiilor politice, diplomatice și militare ale Turciei cu actorii estici și vestici cu interese la Marea Neagră, în contextul crizei politico-militare deja existente, generată de Rusia în Ucraina, ce persistă din 2014.

³ Actorul care ne interesează cel mai mult A₃ – Turcia este evidențiat în toată analiza.

Din diagrama 1, rezultă că, în ceea ce privește O₁, cinci actori sunt poziționați în favoarea de-escaladării conflictului⁴, unul singur constituind excepția – statul agresor – Rusia. Așadar, există o convergență ridicată către soluționarea conflictului. Motivația acestei convergențe ridicate a actorilor amintiți este dorința de securizare a regiunii Mării Negre, de menținere a integrității teritoriale a Ucrainei în postura sa de stat agresat, de eliminare a potențialelor amenințări la adresa Turciei și României, ca state învecinate cu un stat în conflict, dar și de continuare a politicii NATO (securizarea frontierei sale de est) și a SUA (interese politice și economice recunoscute în regiunea Mării Negre). Iar ca orientare generală, diagramele de convergență dintre actori arată că, în cazul materializării unui astfel de scenariu, o posibilă alianță se va încheia între actorii A₂, A₃, A₄, A₅, A₆, împotriva actorului A₁.

b) *Poziționarea fiecărui actor față de obiectivele Turciei* presupune corelarea actorilor cu obiectivele, respectiv prin indicii -1, 0, +1 vom arată pentru fiecare dintre actori dacă aceștia nu agreează, sunt indiferenți sau agreează respectivul obiectiv, așa cum rezultă din literatura de specialitate. Cuantificarea datelor este realizată sub formă tabelară, ca rezultată a diagramei create în pasul anterior, căreia îi asociem matricea actori-obiective (MAO) (*figura nr. 2*).

Din tabel se poate determina configurația generală a relațiilor dintre actori și obiectivele stabilite, exprimată în valorile Σ_{A+} (convergența actorilor pentru fiecare obiectiv) și Σ_{A-} (divergența actorilor pentru fiecare obiectiv), care arată probabilitatea existentă pentru fiecare dintre obiective de a fi susținut de către actorii implicați. Așadar, pentru O₁, O₂, O₃ și O₅, există o susținere majoritară, așadar șanse ridicate de a fi materializate, iar pentru O₄ și O₆, șansele sunt egale atât spre realizarea, cât și spre nerealizarea acestora.

⁴ Analiza a fost realizată în funcție de viziunea personală și expertiza profesională a autorului asupra actorilor și evenimentelor la momentul iulie 2021, astfel încât indicii pot transgresa în timp, sau, la efectuarea unui alt gen de explorare, pot fi interpretați diferit. De exemplu, dacă ar fi să luăm în discuție faptul că Turcia a beneficiat din închiderea coridoarelor energetice prin Ucraina, devenind ea însăși principalul hub de transport, am putea deduce că Turcia s-ar putea poziționa pentru menținerea conflictului între Ucraina și Rusia, dar, politic, este obligată să afirme o poziționare în favoarea de-escaladării conflictului, poate și din teama de a nu se stârni un conflict la scară largă, prin intervenția NATO împotriva Rusiei, în regiunea în care este și ea prezentă, ceea ce ar genera efecte negative tuturor statelor din regiune, în special celor riverane Mării Negre.

Din tabel se poate determina configurația generală a relațiilor dintre actori și obiectivele stabilite, exprimată în valorile Σ_{A+} și Σ_{A-} , care arată probabilitatea existentă pentru fiecare dintre obiective de a fi susținut de către actorii implicați.

	O ₁	O ₂	O ₃	O ₄	O ₅	O ₆	Σ _{O+}	Σ _{O-}
A ₁	-1	-1	-1	+1	-1	+1	+2	-4
A ₂	+1	+1	+1	0	+1	0	+4	0
A ₃	+1	+1	+1	+1	+1	+1	+5	0
A ₄	+1	+1	+1	-1	+1	-1	+4	-2
A ₅	+1	+1	+1	-1	+1	-1	+4	-2
A ₆	+1	+1	+1	+1	+1	-1	+5	-1
Σ _{A+}	+5	+5	+5	+3	+5	+2		
Σ _{A-}	-1	-1	-1	-2	-1	-3		

Matricea actori x obiective (MAO)

$$\begin{pmatrix} -1 & -1 & -1 & +1 & -1 & +1 \\ +1 & +1 & +1 & 0 & +1 & 0 \\ +1 & +1 & +1 & +1 & +1 & +1 \\ +1 & +1 & +1 & -1 & +1 & -1 \\ +1 & +1 & +1 & -1 & +1 & -1 \\ +1 & +1 & +1 & +1 & +1 & -1 \end{pmatrix}$$

Figura nr. 2: Relația dintre actori și obiective

c) Analizarea convergențelor/divergențelor dintre actori pe baza obiectivelor. Godet consideră că „relația dintre doi actori este cuantificată prin diferența între valorile (în modul matematic, n.a.) numărului de convergențe și ale numărului de divergențe care apar între ei, raportat la obiectivele supuse analizei” (Ib., pp. 73-86), pentru identificarea acestora propunând ca modalitate de calcul un produs între matricea actori-obiective (MAO) și, transpusa acesteia, matricea obiective-actori (MOA), rezultând o matrice de forma actori x actori (MAA) (figura nr. 3).

$$\begin{pmatrix} -1 & -1 & -1 & +1 & -1 & +1 \\ +1 & +1 & +1 & 0 & +1 & 0 \\ +1 & +1 & +1 & +1 & +1 & +1 \\ +1 & +1 & +1 & -1 & +1 & -1 \\ +1 & +1 & +1 & -1 & +1 & -1 \\ +1 & +1 & +1 & +1 & +1 & -1 \end{pmatrix} \times \begin{pmatrix} -1 & 1 & 1 & 1 & 1 & 1 \\ -1 & 1 & 1 & 1 & 1 & 1 \\ -1 & 1 & 1 & 1 & 1 & 1 \\ 1 & 0 & 1 & -1 & -1 & 1 \\ -1 & 1 & 1 & 1 & 1 & 1 \\ 1 & 0 & 1 & -1 & -1 & -1 \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} 6 & -4 & -2 & -6 & -6 & -4 \\ -4 & 4 & 4 & 4 & 4 & 4 \\ -2 & 4 & 6 & 2 & 2 & 4 \\ -6 & 4 & 2 & 6 & 6 & 4 \\ -6 & 4 & 2 & 6 & 6 & 4 \\ -4 & 4 & 4 & 4 & 4 & 6 \end{pmatrix}$$

Figura nr. 3: Matricea produs actori x actori (MAA)⁵

Dacă luăm în considerare susținerea/opoziția/neutralitatea actorilor față de obiectivele Turciei, matricele de convergență și de divergență deduse din MAA arată după cum urmează (figurile nr. 4 și 5):

Astfel, pe de o parte, M₁CA se obține prin menținerea elementelor din matricea produs, care au o valoare pozitivă, celelalte fiind anulate, elementele acesteia reprezentând numărul de obiective față de care o pereche de actori (linia și coloana la a căror intersecție se află elementul) au o relație rezultantă de convergență (ambii fiind în favoarea sau se opun în majoritatea obiectivelor) (Ib., p. 77). Pe de altă parte, M₁DA se obține prin menținerea numai a elementelor matriceale

⁵ Calculele sunt realizate cu programul de calcul al matricelor, accesat la <https://matrixcalc.org>.

$$M_{1CA} = \begin{pmatrix} 0 & 0 & 0 & 0 & 0 & 0 \\ 0 & 4 & 4 & 2 & 2 & 4 \\ 0 & 4 & 2 & & 6 & 4 \\ 0 & 4 & 2 & 6 & & 4 \\ 0 & 4 & 4 & 4 & 4 & 4 \end{pmatrix} \quad M_{1DA} = \begin{pmatrix} -4 & -4 & -2 & -6 & -6 & -4 \\ -2 & 0 & 0 & 0 & 0 & 0 \\ -6 & 0 & 0 & 0 & 0 & 0 \\ -6 & 0 & 0 & 0 & 0 & 0 \\ -4 & 0 & 0 & 0 & 0 & 0 \end{pmatrix}$$

Figura nr. 4: Matricea convergențelor dintre actori pe baza obiectivelor prioritizate

Figura nr. 5: Matricea divergențelor dintre actori pe baza obiectivelor prioritizate

ale MAA care au o valoare negativă, elementele matricei divergențelor reprezentând numărul de obiective față de care o pereche de actori au o relație rezultantă de divergență (unul se situează în favoarea, iar altul se opune majorității obiectivelor).

Din vizualizarea celor două matrice este evident că Rusia (urmărită în linia și coloana 1, fiind primul actor din grilă) are convergență 0 pentru toate obiectivele cu ceilalți actori și divergență ridicată cu aceștia (pe patru obiective cu Ucraina și România, pe două cu Turcia, divergență maximă cu SUA și NATO pe toate obiectivele).

d) Evidențierea importanței obiectivelor Turciei pentru fiecare dintre actori, printr-o prioritizare empirică a acestora. Aceasta se va realiza printr-o ierarhizare a obiectivelor pe baza unor indici care oscilează pe o scară de la 0 la +4 (neimportant, puțin important, important, foarte important). Clarificăm că indicii acestui indicator cuantifică importanța acordată de fiecare dintre actori fiecărui obiectiv al Turciei, respectiv cât se dorește realizarea sau nerealizarea sa. Prezentarea datelor va fi realizată sub formă tabelară, stabilind ierarhia importanței obiectivelor pentru fiecare dintre actorii implicați, căreia îi va fi asociată o matrice de prioritizare (MP) (figura nr. 6).

	O ₁	O ₂	O ₃	O ₄	O ₅	O ₆	Σ _O
A ₁	2	2	4	3	4	4	19
A ₂	2	2	4	2	4	2	16
A ₃	3	2	4	4	1	4	18
A ₄	4	3	4	3	2	4	20
A ₅	3	3	3	4	2	4	19
A ₆	4	2	2	2	2	4	16
Σ _A	18	14	21	18	15	22	

Matricea prioritizării obiectivelor pentru actori (MP)

$$\begin{pmatrix} 2 & 2 & 4 & 3 & 4 & 4 \\ 2 & 2 & 4 & 2 & 4 & 2 \\ 3 & 2 & 4 & 4 & 1 & 4 \\ 4 & 3 & 4 & 3 & 2 & 4 \\ 3 & 3 & 3 & 4 & 2 & 4 \\ 4 & 2 & 2 & 2 & 2 & 4 \end{pmatrix}$$

Figura nr. 6: Prioritizarea obiectivelor pentru fiecare actor

Din tabelul prezentat, constatăm că Turcia are stabilite: trei obiective de prioritate primară (O₃, O₄ și O₆); O₁ de prioritate secundară; O₂ de prioritate terțiară și O₅ de prioritate cuaternară. Așadar, statul turc

cel mai mult ține la menținerea integrității teritoriale a Ucrainei, a relației bune cu Rusia și a conținutului Convenției de la Montreux.

d) *Stabilirea intensității cu care fiecare actor urmărește atingerea obiectivelor stabilite* realizată prin ponderarea MAO cu rezultatul MP, rezultând MPO (matricea de ponderare a obiectivelor). Prezentarea datelor va fi realizată sub formă tabelară, stabilind ierarhia importanței obiectivelor pentru fiecare dintre actorii implicați (figura nr. 7).

	O ₁	O ₂	O ₃	O ₄	O ₅	O ₆	Σ _{O+}	Σ _{O-}
A ₁	-2	-2	-4	+3	-4	+4	+7	-12
A ₂	+2	+2	+4	0	+4	+2	+14	0
A ₃	+3	+2	+4	+4	+1	+4	+18	0
A ₄	+4	+3	+4	-3	+2	-4	+13	-7
A ₅	+3	+3	+3	-4	+2	-4	+11	-8
A ₆	+4	+2	+2	+2	+2	-4	+12	-4
Σ _{A+}	+16	+12	+17	+9	+11	+10		
Σ _{A-}	-2	-2	-4	-7	-4	-16		

Tabelul actori x obiective ponderat cu prioritatea obiectivelor

-2	-2	-4	+3	-4	+4
+2	+2	+4	0	+4	+2
+3	+2	+4	+4	+1	+4
+4	+3	+4	-3	+2	-4
+3	+3	+3	-4	+2	-4
+4	+2	+2	+2	+2	-4

Matricea actori x obiective ponderată cu prioritatea obiectivelor (MPO)

Figura nr. 7: Relația dintre actori și obiectivele prioritizate

e) *Identificarea convergențelor și divergențelor dintre actori pentru obiectivele prioritizate*, rezultând matricele de convergență/divergență (M_2CA/M_2DA) prin prisma intensității cu care fiecare dintre actori urmărește atingerea/neatingerea obiectivelor Turciei. Pentru realizarea acestui pas, datelor din MPO li se aplică suma mediilor aritmetice dintre valorile absolute ale intensității pozițiilor actorilor (considerați în pereche) raportate la obiective (Ib., p. 79). Având în vedere că, pentru O₄, Ucraina prezintă o poziționare neutră, aceasta va fi exclusă din calcul. De exemplu, M_2CA_{13} și M_2DA_{13} , care reprezintă relațiile de convergență și divergență dintre Rusia și Turcia, se vor calcula:

$$M_2CA_{13} = \frac{|+3|+|+4|}{2} + \frac{|+4|+|+4|}{2} = 7,5 \quad \text{și}$$

$$M_2DA_{13} = \frac{|-2|+|+3|}{2} + \frac{|-2|+|+2|}{2} + \frac{|-4|+|+4|}{2} + \frac{|-4|+|+1|}{2} = 7,5$$

Așadar, nivelul de divergență dintre cele două state este mai ridicat decât nivelul de convergență pentru obiectivele propuse.

Dacă luăm în considerare nivelul de susținere/opoziție al actorilor față de obiectivele Turciei, matricele de convergență și de divergență deduse din M_2AA arată după cum urmează (figurile nr. 8 și 9):

Poziționarea Turciei într-o eventuală criză politico-militară declanșată de Federația Rusă în Regiunea Mării Negre

$M_2CA =$	3	3	7,5	0	0	2,5
	7,5	14	14	13,5	11,5	10
	0	13,5	11,5	11,5	10,5	13
	0	11,5	10,5	12	12	11,5
	2,5	10	13	11,5	10,5	10,5

$M_2DA =$	12	11	19,5	19	18,5
	11	0	3	3	3
	19,5	3	7,5	0	6,5
	19	3	8	0	3
	18,5	3	4	6,5	3

Figura nr. 8: Matricea convergențelor dintre actori pe baza obiectivelor prioritizate

Figura nr. 9: Matricea divergențelor dintre actori pe baza obiectivelor prioritizate

Vizualizând matricele rezultante, constatăm că Turcia (urmărită în linia și coloana trei, fiind al treilea actor inclus în grila de calcul) are cel mai ridicat nivel de convergență cu Ucraina (14), următoarele valori ale convergențelor fiind: cu România (13), NATO (11,5), SUA (10,5), cea mai mică valoare înregistrându-se cu Rusia (7,5). Nivelul cel mai ridicat de divergență îl are cu Rusia (11), dar și niveluri mai coborâte de divergență cu SUA (8), NATO (7,5), România (4), cu Ucraina neînregistrând divergențe.

f) *Realizarea variabilei influenței directe* dintre actorii implicați se exprimă sub formă de tabel și în matricea influenței directe (MID)⁶, pentru a identifica relațiile de putere dintre actori pe baza nivelului total de dependență (Σd) sau influență (Σi) pentru fiecare actor.

Tabelul influențelor directe⁷ prezintă, pe linii și pe coloane, actorii din cadrul analizei și are ca elemente valori situate în intervalul [0,4], care corespund intensității influenței dintre un actor și altul, nivelurile de cuantificare fiind: *inexistentă, mică, medie, mare și foarte mare* (figura nr. 10).

Din tabelul TID, din figura de mai sus, rezultă că Turcia are un nivel egal de dependență și de influență (10) raportat la actorii introduși în analiză. Cel mai dependent actor este Ucraina (12), iar cel mai influent, NATO (18). Tot din același tabel rezultă factorii sintetici care cuantifică valoarea influenței și a dependenței generale pe care fiecare dintre actori o are față de toți ceilalți actori. Aceștia sunt *factorii influenței generale (M_i)* și *factorii dependenței generale (D_j)*, care se obțin prin însumarea valorilor dispuse pe liniile și, respectiv, pe coloanele MID, cu excepția celor aflate la intersecția liniilor cu coloanele aparținând aceluiași actor.

⁶ Considerăm că Turcia și Rusia influențează NATO ca urmare a manifestărilor hegemonice actuale, în aceeași categorie situându-se și SUA, putere globală majoră, membră a Alianței. SUA influențează, din postura de superputere, toate celelalte state, mai mici, din analiză.

⁷ Vom limita analiza la acest aspect, focalizându-ne pe relațiile directe (neconsiderându-le și pe cele indirecte) dintre actori care, deși importante în analiza integrală a unui scenariu proiectiv, în situația de față nu sunt neapărat relevante.

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

Tabelul influențelor directe prezintă, pe linii și pe coloane, actorii din cadrul analizei și are ca elemente valori situate în intervalul [0,4], care corespund intensității influenței dintre un actor și altul, nivelurile de cuantificare fiind: *inexistentă, mică, medie, mare și foarte mare*.

	A ₁	A ₂	A ₃	A ₄	A ₅	A ₆	Σ _i
A ₁		4	3	1	2	2	12
A ₂	0		0	0	0	0	0
A ₃	2	1		3	2	2	10
A ₄	3	3	4		4	4	18
A ₅	2	3	2	3		3	13
A ₆	0	1	1	1	1		4
Σ _d	7	12	10	8	9	11	57

Matricea influenței directe dintre actori (MID)

$$\begin{pmatrix} 4 & 3 & 1 & 2 & 2 \\ 0 & 0 & 0 & 0 & 0 \\ 2 & 1 & 3 & 2 & 2 \\ 3 & 3 & 4 & 4 & 4 \\ 2 & 3 & 2 & 3 & 3 \\ 0 & 1 & 1 & 1 & 1 \end{pmatrix}$$

Tabelul influenței directe dintre actori (TID)

Figura nr. 10: Influența directă dintre actori (relații de putere)

g) Configurarea finală a relațiilor de convergență/divergență dintre actori, ținându-se cont de ambele criterii: prioritățile fiecărui actor privind obiectivele și balanța de putere existentă în contextul crizei apărute.

Pentru a determina rezultatul aplicării criteriului privind ierarhizarea obiectivelor în funcție de prioritățile fiecărui actor și a celui referitor la relațiile de putere dintre actori, prin ponderarea influenței generale relative ($M_i/\Sigma M_i$) a unui actor cu inversa funcției de dependență ($M_i/(M_i+D_i)$), se obține coeficientul influenței generale (r_i):

$$r_i = \frac{M_i}{\Sigma M_i} \times \frac{M_i}{M_i+D_i} \text{ (Petrescu, 2017, p. 158).}$$

Rezultatele calculelor aferente obținerii coeficientului r_i pentru fiecare actor sunt incluse în tabelul de mai jos (figura nr. 11).

Relația \ Variabila	A ₁	A ₂	A ₃	A ₄	A ₅	A ₆	Sume
Factorii influenței generale (M _i)	12	0	10	18	13	4	57 ΣM _i
Factorii dependenței generale (D _i)	7	12	10	8	9	11	57 ΣD _i
Coeficientul r_i	0,13	0	0,09	0,25	0,13	0,02	0,62 Σr _i

Figura nr. 11: Coeficienții de influență generală (r_i) ai fiecărui stat

Din coeficienții influenței generale ai fiecărui actor, observăm că, în situația statu-quoului actual, Rusia și SUA au același nivel de putere în a influența obiectivele Turciei în contextul crizei în desfășurare. Dar, diferența o face NATO, cu cel mai ridicat coeficient de influență (0,25), ce înclină balanța spre susținerea punctului de vedere occidental în vederea atingerii scopului Turciei de promovare a obiectivelor sale.

Pasul următor îl reprezintă calculul coeficienților de influență specifică r_i^* , care se obțin din următoarea formulă (figura nr. 12):

$$r_i^* = n \times \frac{r_i}{\Sigma r_i}, \text{ unde } n \text{ este egal cu numărul de actori din sistem.}$$

Relația \ Variabila	A ₁	A ₂	A ₃	A ₄	A ₅	A ₆
Coeficientul r_i^*	1,26	0	0,87	2,42	1,26	0,19

Figura nr. 12: Coeficienții de influență specifică (r_i^*) ai fiecărui stat

Se observă că ierarhia actorilor din punct de vedere al coeficienților de putere este aceeași cu cea stabilită în cadrul balanței de putere, pe criteriul factorilor influenței generale (M_i), adică A₄, A₃, A₅, A₁, A₆, A₂, de la cel mai influent (A₄) la cel mai puțin influent (A₂).

Apoi, pentru obținerea M₃AO, se ponderează fiecare linie a matricei MPO (care conține informații privind relațiile dintre actori și obiective, pe priorități) cu coeficientul de influență specifică r_i^* al fiecărui actor (figura nr. 13):

$$\begin{pmatrix} -2 & -2 & -4 & +3 & -4 & +4 \\ +2 & +2 & +4 & 0 & +4 & +2 \\ +3 & +2 & +4 & +4 & +1 & +4 \\ +4 & +3 & +4 & -3 & +2 & -4 \\ +3 & +3 & +3 & -4 & +2 & -4 \\ +4 & +2 & +2 & +2 & +2 & -4 \end{pmatrix} \times \begin{pmatrix} 1,26 \\ 0 \\ 0,87 \\ 2,42 \\ 1,26 \\ 0,19 \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} -2,52 & -2,52 & -5,04 & 3,78 & -5,04 & 5,04 \\ 0 & 0 & 0 & 0 & 0 & 0 \\ 2,61 & 1,74 & 3,48 & 3,48 & 0,87 & 3,48 \\ 9,68 & 7,26 & 9,68 & -7,26 & 4,84 & -9,68 \\ 0,39 & 0,39 & 0,39 & -0,52 & 0,26 & -0,52 \\ 3,78 & 0,38 & 0,38 & 0,38 & 0,38 & -3,78 \end{pmatrix}$$

Figura nr. 13: Matricea ponderării obiectivelor prioritizate cu ierarhia influenței directe (M₃AO)

h) Identificarea convergențelor și divergențelor, considerând toți cei trei indicatori (susținerea/respingerea obiectivelor, intensitatea importanței obiectivelor pentru fiecare actor, influența dintre actori), pentru a stabili care dintre obiectivele strategice ale Turciei sunt cel mai posibil a fi susținute de majoritatea actorilor.

Urmând procedura aplicată matricei MPO, din matricea M₃AO vor rezulta matricele pătratice M₃CA (matricea convergențelor dintre actori, ponderată cu prioritatea obiectivelor și cu ierarhia influențelor) și M₃DA (matricea divergențelor dintre actori, ponderată cu prioritatea obiectivelor și cu ierarhia influențelor).

Matricele de convergență și de divergență (ale actorilor ierarhizați) aferente celor șase obiective prioritizate ale Turciei, deduse din M₃AO, arată după cum urmează (figurile nr. 14 și 15):

Indicatorii obținuți pe fondul analizei operaționale realizate arată că, pentru obiectivele formulate de Turcia, cea mai ridicată convergență între actori – pe baza ierarhizării obiectivelor și a relațiilor de influență (20,08) dintre actori – o reprezintă cea dintre Turcia (A₃) și NATO (A₄), iar cea mai mare divergență – baza obiectivelor prioritizate și a relațiilor de putere dintre aceștia – există între Rusia și NATO (36,17).

-	8,82	8,04	0	0	2,08
8,82	-	7,83	15,73	0,72	2,65
8,04	7,83	-	20,08	5,07	8,74
0	15,73	20,08	-	16,45	18,19
0	0,72	5,07	16,45	-	3,18
2,08	2,65	8,74	18,19	3,18	-

Figura nr. 14: Matricea convergențelor dintre actori pe baza obiectivelor prioritizate și a relațiilor de putere (M_3CA)

	7,56	11,91	36,17	13,21	14,4
7,56		0	8,47	0,52	1,89
11,91	0		11,95	4	3,63
36,17	8,47	11,95		0	3,82
13,21	0,52	4	0		0,45
14,43	1,89	3,63	3,82	0,45	0

Figura nr. 15: Matricea divergențelor dintre actori pe baza obiectivelor prioritizate și a relațiilor de putere (M_3DA)

Așadar, aceste obiective ale Turciei în regiune, în contextul crizei provocate de Rusia, vor fi susținute cel mai mult de NATO și cel mai puțin de Rusia. Adăugând la acestea datele care arată că NATO are cea mai mare influență asupra realizării obiectivelor Turciei, cea mai probabilă estimare este că Turcia va urma politica Alianței la poziționarea față de conflictul ruso-ucrainean și, posibil, în orice criză generată de Federația Rusă, când, prin respectiva poziționare, își maximizează șansele de realizare a obiectivelor sale, indiferent de pârgiile de influență folosite de actorii regionali.

ADDENDUM LA ANALIZA OPERAȚIONALĂ PENTRU JUSTIFICAREA ESTIMĂRII CELEI MAI PROBABILE POZIȚIONĂRI A TURCIEI

Din analiza operațională realizată, am dedus deja că poziționarea optimă pentru Turcia este aceea de a urma politica și reacțiile NATO dacă dorește să își mențină dezvoltarea obiectivelor care au fost descrise în scenariul proiectiv. Totuși, pentru o estimare cât mai exactă a poziționării Turciei vizavi de Rusia în conflictul ruso-ucrainean, realizăm o analiză empirică mai detaliată pentru fiecare obiectiv (primar, secundar, terțiar și cuaternar), deoarece există posibilitatea ca un cumul de convergențe și divergențe să ducă la neatingerea unui obiectiv de prioritate primară, ceea ce ar putea genera modificarea ipostazei Turciei în conflictul ruso-ucrainean.

Turcia are stabilite⁸: – *obiective de prioritate primară*: O_3 – menținerea integrității teritoriale a Ucrainei, din postura în care acțiunile secesioniste din imediata sa vecinătate îi pot afecta propria integritate teritorială,

⁸ Nivelurile de prioritate pentru actori sunt identificate pe baza Tabelului prioritizării obiectivelor pentru actori (MP), prin transpunerea acestora din 0-4 (neimportant, cel mai puțin important, puțin important, important, cel mai important) într-o ierarhizare IV-I (obiectiv cuaternar, obiectiv terțiar, obiectiv secundar, obiectiv primar).

având în vedere iminența problemei kurde în Turcia; O_4 – menținerea relațiilor echilibrate ruso-turce, de vreme ce Turcia depinde energetic major de resursele rusești; O_6 – menținerea conținutului curent al Convenției de la Montreux, din 1936, ceea ce îi oferă controlul asupra strâmtorilor dintre Marea Neagră și Marea Mediterană, pentru Turcia documentul internațional reprezentând o pârghie diplomatică prin care își gestionează relațiile cu Rusia și cu statele neriverane cu interese regionale în Regiunea Extinsă a Mării Negre; – *obiectiv de prioritate secundară*: O_1 – de-escaladarea conflictului. Ucraina este vecină directă la frontiera sa maritimă, ceea ce face ca activitățile sale în regiune să fie afectate, nu numai cele economice, ci și cele politice. Turcia este deja înconjurată de statele problematice – Armenia și Azerbaidjan – ce își dispută Nagorno-Karabah la nord-est; Iranul cu politica sa hegemonică la est; Siria și Irakul aflate în războaie civile la sud, încă unul în imediata sa apropiere îi va complica existența; – *obiectiv de prioritate terțiară*: O_2 – menținerea relației bune turco-ucrainene; – *obiectiv de prioritate cuaternară*: O_5 – integrarea Ucrainei în NATO pentru contrabalansarea Rusiei în regiune.

Pe scurt, din analiza operațională, rezulta că Rusia nu agreează patru dintre cele șase obiective strategice turcești (deși agreează două dintre cele trei obiective considerate primare de către Turcia, care folosesc, de fapt, scopurilor sale politice⁹), comparativ cu ceilalți actori: NATO și SUA (câte două obiective neagreate), România (un obiectiv neagreat), Ucraina deținând o poziție neutră față de aceste obiective, fiind mult prea preocupată de conflictul desfășurat pe teritoriul său (deși, pe timp de pace, opțiunile sale referitor la acestea pot diferi).

Dat fiind că NATO și Rusia au reieșit din datele scenariului ca fiind actorii cu cel mai mare potențial de influență asupra realizării/nerealizării acestor obiective, dar și cel mai mare antagonism referitor la acestea, iar ceilalți actori implicați (Ucraina, SUA și România) au poziții similare față de obiectivele Turciei, în cele ce urmează, ne vom focaliza analiza asupra opiniilor antitetice NATO-Rusia în relație cu aceste obiective. Așadar, sintetizând informațiile reieșite din analizele matriceale se deduc datele din următorul tabel (figura nr. 16).

⁹ Relaționarea apropiată cu Turcia stârnește nemulțumirea occidentalilor și contribuie la dezbinarea NATO, iar menținerea conținutului Convenției de la Montreux nu permite statelor membre ale NATO, precum SUA sau Franța, să aducă forțe militare majore în Marea Neagră.

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

Turcia are stabilite obiective de prioritate primară: menținerea integrității teritoriale a Ucrainei, din postura în care acțiunile secesioniste din imediata sa vecinătate îi pot afecta propria integritate teritorială, având în vedere iminența problemei kurde în Turcia; menținerea relațiilor echilibrate ruso-turce, de vreme ce Turcia depinde energetic major de resursele rusești.

Dintre cele șase obiective susținute de Turcia, pe de o parte, NATO agreează patru, din care: un obiectiv de prioritate primară (O_3 – menținerea integrității teritoriale a Ucrainei) din cele trei urmărite de Turcia și toate celelalte obiective de prioritate secundară, terțiară și cuaternară. Pe de altă parte, Rusia agreează două obiective de prioritate primară ale Turciei, neagreându-le pe celelalte patru de diferite priorități.

Obiective	Nivel de prioritate pentru Turcia	Nivel de prioritate pentru NATO	Nivel de prioritate pentru Rusia	Poziționarea față de obiectiv ¹⁰	
				NATO	Rusia
O_1	II	I	III	pro	contra
O_2	III	II	III	pro	contra
O_3	I	I	I	pro	contra
O_4	I	II	II	contra	pro
O_5	IV	III	I	pro	contra
O_6	I	I	I	contra	pro

Figura nr. 16: Sinteza prioritizării obiectivelor Turciei și poziționarea Rusiei și a NATO față de acestea

Se evidențiază, astfel, că, dintre cele șase obiective susținute de Turcia, pe de o parte, NATO agreează patru, din care: un obiectiv de prioritate primară (O_3 – menținerea integrității teritoriale a Ucrainei) din cele trei urmărite de Turcia și toate celelalte obiective de prioritate secundară, terțiară și cuaternară. Pe de altă parte, Rusia agreează două obiective de prioritate primară ale Turciei, neagreându-le pe celelalte patru de diferite priorități.

În continuare, pentru a calcula ponderea posibilității de realizare a obiectivelor Turciei, în viziunea celor trei actori, acordăm câte o pondere de prioritate celor șase obiective, în funcție de nivelul de prioritate acordat de aceștia. Stabilim ponderile obiectivelor ținând cont de ierarhizarea interesului actorilor pentru realizarea/nerealizarea acestora, astfel: obiectiv de nivel I – 100%, obiectiv de nivel II – 80%, obiectiv de nivel III – 60%, obiectiv de nivel IV – 40%. Rezultatul este cuprins în figura nr. 17.

Obiective	Pondere prioritate (+ susținere; - respingere)		
	Turcia	NATO	Rusia
O_1	80%(+)	100% (+)	60%(-)
O_2	60%(+)	80%(+)	60%(-)
O_3	100%(+)	100%(+)	100% (-)
O_4	100%(+)	80% (-)	80%(+)
O_5	40%(+)	60%(+)	100%(-)
O_6	100%(+)	100% (-)	100%(+)
Media susținerii obiectivelor	80% (+)	80% (+)	140% (-)

Figura nr. 17: Media interesului actorilor față de realizarea/nerealizarea obiectivelor Turciei

¹⁰ Poziționarea obiectivelor este sintetizată din MAO, explicată în figura nr. 2.

Din cele prezentate, rezultă că NATO este înclinată spre susținerea obiectivelor de ansamblu ale Turciei în aceeași măsură cu Turcia, iar Rusia este mai înclinată spre respingerea acestora. Așadar, este normală o înclinare spre susținerea poziționării NATO într-un conflict al Rusiei în regiune, care reprezintă și variabila optimă conformă statu-quo-ului actual, în care Turcia este membru al Alianței cu drepturi depline.

Un obiectiv afirmat ca viabil pentru NATO, dar disputat între membrii acesteia îl reprezintă O_5 (integrarea Ucrainei în NATO). Ezitarea Alianței, în 2008, de a aproba planuri de acțiune pentru aderarea (Membership Action Plan/MAP) Ucrainei și Georgiei, deși le promitea celor două că vor deveni membre (NATO, 2018), a oferit Rusiei posibilitatea de a-și restabili sfera de influență în aceste spații post-sovietice. În prezent, regiuni din Georgia (Abhazia și Osetia de Sud) și Ucraina (Republica Autonomă Crimeea, Sevastopol, Donețk și Lugansk) (Ministry of Foreign Affairs of Ukraine, 2019) sunt sub ocupație rusă, în timp ce peste 14.000 de ucraineni sunt morți, ca urmare a intervenției militare în curs a Kremlinului în estul Ucrainei (Reuters, 2021). Totuși, nu s-a ajuns la un consens între statele membre ale NATO în favoarea integrării Ucrainei, care, oricum, nu este posibil de realizat câtă vreme Ucraina are un conflict deschis pe teritoriul său.

Dacă înaintăm în analiză considerând ponderea acordată de Turcia susținerii obiectivelor sale, rezultă: nivelurile efective ale NATO de susținere (O_1 – 100%, O_2 – 100%, O_3 – 100%, O_5 – 100%) și de respingere (O_4 – 80%, O_6 – 100%); nivelurile efective ale Rusiei de susținere (80% – O_4 , 100% – O_6) și de respingere (O_1 – 75%, O_2 – 100%, O_3 – 100%, O_5 – 100%)¹¹. Procentajele din figura nr. 17 arată că NATO are disponibilitate mai mare chiar decât Turcia spre susținerea realizării obiectivelor O_1 , O_2 și O_5 , și disponibilitate maximă (100%), similară Turciei pentru O_3 , ceea ce încadrăm ca nivel de susținere de 100% pentru obiectivele respective. De asemenea, în cazul Rusiei, un nivel efectiv de susținere totală (100%) este acordat doar pentru O_6 , pentru O_4 fiind alocat un nivel de susținere de 80%. Mai mult, dacă analizăm empiric

NATO este înclinată spre susținerea obiectivelor de ansamblu ale Turciei în aceeași măsură cu Turcia, iar Rusia este mai înclinată spre respingerea acestora. Așadar, este normală o înclinare spre susținerea poziționării NATO într-un conflict al Rusiei în regiune, care reprezintă și variabila optimă conformă statu-quo-ului actual, în care Turcia este membru al Alianței cu drepturi depline.

¹¹ Luând ca etalon ponderea de prioritate acordată de Turcia, o pondere egală sau mai ridicată a altui actor pentru respectivul obiectiv este considerată ca nivel efectiv de susținere sau, după caz, respingere, de 100%. Dacă ponderea de prioritate a unui actor este mai mică decât cea a Turciei pentru respectivul obiectiv, nivelul efectiv de susținere/respingere se calculează ca procentaj aplicat ponderii acordate de Turcia. Exemplu: la O_1 în relația între ponderile acordate de Turcia și Rusia, pentru identificarea nivelului efectiv de respingere, vom calcula 60% din 80%, rezultând 75%.

Dacă este să estimăm, poziționarea Turciei vizavi de criza de la Marea Neagră generată de Rusia va fi una de susținere a Ucrainei, alături de ceilalți actori occidentali, poziție care, deși îi va aduce un declin într-unul dintre obiectivele strategice (cel al menținerii unei relații bune cu Rusia), le va facilita, cu siguranță, pe celelalte, având ca efecte secundare, deloc de neglijat, reîncălzirea relației cu SUA și potențialul de relaxare a sancțiunilor americane instituite în anul 2020 ca urmare a achiziționării sistemului de arme S-400 rusesc de către turci.

mai pe larg obiectivele de prioritate primară pentru Turcia, neagreate de NATO, dar susținute de Rusia: O_4 – menținerea relațiilor echilibrate ruso-turce și O_6 – menținerea conținutului curent al Convenției de la Montreux, din 1936, constatăm că acestea sunt antitetice politicii generale a NATO vizavi de Rusia, dar nu reflectă poziționarea Alianței cu privire la Turcia. De altfel, în prezent, deja există relații ruso-turce de apropiere care incomodează NATO, dar Alianța nu a luat măsuri majore cu privire la acest aspect, iar în ceea ce privește Convenția, eventuale modificări la aceasta, sub presiunea Statelor Unite, care doresc năvălire de război în Marea Neagră, evident că nu vor da Turciei mai multe drepturi decât astăzi. Mai mult, opiniile relative la Convenție sunt divergente și între statele membre ale NATO, ceea ce face ca modificarea textului acesteia să fie doar un obiectiv pentru polarizarea Rusiei și nu unul situat pe agenda politică actuală a Alianței.

Considerând și această adăugire la analiza operațională, într-un asemenea scenariu, dacă este să estimăm, poziționarea Turciei vizavi de criza de la Marea Neagră generată de Rusia va fi una de susținere a Ucrainei, alături de ceilalți actori occidentali, poziție care, deși îi va aduce un declin într-unul dintre obiectivele strategice (cel al menținerii unei relații bune cu Rusia), le va facilita, cu siguranță, pe celelalte, având ca efecte secundare, deloc de neglijat, reîncălzirea relației cu SUA și potențialul de relaxare a sancțiunilor americane instituite în anul 2020 ca urmare a achiziționării sistemului de arme S-400 rusesc de către turci. Așadar, **cea mai posibilă estimare a poziționării Turciei este că aceasta, alături de NATO, va susține Ucraina în criză.**

Mai mult, dacă luăm în calcul modalitatea de răspuns a comunității internaționale la acțiunea rusească din 2014, pe care o găsim prezentată pe larg (Legucka, 2017, p. 47), putem considera că, la o eventuală invazie a Ucrainei, NATO se va limita, din nou, la a oferi sprijin informațional și sprijin militar indirect, inclusiv cu furnizarea de armament în consolidarea capacităților ucrainene de apărare. Prepoziționarea unor nave militare în Marea Neagră, fără încălcarea Convenției de la Montreux, poate fi o altă acțiune a NATO. De asemenea, state membre ale NATO, precum SUA, Franța (care nu sunt dependente de gazul rusesc), vor aplica noi sancțiuni, posibil sub forma impunerii unor restricții de finanțare a Gazprom pe piața de capital sau blocarea funcționării unora dintre băncile rusești în statele occidentale (VTB, Gazprombank) (O'Toole, Fried, 2021). Participarea rusă la G20

sau OSCE ar putea fi, de asemenea, suspendată. În acest context, Turcia va desfășura cel mult acțiuni de susținere, precum vizite la ucraineni și consultări cu factorii de decizie politici și militari din Ucraina, dar fără a se implica militar direct și, posibil, evitând, din nou, să aplice sancțiuni Rusiei. Aceste tipuri de acțiuni nu îi vor periclita major relația cu Rusia, nesituând-o într-un pericol real de a fi folosită asupra sa „*arma energetică*” rusă. Astfel, îi sunt asigurate toate cele șase obiective strategice stabilite a fi realizate sau întreținute pentru perioada conflictului, deși, probabil, cu o ușoară decădere a relaționării construite cu Ucraina, dezamăgită, poate, de inexistența unui răspuns ferm comun al comunității internaționale, implicit al NATO și al Turciei.

Varianta implicării militare directe a NATO în conflictul ruso-ucrainean este puțin probabilă, din mai multe motive. Primul motiv major este acela că NATO nu este obligată să intervină militar, deoarece art. 5 al Tratatului Nord-Atlantic poate fi invocat numai de statele membre, nu și de cele partenere, ceea ce va face ca, inclusiv la o solicitare a Consiliului de Securitate al ONU de a interveni sub egida sa, să nu fie întrunit consensul în Consiliul Nord-Atlantic pentru o astfel de acțiune, date fiind interesele divergente din interiorul Alianței vizavi de Rusia. Al doilea motiv este acela că marile puteri înțeleg că o intervenție militară a NATO în Ucraina va declanșa un război de scară largă și de intensitate ridicată, poate chiar un al treilea război mondial, cu folosirea armelor nucleare (Dibb, 2014, p. 8; Frederick et al, 2017, p. xi). Al treilea motiv îl reprezintă perioada actuală de pandemie, în care resursele statelor sunt dirijate cu prioritate în această direcție. Al patrulea motiv este momentul parcurs de sistemul de relații internaționale – reorganizare către multipolaritate sau o unipolaritate multipolară –, în care fiecare dintre actorii hegemoni de talie regională (Rusia, Iran, Japonia etc.) își exprimă influența asupra actorilor mai slabi, neirosindu-se în acțiuni militare riscante, iar ceilalți actori, care doresc doar să își mențină statusul actual, își folosesc resursele de putere pentru afirmarea proprie în plan internațional și nu pentru protejarea intereselor altor state. Nici statele membre ale NATO, nici Rusia nu sunt pregătite pentru un război de durată, dar acest fapt nu exclude situația în care o decizie incorectă, grăbită, pe fond de orgoliu, sau un incident în care să fie afectat accidental teritoriul unui stat membru învecinat Ucrainei să nu determine activarea Art. 5 al Tratatului Nord-Atlantic.

CONCLUZIE

Analiza operațională focalizată pe matricea actorilor regionali (MACTOR) și susținută de addendum demonstrează, deși limitat, că, într-o eventuală confruntare deschisă Est-Vest, obiectivele strategice ale Turciei pot fi realizate cel mai mult prin poziționarea sa alături de comunitatea euroatlantică. De altfel, convergențele politicii turce cu cele occidentale sunt evidente în plan regional, iar divergențele cu Federația Rusă sunt numeroase în relație cu propriile interese, de aceea numai din postura actuală de membru al NATO poate contrabalansa interesele individuale rusești.

BIBLIOGRAFIE:

1. Ciurtin, H. (18 iulie 2017). *Un echilibru (economic) fragil: Turcia, Rusia și cealaltă hartă strategică. Adevărul*, https://adevarul.ro/international/in-lume/un-echilibru-economic-fragil-turcia-rusia-cealalta-harta-strategica-1_596dd7665ab6550cb83f5888/index.html, accesat la 21 septembrie 2021.
2. Dibb, P. (2014). *The geopolitical implications of Russia's invasion of Ukraine*. Strategic & Defence Studies Centre. ANU College of Asia & the Pacific. The Australian National University.
3. Frederick, B., Povlock, M., Watts, S., Priebe, M., Geist, E. (2017). *Assessing Russian Reactions to U.S. and NATO Posture Enhancements*. Santa Monica, California: RAND Corporation.
4. Godet, M. (1994). *From anticipation to action – a handbook of strategic prospective*. Paris: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization.
5. Joja, I.-S. (2020). *Three conflict scenarios for the Black Sea in 2020. Black Sea Strategy Papers*. Foreign Policy Research Institute, <https://www.fpri.org/article/2020/01/three-conflict-scenarios-for-the-black-sea-in-2020/>, accesat la 21 septembrie 2021.
6. Legucka, A. (2017). *The NATO-Ukraine relations after the annexation of Crimea. UA: Ukraine Analytica*, Issue 2 (8).
7. O'Toole, B., Fried, D. (13 aprilie 2021). *What if Russia invades Ukraine (again)? Consider these options for sanctions escalation. The Atlantic Council*, <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/new-atlanticist/what-if-russia-invades-ukraine-again-consider-these-options-for-sanctions-escalation/>, accesat la 17 octombrie 2021.
8. Petrescu, D.-L. (2017). *Modele conceptuale avansate pentru proiectarea și realizarea scenariilor militare în contextul mediului operațional de tip hibrid (teză de doctorat)*. București: Universitatea Națională de Apărare „Carol I”.

9. Petrescu, D.-L. (2019). *Realizarea scenariilor militare între știință și artă*. București: Editura Centrului Tehnic-Editorial al Armatei.
10. Polityuk, P., Gumrukcu, T. (20 aprilie 2021). *Turkey's Erdogan calls for end to „worrying” developments in eastern Ukraine, offers support. Reuters*, <https://www.reuters.com/world/europe/ukrainian-turkish-presidents-hold-talks-amid-donbass-tensions-with-russia-2021-04-10/>, accesat la 10 septembrie 2021.
11. Zagorodnyuk, A., Khara, A. (15 iunie 2021). *Putin's Ukraine War: Will Russia attempt a Black Sea blockade? Atlantic Council*, <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/ukrainealert/putins-ukraine-war-will-russia-attempt-a-black-sea-blockade/>, accesat la 20 septembrie 2021.
12. Zaniewicz, M. (5 mai 2021). *Ukraine's New Military Security Strategy. Bulletin*. The Polish Institute for International Affairs, https://pism.pl/publications/Ukraines_New_Military_Security_Strategy, accesat la 2 august 2021.
13. *Constitution of Ukraine*, 2019, Art. 85, <https://cis-legislation.com/document.fwx?rgn=8689>, accesat la 2 septembrie 2021.
14. Ministry of Foreign Affairs of Ukraine (19 decembrie 2019). *10 facts you should know about Russian military aggression against Ukraine*, <https://mfa.gov.ua/en/10-facts-you-should-know-about-russian-military-aggression-against-ukraine>, accesat la 17 septembrie 2021.
15. NATO (8 mai 2018). *Bucharest Summit Declaration Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Bucharest on 3 April 2008*, https://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_8443.htm, accesat la 21 septembrie 2021.
16. Rada of Ukraine (7 februarie 2019). *Constitution of Ukraine adopted at the Fifth Session of the Verkhovna Rada of Ukraine on June 28, 1996*.
17. Reuters (6 aprilie 2021). *Two Ukrainian soldiers killed in eastern Ukraine: military*, <https://www.reuters.com/article/us-ukraine-crisis-casualties-idUSKBN2BTOKV>, accesat la 17 septembrie 2021.

PRINCIPALELE RISCURI ȘI AMENINȚĂRI LA FLANCUL ESTIC AL NATO

Conf. univ.dr. Alba POPESCU

Universitatea Națională de Apărare „Carol I”

Poziționată în dreptul Istmului Ponto-Baltic – zonă de importanță geostrategică excepțională, situată la confluența dintre marile spații eurasiatic și euroatlantic –, frontiera estică a Alianței Nord-Atlantice se confruntă cu o serie de amenințări, care exced în diversitate și amplitudine provocările existente la nivelul altor teritorii de graniță ale Alianței. Pe lângă amenințările istorice, permanente, generate de poziția geografică și geopolitică a statelor flancului estic, există și noi amenințări, create în context pandemic și, mai ales, în contextul erei tehnologice actuale. Articolul de față își propune să identifice și să analizeze principalele riscuri și amenințări cu care se confruntă statele care aparțin flancului estic al NATO și să argumenteze necesitatea unui sprijin complex, plurivalent, pentru materializarea, consolidarea și securizarea Coridorului Nord-Sud Est-European.

Cuvinte-cheie: Istmul Ponto-Baltic, era tehnologică, NATO, Coridorul Nord-Sud Est-European, Federația Rusă.

INTRODUCERE

Denumit ca atare la începutul secolului al XX-lea de către istoricul polonez Oskar Halecki (1891-1973), Istmul Ponto-Baltic a fost considerat de unii geografi drept adevărata frontieră a Europei. Această fâșie de pământ dintre litoralul sudic al Mării Baltice și litoralul nordic al Mării Negre, cuprinsă între Poarta Moraviei la vest și Munții Caucaz la est (vezi harta din *figura nr. 1*), constituie, din punct de vedere geopolitic, limesul dispus între puterea care controlează de secole zona pivot a Eurasiei, pe de o parte, și puterile dominante în Europa atlantică, de partea cealaltă. Statutul său geopolitic de spațiu-tampon între două mari spații globale i-a pecetluit destinul, Istmul Ponto-Baltic și cele două mări semi-închise aferente devenind subiect al preocupărilor de dominație ale principalilor jucători geostrategici activi din imediata sa vecinătate.

Mai mult, relieful preponderent de câmpie al Istmului reprezintă și frontiera vestică a puterii pivot, astăzi numită Federația Rusă, frontiera sa cea mai vulnerabilă, pentru că, spre deosebire de celelalte ținuturi de graniță ale sale, care beneficiază de protecția naturală asigurată de ghețuri, păduri dese sau de podișurile Asiei Centrale, în vest, câmpiile și ecartamentul de peste 800 de mile ale Istmului obligă Rusia la un efort uriaș de apărare.

ISTMUL PONTO-BALTIC – SPAȚIU DE COMPRESIE GEOPOLITICĂ ȘI PIVOT ÎNTRE EST ȘI VEST

Ca orice spațiu-tampon, Istmul Ponto-Baltic dobândește caracter pivotal și, implicit, o valoare geostrategică uriașă atât pentru puterea pivot, cât și pentru puterile atlantice, în măsura în care acest teritoriu se poate transforma fie într-o barieră, blocând fluxurile umane, militare, comerciale dintre cele două mari spații globale, fie într-o poartă deschisă spre oricare dintre acestea. Prin urmare, controlul pivotului ponto-baltic devine un imperativ strategic de maximă importanță deopotrivă pentru puterea pivot eurasiatică, al cărei inel intern de securitate își are „piatra prețioasă” în dreptul Istmului

Istmul Ponto-Baltic constituie, din punct de vedere geopolitic, limesul dispus între puterea care controlează de secole zona pivot a Eurasiei, pe de o parte, și puterile dominante în Europa atlantică, de partea cealaltă.

Ponto-Baltic, precum și pentru SUA, puterea dominantă a spațiului atlantic, interesate să își prezerve prezența în Eurasia în zone strategice de mare importanță. Goeconomic, Istmul reprezintă un hub și un nexus al coridoarelor de transport care unesc, pe axa Vest-Est, Europa de Asia și, pe axa Nord-Sud, spațiul arctic de Levant și Mediterana.

Figura nr. 1: Istmul Ponto-Baltic¹

Goeconomic, Istmul reprezintă un hub și un nexus al coridoarelor de transport care unesc, pe axa Vest-Est, Europa de Asia și, pe axa Nord-Sud, spațiul arctic de Levant și Mediterana.

Și, tot din punct de vedere geopolitic, Istmul Ponto-Baltic este o zonă de compresie și de convergență, supusă presiunii geopolitice provenite dinspre cele două masive câmpuri de forță învecinate, care se poate transforma într-o centură de ruine – un statut geopolitic comun cu Orientul Mijlociu sau cu Transcaucazia, alte spații-tampon inter-civilizaționale cunoscute pentru procesele geopolitice active care le-au marcat devenirea în cursul ultimului secol și care au sfârșit prin a declanșa războaie și conflicte înghețate, fragmentări teritoriale, eșuare statală, infraționalitate, terorism, sărăcie și subdezvoltare.

Prin urmare, prin natura atributelor sale geografice, geopolitice, geostrategice și goeconomice, Istmul Ponto-Baltic reprezintă unul dintre spațiile cele mai disputate din punct de vedere geopolitic din Eurasia și predispune statele din regiune la amenințări de fond,

¹ Preluare de pe https://media.hotnews.ro/media_server1/image-2016-10-24-21370829-0-istmul-ponto-baltic.jpg, accesat la 10 noiembrie 2021.

structurale, izvorâte din legități geopolitice descrise de paradigma dominației globale.

Din punct de vedere politic, Istmul este împărțit între 10 state suverane, dintre care:

- șase sunt membre ale NATO (și ale Uniunii Europene) și alcătuiesc flancul estic al Alianței, respectiv: Estonia, Letonia, Lituania, Polonia, România, Bulgaria;
- unul, Belarus, se află în sfera de influență a puterii pivot;
- celelalte trei se află în „zona gri” dintre cele două câmpuri de forțe, fiind supuse fragmentărilor și conflictelor înghețate orchestrate de Federația Rusă, respectiv Georgia, Ucraina și Republica Moldova. Toate cele trei state neafiliate sunt riverane Mării Negre, chestiune care transformă spațiul pontic într-una din zonele cele mai instabile din punct de vedere securitar din Eurasia.

RISURI ȘI AMENINȚĂRI PERMANENTE, STRUCTURALE

Poziționarea statelor flancului estic al NATO la nivelul Istmului Ponto-Baltic atrage după sine *riscuri și amenințări structurale, permanente*, generate de:

- *imperativul strategic istoric al Rusiei de dominație a regiunii*, inclus, încă din perioada Țarului Petru I (1672-1725), în rândul obiectivelor de dominație ale puterii estice. Astăzi, acest imperativ se materializează prin acțiunile de tip hibrid ale Federației Ruse în regiunea Istmului Ponto-Baltic;
- *riscul transformării în spațiu de confruntare armată*, în condițiile oricărei schimbări a *statu-quoului* internațional, care ar putea viza ecuația de securitate eurasiatică.

La aceste riscuri se adăugă alte riscuri și amenințări, până în prezent structurale, determinate de:

- *dependența energetică de hidrocarburile provenite din Rusia;*
- *riscul incapacității economice de a ține pasul cu sprintul tehnologic în condițiile războiului modern;*
- *deficitul de infrastructuri de transport de mare viteză și/sau eficiente economic, care să asigure interoperabilitatea forțelor armate ale statelor flancului estic al Alianței: căi ferate, căi fluviale, autostrăzi, drumuri expres, aeroporturi/heliporturi;*
- *îmbătrânirea populației și depopularea statelor flancului estic.*

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

Poziționarea statelor flancului estic al NATO la nivelul Istmului Ponto-Baltic atrage după sine riscuri și amenințări structurale, permanente, generate de: imperativul strategic istoric al Rusiei de dominație a regiunii și riscul transformării în spațiu de confruntare armată, în condițiile oricărei schimbări a statu-quoului internațional, care ar putea viza ecuația de securitate eurasiatică.

Acțiunile de tip hibrid ale Federației Ruse în regiunea Istmului Ponto-Baltic

Imperativul strategic de dominație a regiunii Istmului Ponto-Baltic este exprimat, în prezent, prin comportamentul agresiv al Federației Ruse în raport cu statele acestui spațiu, situate în imediata sa vecinătate. Este un comportament care include o varietate de acțiuni, de la militarizarea regiunilor Mării Negre și Mării Baltice până la războiul de tip hibrid desfășurat de acest stat în spațiul pontic.

În acest sens, trebuie menționate *riscurile de securitate* pentru Alianță, în contextul amplificării agresivității de tip hibrid a puterii pivot, care ar putea viza obiective strategice de maximă importanță, precum sunt:

- *gurile Dunării*, prin care se obține accesul fluvial, foarte rentabil economic, spre centrul și vestul Europei;
- *estuarul Nistrului*, care asigură accesul fluvial spre nordul european și dezinclavizarea Transnistriei – capul de pod rusesc din vecinătatea gurilor Dunării, aflat pe o axă strategică cu Kaliningrad, celălalt cap de pod rusesc din spațiul baltic;
- *Insula Șerpilor*, poziționată strategic în imediata vecinătate a gurilor Dunării.

Astfel, acțiunile hibride ale Federației Ruse la frontiera estică a Alianței îmbracă multiple forme de manifestare ale războiului nelimitat, respectiv:

- **invazia militară** a Georgiei din august 2008 (Dickinson, 2021) sau implicarea militară directă în confruntările armate din estul Ucrainei prin bombardarea pozițiilor armatei ucrainene, furnizare de armament rebelilor prin „*convoaie umanitare*” și mobilizare semnificativă de forțe terestre și aeriene rusești la granița cu Ucraina (*Conflict in Ukraine*);
- **operații de tipul insurgenței, urmate de delegarea puterii și intervenție** în cursul anexării Crimeii, în februarie-martie 2014. Procesul de anexare a Crimeii a început prin „*organizarea populației rusofone*” în vederea insubordonării civice și insurgenței, pentru ca, ulterior, în teatru să apară „*omuleții verzi*”, adică militarii fără însemne naționale, care au declanșat conflictul soldat, în final, cu anexarea peninsulei de către Rusia (Reuters, 2014);

- **operații diversioniste (manipulare/negociere) și operații de tip „steag fals”**, menite să limiteze capacitatea de reacție a competitorilor politici/geopolitici, precum se întâmplă în actuala criză migraționistă de la granița Polonia-Belarus (Al Jazeera, 2021);
- **operații de subversiune**, cu scopul de a altera/paraliza răspunsul politic al decidenților implicați în contracararea planurilor strategice ale Rusiei, care se pot identifica punctual în:
 - *sprrijinul financiar acordat unor formațiuni politice eurofobe și antioccidentale* reunite în organizația neguvernamentală cunoscută sub numele de *Eurasian Observatory for Democracy and Elections/EODE – Observatorul Eurasiatic pentru Alegeri și Democrație (Bruxelles – Paris – Moscova – Soci – Chișinău)*;
 - *susținerea financiară și logistica acordată unor vectori mass-media, de tip think-tank și academic*, ca, de pildă, în Republica Moldova, unde, în 2014, două dintre posturile TV cu orientare pro-occidentală, EURO TV și Alt TV, fuseseră cumpărate de magnatul Ilan Shor, apropiat de Kremlin²;
- **instrumentalizarea geopolitică a dependenței energetice** a statelor europene de gazul rusesc, în ianuarie 2009 (BBC News, 2009), în iunie 2014 (BBC NEWS EUROPE, 2014), septembrie 2014 (Macalister, 2014) și, cel mai recent, în octombrie 2021 (Vasilyeva, Hugler, 2021);
- **război(ul) psihologic** (este) menit să intimideze oponentii, precum „*parada*” celor înfrânți, organizată de separatiștii pro-ruși din Donetsk, de ziua națională a Ucrainei, paradă care amintea de rândurile nesfârșite de prizonieri germani din cel de-Al Doilea Război Mondial (Toea, 2014);
- **acțiuni de șantaj, dezinformare (fake-news) și propagandă mediatică**, precum se afirmă în raportul „*Outlook 2020: Bulgaria and NATO in European Defence*” (*Defence Ministry*) –, publicat de Ministerul Apărării din Bulgaria. În acest raport se afirmă

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

Războiul psihologic este menit să intimideze oponentii, precum „parada” celor înfrânți, organizată de separatiștii pro-ruși din Donetsk, de ziua națională a Ucrainei, paradă care amintea de rândurile nesfârșite de prizonieri germani din cel de-Al Doilea Război Mondial.

² Potrivit site-ului <http://www.rbnpress.info/wp/o-alta-mana-a-moscovei-in-spatiul-informatiional-al-r-moldova-cine-sunt-pionii/>, *O altă mână a Moscovei în spațiul informațional al Republicii Moldova. Cine sunt pionii?* (4 iunie 2014), accesat la 4 octombrie 2021.

Imperativul strategic de dominație a regiunii Istmului Ponto-Baltic este exprimat, în prezent, prin comportamentul agresiv al Federației Ruse în raport cu statele acestui spațiu, situate în imediata sa vecinătate. Este un comportament care include o varietate de acțiuni, de la militarizarea regiunilor Mării Negre și Mării Baltice până la războiul de tip hibrid desfășurat de acest stat în spațiul pontic.

„Bulgaria este una dintre zonele cu cea mai mare concentrare a riscului și amenințărilor din comunitatea euroatlantică”, deoarece este supusă unui război informatic, informațional și propagandistic rusesc, desfășurat cu ajutorul unor reprezentanți ai mass-mediei, ai factorilor politici și economici locali.

că „Bulgaria este una dintre zonele cu cea mai mare concentrare a riscului și amenințărilor din comunitatea euroatlantică”, deoarece este supusă unui război informatic, informațional și propagandistic rusesc, desfășurat cu ajutorul unor reprezentanți ai mass-mediei, ai factorilor politici și economici locali: „Propaganda activă și totală a politicilor rusești, mai ales prin intermediul entităților politice și economice bulgărești, prin intermediul mass-mediei și ONG-urilor, este un război informațional deschis, subminând integritatea instituțiilor și statului și atacând direct valorile democratice, spiritul și voința națională” (Popescu, 2014);

- **acțiuni de spionaj**, ca, de pildă:
 - cazul eurodeputatului Jobbik, Bela Kovacs, acuzat că spionează în favoarea Rusiei (Jurnalul.ro, 2014);
 - cazul Herman Simm, fost șef al departamentului de securitate al Ministerului Apărării al Estoniei, condamnat pentru spionaj în favoarea Rusiei (*Baltic Monitor*, 2019);
 - expulzarea de către NATO a opt „ofițeri de informații nedecarați” ruși, ca răspuns la crime și acte de spionaj care s-au desfășurat în Republica Cehă în cursul anului 2014 (Heynes, 2021);
- **acțiuni de spionaj cibernetic și acte de război cibernetic**, precum:
 - atacul cibernetic cu numele de cod *Epic Turla*, din august 2014, generat de vorbitori de limba rusă, care a vizat documente clasificate din sfera siguranței transatlantice, precum și din politica energetică europeană (Palade, 2014);
 - atacul cibernetic cu numele de *Dragonfly/Energetic Bear*, din anul 2011, care a vizat informații din domeniul aviației și apărării din SUA și Canada (*Dragonfly*, 2017);
 - atacul cibernetic din cursul anului 2013, numit *Energetic Bear*, care a vizat ținte din domeniul producției și furnizării de energie din SUA, Franța, Italia, Germania, Polonia, Turcia, România și din alte state (Paganini, 2014);
 - campania de spionaj cibernetic intitulată *Sandworm*, care a atins apogeul în anul 2014 și a țintit servere aparținând NATO, agenții guvernamentale vest-europene, companii poloneze

- implicate în afaceri cu energie, firme de telecomunicații din Franța, din guvernul Ucrainei (Washington Post, 2014);
- atacul cibernetic din octombrie 2014 asupra Casei Albe, sediul administrației prezidențiale a SUA (Nakashima, 2014);
- atacul cibernetic paralizant *NotPetya*, din iunie 2017, care a avut ca țintă sistemele informatice guvernamentale și de afaceri din Ucraina. Atacul s-a răspândit în sistemele informatice din întreaga lume și a cauzat daune de miliarde de dolari (*Conflict in Ukraine, ib.*) etc.;
- **rețele de criminalitate organizată**, precum *Laundromatul rusesc* – rețeaua de spălare de bani controlată de Igor Putin, vărul actualului președinte al Federației Ruse (OCCRP, 2014). În perioada 2010-2014, *Laundromatul* a „albit” 20 de miliarde de dolari. Rețeaua criminală a inclus politicieni, companii *off-shore*, bănci din Rusia, Moldova, Letonia, 90 de firme rusești aflate în legătură cu ofițeri FSB³, lideri interlopi și judecători din Republica Moldova.

Riscul transformării în spațiu de confruntare armată

În ceea ce privește schimbările de *statu-quo* internațional care ar putea viza ecuația de securitate eurasiatică, acestea se transformă în amenințări la adresa securității statelor acestei regiuni, primele vizate de expansionismul rusesc și de posibilele jocuri de putere ale altor jucători geostrategici activi în spațiul din imediata vecinătate a Istmului. Istoria ultimelor trei secole (de la domnia Țarului Petru I până în prezent) a demonstrat că marile confruntări hegemonice au sfârșit prin a transforma statele Istmului în teatre de operații și în „*monede de schimb*” în cursul negocierilor de pace purtate între marile puteri învingătoare sau între învingători și învinși⁴. De aceea, pentru statele Istmului, ieșirea din zona gri a statutului de spațiu-tampon și afilierea în structuri militare de securitate colectivă precum este Alianța NATO reprezintă imperative strategice vitale. Prin urmare, o amenințare cu conotații structurale la adresa statelor flancului estic al Alianței

³ FSB - ФСБ - Федеральная служба безопасности Российской Федерации; transliterat Federalnaia Slujba Bezopasnosti Rossiiskoi Federații – Serviciul Federal de Securitate al Federației Ruse.

⁴ Vezi războaiele ruso-turce, războaiele ruso-suedeze, cele două războaie mondiale din secolul XX.

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

Istoria ultimelor trei secole pentru statele Istmului, ieșirea din zona gri a statutului de spațiu-tampon și afilierea în structuri militare de securitate colectivă precum este Alianța NATO reprezintă imperative strategice vitale. Prin urmare, o amenințare cu conotații structurale la adresa statelor flancului estic al Alianței o reprezintă orice acțiuni menite să dividă unitatea euroatlantică și să minimizeze rolul securitar al Alianței și al parteneriatelor strategice cu SUA în regiune.

Deși Europa este mult mai puternică decât Rusia atât economic (de 15 ori) și demografic (de 3 ori), cât și în privința cheltuielilor destinate apărării (de 7 ori), Rusia este cea care stabilește agenda în cadrul relațiilor bilaterale, iar modul în care o face depășește regulile jocului. În acest sens, un rol important l-au avut dependența europenilor de hidrocarburile rusești și politica energetică a Rusiei în Europa Unită, politică vădit tributară strategiei antice de „divide et impera”.

o reprezintă orice acțiuni menite să dividă unitatea euroatlantică și să minimizeze rolul securitar al Alianței și al parteneriatelor strategice cu SUA în regiune.

Dependența europenilor de hidrocarburile rusești

În acest context, devine evident că actuala dependență energetică europeană de hidrocarburile provenite din Rusia reprezintă o amenințare majoră la adresa statelor membre ale Alianței – o amenințare și o vulnerabilitate, deopotrivă. Amenințare, pentru că, în condițiile unui conflict cu Federația Rusă, dependența europeană de gazul rusec se transformă în instrument militar în mâinile Moscovei, cu consecințe dramatice asupra rezilienței societale. Și o mare vulnerabilitate, cunoscută încă din anii 2000, când Consiliul European pentru Afaceri Externe (ECFR-1) a dat publicității un raport intitulat *Power Audit on Bilateral EU-Russia Relations* (ECFR-2) (*Audit al distribuției puterii în relațiile bilaterale dintre Rusia și Statele Europene*), în care s-a afirmat că, deși Europa este mult mai puternică decât Rusia atât economic (de 15 ori) și demografic (de 3 ori), cât și în privința cheltuielilor destinate apărării (de 7 ori), Rusia este cea care stabilește agenda în cadrul relațiilor bilaterale, iar modul în care o face depășește regulile jocului. În acest sens, un rol important l-au avut dependența europenilor de hidrocarburile rusești și politica energetică a Rusiei în Europa Unită, politică vădit tributară strategiei antice de *divide et impera*. Aceste aspecte au fost susținute și de Valerij Panyushkin și Mikhail Zygar, autorii volumului de referință *Gazprom. Noua armă a Rusiei* (Panyushkin, Zygar, 2008, p. 247). Este o vulnerabilitate născută din dependență, care se poate transforma oricând în amenințare, mai ales că deciziile privind Articolul 5 în cadrul Alianței se iau în unanimitate și jocul separatist al Rusiei poate afecta unitatea Alianței.

Provocările generate de „sprintul” tehnologic contemporan

În ceea ce privește incapacitatea economică a statelor flancului estic de a ține pasul cu „sprintul” tehnologic în condițiile războiului modern, aceasta constituie o amenințare extrem de serioasă în anii care urmează.

În acest sens pledează evoluția celui de-al doilea război din Nagorno-Karabakh, din toamna anului 2020, care a demonstrat că:

- războiul de a cincea generație este cât se poate de actual;

- „armamentul convențional este vulnerabil și total ineficient în fața celui de ultimă generație. Pe cale de consecință, menținerea/achiziționarea unor sisteme de armament învechite este total contraproductivă și bugetivă;
- este nevoie de un sistem integrat de apărare aeriană (IADS) pentru a contracara amenințările aeriene moderne, adică a combat cloud-ului aerian. O astfel de configurație, cu diferite straturi de capacități moderne (cu rază lungă, medie, scurtă și foarte scurtă de acțiune) și bine conectate în rețea, ar permite o mai bună gestionare a pletorii de provocări, de la avioanele tradiționale și radare la roiuri de UAV;
- rolul fundamental al războiului electronic în războiul modern;
- certificarea transformării radicale a câmpului de luptă, în care operează deja sistemele fără pilot și «vrăjitorii» electronice;
- rolul fundamental al factorului uman, responsabil de planificarea strategică a apărării, și al capacității unui stat de a-și asigura economic apărarea într-un prezent dominat de un extrem de rapid avans tehnologic reprezintă aspecte care atrag după sine nevoia unui sistem de învățământ militar flexibil, bazat pe creativitate, gândire analitică și gândire strategică, adaptat noilor realități ale războiului;
- importanța covârșitoare a alianțelor/coaliziilor, fără de care niciun stat nu va mai putea rezista în condițiile «sprintului» tehnologic actual și viitor”. (Popescu, 2021).

În acest context, a devenit evident rolul fundamental al cercetării științifice în domeniul militar și civil, care, în viitor, va face diferența între supraviețuire și anihilare! Dar, cercetarea științifică tehnologică presupune existența unor platforme de cercetare științifică și a fondurilor pentru cercetare asigurate de economii industrializate puternice. Din păcate, restructurarea economică, independența de NATO a statelor flancului estic al Alianței au adus cu sine dezindustrializarea acestor state, performanțe economice mai reduse și un risc crescut de înapoiere tehnologică față de ceilalți membri ai Alianței. Un risc care ar putea fi amplificat în viitorul apropiat de consecințele în plan economic ale crizei pandemice SARS-CoV II.

Un risc care s-ar putea transforma într-o vulnerabilitate majoră, în condițiile unor atacuri disruptive masive, specifice erei tehnologice, capabile să paralyzeze răspunsul statului țintă.

GÂNDIREA MILITARĂ ROMÂNEASCĂ

„Rolul fundamental al factorului uman, responsabil de planificarea strategică a apărării, și al capacității unui stat de a-și asigura economic apărarea într-un prezent dominat de un extrem de rapid avans tehnologic reprezintă aspecte care atrag după sine nevoia unui sistem de învățământ militar flexibil, bazat pe creativitate, gândire analitică și gândire strategică, adaptat noilor realități ale războiului”.

Materializarea proiectelor de construcție de infrastructuri de transport energetic, rutier, feroviar, fluvial, aerian și de date care fac obiectul Inițiativei celor Trei Mări dobândește caracter în primul rând strategic pentru Alianță. Iar România și Polonia trebuie să fie angrenate în masterplanurile care vizează dezvoltarea acestor infrastructuri, având în vedere că sunt state-pilon ale flancului estic al Alianței.

Deficitul de infrastructură de transport de mare viteză

Deficitul de infrastructură de transport de mare viteză și/sau eficientă din punct de vedere economic care să unească statele flancului estic și pe cele central-europene și să asigure interoperabilitatea forțelor lor armate (căi ferate, căi fluviale, autostrăzi, drumuri expres, aeroporturi, heliporturi) reprezintă o vulnerabilitate, care, în contextul unui conflict regional, devine o amenințare prin posibilitatea *izolării terestre*, comunicaționale, a statelor estice. În acest sens, materializarea proiectelor de construcție de infrastructuri de transport energetic, rutier, feroviar, fluvial, aerian și de date care fac obiectul Inițiativei celor Trei Mări⁵ dobândește caracter în primul rând strategic pentru Alianță. Iar România și Polonia trebuie să fie angrenate în masterplanurile care vizează dezvoltarea acestor infrastructuri, având în vedere că sunt state-pilon ale flancului estic al Alianței.

Prin urmare, statele flancului estic, prin natura poziției lor geostrategice și a complexității amenințărilor cu care se confruntă, ar trebui să beneficieze de sisteme de armamente ultra-moderne, pentru a putea rezista în fața unui atac simetric din partea competitorilor strategici regionali și pentru a descuraja cu succes eventualele intenții ofensive ale acestora în regiune, sisteme de armamente de ultimă generație, care să le asigure interoperabilitate cu forțele armate aliate, în paralel cu întărirea capacității instituționale de contracarare a acțiunilor de tip hibrid.

Îmbătrânirea populației și depopularea statelor flancului estic

Precum se menționează în *Strategia Națională de Apărare a Țării* elaborată de președinția României, „în domeniul social, mediul de securitate este influențat de evoluția demografică asimetrică, urbanizarea rapidă, polarizarea societăților, accentuarea fenomenului de îmbătrânire a populației, creșterea individualismului și a izolării în spațiul virtual, a vulnerabilității mediilor de socializare online la acțiunile de război informațional și de fenomenul migrației. De asemenea, intensificarea procesului de urbanizare vulnerabilizează

⁵ *The Three Seas Initiative*, preluare de pe <https://3seas.eu/>, accesat la 30 octombrie 2021.

orașele în special la schimbările climatice și asigurarea condițiilor minime de trai”. (*Strategia Națională de Apărare a Țării*, 2020). Toate aceste disfuncționalități, între care se distinge asimetria demografică prin îmbătrânire și depopulare, constituie, deopotrivă, vulnerabilități punctuale ale statelor membre și amenințări la adresa securității Alianței – prin efectul cumulativ al consecințelor în plan economic și militar generate de procentele crescute de populație îmbătrânită, știut fiind că puterea demografică este fundamentală în ecuația puterii statale sau suprastatale.

RISURI ȘI AMENINȚĂRI CONJUNCTURALE

O altă categorie de riscuri și amenințări la adresa statelor flancului estic sunt reprezentate de amenințările conjuncturale, care se dezvoltă în funcție de contextul geopolitic. În această categorie se înscriu:

- *emergența unor noi jucători geostrategici activi în regiunea Istmului Ponto-Baltic, care ar putea complica jocul geopolitic regional;*
- *declanșarea unor conflicte/războaie regionale, care ar putea determina valuri migraționiste destabilizatoare asupra statelor flancului;*
- *amplificarea activității rețelelor de infracționalitate organizată și terorism;*
- *crize generate de pandemii sau alte cataclisme naturale.*

Emergența unor noi jucători geostrategici activi în regiunea Istmului Ponto-Baltic, care ar putea complica jocul geopolitic regional

Acești jucători pot fi state, organizații internaționale sau alianțe militare. În acest sens trebuie amintită emergența locală a Chinei, stat care a dezvoltat în regiune *Formatul 16+1* (Parlamentul European, 2011) (fost 17+1 înainte de retragerea Lituaniei, vezi harta din *Figura nr. 2*), suprapus Coridorului Nord-Sud/Inițiativa celor Trei Mări, din care fac parte și state din Peninsula Balcanică, acestea fiind cunoscute ca aparținând sferei de influență a Federației Ruse (Popescu, 2020, p. 253).

În 2020, China era principalul partener de export al Georgiei, partener strategic al Bulgariei și important partener comercial al Letoniei, Moldovei, Belarusului. Simpla prezență economică a Chinei nu poate constitui o amenințare pentru NATO. Însă, ea se poate transforma într-o amenințare, dacă emergența Chinei în regiune este rezultatul unui joc geopolitic în care este implicată Rusia.

Figura nr. 2: Formatul 17+1⁶

De asemenea, prezența regională economică a transformat China în partener economic principal al unor state ale Istmului. Spre exemplu, în 2020, China era principalul partener de export al Georgiei (Agenda. ge), principalul partener statal comercial al Ucrainei (Tass, 2021), partener strategic al Bulgariei (Xinhuanet, 2019) și important partener comercial al Letoniei, Moldovei, Belarusului. Desigur, simpla prezență economică a Chinei nu poate constitui o amenințare pentru NATO. Însă, ea se poate transforma într-o amenințare, dacă emergența Chinei în regiune este rezultatul unui joc geopolitic în care este implicată Rusia. Pentru că un astfel de joc ar aduce laolaltă puterea militară a Rusiei și puterea economică a Chinei, două mari puteri angrenate masiv în actualul „sprint” tehnologic. Este un scenariu veridic, dacă ne amintim că Istmul Ponto-Baltic și Peninsula Balcanică sunt zone geopolitice extrem de valoroase pentru interesele de securitate ale Rusiei. Prin urmare, emergența Chinei în aceste spații nu se putea realiza fără acordul Rusiei, deloc întâmplător *Formatul 16+1* fiind complet degrevat de dimensiunea energetică, atât de sensibilă pentru puterea pivot.

⁶ Preluare de pe <https://i1.wp.com/www.silkroadbriefing.com/news/wp-content/uploads/2019/08/CEEC.jpg?quality=90&strip=all&ssl=1>, accesat la 1 noiembrie 2021.

Desigur, situația se poate complica dacă, în viitor, se va constitui blocul geopolitic ruso-chinez, cel mai probabil pe structura Organizației de Cooperare de la Shanghai⁷. Chestiunea aceasta ar putea conduce la aderarea Chinei la Organizația Tratatului de Securitate Colectivă (CSTO) și la constituirea unui bloc militar ruso-chinez la frontiera estică a Alianței! Un bloc militar care ar aduce laolaltă statutul de centralitate geopolitică în Eurasia, resursele, puterea militară și tehnologică ale Rusiei cu resursele, accesul nemijlocit la mările calde, puterea demografică, militară, economică și tehnologică ale Chinei. Un bloc militar care ar determina apariția unei noi „cortine de fier” la granița de est a Alianței. Această dinamică geopolitică depinde în mod exclusiv de calculul geopolitic al Rusiei și de poziționarea sa în contextul competiției de putere dintre celelalte două puteri ordonatoare ale sistemului internațional – SUA și China.

Declanșarea unor conflicte/războaie regionale care ar putea determina valuri migraționiste destabilizatoare asupra statelor flancului

Având în vedere statutul geopolitic al regiunii și interesele jucătorilor geostrategici activi în zona Istmului Ponto-Baltic, scenariul menționat în subtitlu s-ar putea materializa. Panideile care au dominat gândirea geopolitică a începutului de secol XX ar putea readuce în actualitate aceleași riscuri de securitate ca și în perioada premergătoare conflagrațiilor hegemonice. Expansionismul rusesc în regiunea Mării Negre s-ar putea solda cu un război deschis cu Ucraina, mai ales dacă Rusiei i se va oferi provocarea de care are nevoie pentru a-și justifica invazia. Într-o astfel de situație, statele flancului estic se vor confrunta cu valuri de refugiați proveniți din imediata lor vecinătate, peste care s-ar putea suprapune valurile de migranți din Asia de Sud care ajung la frontiera Alianței și pe filiera rusească, așa cum se poate constata în prezent la granița Poloniei cu Belarus. Valurile migraționiste aduc cu sine un cortegiu de riscuri și de amenințări la adresa securității statelor flancului estic, care vizează toate dimensiunile securității naționale. Riscurile sunt amplificate pe fondul pandemiei actuale și al nevoii de securizare sanitară a teritoriilor naționale.

⁷ *The Shanghai Cooperation Organization*, <http://eng.sectsc.org/>, accesat la 1 noiembrie 2021.

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

Valurile migraționiste aduc cu sine un cortegiu de riscuri și de amenințări la adresa securității statelor flancului estic, care vizează toate dimensiunile securității naționale. Riscurile sunt amplificate pe fondul pandemiei actuale și al nevoii de securizare sanitară a teritoriilor naționale.

Amplificarea activității rețelelor de infracționalitate organizată și terorism

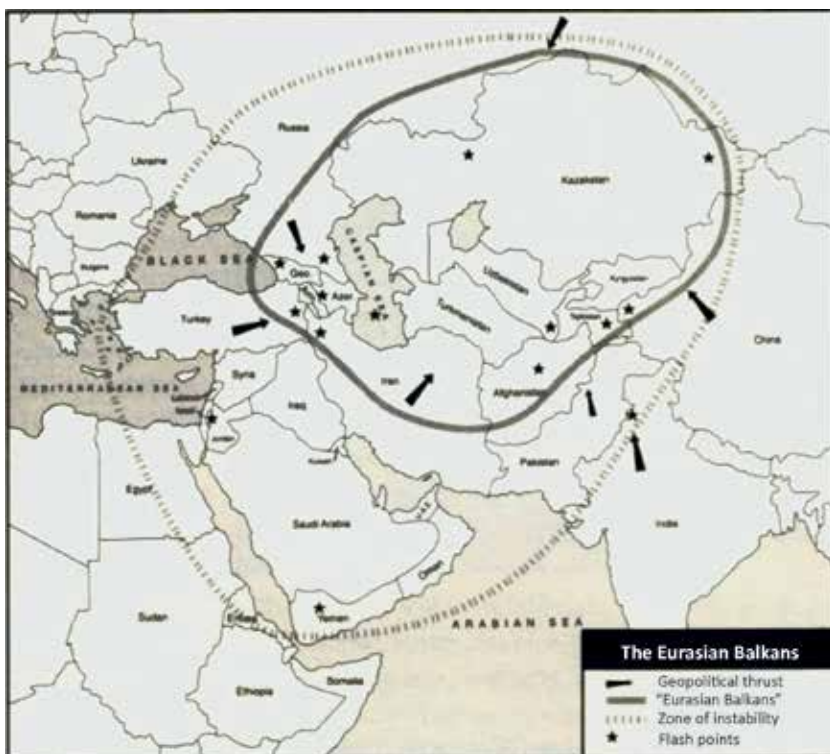

Figura nr. 3: Regiunea extinsă a Balcanilor Eurasiatici⁸

O amplificare a activității rețelelor de infracționalitate organizată și terorism s-ar putea produce pe fondul înmulțirii focarelor de instabilitate din Africa de Nord și de Est și din spațiul extrem de volatil în plan securitar al regiunii extinse a „Balcanilor eurasiatici” – care include Orientul Mijlociu, Transcaucazia, Asia Centrală și de Sud.

O amplificare a activității rețelelor de infracționalitate organizată și terorism s-ar putea produce pe fondul înmulțirii focarelor de instabilitate din Africa de Nord și de Est și din spațiul extrem de volatil în plan securitar al regiunii extinse a „Balcanilor eurasiatici” – care include Orientul Mijlociu, Transcaucazia, Asia Centrală și de Sud (vezi harta din Figura nr. 3). O astfel de amplificare a infracționalității, în conivență sau nu cu acțiuni hibride orchestrate de Federația Rusă sau de către alți actori internaționali, ar putea inunda cu migranți frontiera estică a Alianței, ar putea forța pătrunderea militanților rețelei islamiste globale și ai altor grupări teroriste/insurgențe non-islamiste, ale căror acțiuni ar putea destabiliza grav statele de frontieră. De asemenea,

⁸ Preluare de pe <https://fromestopwarscampaign.wordpress.com/2014/10/18/the-reverse-brzezinski-the-ultimate-eurasian-dilemma/>, accesat la 1 noiembrie 2021.

orice activitate infracțională, de la traficul cu arme murdare și droguri la traficul cu ființe umane sau cu medicamente contrafăcute, reprezintă atentate la siguranța cetățenilor statelor membre ale Alianței și, pe cale de consecință, amenințări la adresa securității Alianței.

Crize generate de pandemii sau de alte cataclisme naturale

Pandemia SARS-CoV II a adus în prim-plan amenințarea reprezentată de microorganismele patogene și nevoia unui răspuns coordonat, planetar, în privința gestionării sănătății publice. Pandemia în desfășurare a reliefat vulnerabilitățile sistemelor sanitare și a reiterat, la 100 de ani de la gripa spaniolă, nevoia unor arhitecturi regionale de securitate medical-sanitară, în paralel cu o reconceptualizare a securității, în care dimensiunea medical-sanitară să dobândească un caracter de sine stătător. Haosul și lipsa totală de pregătire a guvernelor lumii din primele luni ale pandemiei au demonstrat că, în absența acestor mecanisme instituționale, memoria colectivă nu reține pe termen lung învățămintele unor dezastre similare prin care a trecut. Prin urmare, doar o regândire a securității medicale și sanitare, ca dimensiune separată, de sine stătătoare a securității naționale și a securității Alianței ar putea crește nivelul de pregătire în astfel de situații sau în cazul, mult mai grav, al unui atac biologic! Un astfel de atac biologic ar putea viza oamenii, șeptelul, recolta, pădurile, provocând daune incommensurabile în absența unor protocoale clare, a echipamentelor și infrastructurilor specifice acestui tip de agresiune.

De asemenea, nu trebuie omise nici alte tipuri de calamități naturale care ar putea genera crize umanitare și care se transformă în riscuri regionale de securitate cu impact asupra statelor Alianței (cutremure masive urmate de tsunami și explozii uriașe etc.).

DE CE ESTE NEVOIE SĂ SE MATERIALIZEZE CÂT DE CURÂND CORIDORUL NORD-SUD EST-EUROPEAN

O parte dintre vulnerabilitățile, riscurile și amenințările structurale cu care se confruntă astăzi statele flancului estic ar putea fi atenuate prin construirea Coridorului Nord-Sud Est-European subsumat Inițiativei celor Trei Mări și Formatului B9. Astfel, prin construirea rețelelor de transport de hidrocarburi, a rețelelor de transport rapid rutier și feroviar, a rețelelor de transport de date, prin dezvoltarea facilităților de transport aeroportuar și portuar, a facilităților de transport fluvial,

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

Pandemia în desfășurare a reliefat vulnerabilitățile sistemelor sanitare și a reiterat, la 100 de ani de la gripa spaniolă, nevoia unor arhitecturi regionale de securitate medical-sanitară, în paralel cu o reconceptualizare a securității, în care dimensiunea medical-sanitară să dobândească un caracter de sine stătător.

Un flanc estic puternic și securizat înseamnă un mare avantaj pentru Alianță, în contextul provocărilor de securitate din spațiul Indo-Pacific și cel subsaharian. Un flanc estic puternic este o garanție a unității transatlantice și un factor de descurajare și de contenție a Rusiei în actualul său perimetru de influență.

statele flancului estic și, implicit, Alianța ar fi degrevate de dependența energetică de hidrocarburile provenite din Rusia, de deficitul de infrastructuri de transport de mare viteză, crescând interoperabilitatea forțelor armate ale statelor flancului estic al Alianței și, totodată, capacitatea de mobilizare. În plus, aceste proiecte de infrastructură generează activitate economică, extrem de binevenită în contextul dezindustrializării statelor flancului și al imperativelor generate de „sprintul” tehnologic actual. Pe de altă parte, plusul de securitate adus de coridor generează prosperitate, care se reflectă demografic prin creșterea natalității și prin stoparea depopulării.

Un flanc estic puternic și securizat înseamnă un mare avantaj pentru Alianță, în contextul provocărilor de securitate din spațiul Indo-Pacific și cel subsaharian. Un flanc estic puternic este o garanție a unității transatlantice și un factor de descurajare și de contenție a Rusiei în actualul său perimetru de influență. Un flanc estic puternic este, pe termen mediu și lung, varianta cea mai rentabilă economic pentru celelalte state ale Alianței, care nu vor mai trebui să intervină economic în sprijinul mai slabilor lor parteneri din Est.

Și, nu în ultimul rând, interoperabilitatea asigurată de existența infrastructurilor reprezintă un atu în efortul de contracarare a riscurilor și amenințărilor generate de rețelele de infrafracționalitate organizată și terorism, de valurile migraționiste, de crizele umanitare declanșate de cataclismele naturale și de celelalte amenințări conjuncturale.

BIBLIOGRAFIE:

1. Dickinson, P. (2021). *The 2008 Russo-Georgian War: Putin's green light*. Atlantic Council, <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/ukrainealert/the-2008-russo-georgian-war-putins-green-light/>, accesat la 12 octombrie 2021.
2. Heynes, D. (2021). *NATO expels eight Russian, undeclared intelligence officers' in response to suspected killings and espionage*. Sky News, <https://news.sky.com/story/nato-halves-size-of-russian-mission-in-response-to-suspected-killings-and-espionage-in-member-states-12427481>, accesat la 26 octombrie 2021.
3. Macalister, T. (2014). *Russia stokes tensions with the west by cutting gas exports to Poland*. În *The Guardian*, <http://www.theguardian.com/world/2014/sep/10/poland-russia-gas-supply-cut-gazprom-tensions-ukraine>, accesat la 30 octombrie 2021.

4. Nakashima, E. (2014). *Russian hackers use 'zero-day' to hack NATO, Ukraine in cyber-spy campaign*. În *The Washington Post*, http://www.washingtonpost.com/world/national-security/russian-hackers-use-zero-day-to-hack-nato-ukraine-in-cyber-spy-campaign/2014/10/13/f2452976-52f9-11e4-892e-602188e70e9c_story.html, accesat la 26 octombrie 2021.
5. Nakashima, E. (2014), *Hackers breach some White House computers*. În *The Washington Post*, http://www.washingtonpost.com/world/national-security/hackers-breach-some-white-house-computers/2014/10/28/2ddf2fa0-5ef7-11e4-91f7-5d89b5e8c251_story.html, accesat la 30 octombrie 2021.
6. Paganini, P. (2014). *Kaspersky report on Energetic Bear – Crouching Yeti APT campaign*, <http://securityaffairs.co/wordpress/27224/cyber-crime/kaspersky-report-energetic-bear.html>, accesat la 26 octombrie 2021.
7. Panyushkin, V., Zygar, M. (2008). *Gazprom – Noua armă a Rusiei*. București: Editura Curtea Veche.
8. Palade, O. (2014). *Cel mai mare atac informatic de spionaj lovește și România. Hackerii vin de pe filieră rusă. SRI confirmă incidentul*, http://adevarul.ro/news/eveniment/sri-mai-multe-institutii-statului-vizate-atac-cibernet-grupari-extremist-teroriste-1_53e3781e0d133766a81625da/index.html, accesat la 26 octombrie 2021.
9. Popescu, A.I.C. (2014). *Observations regarding the actuality of the hybrid war. Case study: Ukraine*. În *Impact Strategic*, nr. 4, accesat la 26 octombrie 2021.
10. Popescu, A.I.C. (2020). *Analize incomode*. București: Editura Militară.
11. Popescu, A.I.C. (2021). *Observații despre războiul de a cincea generație și cel de-al doilea război din Nagorno-Karabakh*. În *Buletinul Universității Naționale de Apărare „Carol I”*, nr. 3.
12. Toea, D. (2014). *Prizonieri de război ucraineni plimbați ca trofee prin Donetsk: Rusia nu vede „nimic umilitor”*, Ziare.com., <https://ziare.com/international/rusia/prizonieri-de-razboi-ucraineni-plimbati-ca-trofee-prin-donetsk-rusia-nu-vede-nimic-umilitor-1318258>, accesat la 26 octombrie 2021.
13. Vasilyeva, N., Hugler, J. (2021). *Gas crisis is 'war' between Russia and Europe, says energy insider*. În *The Telegraph*, <https://www.telegraph.co.uk/world-news/2021/10/10/gas-crisis-war-russia-europe-says-energy-insider/>, accesat la 30 octombrie 2021.
14. Agenda.ge, *2020 data: China is Georgia's top trading partner by exports*, 20.01.2021, <https://agenda.ge/en/news/2021/145>, accesat la 26 octombrie 2021.

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

15. Al Jazeera (21.11.2021). *Poland says Belarus still bringing migrants to its border*, <https://www.aljazeera.com/news/2021/11/21/poland-says-belarus-still-bringing-migrants-to-its-border>; Belarus migrants: Poland PM blames Russia's Putin for migrant crisis, BBC (09.11.2021), <https://www.bbc.com/news/world-europe-59226226>, accesat la 30 octombrie 2021.
16. BALTIC MONITOR (2019). *An important Russian spy in NATO released*. Warsaw Institute, <https://warsawinstitute.org/important-russian-spy-nato-released/>, accesat la 26 octombrie 2021.
17. BBC NEWS (2009). *Russia shuts off gas to Ukraine*, <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/7806870.stm>, accesat la 30 octombrie 2021.
18. BBC NEWS EUROPE (2014). *Ukraine crisis: Russia halts gas supplies to Kiev*, <http://www.bbc.com/news/world-europe-27862849>, accesat la 30 octombrie 2021.
19. *Conflict in Ukraine*, Council on Foreign Relations, <https://www.cfr.org/global-conflict-tracker/conflict/conflict-ukraine>, accesat la 12 octombrie 2021.
20. CSTO – *Collective Security Treaty Organization*, <https://en.odkb-csto.org/>, accesat la 1 noiembrie 2021.
21. *Defence Ministry: Bulgaria Subject to Russian Information War*, <http://www.defense-aerospace.com/article-view/release/156509/bulgaria-unveils-defense-upgrade-plan.html>, accesat la 28 noiembrie 2021.
22. *Dragonfly: Western energy sector targeted by sophisticated attack group*, 20.10.2017, <https://symantec-enterprise-blogs.security.com/blogs/threat-intelligence/dragonfly-energy-sector-cyber-attacks>, accesat la 30 octombrie 2021.
23. *EODE – Eurasian Observatory for Democracy&Elections*, <http://www.eode.org/contact/>, accesat la 10 noiembrie 2021.
24. Eurodeputatul Jobbik, acuzat de spionaj, avea contacte permanente cu serviciile secrete ruse, 19.05.2014, <http://jurnalul.ro/stiri/externe/eurodeputatul-jobbik-acuzat-de-spionaj-avea-contacte-permanente-cu-serviciile-secrete-ruse-668514.html>, accesat la 22 octombrie 2021.
25. (ECFR-1) *European Council on Foreign Relations*, <http://www.ecfr.eu/>, accesat la 25 noiembrie 2021.
26. (ECFR-2). *Analysis reveals that EU disunity allows Moscow to dominate*, European Council on Foreign Relations, 07.11.2007, http://www.ecfr.eu/article/commentary_pr_russia_power_audit/, accesat la 25 noiembrie 2021.
27. *O altă mână a Moscovei în spațiul informațional al Republicii Moldova. Cine sunt pionii?* (04.06.2014), <http://www.rbnpress.info/wp/o-alta-mana-a-moscovei-in-spatiul-informatiional-al-r-moldova-cine-sunt-pionii/>, accesat la 30 octombrie 2021.

28. OCCRP (2014). *The Russian Banks and Putin's Cousin*, <https://reportingproject.net/the-russian-laundromat/the-russian-banks-and-putins-cousin.php>, accesat la 26 august 2014, <https://www.occrp.org/en/russianlaundromat/>, accesat la 30 octombrie 2021.
29. Parlamentul European (2011). *China, the 16+1 format and the EU*, [https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document.html?reference=EPRS_BRI\(2018\)625173](https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document.html?reference=EPRS_BRI(2018)625173), accesat la 1 noiembrie 2021.
30. Reuters (2014). *NATO would respond militarily to Crimea-style infiltration: general* (2014), <http://www.reuters.com/article/2014/08/17/us-ukraine-crisis-breedlove-idUSKBN0GH0JF20140817>, accesat la 28 noiembrie 2021.
31. *Russian Cyber Espionage Campaign – Sandworm Team*, Microsoft Windows Zero-day – Targeting NATO, EU, Telecom and Energy Sectors CVE-2014-4114 An iSIGHT Partners Overview, <http://www.washingtonpost.com/r/2010-2019/WashingtonPost/2014/10/14/National-Security/Graphics/briefing2.pdf>, accesat la 30 octombrie 2021.
32. *Strategia Națională de Apărare a Țării pentru perioada 2020-2024* (2020). Administrația Prezidențială, București, https://www.presidency.ro/files/userfiles/Documente/Strategia_Nationala_de_Aparare_a_Tarii_2020_2024.pdf, accesat la 30 noiembrie 2021.
33. Tass (2021). *Russia is among top three trade partners of Ukraine in 2020, customs service says*, <https://tass.com/economy/1244021>, accesat la 30 octombrie 2021.
34. *The Three Seas Initiative*, <https://3seas.eu/>, accesat la 30 octombrie 2021.
35. Xinhuanet (2019). *China, Bulgaria lift ties to strategic partnership*, http://www.xinhuanet.com/english/2019-07/04/c_138196385.htm, accesat la 1 noiembrie 2021.
36. http://www.ecfr.eu/article/commentary_pr_russia_power_audit/, accesat la 25 octombrie 2021.
37. https://media.hotnews.ro/media_server1/image-2016-10-24-21370829-0-istmul-ponto-baltic.jpg, accesat la 10 noiembrie 2021.

CULTURA DE SECURITATE – ÎNCERCARE DE OPERAȚIONALIZARE CONCEPTUALĂ PE COORDONATE CONSTRUCTIVISTE –

Adrian LESENCIUC

Academia Forțelor Aeriene „Henri Coandă”, Brașov/
Academia Națională de Informații „Mihai Viteazul”, București

Corneliu Mugurel COZMANCIUC

Academia Națională de Informații „Mihai Viteazul”, București

Confruntarea hibridă (hybrid warfare), o realitate a zilelor noastre, imposibil de asimilat în aparatele doctrinare și în manualele de luptă, necesită o traducere a problematicii de pe palierul militar pe cel soci(et)al și o încercare de operaționalizare pornind de pe acest ultim palier și de la conceptul de „cultură de securitate”, răspunsul adecvat al societății la amenințările hibride. În cercetările actuale din domeniul securității, conceptul de „cultură de securitate”, proiectat normativ prin intermediul celor mai recente două strategii naționale de apărare a țării (2015-2019 și 2020-2024), este utilizat cel mai adesea ca termen neclar, chiar ambiguu, în ciuda definiției normative din Ghidul Strategiei Naționale de Apărare a Țării pentru perioada 2015-2019. „Totalitatea valorilor, normelor, atitudinilor și acțiunilor care determină înțelegerea și asimilarea la nivelul societății a conceptului de securitate și a celor derivate” (Ghidul SNAp, 2015, p. 7) nu constituie o definiție exhaustivă. În studiile de securitate, în care „cultura de securitate” operează ca variabilă supusă unor măsurători ulterioare precise, operaționalizarea conceptuală este necesară. Prin intermediul prezentului articol ne-am propus să operaționalizăm conceptul în scopul utilizării adecvate în viitoarele studii, plecând de la dimensiunile propuse de Alexander Siedschlag (2018) în baza categoriilor lui Peter Katzenstein (1996), filtrate în acord cu pattern-ul cultural autohton.

Cuvinte-cheie: cultură de securitate, operaționalizare conceptuală, școala constructivistă, Strategia Națională de Apărare a Țării, norme constitutive și reglative.

INTRODUCERE. LA CE POATE FOLOSI CULTURA DE SECURITATE ÎN CONTEXTUL AMENINȚĂRILOR HIBRIDE?

Pe fondul unui interes ridicat din partea cercetătorilor și practicienilor în raport cu termenul *hybrid warfare* – ne raportăm la originalul în limba engleză, pentru că el cuprinde întreaga serie de dezvoltări conceptuale și nu presupune înțelesuri asociate, derivate din termenul românesc *război*¹ –, în sine un termen difuz și atoatecuprinzător, invocat în numeroase studii și contexte de dezbateri, se pune tot mai acut problema contracarării setului de măsuri hibride coordonate. Dacă actorii nonstatali dezvoltă rareori strategii hibride, actorii statali importanți – spre exemplu, Rusia – propun asemenea strategii mimând acțiunea defensivă și acuzând Occidentul de acțiuni

¹ Despre conceptul românesc de *război*, definit în conformitate cu proiecția lui Gaston Bouthoul (care, probabil, ar necesita o ajustare în acord cu schimbările majore provenite în planul desfășurării acțiunilor militare, determinate în special de dezvoltările tehnologice fără precedent) drept „*lupta armată și sângeroasă între grupuri organizate*” (Bouthoul, 1978, p. 54), am publicat numeroase studii, printre care *Operațiile mass-media. Echilibrul instabil dintre logica militară și logica media* (2013), *Introducere în arta militară* (2014), *Războiul informațional* (2016) ș.a. Condițiile obligatorii ca un fenomen social violent să poată fi numit război sunt: existența a două grupuri sociale în conflict, existența a două armate sau formațiuni paramilitare care se confruntă în numele celor două grupuri sociale, urmărind obiective de natură politică și existența violenței deschise pe câmpul de luptă. Confruntarea hibridă actuală nu presupune obligativitatea îndeplinirii tuturor condițiilor proiectate de sociologul francez, în condițiile în care, în raport cu o serie de indicatori privind confruntările armate din perioada 1946-2016, rezultă următoarele: după 1990, numărul total de victime pe câmpul de luptă a scăzut considerabil, majoritatea fiind produse în urma confruntărilor civile și a conflictelor civile cu intervenție statală străină, conform datelor statistice utilizate în studiul lui Max Rosen (2016): în 2016, raportat la 100.000 de locuitori, 1,08 morți în cadrul conflictelor civile cu intervenție statală străină, 0,10 morți în conflictele civile și cifre nesemnificative în celelalte forme de conflict, spre deosebire de 1972, în care numărul de victime din aceste tipuri de conflicte s-a păstrat la aceleași cote, iar numărul de victime rezultat din conflictele dintre state s-a ridicat la 6,28 la sută de mii de locuitori, sau de 1950, când, în conflictele dintre state, s-a ajuns la maximum de 19,7 victime la sută de mii de locuitori, iar în conflictele coloniale, s-a ajuns la 1,73, raportat la aceeași bază de calcul.

În doctrinele americane, conceptul de *hybrid warfare* este asociat celui de confruntare (*warfare*), dar aparatul doctrinar și setul de manuale de luptă privesc mai degrabă *contra-insurgența* și operațiile speciale.

de intimidare catalogabile în limitele conceptului de *hybrid warfare*². Pe de o parte, confuzia doctrinară creează neîncredere, iar pe de alta, nu permite un răspuns adecvat, în baza unei doctrine care să opereze cu termeni concreți, operaționalizați, și din care să rezulte direcții acționale concrete și manuale de luptă. Din această perspectivă, în doctrinele americane, conceptul de *hybrid warfare* este asociat celui de confruntare (*warfare*), dar aparatul doctrinar și setul de manuale de luptă privesc mai degrabă *contra-insurgența* și operațiile speciale. Într-o notă de subsol la un articol concludiv dintr-o culegere de texte despre *hybrid warfare*, sugestiv intitulat „*Hybrid Threats and a Possible Counter-Strategy Still Missing: A Useful Counter-Hybrid Warfare Doctrine or Something that Looks Like a Strategy*”, Helmut Habermayer nota: „*Adiacente războiului hibrid sunt manualele de luptă (ale Forțelor Tereste și Navale) privitoare la contra-insurgență, operații militare altele decât războiul, războaie mici, operații ale Forțelor Speciale etc. Adesea citate sunt și recente manuale de luptă FM 3.0 Operations (2008) și FM 3.24 Counterinsurgency, ambele publicate de Department of the Army, Washington D.C.*” (Habermayer, 2011, p. 250, t.a.)³.

Din păcate, nici la ora redactării prezentului articol, doctrina americană nu a asimilat, din incapacitatea de a operaționaliza conceptul de *hybrid warfare*, abordarea hibridă a conflictualității. Demonstrația încercărilor eșuate de asimilare a conceptului o face Justin Baumann

² Începând de la Doctrina Gherasimov, frecvent invocată în studiile de specialitate, conceptul de *război hibrid* a devenit unul prin intermediul căruia s-a încercat o disimulare doctrinară consistentă dinspre Moscova. Am acordat acestei teme un interes special. Tema nu a trecut neobservată nici în numeroase alte studii contemporane, majoritatea menționând un joc al acuzațiilor reciproce. Spre exemplu, în studiul *Social Media's Role in 'Hybrid Strategies'*, Thomas Elkjer Nissen (2016, p. 2) punctează această menținere în limitele unei confuzii generalizate, ca interes în neclarificarea conceptuală, pentru a se putea obține disimularea doctrinară: „*Actorii nonstatali luptă, așadar, într-un mod asimetric, dar nu folosesc 'strategii hibride' – în timp ce Rusia o face. Dacă ar trebui să-l numim război hibrid, asta se datorează faptului că Rusia nu o face. Rusia acuză 'Occidentul' că desfășoară un război hibrid și atacuri informaționale împotriva Rusiei, nu invers. Rusia, pe de altă parte, duce 'războiul de nouă generație' sau 'războiul non-linear', dar nici acești termeni nu sunt preciși, deși scopul lor este.*” („*Non-state actors therefore fight in an asymmetric way, but they do not employ 'hybrid strategies' – while Russia does. If we are to call it hybrid warfare that is because Russia doesn't. Russia accuses the 'West' of conducting hybrid warfare and information attacks against Russia, not the other way around. Russia, on the other hand wages 'New Generation Warfare' or 'Non-linear Warfare', but even those terms are not precise, although their purpose is*”, în orig.).

³ „*Adjacent to Hybrid War are Field Manuals (Army, Marine Corps) about counterinsurgency, military operations other than war (MOOTW), small wars, Special Forces operations etc. Often quoted is also the recent FM 3.0 Operations (2008) and FM 3.24 Counterinsurgency, both published by the Department of the Army, Washington D.C.*”, în engleză în original.

în articolul „*Using Hybrid War Theory to Shape Future U.S. Generational Doctrine*” (2021). Merită remarcat, din pledoaria lui Baumann, modul în care s-a constituit o direcție de gândire strategică axată pe ideea de eliminare a terminologiei incapabile a fi operaționalizată, menținută în zona de confuzie terminologică. Termeni cu arie de acoperire difuză, cum ar fi chiar acest *hybrid war(fare)* sau *gray zone*, ar trebui eliminați din lexiconul strategic, susțin istoricul militar Donald Stoker și cercetătorul Craig Whiteside (2020)⁴. Din acest ultim studiu reținem, în primul rând, efectul obținut de terminologia difuză care conduce la incapacitatea de a distinge între pace și război și de a submina sau eroda gândirea strategică americană. Termenul american *hybrid war*, în înțelesul propus de Frank G. Hoffman și dezvoltat ulterior drept „*simplu neologism pentru inovația tactică*”⁵ (Stoker, Whiteside, p. 30) în acord cu utilizarea noilor tehnologii, a eșuat în câmp teoretic în eforturile cercetătorilor de a propune un aparat de studiu ferm și universal aplicabil. Prin urmare, propunerea cercetătorilor Stoker și Whiteside a fost abandonarea unei piste care conduce spre o zonă de confuzie teoretică și, implicit, spre o zonă din care nu se pot construi proiecții doctrinare și linii precise de acțiune. Revenind la studiul din 2011 al lui Habermayer, nici includerea conceptului de *hybrid warfare* într-un câmp conceptual mai amplu nu poate conduce la clarificări: „*[...] actualul manual de luptă privitor la contra-insurgență conține toate ingredientele războiului hibrid, dar este mult prea amplu și ne întrebăm dacă un comandant de batalion va căuta îndrumări într-o carte de 350 de pagini, scrise sub forma unui ordin militar, atunci când este*

⁴ Referitor la termenii *gray zone*, *gray-zone conflict* și *hybrid war*, dezvoltați în acord cu doctrina Gherasimov și având scopul de a crea confuzia doctrinară pe care am analizat-o în panconie, v. Lesenciuc (2020, pp. 63-68), Donald Stoker și Craig Whiteside propun eliminarea din lexicoanele strategice: „*Acești termeni, precum și conceptele care decurg din ei, ar trebui eliminați din lexiconul strategic. Ei provoacă mai mult rău decât bine și contribuie la o denaturare din ce în ce mai periculoasă a conceptelor de război, pace și competiție geopolitică, cu un impact negativ asupra elaborării strategiei de securitate pentru Statele Unite și aliații și partenerii săi din întreaga lume.*” („*These terms, as well as the concepts arising from them, should be eliminated from the strategic lexicon. They cause more harm than good and contribute to an increasingly dangerous distortion of the concepts of war, peace, and geopolitical competition, with a resultant negative impact on the crafting of security strategy for the United States and its allies and partners around the world*”, în orig.) (Stoker, Whiteside, 2020, p. 13). Perspectiva cercetătorilor americani este justificată, atâta vreme cât acești termeni reprezintă conținut al unei cutii a Pandorei deschise de Gherasimov, care conduce mai degrabă la confuzie doctrinară (în concordanță cu obiectivele generalului rus Gherasimov și ale școlii doctrinare de la Moscova) și la imposibilitatea includerii într-un aparat doctrinar funcțional.

⁵ „*Hybrid war is at best simply a neologism for tactical innovation*”, în engleză în original.

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

Termenul american „*hybrid war*”, în înțelesul propus de Frank G. Hoffman și dezvoltat ulterior drept „*simplu neologism pentru inovația tactică*” în acord cu utilizarea noilor tehnologii, a eșuat în câmp teoretic în eforturile cercetătorilor de a propune un aparat de studiu ferm și universal aplicabil. Prin urmare, propunerea cercetătorilor Stoker și Whiteside a fost abandonarea unei piste care conduce spre o zonă de confuzie teoretică și, implicit, spre o zonă din care nu se pot construi proiecții doctrinare și linii precise de acțiune.

Dacă instrumentarul (strict) militar a eșuat în a identifica posibilitățile de analiză și operaționalizare a conceptului de *hybrid warfare*, înseamnă că acest concept trebuie studiat și operaționalizat într-un alt cadru, cel în care a fost împins spre a crea confuzie doctrinară de școala de gândire strategică de la Moscova, și anume la nivelul întregii societăți.

implicat într-o confruntare acerbă” (Habermayer, 2011, p. 251, t.a.)⁶. Or, dacă scopul doctrinei Gherasimov și al documentelor care au rezultat din proiecția generalului rus a presupus crearea confuziei începând cu acea periculoasă imprecizie în discriminarea dintre pace și război (Stoker, Whiteside, p. 34)⁷ pentru a justifica intervenții neadmise de legislația internațională și pentru a legaliza acțiunile teroriste și operațiunile cibernetice și în diferite valori ale lungimilor de undă din întreg spectrul electromagnetic, pentru a justifica sponsorizarea acțiunilor teroriste, înseamnă că, până a fi abandonată, problema *hybrid warfare* trebuie așezată științific într-o altă zonă a analizei. Dacă instrumentarul (strict) militar a eșuat în a identifica posibilitățile de analiză și operaționalizare a conceptului de *hybrid warfare*, înseamnă că acest concept trebuie studiat și operaționalizat într-un alt cadru, cel în care a fost împins spre a crea confuzie doctrinară de școala de gândire strategică de la Moscova, și anume la nivelul întregii societăți.

Până atunci, atâta vreme cât acest tip nou de acțiuni hibride, tot mai frecvente și mai importante în societatea contemporană, creează confuzii și în ceea ce privește distincția dintre pace și război, deoarece conflictualitatea hibridă se prelungește printr-un soi de ostilitate în timp de pace, este necesară abordarea mai întâi a societății afectate de hibriditate și, apoi, a hibridității ca efect asupra acțiunii militare. Prin această prelungire în timp de pace și în societate, se creează o implicare a întregii societăți în războiul hibrid și, implicit, afectarea societății într-un spectru larg de domenii sau subdomenii de activitate, prin intermediul unei influențe concentrate în raport cu direcții

⁶ „[...] [T]he current Field Manual dealing with Counterinsurgency has all the ingredients for Hybrid Warfare, but is a too large volume and one wonders if a battalion commander will seek advice from a 350 page book, written like a military order, when engaged in a fierce battle”, în engleză în original.

⁷ Sublinierea cea mai elocventă din acest capitol al studiului lui Stoker și Whiteside este cea privitoare la obținerea efectului scontat de doctrina Gherasimov inclusiv asupra cercetătorilor americani: „Analizii americani uită că subversiunea este un instrument al interacțiunii statelor atât în timp de pace, cât și în timp de război. A crede că subversiunea se limitează la activitățile din timpul războiului și a o clasifica drept act de război ne obturează gândirea. Din punct de vedere istoric, subversiunea a făcut întotdeauna parte atât din politica externă a Rusiei, cât și din acțiunea militară a acesteia”. („American analysts are forgetting that subversion is a tool both of peacetime state interaction and of war. Believing that subversion is restricted to wartime activities, and classifying it as an act of war, clouds our thinking. Historically, subversion has always been a part of both Russian foreign policy and military action”, în orig.) (2020, p. 35).

și intenții majore care decurg direct din „strategiile hibride”. Nissen (2016, p. 2) descrie această modalitate de influențare prin intermediul strategiilor hibride în următorii termeni: „Acțiunile de influență se desfășoară în primul rând pe timp de pace, înainte ca violența sau ostilitățile să apară, pentru a avea efect asupra discursului public, mediatic și politic. Influența, în acest context, reprezintă utilizarea sistematică a instrumentarului informațional și a altor mijloace de către actori statali sau non-statali, cu scopul de a submina sau răsturna clandestin un guvern democrat liberal sau o organizație internațională, instigând conflicte civile în interesul acestor actori. Acțiunile vizează, în principal, slăbirea (modelarea) structurilor politice, economice, sociale, culturale, științifice, tehnologice și militare ale țării pentru a putea exercita influența dorită. Această influență poate viza fie o schimbare contextuală, fie o schimbare de comportament în societate și în discursul politic și, implicit, în luarea deciziilor” (t.a.)⁸.

Aducând conflictul contemporan de tip hibrid la noul cadru analitic, cel societal, se impune – și o subliniază apăsat Nissen în studiul său – luarea în considerare a răspunsului adecvat în raport cu amenințările hibride. Acest răspuns nu poate fi decât unul singur: crearea rezilienței societale, concept central al actualei *Strategii Naționale de Apărare a Țării* (S.N.Ap., 2020), ca răspuns la influența hibridă, ca răspuns la amenințările hibride propagate prin intermediul informației alterate și precis orientate. Or, subliniază Nissen, este importantă aducerea în dezbatere a modalităților prin care societatea și mediul informațional pot fi influențate de diferitele acțiuni desprinse dintr-o strategie hibridă de influență, „modul în care societatea civilă și mediul său informațional pot fi influențate atât de deschis și atât de secret totodată” (2011, p. 2, t.a.)⁹. În cazul particular al securității naționale a statului român la care am ajuns prin punerea în dezbatere a influențelor

⁸ „Influence activities are primarily carried out in ‘peace-time’ before violence or hostilities occur, in order to shape the public, media and political discourse. Influence, in this context, is the systematic application of informational and other means by a state or non-state actor to clandestinely undermine or overthrow a liberal democratic government or an international organisation, fomenting civil strife in the interest of this actor. The activities are predominantly aimed at weakening (shaping) a country’s political, economic, social, cultural, scientific, technological and military structures in order to exert the desired influence. This influence can be aimed at either a contextual change or a behavioural change in society and in the political discourse and subsequent decision-making”, în engleză în original.

⁹ „[H]ow civil society and its information environment can be influenced both overtly and covertly”, în engleză în original.

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

„Acțiunile de influență se desfășoară în primul rând pe timp de pace, înainte ca violența sau ostilitățile să apară, pentru a avea efect asupra discursului public, mediatic și politic. Influența, în acest context, reprezintă utilizarea sistematică a instrumentarului informațional și a altor mijloace de către actori statali sau non-statali, cu scopul de a submina sau răsturna clandestin un guvern democrat liberal sau o organizație internațională, instigând conflicte civile în interesul acestor actori”.

actuale asupra mediului global de securitate, răspunsul precis și categoric vine din cadrul amintitei *Strategii Naționale de Apărare a Țării*, conform căreia, pentru atingerea nivelului necesar de reziliență statală, „valorile naționale de securitate trebuie atent protejate și promovate în continuare, iar cultura de securitate trebuie să urmeze o pantă ascendentă de dezvoltare și includere a cât mai multor segmente societale și generaționale” (S.N.Ap., 2020, p. 10).

Asumpția noastră este următoarea: pentru a defini precis și pentru a operaționaliza conceptul de *război hibrid* este necesar transferul de pe palier militar pe palier social. Pe palier social, definirea rezilienței societale este condiționată de definirea valorilor naționale de securitate (aspect la care deja există un răspuns precis prin intermediul documentelor de ordin strategic) și prin definirea și promovarea culturii de securitate. Cultura de securitate, răspunsul adecvat al societății la amenințările de tip hibrid, constituie un termen fluid și neoperaționalizat doctrinar. Prin urmare, demersul firesc este acela de operaționalizare conceptuală a termenului de cultură de securitate, cel puțin în limitele unei școli de gândire. Odată operaționalizat acest termen (și odată dezvoltate o serie de programe de consolidare a culturii de securitate), cadrul societal extins propune răspunsul adecvat: reziliența la amenințările de tip hibrid, iar conflictul hibrid poate fi definit în termeni preciși, poate fi operaționalizat și transformat într-o serie de acțiuni precise descrise prin manualele de luptă. Scopul prezentului articol este acela de a operaționaliza conceptual cultura de securitate, în acord cu proiecția unei anumite școli de gândire strategică, școala constructivistă, urmând ca, ulterior, prin intermediul altor studii, să extindem cercetarea în zona operaționalizării conceptului de război hibrid.

DIMENSIUNI ALE CULTURII DE SECURITATE

Conceptul de cultură de securitate se desprinde din conceptul de cultură, înțeles ca *software mintal*, așa cum a fost promovat de Geert Hofstede et al. (2012, p. 17), ca set de proiecții raționale și emoționale, respectiv de acțiuni rezultate, care „constă în reguli nescrise ale jocului social”. Conceptul de cultură de securitate poate fi analizat și în raport cu un alt termen desprins din același studiu, acela de genom cultural (*cultural genome*), care presupune continuitate culturală, conservare a straturilor culturale adânci și expresia lor nealterată prin diferite

pattern-uri culturale, chiar după o perioadă lungă de menținere în zona de recesivitate. *Genomul cultural* nu este o simplă construcție teoretică, ne asigură Hofstede; el există și se perpetuează prin intermediul unui sistem de valori, simboluri și forțe centripete care mențin cultura în limitele potențialului de activare, adică de transformare a unei gene recesive în genă dominantă. Cu alte cuvinte, *genomul cultural* al lui Geert Hofstede este ceea ce Ralph Linton (1968, p. 61) identifica drept *continuum cultural* (indiferent de mutațiile de ordin politic, social sau economic), manifestat printr-o formă de împărtășire colectivă (*sharing*). Pentru a face obiectul împărtășirii este conștientizată valoarea aspectelor de împărtășit.

Cultura de securitate presupune raportarea la setul de pattern-uri moștenite, transmise prin intermediul amintitelor sisteme de valori, simboluri și forțe centripete în raport cu genomul cultural, motiv pentru care, în chiar documentul programatic intitulat *Ghidul Strategiei Naționale de Apărare a Țării* (2015, p. 7), cultura de securitate este definită ca „totalitatea valorilor, normelor, atitudinilor sau acțiunilor care determină înțelegerea și asimilarea la nivelul societății a conceptului de securitate și a celor derivate (securitate națională, securitate internațională, securitate colectivă, insecuritate, politică de securitate etc.)”.

Într-un asemenea cadru de definire, care presupune un înțeles al conceptului de cultură de securitate în raport cu un continuum cultural și cu serie de pattern-uri comportamentale asupra cărora se poate acționa prin intermediul educației de securitate (concept introdus de *Ghidul Strategiei Naționale de Apărare* și definit drept dimensiune educativă care se realizează prin „dezvoltarea unei atitudini cu rol preventiv a societății în apărarea și protecția personală, de grup și statală față de riscuri, amenințări, vulnerabilități, agresiuni reale și potențiale”, 2015, p. 7), menținerea conceptului la simplul cadru normativ sau proiectiv nu ajută în elaborarea studiilor de securitate și, cu atât mai puțin, în măsurarea precisă a unui anumit nivel de securitate individuală sau colectivă. Definiții provenind din cadrul școlilor anglo-saxone de securitate – cum ar fi cea dată de Ken Booth (1990, pp. 121-128), reprezentant al Școlii de la Aberystwyth: „Conceptul de cultură de securitate se referă la tradițiile, valorile, atitudinile, tiparele de comportament, obiceiurile, simbolurile, realizările unui popor și modul aparte în care acesta se adaptează la mediu și rezolvă problemele

Cultura de securitate în „Ghidul Strategiei Naționale de Apărare a Țării” este definită ca „totalitatea valorilor, normelor, atitudinilor sau acțiunilor care determină înțelegerea și asimilarea la nivelul societății a conceptului de securitate și a celor derivate (securitate națională, securitate internațională, securitate colectivă, insecuritate, politică de securitate etc.)”.

Cultura de securitate, răspunsul adecvat al societății la amenințările de tip hibrid, constituie un termen fluid și neoperaționalizat doctrinar. Prin urmare, demersul firesc este acela de operaționalizare conceptuală a termenului de cultură de securitate, cel puțin în limitele unei școli de gândire.

Modelul culturii de securitate al lui Alexandrer Siedschlag privește școlile de studii de securitate cu atingere la problematica de interes a culturii de securitate din perspectiva tipului de norme derivate din perceperea și definirea amenințărilor, respectiv din răspunsul proiectat la amenințări, dar și cu o serie de standarde, care presupun înțelegerea culturii ca factor de securi(t)izare sau ca formă de guvernare a securității.

ținând cont de amenințări și utilizarea forței” sau chiar din școala românească (în care sunt cumulate conținuturi culturale de suprafață și adâncime și cultura este transmisă de la generație la generație): „Cultura de securitate este rezultatul interacțiunilor sociale care au loc în grupuri, organizații, comunități preocupate de aspectele securității sociale, ale unor procese de învățare și acumulare de cunoștințe, în acord cu nevoile umane de protecție, siguranță, adăpost. Cultura de securitate este adaptivă, se dezvoltă în raport cu evoluția societății și este transmisă între generații prin diferite forme de comunicare scrisă și orală, precum și prin practici de susținere a valorilor de securitate” (Lungu et al., 2018, p. 5) – scot în evidență același continuum. Definiția cercetătorilor Ciprian Lungu, Ruxandra Buluc și Ioan Deac are la bază o serie cadre de definire și trimite explicit la dimensiunile (laturile) cognitivă, afectivă, evaluativă, istorică și operațională a culturii de securitate (2018, p. 6).

Totuși, pentru a atinge nivelul dorit de operaționalizare, presupunând identificarea unui set de dimensiuni, variabile și indicatori direct sau indirect măsurabili, definițiile privitoare la cultura-continuum sunt nesatisfăcătoare. Am identificat, în acord cu proiecția asumată a școlii constructiviste, un cadru de referință de la care plecând se poate construi un set de dimensiuni care să permită operaționalizarea conceptuală. Cadru de referință este cunoscutul Model al culturii de securitate (Security culture model) al lui Alexandrer Siedschlag (2018, pp. 1-40), care privește școlile de studii de securitate cu atingere la problematica de interes a culturii de securitate din perspectiva tipului de norme derivate din perceperea și definirea amenințărilor, respectiv din răspunsul proiectat la amenințări, dar și cu o serie de standarde, care presupun înțelegerea culturii ca factor de securi(t)izare¹⁰ sau ca formă de guvernare a securității. Dimensiunile luate în considerare sunt cele prefigurate de constructivistul Peter Katzenstein în lucrarea din 1996, *The Culture of National Security. Norms and Identity in World Politics*, care demonstrează că interesele naționale de securitate nu există *per se*, ci se originează într-o serie de cadre culturale de referință în ceea ce privește construirea răspunsului adecvat la amenințări.

¹⁰ Chiar dacă, în propunerea Modelului culturii de securitate, Siedschlag preferă termenul „securizare”, argumentând pașii demersului, Siedschlag trimite la conceptul de „securitizare” atunci când se raportează la surse (la categoriile lui Katzenstein, devenite axe de coordonate în propriul model), v. Siedschlag (2018, p. 14).

Într-o asemenea perspectivă sistematizată, care poate fi restrâns exprimată printr-o formă rezumată a modelului lui Alexander Siedschlag la matricea din tabelul nr. 1, perspectiva culturii-continuum reprezintă doar ipostaza primă, rezultată la intersecția normelor constitutive (ale culturii înțelese ca factor în perceperea/definirea amenințărilor) cu standardele cognitive (ale culturii ca domeniu al securității și ca factor de securitizare):

	Norme constitutive	Norme reglative
Standarde cognitive	Cunoaștere și interpretare	Repertorii de acțiuni
Standarde evaluative	Simboluri comune	Valori afirmative (inclusiv angajări afective)

Tabelul nr. 1: Forma rezumată a Modelului culturii de securitate (Security culture model) propus de Alexander Siedschlag

Rezultatele acestei prime clase de perspective, în care cultura de securitate este înțeleasă drept „formă cognitivă prin care membrii comunităților sociale dau sens realității, atribuie înțeles faptelor, respectiv prezervă și reproduc competențe practice (de exemplu, dezbaterile despre comunitățile reziliente)” (Siedschlag, 2018, p. 18, t.a.)¹¹, sunt „cunoașterea și interpretarea” incluse în formula rezumată din cadrul tabelului nr. 1. Această dimensiune este una care menține cultura, în general, cultura de securitate, în particular, în zona difuză, greu de operaționalizat, a conceptelor care pot propune drept căi privind relevanța practică „cultura ca *software* mintal, al minții care evoluează în timp”¹², „selecția culturală a riscului”¹³ și posibilitatea constituirii unei viziuni competente asupra lumii prin prisma unui sistem național de securitate. La baza ei sunt lucrări importante precum *The Interpretation of Culture* a lui Clifford Geertz (1973), care propune o proiecție teoretică difuză asupra conceptului de cultură, menținut sub influența lui Clyde Kluckhohn, având coerență internă și fiind reductibil la text și la interpretarea semiotică: „Conceptul de cultură pe care îl susțin și a cărui utilitate încercăm să îl demonstrăm

¹¹ „[A] cognitive form by which members of social communities make sense of reality, attribute meanings to facts, as well as save and reproduce practical competences (eg, resilient communities debates)”, în engleză în original.

¹² „Culture as software of the mind that evolves over time”, în engleză în original.

¹³ „Cultural selection of risk”, în engleză în original.

Cultura de securitate este definită drept „set de strategii individuale (sau proprietare) bazate pe experiențe asociate atribuirii individuale a înțelesului și convingerilor normative; acest concept este unul puternic, consistent în explicarea modului în care strategiile și cursurile de acțiune pot determina ce obiective de politică trebuie dezvoltate sau îndeplinite mai degrabă decât ce strategii și cursuri de acțiune care sunt în concordanță cu obiectivele definite”.

eseurile de mai jos este în esență unul semiotic” (Geertz, 1973, p. 5, t.a.)¹⁴ sau *Risks and Culture* a lui Mary Douglas și Aaron Wildavsky, care propun o explicație culturală a raportării la situații de risc, apropiată de cea din studiile lui Hofstede, proiectând mai degrabă o subiectivizare a raportării la riscuri: „Rămânând în interiorul propriei noastre culturi, putem privi propria stare doar prin lentilele noastre fabricate cultural” (Douglas, Wildavsky, 1982, p. 194, t.a.)¹⁵.

Luând în calcul aceleași standarde cognitive în raport cu normele reglative (cultura ca factor în răspunsul la amenințări), rezultatul este un set de „repertorii de acțiuni”, proiectate pe coordonatele cercetătorului american Alasdair Iain Johnston, interesat de cultura strategică în înțelesul lui Jack L. Snyder (1977, p. 8)¹⁶ și, recent, de efectele mass-mediei asupra dilemelor de securitate, viziune exprimată în special prin *Cultural Realism. Strategic Culture and Grand Strategy in Chinese History* din 1995, respectiv pe cele ale lui Ann Swidler, sociolog al culturii, care identifică strategii ale acțiunii aplicabile în cadrul repertoriilor culturale distincte în studiul „*Culture in Action*” (1986). Conform acestei perspective, cultura de securitate este definită drept „set de strategii individuale (sau proprietare) bazate pe experiențe asociate atribuirii individuale a înțelesului și convingerilor normative; acest concept este unul puternic, consistent în explicarea modului în care strategiile și cursurile de acțiune pot determina ce obiective de politică trebuie dezvoltate sau îndeplinite mai degrabă decât ce strategii și cursuri de acțiune care sunt în concordanță cu obiectivele definite” (Siedschlag, 2018, p. 18, t.a.)¹⁷, iar relevanța practică nu privește aspecte ideatice, ci modalitățile pragmatice prin care securitatea națională poate fi proiectată ca set de strategii având la bază înțelesuri precise și convingeri normative. Din această perspectivă, cultura de securitate

¹⁴ „The concept of culture I espouse, and whose utility the essays below attempt to demonstrate, is essentially semiotic one”, în engleză în original

¹⁵ „Standing inside our own culture, we can only look at our predicament through our culturally fabricated lens”, în engleză în original.

¹⁶ „Cultura strategică poate fi definită ca sumă a ideilor, răspunsurilor condiționate emoțional și a tiparelor comportamentale obișnuite pe care membrii unei comunități strategice naționale și le-au însușit prin instruire sau imitare și pe care și le împărtășesc unul altuia în ceea ce privește strategia nucleară” (Snyder, 1977, p. 8).

¹⁷ „[S]et of individual (or proprietary) experience-based strategies associated to individual attributions of meaning and normative convictions; this concept is strong in explaining how existing strategies and courses of action may determine which policy goals are developed or met, rather than strategies and courses of action being attuned to defined goals”, în engleză în original.

poate fi privită ca o structură discontinuă, fragmentată, reductibilă la interpretări personale referitoare la distribuția inegală a securității în societate. Mai mult, unei societăți îi pot corespunde mai multe culturi de securitate, iar „luarea în considerare a interpretării strategiilor de securitate poate diferi în funcție de culturile de securitate” (Ib., p. 18, t.a.)¹⁸. Alimentată de studii americane, problematica „repertoriilor acționale” privitoare la cultura de securitate este una care își găsește mai degrabă acoperirea prin intermediul aparatului doctrinar britanic – a se vedea, de pildă, *UK Defence Doctrine*, care pune în prim-plan conceptul de Human Security (JDP 0-01, 2014:3) și abia apoi pe cel de securitate națională (United Kingdom Security) și securitate colectivă¹⁹ – decât prin doctrinele americane.

Privind tabloul rezumat al proiecției modelului culturii de securitate a lui Siedschlag, normele constitutive produc, în raport cu standardele evaluative (cultura ca formă de guvernare a securității/ca factor de organizare), o serie de „simboluri comune”, având la bază proiecția sociologului american Robert J. Wuthnow, care menține conceptul de cultură în zona fluidă, continuă, lipsită de constrângere, proiectată pe perspectivele anterioare ale fenomenologiei lui Peter L. Berger, antropologiei culturale a deja amintitei Mary Douglas, structuralismului lui Michel Foucault și teoriei critice a filosofului Jürgen Habermas – a se vedea lucrarea *Cultural Analysis* (1984), prin intermediul căreia cultura este înțeleasă ca fenomen comportamental sau ca aspect analitic al comportamentului (Wuthnow et al., 1984, pp. 19-20), reductibil la simboluri comune. În continuitatea perspectivelor analogice (și dificil de operaționalizat) ale normelor constitutive, cultura de securitate, ca serie de „simboluri comune”, presupune existența unui continuum cultural ca *software*, mai precis ca set de „simboluri împărtășite în baza cărora cetățenii își orientează acțiunea și care reprezintă un software pentru interfețele de operare între actori și structuri dominante (spre exemplu, agenții federale, locale, tribale sau teritoriale), suficient de flexibile pentru a reflecta

¹⁸ „[C]onsider interpretation of security strategies may differ across security cultures”, în engleză în original.

¹⁹ Privitor la acest aspect, David Gilmore nota că, exceptând doctrina britanică a apărării, nici o altă doctrină nu pune în prim-plan omul, ci statul; „National security and the stability of the inter-state order still remain the foundational concern” (Gilmore, 2015, p. 51).

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

Cultura de securitate, ca serie de „simboluri comune”, presupune existența unui continuum cultural ca *software*, mai precis ca set de „simboluri împărtășite în baza cărora cetățenii își orientează acțiunea și care reprezintă un software pentru interfețele de operare între actori și structuri dominante (spre exemplu, agenții federale, locale, tribale sau teritoriale), suficient de flexibile pentru a reflecta și a se adapta la noile amenințări și provocări”.

și a se adapta la noile amenințări și provocări” (Siedschlag, 2018, p. 18, t.a.)²⁰.

Relevanța practică a unei asemenea perspective constă în înțelegerea securității ca bun public, împărțit, organizat și orientat în baza unor simboluri, „care reprezintă valorile fundamentale ale unei națiuni” (t.a.)²¹, focalizat pe fapte observabile în raport cu nevoile de securitate și nu cu normele de natură birocratică.

În aria comună a normelor reglative și a standardelor evaluative se regăsesc „valorile afirmative” (și angajările afective), având la bază studiile politologului american comparatist Gabriel Almond, promotor al conceptelor de cultură politică (și cultură civică²²) împreună cu fostul său student, Sidney Verba, prin cunoscuta lucrare *The Civic Culture: Political Attitudes and Democracy in Five Nations*, respectiv pe cele ale lui Arnold Wolfers, cunoscutul reprezentant al realismului clasic în domeniul relațiilor internaționale, autor al articolului „National Security’ as an Ambiguous Symbol” (1952), care definește pozitiv securitatea în limitele proiecției realiste ca absență a amenințărilor în plan obiectiv și a fricii în plan subiectiv (1952, p. 484) și negativ prin raportarea la insecuritate, ca absență a securității. Perspectiva discontinuă asupra culturii de securitate ca set de valori afirmative se rezumă la suma de entități discrete (măsurabile) definite drept valori normative de bază, iar cultura de securitate este înțeleasă ca „reprezentare a deciziilor fundamentale despre valorile normative de bază (de exemplu, dezbaterea securitate vs. libertate), care modelează arena normativă în care se instituie securitatea națională” (t.a.)²³. Relevanța practică a acestei dimensiuni a culturii de securitate constă în identificarea și apărarea valorilor comune dobândite, raportarea la identități istorice naționale, menținerea în limitele proiecției normative și identificarea unui set de acțiuni care să pună în prim-plan salvarea „valorilor afirmative”, aspect ce conduce la poziționarea securității

²⁰ „Shared symbols on which citizens orient their actions and which are a kind of software for operating interfaces between actor and overarching structures (i.e. federal, state, local, tribal and territorial agencies), flexible enough to reflect and adapt to new threats and challenges”, în engleză în original.

²¹ „That represent a nation’s founding values”, în engleză în original.

²² Bazat pe comunicare și persuasiune și reprezentând „a culture of consensus and diversity, a culture that [permits] change but [moderates] it” (Almond, Verba, 1989, p. 15).

²³ „[I]deational representation of foundational decisions about basic normative values (eg., the security versus liberty and freedom debate), which shape the normative arena in which homeland security takes place”, în engleză în original.

pe același palier al importanței cu alte valori sociale, „alimentând culturile de securitate înrădăcinate în perspectiva că cetățenii sunt proprietarii supremi ai securității naționale, investiți cu drepturi democratice inalienabile” (Siedschlag, p. 18, t.a.)²⁴.

Cele patru dimensiuni ale culturii de securitate oferă posibilitatea înțelegerii unui tablou complex al abordării acestui concept, filtrat prin prisma școlii constructiviste, dar care nu se reduce la limitele interpretative ale acestei școli.

OPERAȚIONALIZAREA CONCEPTUALĂ A TERMENULUI CULTURĂ DE SECURITATE

Perspectiva românească proiectiv-normativă asupra culturii de securitate este una care se pliază pe amintite dimensiuni ale culturii de securitate. Cele patru dimensiuni Siedschlag se regăsesc (cu focalizare inegală) în definiția inclusă în *Ghidul Strategiei Naționale de Apărare a Țării*, conform căreia cultura de securitate cuprinde setul de valori, norme și acțiuni rezultate („totalitatea valorilor, normelor și acțiunilor”) care determină „înțelegerea și asimilarea” conceptului de securitate. Definiția prezintă o lacună (atitudinile) sau comportă o inversare proiectivă în raport cu studiile psihocomportamentale, în care atitudinile, componente structurale ale personalității umane, determină ulterior angajarea comportamentală (acțiunea). De asemenea, normele (scrise sau nescrise) ale societății prefigurează valorile, motiv pentru care este necesară relectura în ordinea setului de dimensiuni proiectate ale culturii de securitate în înțeles autohton. Luăm în considerare matricea lui Alexander Siedschlag (2018, p. 5), care și-a construit sinteza pe o proiecție anterioară a Departamentului pentru Securitate Națională (*Department of Homeland Security*), din 2013, conform căruia „[...] cultura sprijină reziliența forței de muncă prin încurajarea normelor, valorilor și așteptărilor care sunt în concordanță cu ea și o promovează prin stabilirea structurilor și practicilor care o permit” (t.a.)²⁵.

²⁴ „Balance security with other social values, such as liberty and freedom, nurturing security cultures rooted in a view of the citizens being the ultimate owners of homeland security, vested with inalienable democratic rights”, în engleză în original.

²⁵ „Culture supports workforce resilience by encouraging norms, values and expectations that are consistent with an advance it and by establishing structures and practices that enable it”, în engleză în original.

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

Perspectiva românească proiectiv-normativă asupra culturii de securitate este una care se pliază pe amintite dimensiuni ale culturii de securitate. Cele patru dimensiuni Siedschlag se regăsesc (cu focalizare inegală) în definiția inclusă în *Ghidul Strategiei Naționale de Apărare a Țării*, conform căreia cultura de securitate cuprinde setul de valori, norme și acțiuni rezultate („totalitatea valorilor, normelor și acțiunilor”) care determină „înțelegerea și asimilarea” conceptului de securitate.

„Cultura de securitate constituie un set de norme, valori, atitudini și acțiuni rezultate din obiceiurile, tradițiile, simbolurile și tiparele de comportament ale unui popor, care asigură înțelegerea și asimilarea conceputului de securitate și a conceptelor derivate, atingerea și menținerea unui nivel minim necesar de încredere în instituțiile statului și de reziliență societală, în urma interacțiunilor sociale, a unor procese de învățare prin educația formală, informală și nonformală și în baza unei culturi civice preexistente”.

Într-o lectură a definiției proiectiv-normative a *culturii de securitate* în România, ordinea logică este: norme → valori → atitudini → acțiuni, ușor de poziționat pe scheletul matricii lui Siedschlag în raport cu standardele cognitive și evaluative, respectiv cu normele constitutive (care produc „înțelegerea”) și cu cele reglative (care determină „asimilarea”), ceea ce conduce la posibilitatea extrapolării matricii la mediul autohton, în care definiția comportă formula interpretativă rescrisă în tabelul nr. 2:

	Înțelegerea	Asimilarea
Standarde cognitive	Norme	Acțiuni
Standarde evaluative	Valori	Atitudini

Tabelul nr. 2: Definiția culturii de securitate în înțelesul Ghidului Strategiei Naționale de Apărare, aplicată structurii matriciale din Modelul culturii de securitate (Security culture model) propus de Alexander Siedschlag

Această re poziționare în raport cu definiția proiectiv-normativă permite rezumarea (în acord cu matricea Siedschlag și cu anterior menționatele cadre de definire construite de Școala de la Aberystwyth și de școala românească de studii de securitate) dimensiunilor culturii de securitate la setul de norme, valori, atitudini și acțiuni și reconsiderarea unui cadru referențial complex, dar operaționalizabil (care permite reducerea la entități în limitele cărora să se poate realiza măsurători sociologice), pe care l-am prezentat în diferite ocazii drept definiția Lesenciuc-Cozmanciuc: „**Cultura de securitate constituie un set de norme, valori, atitudini și acțiuni rezultate din obiceiurile, tradițiile, simbolurile și tiparele de comportament ale unui popor, la rândul lor condiționate de adaptarea la mediu (inclusiv răspunsul la amenințări), care asigură înțelegerea și asimilarea conceputului de securitate și a conceptelor derivate (inclusiv a echilibrului securitate-libertate), atingerea și menținerea unui nivel minim necesar de încredere în instituțiile statului și de reziliență societală, în urma interacțiunilor sociale, a unor procese de învățare prin educația formală, informală și nonformală și în baza unei culturi civice preexistente**”.

Proiecția grafică a formulei operaționalizate a *culturii de securitate* este următoarea:

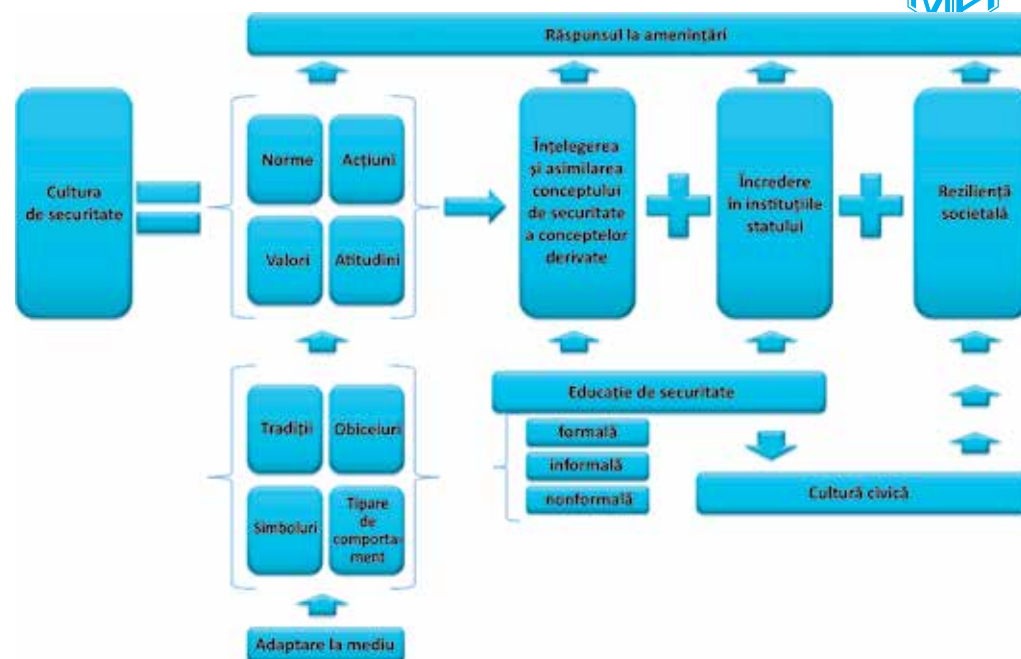

Figura nr. 1: Operaționalizarea conceptului de „cultură de securitate” (Lesenciuc-Cozmanciuc)

Plecând de la acest cadru operațional al definirii *culturii de securitate*, reductibil la dimensiunile (deja operaționalizate sau posibil de operaționalizat) „securitate”, „încredere”, „reziliență”, „educație de securitate”, „cultură civică”, „răspuns la amenințări”, filtrate printr-un pattern cultural care include la nivelul de referință norme, valori, atitudini și acțiuni, iar la nivelul de bază tradiții, simboluri, tipare de comportament și obiceiuri, se pot construi o serie de variabile și indicatori necesari în studierea culturii de securitate (sau a anumitor dimensiuni ale acesteia) și se poate crea cadrul propice operaționalizării conceptului de confruntare hibridă (*hybrid warfare*).

BIBLIOGRAFIE:

1. Almond, G.A., Verba, S. [1963] (1989). *The Civic Culture. Political Attitudes and Democracy in Five Nations*. Thousand Oaks: SAGE Publications.

2. Baumann, J. (2021). *Using Hybrid War Theory to Shape Future U.S. Generational Doctrine*. În *Small Wars Journal*, online, https://smallwarsjournal.com/jrnl/art/using-hybrid-war-theory-shape-future-u-s-generational-doctrine#_edn16, accesat la 22 septembrie 2021.
3. Bouthoul, G. (1978). *Războiul*. București: Editura Militară.
4. Douglas, M., Wildavsky, A. (1983). *Risk and Culture. An Essay on the Selection of Technological and Environmental Dangers*. Berkeley & Los Angeles, CA: University of California Press.
5. Geertz, C. (1973). *The Interpretation of Cultures. Selected Essays*. New York: Basic Books, Inc.
6. Gilmore, J. (2015). *The Cosmopolitan Military. Armed Forces and Human Security in the 21st Century*. Basingstoke, Hampshire, Palgrave Macmillan.
7. Habermayer, H. (2011). *Hybrid Threats and a Possible Counter-Strategy Still Missing: A Useful Counter-Hybrid Warfare Doctrine or Something that Looks Like a Strategy*. În Josef Schröfl, Bhrm M. Rajae și Dieter Muhr (eds.), *Hybrid and Cyber War as Consequences of the Asymmetry. A Comprehensive Approach Answering Hybrid Actors and Activities in Cyberspace. Political and Military Responses*. Frankfurt am Main: Peter Lang (pp. 249-255).
8. Hofstede, G., Hofstede, G.J., Minkov, M. [2010] (2012). *Culturi și organizații. Softul mental. Cooperarea interculturală și importanța ei pentru supraviețuire*. Traducere de Mihaela Zografi. Cuvânt înainte de Cosmin Alexandru. București: Humanitas.
9. Katzenstein, P. (ed.). (1996). *The Culture of National Security. Norms and Identity in World Politics*. New York: Columbia University Press.
10. Lesenciuc, A. (2013). *Operațiile mass-media. Echilibrul instabil dintre logica militară și logica media*. Brașov: Editura Academiei Forțelor Aeriene „Henri Coandă”.
11. Lesenciuc, A. (2014). *Introducere în arta militară*. Brașov: Editura Academiei Forțelor Aeriene „Henri Coandă”.
12. Lesenciuc, A. (2016). *Războiul informațional*. Brașov: Editura Academiei Forțelor Aeriene „Henri Coandă”.
13. Lesenciuc, A. (2020). *Războiul hibrid sau dezinformarea prin disimulare doctrinară*. În *Străjer în calea furtunilor*, magazin al Fundației „Mareșal Alexandru Averescu”. Anul XIV, nr. 27, pp. 63-68.
14. Linton, R. [1968] (1968). *Fundamentul cultural al personalității*. Traducere de Sergiu Săraru. București: Editura Științifică.
15. Lungu, C., Buluc, R., Deac, I. (2018). *Promovarea culturii de securitate. Raport*. București: Editura Top Form.
16. Nissen, T.E. (2016). *Social Media's Role in 'Hybrid Strategies'*. NATO Strategic Communication Centre of Excellence, online, <https://stratcomcoe.org/publications/social-medias-role-in-hybrid-strategies/179>, accesat la 22 septembrie 2021.

17. Rosen, M. (2016). *War and Peace. Our World in Data*, online, <https://ourworldindata.org/war-and-peace#citation>, accesat la 22 septembrie 2021.
18. Siedschlag, A. (2018). „*Security Cultures in Action: Introduction and Overview of Chapters*”. În Alexander Siedschlag, Alexandra Jerković (eds.), *Homeland Security Cultures: Enhancing Values While Fostering Resilience*. London: Rowman & Littlefield International Ltd.
19. Snyder, J.L. (1977). *The Soviet Strategic Culture: Implications for Limited Nuclear Operations. A project AIR FORCE report prepared for the United States Air Force. R-2154-AF*. Santa Monica, CA: RAND.
20. Stoker, D., Whiteside, C. (2020). *Blurred Lines: Gray-Zone Conflict and Hybrid War – Two Failures of American Strategic Thinking*. În *Naval War College Review*, vol. 73, nr. 1 (Winter 2020), pp. 13-48.
21. Swidler, A. (1986). *Culture in Action. Symbols and Strategies*. În *American Sociological Review*. 51 (2), pp. 273-186.
22. Wolfers, A. (1952). ‘National Security’ as an Ambiguous Symbol. În *Political Science Quarterly*, vol. 67, nr. 4, pp. 481-502.
23. Wuthnow, R., Davison, H.J., Bergesen, A. & Kurzweil, E. [1984] (2010). *Cultural Analysis. The Work of Peter L. Berger, Mary Douglas, Michel Foucault, and Jürgen Habermas*, vol. 5. London & New York: Routledge.
24. Administrația Prezidențială. (2015, 23 iunie). *Strategia Națională de Apărare a Țării pentru perioada 2015-2019* (S.N.Ap.), „O Românie puternică în Europa și în lume”. Aprobata prin Hotărârea nr. 33 a Ședinței Comune a Senatului și Camerei Deputaților/23 iunie 2015. *Monitorul Oficial al României*. Partea I, nr. 450.
25. Administrația Prezidențială. (2015, 10 decembrie). *Ghidul Strategiei Naționale de Apărare a Țării pentru perioada 2015-2019* (G.S.N.Ap.). Aprobata în cadrul Ședinței Consiliului Suprem de Apărare a Țării. *Președintele României*, <https://www.presidency.ro/ro/presa/securitate-nationala-si-aparare/ghidul-strategiei-nationale-de-aparare-a-tarii-pentru-perioada-2015-2019>, accesat la 22 septembrie 2021.
26. Administrația Prezidențială. (2020, 1 iulie). *Strategia Națională de Apărare a Țării pentru perioada 2020-2024* (S.N.Ap.). „Împreună, pentru o Românie sigură și prosperă într-o lume marcată de noi provocări”. Aprobata prin Hotărârea nr. 22 a Ședinței Comune a Senatului și Camerei Deputaților/30 iunie 2020. *Monitorul Oficial al României*. Partea I, nr. 574.
27. Ministry of Defence. (2014). *Joint Doctrine Publication 0-01. UK Defence Doctrine*. (JDP 0-01). 5th Edition. London: Development, Concepts and Doctrine Centre.

SECURITATEA REȚELELOR 5G – O PROBLEMĂ COMPLEXĂ –

Colonel Valentin-Gabriel GEORGESCU

Agenția Militară pentru Managementul Frecvențelor Radio,
Statul Major al Apărării

Istoria telecomunicațiilor mobile nu este foarte veche. Au trecut puțin peste 40 de ani de la lansarea pe piață a primei generații de comunicații celulare (1G), care a oferit posibilitatea de a efectua și de a primi apeluri telefonice în mișcare, chiar și însoțite de o serie de limitări tehnologice, inclusiv de natura securității rețelei și a sistemului. Fiecare nouă generație de tehnologii care a urmat acestei etape a adus o diversificare și îmbunătățire semnificativă a serviciilor. Astăzi, se vorbește tot mai mult despre a cincea generație de tehnologii de comunicații mobile (5G).

Aspectele de securitate ale rețelelor 5G sunt un subiect de mare interes la nivel mondial, atât în rândul principalilor actori statali, cât și în cel al actorilor nestatali. Acest articol evidențiază caracteristicile esențiale ale tehnologiilor 5G și motivul pentru care securitatea rețelelor 5G este complexă și stringentă.

Cuvinte-cheie: comunicații mobile, rețele 5G, arhitectură de rețea, securitate 5G, amenințări 5G.

Motto:

„5G este un mare pas înainte pe mai multe fronturi, dar nu va oferi o actualizare completă de securitate până când nu vom vedea rețele 5G pure, fără tehnologie moștenită – deci nu încă pentru 10 ani sau mai mult”.

Karsten Nohl,
fondator al Security Research Labs GmbH (SRLabs)

METODOLOGIA DE CERCETARE

Scopul prezentului articol este acela de a analiza amenințările și riscurile rețelelor bazate pe tehnologiile 5G, așa cum acestea au fost identificate în prezent, pentru a evidenția dacă îngrijorările referitoare la aspectele de securitate asociate acestora, lansate în spațiul public, au cu adevărat suport real sau sunt doar simple speculații ce ascund aspecte de cu totul altă natură (de exemplu, interese pentru interzicerea prezenței pe piață a producătorilor/furnizorilor chinezi de echipamente și infrastructuri 5G).

Nu ar fi potrivită abordarea securității rețelelor 5G fără un studiu asupra generațiilor anterioare și asupra aspectelor specifice fiecăreia dintre acestea la momentul lansării lor. În acest sens, prin metoda longitudinală, combinată cu metoda analizei comparative, au fost examinate caracteristicile fiecărei generații, în parte, și principalele diferențe dintre acestea.

Metoda analizei comparative și metoda descriptivă au fost utilizate pentru prezentarea rețelelor de comunicații bazate pe tehnologii 5G și tipurile de arhitecturi de rețea, dat fiind faptul că actualele servicii 5G din portofoliul operatorilor de comunicații din România se bazează, în principal, pe infrastructurile 4G/LTE existente.

Pentru identificarea și evidențierea aspectelor ce vizează securitatea rețelelor 5G, respectiv amenințările și riscurile asociate acestora, au fost utilizate metoda analizei comparative și metoda cercetării bibliografice, în mod deosebit studiarea documentelor elaborate la nivelul Uniunii Europene pe linia securității cibernetice a rețelelor 5G,

Actualele servicii 5G din portofoliul operatorilor de comunicații din România se bazează, în principal, pe infrastructurile 4G/LTE existente.

a setului de instrumente pentru securitatea rețelelor 5G și a raportului privind evaluarea coordonată la nivelul Uniunii Europene a riscurilor în materie de securitate a rețelelor 5G. De asemenea, bibliografia studiată a cuprins strategia națională a Statelor Unite ale Americii în domeniul securității infrastructurilor 5G, în calitate de partener strategic al României și al Uniunii Europene, pentru analiza viziunii Statelor Unite asupra aspectelor de securitate a noilor tehnologii 5G.

DE LA 1G LA 5G – O ISTORIE DE 40 DE ANI

Industria telecomunicațiilor este, fără îndoială, unul dintre domeniile care au cunoscut progrese semnificative și cu impact ridicat într-o perioadă de timp relativ scurtă. La începutul anilor '80, a fost lansată prima generație de tehnologii de comunicații mobile (1G). Deși o tehnologie limitată în ceea ce privește serviciile oferite (numai comunicații vocale analogice), aceasta a pregătit totuși calea pentru dezvoltarea ulterioară. Nu a avut puterea de a înlocui telefonia fixă tradițională, dar a oferit posibilitatea efectuării de apeluri telefonice din mișcare, în timpul deplasării în afara casei sau a biroului, cu toate că dimensiunea echipamentului folosit era destul de mare (de altfel, la acel moment, dimensiunea terminalului nu reprezenta o problemă în lipsa altora, similare, cu care să poată fi comparate).

Aproximativ 10 ani mai târziu, a apărut a doua generație de tehnologii de comunicații mobile (2G), cunoscută și sub numele de GSM (Global System for Mobile Communications), care a oferit o calitate superioară a vocii prin trecerea de la analogic la digital și a adus, totodată, un nou serviciu, cunoscut sub numele de SMS (Short Message Service). Acestea sunt în uz și astăzi. Primul apel în tehnologia GSM a fost efectuat în rețeaua finlandeză Radiolinja, în 1991¹.

Continuând seria de evoluții în domeniul comunicațiilor mobile, a treia generație (3G) a apărut în 2000, adăugând, la serviciile deja existente, posibilitatea de acces la date și (chiar și la viteză redusă) la internet. Acesta a fost momentul care a deschis drumul către viitoarele rețele de mare viteză și smartphone-uri. Spre deosebire de tehnologiile anterioare, 3G a avut un ciclu de viață semnificativ și este

¹ La 1 iulie 1991, primul apel GSM din lume la o rețea comercială a fost efectuat între fostul prim-ministru finlandez Harri Holkeri și viceprimarul orașului Tampere, Kaarina Suonio, <https://www.fonearena.com>, accesat la 8 noiembrie 2021.

folosită și în ziua de astăzi. Au fost urmate, în 2009, de a patra generație (4G LTE și, ulterior, 4G+), când viteza și stabilitatea conexiunilor au devenit o constantă în nevoile oricărui utilizator de dispozitive inteligente. Retrospectiv, se poate observa că fiecare generație de tehnologii a însemnat un moment „*revoluționar*” în evoluția comunicațiilor mobile la momentul lansării acestora pe piață.

Dar, o revoluție „*adevărată*” este anunțată astăzi de cea de-a cincea generație de comunicații mobile (5G), care depășește nevoile individuale de comunicare, trecând spre conectivitatea unei mari varietăți de dispozitive inteligente și concepte, precum internetul obiectelor (IoT), inteligență artificială (AI), realitate virtuală/augmentată (VR/AR) sau Big Data (*figura nr. 1*).

Figura nr. 1: Evoluția comunicațiilor mobile (5G_Technology_the_Fourth_Gen_Technology, 2020)

În consecință, industria telecomunicațiilor se va alătura altor industrii și sectoare, precum industria auto, agricultură, energie și utilități, servicii de urgență, sănătate, securitate, educație, case și orașe inteligente, care vor beneficia de avantajele noii generații de tehnologii de comunicații mobile.

SCURT ISTORIC AL REȚELELOR 5G

Rețelele de comunicații mobile bazate pe tehnologiile 5G pot fi caracterizate, pe scurt, printr-o varietate de caracteristici noi, precum: conectivitate instantanee (1 milion de dispozitive pe km²), viteze imense (peste 10 Gbps), latență extrem de redusă (1 milisecundă), scalabilitate (posibilitatea extinderii rețelei), eficiență energetică (componentele hardware se opresc atunci când nu sunt utilizate în mod activ).

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

O revoluție „adevărată” este anunțată astăzi de cea de-a cincea generație de comunicații mobile (5G), care depășește nevoile individuale de comunicare, trecând spre conectivitatea unei mari varietăți de dispozitive inteligente și concepte, precum internetul obiectelor (IoT), inteligență artificială (AI), realitate virtuală/augmentată (VR/AR) sau Big Data.

Standardele au fost dezvoltate de Proiectul de parteneriat de generația a treia (3GPP)², denumit „5G NR” (New Radio). Au fost dezvoltate continuu sub denumirea de „release” (versiune). De exemplu, primul standard a fost lansat în 2018, cu versiunea 15. A fost actualizat și urmat de versiunea 16, publicată la sfârșitul anului 2019. Data finalizării versiunii 17 a fost planificată, inițial, pentru 2021, dar, din cauza pandemiei globale COVID-19, 3GPP a amânat-o pentru 2022, presupunând că reuniunile cu prezență fizică vor deveni, din nou, posibile.

Practic, o rețea de comunicații mobile cuprinde două componente principale: rețeaua de acces radio (RAN) și rețeaua de bază (CN). Rolul rețelei de acces radio este de a conecta utilizatorii de telefonie mobilă la rețeaua nucleu principală. Rețeaua este formată din elemente de infrastructură fizică, precum: turnuri/stâlpi/catarge, celule de rețea mici, dispozitive de conectare și sisteme dedicate instalate în interiorul clădirilor (echipamente interioare).

O cerință importantă a rețelelor 5G este că, pentru a putea oferi caracteristici și servicii specifice în conformitate cu standardele stabilite (de exemplu, posibilitatea de conectare a unui număr mare de utilizatori, viteze mari și capacități mari de date), precum și o acoperire adecvată, este nevoie de o cantitate suficientă de spectru radio, distribuită în mai multe benzi de frecvențe. În timp ce benzile de frecvențe sub 1 GHz sunt potrivite pentru realizarea unei bune acoperiri, inclusiv a zonelor interioare sau a celor rurale, undele milimetrice la 26 GHz și peste pot oferi capacități mari de transport de date, dar pe distanțe scurte, deoarece undele milimetrice scurte au propagare limitată de obstacole. Acest lucru explică prezența celulelor mici de rețea (femtocelule, picocelule, microcelule) în cadrul arhitecturii viitoarelor rețele 5G. Trebuie menționat faptul că această parte superioară a spectrului radio nu a fost utilizată în rețelele bazate pe tehnologiile generațiilor anterioare.

Antena este una dintre componentele cheie ale unei rețele de acces radio și joacă un rol major în interiorul celulelor mici. Rețelele 5G vor utiliza antene „massive MIMO” (Multiple-Input și Multiple-Output),

² Proiectul de parteneriat de generația a treia (3GPP) reunește șapte organizații de dezvoltare a standardelor de telecomunicații (ARIB, ATIS, CCSA, ETSI, TSDSI, TTA, TTC), cunoscute sub numele de „Parteneri organizaționali”, și le oferă membrilor un mediu stabil pentru a produce rapoarte și specificații care definesc tehnologiile 3GPP, <https://www.3gpp.org/about-3gpp/about-3gpp>, accesat la 10 noiembrie 2021.

formate din sute de elemente, capabile să transmită și să recepționeze date de la un număr mare de utilizatori conectați simultan la rețea.

Rețeaua nucleu trebuie să accepte dispozitive și aplicații cu profiluri de trafic diferite. Asigură gestionarea conexiunilor mobile, respectiv transferuri vocale, date, internet. Este concepută pentru a gestiona funcții de rețea, cum ar fi virtualizarea și felierea rețelei, cu integrare în cloud și în servicii bazate pe internet, reducând, astfel, latența/timpul de răspuns. Aplicațiile software și rețeaua definită de software sunt elementele cheie pentru a asigura flexibilitatea necesară unei utilizări eficiente a rețelei 5G.

O caracteristică a 5G este că rețeaua de acces radio 5G se poate conecta atât la rețelele de bază 5G, cât și la 4G (LTE), definind, astfel, tipul de arhitectură de rețea (figura nr. 2).

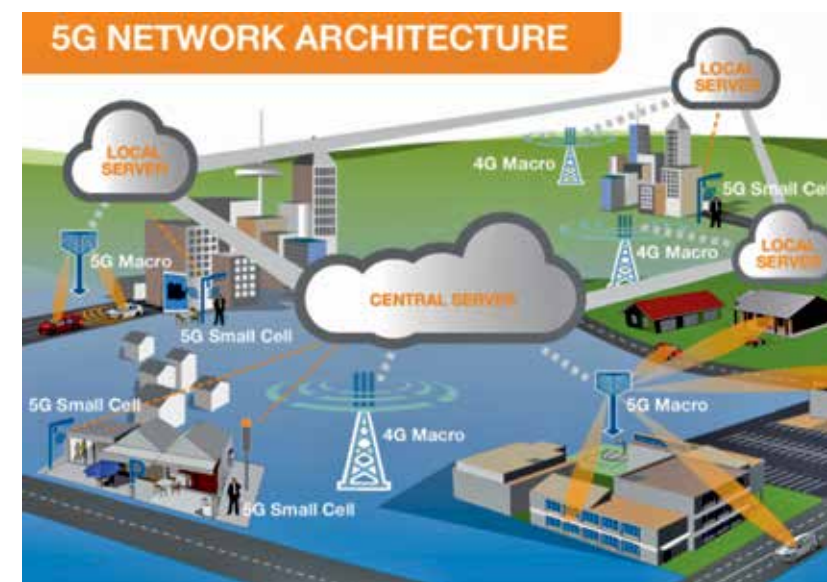

Figura nr. 2: Rețelele 5G și 4G, lucrând împreună
(5G Explained – How 5G Works)

Cazul RAN 5G conectat la CN 4G (LTE) este cunoscut sub numele de „arhitectură non-independentă”. Aceasta le permite operatorilor de rețele mobile să furnizeze servicii 5G fără a înlocui rețeaua existentă, limitate însă la conectivitate și latență mai mică, pentru acei utilizatori care au dispozitive compatibile 5G. Integrarea 5G cu rețelele 4G existente este ceea ce majoritatea operatorilor de rețele mobile care oferă „5G” au făcut sau vor face ca prim pas al implementării 5G, deoarece opțiunea minimizează costurile cu infrastructura.

Rețeaua nucleu trebuie să accepte dispozitive și aplicații cu profiluri de trafic diferite. Asigură gestionarea conexiunilor mobile, respectiv transferuri vocale, date, internet. Este concepută pentru a gestiona funcții de rețea, cum ar fi virtualizarea și felierea rețelei, cu integrare în cloud și în servicii bazate pe internet, reducând, astfel, latența/timpul de răspuns.

Cazul RAN 5G conectat la CN 5G este cunoscut sub numele de „*arhitectură independentă*” și necesită o nouă rețea, complet virtualizată. Este o soluție bazată pe cloud, separată de orice rețea 4G existentă și potrivită pentru acei operatori de telefonie mobilă care intenționează să furnizeze noi servicii digitale (de exemplu, orașe inteligente) și soluții pentru piețe verticale. Acest tip de arhitectură va fi, de fapt, cel care sprijină comunicațiile de tip mașină la mașină/mașinile cu conducere automată, imagistică medicală și operații medicale la distanță, monitorizare și control în timp real etc.

ASPECTE PRIVIND SECURITATEA REȚELOR 5G – AMENINȚĂRI ÎN REȚELELE 5G

Arhitecturile de rețea bazate pe tehnologiile de generație anterioară nu au prezentat îngrijorări majore din perspectiva securității, prin urmare întrebarea „*De ce lucrurile arată diferit în cazul 5G?*” ar putea fi justificată.

Rețelele 2G și 3G s-au axat, în principal, pe conectivitatea oamenilor prin mesaje vocale și text, în timp ce 4G a completat serviciile anterioare prin conectivitate la internet de mare viteză. După cum am menționat, rețelele 5G vin acum cu caracteristica reprezentată de conectivitatea în masă: conectivitatea dintre lucruri, servicii, oameni ..., conectivitatea dintre orice și orice. Aceasta înseamnă proiectarea de noi infrastructuri capabile să utilizeze virtualizarea funcțiilor de rețea (NFV) pentru noi servicii, rețeaua definită de software (SDN) pentru adaptabilitate și arhitecturi cloud native în scopul asigurării scalabilității. Rețelele reale 5G se vor baza pe o arhitectură independentă și vor utiliza un model de servicii pentru producători în locul entităților funcționale fixe.

Securitatea rețelilor 5G are dimensiuni multiple. Există trei tipuri principale de risc care fac din securitatea 5G o problemă complexă.

Un prim tip de risc este reprezentat de o mai mare suprafață de atac și de oportunitățile de atac (*figura nr. 3*). Având în vedere că noua arhitectură a rețelilor 5G (în principal, rețelele independente) este diferită de cele anterioare, noile riscuri ar viza o suprafață fizică mai mare, în special în ceea ce privește rețeaua de acces radio (RAN). Acest lucru se întâmplă din cauza numărului mare de dispozitive IoT (cu predilecție, cele mai puțin securizate) conectate la rețeaua 5G, a noilor puncte finale, a patch-urilor software frecvente, prin urmare, mai multe oportunități pentru hackeri și modalități diferite de a pătrunde

în mod neautorizat în rețea. Dispozitivele IoT mai puțin securizate, în special cele mai ieftine, ar putea introduce puncte slabe în rețelele de acasă, făcând, astfel, posibile atacuri de tip ransomware, sabotaj, furt de date etc. Sau pot fi introduse în rețele bot și pot distribui programe malware în întreaga rețea, pot lansa atacuri distribuite DoS pentru închiderea de site-uri sau pentru a obține date și informații în mod fraudulos (cărți de credit, parole etc.), păcălind oamenii prin atacuri de tip phishing³.

Utilizarea pe scară largă a software-ului de configurare a rețelei va putea deschide oportunități de atacare a rețelilor și de preluare a controlului asupra acestora de către actori rău intenționați sau nestatali.

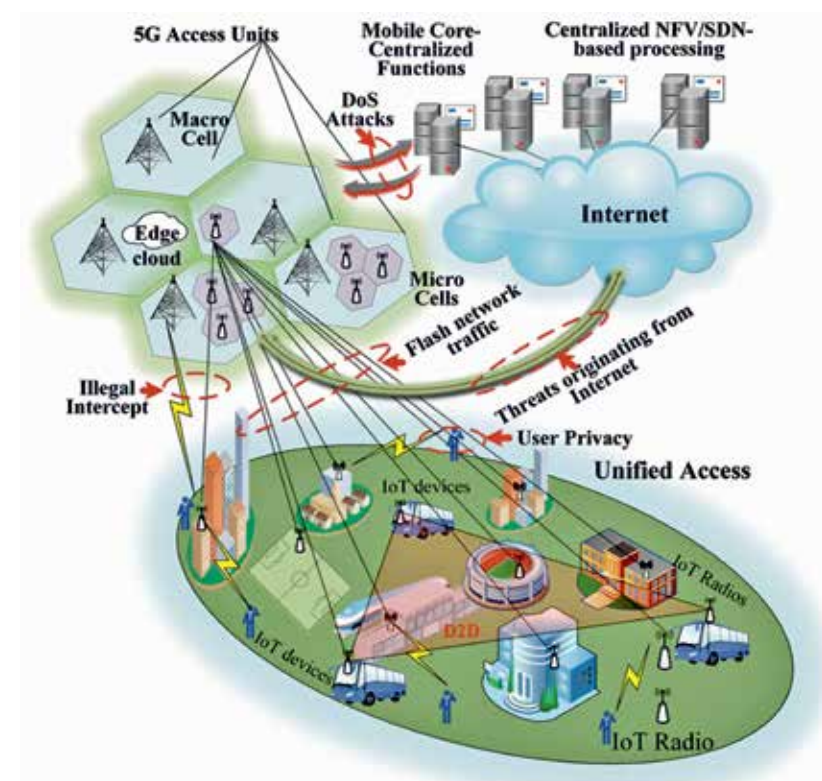

Figura nr. 3: Amenințările în rețelele 5G
(5G Security: Analysis of Threats and Solutions, 2017)

³ Atacurile de tip *phishing* sunt un mijloc de a convinge potențialele victime să divulge informații sensibile, cum ar fi acreditări sau detalii despre cardul bancar și de credit. Acestea implică o combinație de inginerie socială și înșelăciune, <https://www.enisa.europa.eu/topics/csirts-in-europe/glossary/phishing-spear-phishing>, accesat la 10 noiembrie 2021.

Utilizarea pe scară largă a software-ului de configurare a rețelei va putea deschide oportunități de atacare a rețelilor și de preluare a controlului asupra acestora de către actori rău intenționați sau nestatali.

Rețelele 2G și 3G s-au axat, în principal, pe conectivitatea oamenilor prin mesaje vocale și text, în timp ce 4G a completat serviciile anterioare prin conectivitate la internet de mare viteză.

Un alt aspect sensibil este legat de antenele 5G. În spectrul de frecvențe înalte, propagarea microundelor se face pe distanță scurtă, permițând, în schimb, o capacitate de date mai mare. Comparativ cu 4G, aceasta înseamnă că, în aceeași zonă geografică, va exista un număr mai mare de antene 5G. Prin bruiaj radio, accesul utilizatorului mobil la serviciile de rețea dintr-o anumită zonă ar putea fi blocat cu ușurință. Spoofing⁴ și sniffing⁵ sunt alte potențiale amenințări care ar trebui să îngrijoreze.

În martie 2020, administrația SUA a emis „Strategia națională pentru securizarea 5G din Statele Unite ale Americii”, ca viziune a președintelui Donald Trump pentru ca America „să conducă dezvoltarea, implementarea și gestionarea infrastructurii de comunicații 5G sigure și fiabile la nivel mondial”, împreună cu națiunile aliate și partenere ale SUA (National Strategy to Secure 5G of the USA, 2020). Conform Strategiei, „infrastructura 5G va fi o țintă atractivă pentru infractori și adversari străini datorită volumului mare de date pe care le transmite și le procesează, precum și sprijinului pe care 5G îl va oferi infrastructurii critice” (Ib., p. 1).

Analiza strategiei SUA relevă două tipuri majore de amenințări la adresa infrastructurii 5G, astfel:

1. furt de date tranzitate prin rețele 5G, în scopul obținerii de câștiguri financiare, colectării informațiilor și monitorizării;
2. întreruperea serviciilor publice și private bazate pe sau care cauzează defecțiuni în infrastructurile de comunicații.

Prin urmare, infrastructurile 5G vor trebui să asigure un nivel adecvat de securitate a informațiilor și să abordeze riscurile pentru infrastructura critică, siguranța și sănătatea publică și securitatea economică și națională.

Preocupările cu privire la securitatea 5G nu au legătură doar cu Casa Albă. Comisia Europeană acordă o atenție maximă aspectelor de securitate ale viitoarelor rețele 5G, recunoscând că această nouă generație de tehnologii va juca un rol cheie în dezvoltarea pieței unice digitale în cadrul UE.

⁴ Spoofing-ul este acțiunea de a masca o comunicare dintr-o sursă necunoscută ca fiind dintr-o sursă cunoscută, de încredere, <https://www.forcepoint.com/cyber-edu/spoofing>, accesat la 10 noiembrie 2021.

⁵ Sniffing este un proces de monitorizare și captură a tuturor pachetelor de date care trec prin rețeaua dată, <https://www.greycampus.com/opencampus/ethical-hacking/sniffing-and-its-types>, accesat la 10 noiembrie 2021.

În urma studiului preliminar privind securitatea 5G, în noiembrie 2019, Agenția Uniunii Europene pentru Securitate Cibernetică (ENISA) a publicat o primă ediție a Raportului „ENISA Threat Landscape for 5G Networks”, ca o prezentare generală a provocărilor de securitate din rețelele 5G. Acesta a fost revizuit de ENISA, Grupul de cooperare NIS și Comisia Europeană și actualizat în decembrie 2020. Documentul prezintă o imagine de ansamblu asupra amenințărilor 5G ca urmare a studiilor cuprinzătoare bazate pe informațiile publice disponibile, provenind de la grupurile de standardizare 5G (3GPP, ETSI etc.) și părțile interesate 5G (operatori de rețele mobile, furnizori, organisme naționale și internaționale, institute etc.).

Conform Recomandării Comisiei privind securitatea cibernetică a rețelelor 5G, „dependența multor servicii critice de rețelele 5G ar face consecințele întreruperilor sistemice și pe scară largă deosebit de grave. Ca urmare, asigurarea securității cibernetică a rețelelor 5G este o problemă de importanță strategică pentru Uniune, într-un moment în care atacurile cibernetică sunt în creștere și sunt mai sofisticate ca niciodată”. (Commission Recommendation, 2019, p. 1).

Lanțul de aprovizionare și complexitatea acestuia reprezintă un al doilea tip de risc. Pe de o parte, se referă la localizarea subcontractanților – aceștia pot fi localizați în mai multe țări, astfel încât identificarea țării de origine a unei componente este destul de dificil (dacă nu imposibil) de realizat. În plus, numărul de puncte de intrare în lanțul de aprovizionare 5G ar putea permite actorilor rău intenționați să acceseze lanțul de aprovizionare direct sau prin compromiterea furnizorilor. De exemplu, raportul coordonat de Uniunea Europeană privind evaluarea riscurilor în domeniul securității cibernetică afirmă că, „Deși accesul direct sau prin influențarea unui actor asupra lanțului de aprovizionare cu telecomunicații poate facilita în mod semnificativ exploatarea acestuia pentru acțiuni rău intenționate și poate face impactul acestor acțiuni semnificativ mai grav, trebuie remarcat faptul că actorii cu un nivel ridicat de intenție și capacități, cum ar fi actorii statali, vor căuta să exploateze vulnerabilitățile în orice etapă a ciclului de viață al produsului oferit de orice furnizor”. (NIS Cooperation Group, 2019, p. 22).

Pe de altă parte, lanțul de aprovizionare se referă la controlul calității componentelor – la începutul ciclului de viață al unei componente, controlul calității este scăzut, în timp ce impactul posibilelor acțiuni

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

Lanțul de aprovizionare și complexitatea acestuia se referă la localizarea subcontractanților – aceștia pot fi localizați în mai multe țări, astfel încât identificarea țării de origine a unei componente este destul de dificil (dacă nu imposibil) de realizat. În plus, numărul de puncte de intrare în lanțul de aprovizionare 5G ar putea permite actorilor rău intenționați să acceseze lanțul de aprovizionare direct sau prin compromiterea furnizorilor.

de sabotaj în lanțul de aprovizionare este ridicat. Pentru a atenua riscul, este crucial ca furnizorul principal și companiile sale să aibă un proces eficient de control al calității, capabil să identifice orice vulnerabilitate de securitate (în principal, în produsele software). Încrederea în angajați și aplicarea de măsuri comune de securitate pentru a proteja orice acces ilegal la activitatea de producție a vânzătorului sunt aspecte esențiale.

Software-ul utilizat în rețelele 5G conține milioane de linii de cod, scrise în locații diferite, multe erori generând, la rândul lor, vulnerabilități. Raportul UE privind evaluarea coordonată a riscurilor a concluzionat că vulnerabilitățile neidentificate sunt „o cauză principală a intruziunilor potențial nedetectate și de lungă durată în rețele” (Ib., p. 26). Actualizările periodice de software sau patch-urile sunt ocazii bune pentru inserarea de programe backdoor sau vulnerabilități noi în codul sursă, deoarece rețelele 5G se vor baza foarte mult pe acestea.

Chiar dacă majoritatea națiunilor au interzis Huawei ca furnizor de 5G, acest lucru nu va împiedica o serie de companii chineze să influențeze viitoarele lanțuri de aprovizionare. De exemplu, Cisco, Nokia și Ericsson au fabrici în China; în plus, Nokia și Ericsson își operează filialele chineze în principal prin asocieri cu firme locale, deși Nokia și-a mutat o parte din producția sa din China ca urmare a unei interdicții, dar și pentru a demonstra alinierea la măsurile de securitate, în special la cele din SUA.

Al treilea tip de risc se referă la o diversitate limitată de furnizori 5G. În prezent, la nivel mondial, nu sunt foarte mulți furnizori de rețele 5G. Furnizorii „tradiționali” de echipamente RAN sunt Nokia și Ericsson în Europa și Huawei și ZTE în China, deci alegerile nu sunt prea diverse; aceasta este o altă provocare pentru 5G, din cauza riscului de eșecuri sistemice sau de exploatare ostilă a rețelelor.

Pe de altă parte, în afară de o concurență limitată a furnizorilor, interzicerea companiilor chineze și dependența de unul sau doi furnizori (de exemplu, Nokia și Ericsson, în situația în care achizițiile de la furnizorii chinezi nu vor fi permise) ar reduce concurența și ar genera noi riscuri în eventualitatea unor probleme. Aceeași situație este valabilă și pentru operatorii chinezi care se vor baza exclusiv pe Huawei și ZTE, în cazul interzicerii prezenței producătorilor europeni ca răspuns la sancțiunile internaționale.

Războiul tehnologic controversat dintre SUA și China pe tema 5G are repercusiuni și la nivel european, dimensiunile sale fiind atât politice, cât și economice. Din punct de vedere politic, merită menționată semnarea, la 13 august 2018, de către președintele SUA, Donald Trump, a unui document (National Defense Authorization Act, 2018) prin care una dintre dispozițiile privind echipamentele și serviciile de telecomunicații se referă la interzicerea guvernului SUA și a contractanților acestora de a utiliza echipamente și tehnologii produse de Huawei și ZTE sau de filialele lor.

Intenția de a exclude cele două mari companii chineze de echipamente și servicii de telecomunicații a fost extinsă de SUA și către aliații săi din întreaga lume, cu scopul de a elimina Huawei din orice licitație de infrastructură critică, pe baza argumentului că această companie prezintă riscuri de securitate ridicate.

CONCLUZII

Având în vedere aspectele prezentate, se poate concluziona că majoritatea dispozitivelor din rețelele 5G nu vor fi telefoane mobile, ci dispozitive IoT. Acesta este unul dintre principalele motive de îngrijorare cu privire la nivelul de securitate și de protecție care trebuie oferit de viitoarele rețele 5G.

Tranziția către rețelele 5G și implementarea acestora se vor realiza treptat. Deși din ce în ce mai mulți operatori de telefonie mobilă au introdus 5G în ofertele lor comerciale, serviciile furnizate se bazează pe infrastructurile actuale de rețea 4G și nu sunt încă ecosisteme „pure 5G”. Din cauza pandemiei COVID-19 și, de asemenea, a lipsei legislației naționale în domeniul securității rețelelor 5G, licitațiile de spectru au fost amânate, iar procesul de implementare a rețelelor 5G a fost întârziat.

Analizând declarațiile SUA și UE, se poate observa că vulnerabilitățile potențiale ale noilor rețele 5G reprezintă preocupări comune. Rețelele 5G pot oferi o mare flexibilitate prin multiplele posibilități de configurare. În același timp, configurarea rețelei poate fi însoțită de erori, deschizând ușa către noi vulnerabilități. Având în vedere peisajul amenințărilor și o mare varietate de riscuri potențiale, se pare că obiectivul obținerii unei securități totale a rețelelor 5G este nerealizabil, totuși vor trebui adoptate măsuri în sensul diminuării riscurilor identificate. Noile rețele vor fi incluse în infrastructurile critice

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

Tranziția către rețelele 5G și implementarea acestora se vor realiza treptat. Deși din ce în ce mai mulți operatori de telefonie mobilă au introdus 5G în ofertele lor comerciale, serviciile furnizate se bazează pe infrastructurile actuale de rețea 4G și nu sunt încă ecosisteme „pure 5G”. Din cauza pandemiei COVID-19 și, de asemenea, a lipsei legislației naționale în domeniul securității rețelelor 5G, licitațiile de spectru au fost amânate, iar procesul de implementare a rețelelor 5G a fost întârziat.

naționale, astfel încât orice perturbare a funcționării lor ar putea avea impact negativ asupra securității naționale. În consecință, diminuarea riscurilor 5G și menținerea securității rețelelor 5G sub control (de stat) vor fi esențiale, indiferent de controversele asupra originii vânzătorilor.

Se poate anticipa cu ușurință că, odată ce tehnologiile 5G vor fi implementate și operaționalizate, oamenii și organizațiile vor deveni dependente de noile servicii oferite, pentru administrarea afacerilor și desfășurarea activităților zilnice. La fel s-a întâmplat cu fiecare dintre generațiile anterioare...

BIBLIOGRAFIE:

1. Ahmad, I., Kumar, T., Liyanage, M., Gurtov, A. (2017). 5G Security: Analysis of Threats and Solutions, https://www.researchgate.net/figure/5G-network-and-the-threat-landscape_fig1_318223878, accesat la 17 septembrie 2021.
2. Khan, S. (2020). *The Backbone of 5G Networks: A Guide to Small Cell Technology*, Telit.
3. Lake, J. (2020). *5G and security: How does 5G work and what are the risks?* Comparitech.
4. Sathyanarayan, S. (2020). *Standalone (SA) and non-standalone (NSA) 5G architectures: the various paths to 5G revenues and profitability*. Affirmed Networks.
5. Sullivan, J., Lucas, R. (2020). *5G Cyber Security. A risk management approach*. Royal United Services Institute for Defence and Security Studies.
6. Commission Recommendation of 26 March 2019 on Cybersecurity of 5G networks C(2019) 2335 final (2019). *Official Journal of the European Union*.
7. *EU coordinated risk assessment on the cyber security of 5G networks* (octombrie 2019). NIS Cooperation Group.
8. *The Federal Acquisition Supply Chain Security Act S. 3085/2018*.
9. *National Strategy to Secure 5G of the United States of America* (2020).
10. NIS Cooperation Group (2020). *Cybersecurity of 5G networks EU Toolbox of risk mitigating measures*. CG Publication, nr. 1.
11. NIS Cooperation Group (2019). *EU coordinated risk assessment of the cybersecurity of 5G networks*, Report.
12. Public Law No: 115-232 (august 2018). National Defense Authorization Act, <https://www.congress.gov>, accesat la 21 noiembrie 2021.
13. *5G Explained – How 5G Works*, <http://www.emfexplained.info>, accesat la 21 noiembrie 2021.
14. *5G Security Issues* (2019). GSMA.

15. *5G Technology_The_Fourth_Gen_Technology* (2020), http://hindustannext.com/5g_technology_the_fourth_gen_technology/, accesat la 21 noiembrie 2021.
16. <https://www.congress.gov/115/plaws/publ232/PLAW-115publ232.pdf>, accesat la 21 noiembrie 2021.
17. <https://www.hsdl.org/?view&did=835776>, accesat 21 noiembrie 2021.
18. https://www.researchgate.net/figure/5G-network-and-the-threat-landscape_fig1_318223878, accesat la 21 noiembrie 2021.

NIVELUL INDICELUI „SĂRĂCIE MULTIDIMENSIONALĂ” DIN LIBAN ÎN 2021: CARACTERISTICA UNUI STAT EȘUAT SAU A UNUI „STAT AL ONG-URILOR”?

Ecaterina-Elena MAȚOI

Director de programe, Middle East Political and Economic Institute

Theodora-Maria TĂNASE

Școala Națională de Studii Politice și Administrative, București

Știri despre situația financiară și economică dificilă a Libanului înconjoară globul, evocând oarecum relativ recenta criză financiară din Grecia. Starea generală a devenit atât de acută începând cu 2020 în Liban și se înrăutățește în fiecare zi, încât Banca Mondială a descris criza economică drept una dintre cele mai severe din ultimii 150 de ani, conform TRT World.

Această cercetare pornește de la premisa că pandemia a afectat în mod decisiv echilibrul economic din Liban, din moment ce serviciile din turism și transport contribuiau cu peste 60% la exporturile Libanului în 2019 (Harvard's Atlas of Economic Complexity, n.a.), iar în 2020, acestea au scăzut cu peste 68% (Global Blue), însă și alți factori importanți au contribuit pe termen lung la situația de față, aceștia necesitând o analiză detaliată pentru a răspunde la întrebarea din titlu.

Pe lângă analiza dezintegrării financiare, a etichetei de economie dolarizată, a rolului presiunii comunității internaționale pentru a renunța la secretul financiar, studiul se va concentra pe așa-numitul Indice al Sărăciei Multidimensionale (Multidimensional Poverty Index) atribuit acestui stat minuscul din Levant, dar și pe relația dintre dimensiunile analizate și organizațiile neguvernamentale din Liban.

Cuvinte-cheie: Indicele Sărăciei Multidimensionale, secret bancar, geopolitica Levantului, stat eșuat, economie dolarizată.

INTRODUCERE

Libanul este cel mai mic stat din Asia continentală, ocupând o suprafață de 10.400 km², fiind situat în Asia de Vest, pe țărmul Mării Mediterane, având granițe pe uscat cu Israel pe o lungime de 81 km și cu Siria pe o lungime de 403 km. Limba oficială în Liban este araba, iar franceza este o limbă recunoscută și utilizată pe scară largă. Majoritatea libanezilor trăiesc pe malurile Mediteranei sau în jurul capitalei Beirut. Din punct de vedere geografic, se poate afirma că relieful a favorizat, de-a lungul istoriei, izolarea comunităților, protecția și dezvoltarea de grupuri separate, definite pe criterii religioase, etnice sau de clan, aceasta generând efecte pe termen lung. Populația Libanului era estimată la 5.261.372 în vara lui 2021, din care 95% se autoproclamau arabi, 4% armeni, iar 1% alte etnii (The World Factbook, 2021). Trebuie menționat faptul că sursa citată – The World Factbook – susține că mulți creștini libanezi nu se consideră arabi, ci preferă să fie denumiți fenicieni, deoarece se identifică drept urmași ai locuitorilor străvechi din Canaan¹.

Din perspectiva religiei, un aspect important, având în vedere că Libanul recunoaște oficial 18 grupuri religioase, cele mai importante facțiuni în politica libaneză sunt musulmanii, cu 61.1% (din care 30.6% sunniți, 30.5% șiiți și restul alawiți și ismailiți), creștinii – 33.7% (din care maroniții catolici dețin cea mai mare pondere) și druzii, cu 5.2%. Afilieră religioasă și ponderile menționate se referă numai la cetățenii libanezi și nu includ segmente de populație precum refugiații sirieni și palestinieni (Ib.).

Făcând abstracție de acordul Sykes-Picot, se poate afirma că Franța a obținut controlul teritoriilor din Libanul și Siria de azi prin mandat emis de Națiunile Unite. Libanul a obținut independența de la francezi în 1943, *de jure*, și în 1946, *de facto*. După aceea, acest mic stat a oscilat între perioade cu blocaje politice și perioade dezvoltate, prosperitatea fiind atinsă, cel puțin aparent, prin rolul de centru financiar și comercial

Libanul a obținut independența de la francezi în 1943, de jure, și în 1946, de facto. După aceea, acest mic stat a oscilat între perioade cu blocaje politice și perioade dezvoltate, prosperitatea fiind atinsă, cel puțin aparent, prin rolul de centru financiar și comercial regional al Libanului.

¹ N.A. Perspectivă pe care noi, autorii acestui articol, nu o împărtășim 100% din motive etice și academice.

regional al Libanului. Cu toate acestea, crizele consecutive suprapuse războiului civil din perioada 1975-1990, care au lăsat în urmă 120.000-170.000 de morți (Baker, 2020), au fost urmate de ani de instabilitate socială și politică, sectarism, intervenționism din partea puterilor regionale sau tradiționale (la nivel mondial). Hezbollah și Israel nu au reușit să își rezolve problemele, iar diferențele de opinie cu privire la granițele Libanului cu Israel și Siria au rămas aceleași.

Liban

Complexitatea istorică a Libanului ca unitate de analiză este redată excelent de Phillip K. Hitti: „*La șase mile în nordul Beirutului, unde Râul Câinelui se varsă în Marea Mediterană și Libanul se scaldă în mare până la încheietură, fața blocului de calcar poartă nouăsprezece inscripții în aproape tot atât de multe limbi, începând cu egipteană, asiriană și babiloniană, continuând cu greacă și latină și încheind cu engleză, franceză și arabă*”. (Hitti, 1965, p. 1).

Printre cei ce au lăsat inscripții în limbile menționate de profesorul Phillip Hitti, se numără personaje legendare, precum Ramses II, Nebuchadnezzar din Babilon, Alexandru cel Mare, Salahuddin, Baldwin I în timpul cruciadelor, Sultanul Salim din Constantinopol și generali britanici sau francezi. Hitti menționează că ultima inscripție, din punct de vedere cronologic, aparține Republicii Libaneze și este în arabă, marcând evacuarea ultimelor trupe franceze la sfârșitul anului 1946 (Ib., p. 1).

Însă, în ciuda acestei complexități istorice, orice specialist pe Liban care ar încerca să descrie sau să analizeze această țară în prezent va utiliza, cu siguranță, adjectivul „mică”, în primele fraze. Aceasta este o consecință a suprafeței, a populației, dar și a resurselor naturale limitate, Libanul ocupând locuri în partea de jos a clasamentelor din această perspectivă.

În Antichitate, Libanul a deținut o poziție strategică pe ruta din estul Mediteranei, porturile sale celebre fiind ideale pentru comerțul maritim. Acest avantaj a fost anulat de către invenții precum vapoare cu aburi, avioane și drumuri asfaltate (Rubin, 2009, p. 2). În era modernă, avantajul major al Libanului pare să fi fost resursa umană, relativ educată, familiară cu lumea vestică și experimentată în comerț, abilități pe care alte state regionale nu le dețineau. Libanezii au fost căutați în special pentru aceste calități (Ib.).

La scurt timp de la obținerea independenței de Franța, în 1943, Libanul a început să treacă prin multiple crize politice, economice și de securitate interminabile, care au devenit simboluri ale acestui stat. În decurs de câteva decenii, Libanul a trecut printr-un război civil dureros, a fost invadat de vecini, a primit un număr alarmant de mare de refugiați, ridicarea Hezbollahului și a devenit gazda unei explozii de ONG-uri care, intenționat sau nu, au preluat o parte din atribuțiile statului în relația cu cetățenii. În august 2020, explozia teribilă din portul Beirutului a provocat daune materiale semnificative, dar și extrem de multă suferință în Liban.

Ca și cum toate acestea nu ar fi fost suficiente, criza financiară și economică actuală captează atenția la nivel mondial, amintind de recenta criză financiară din Grecia. Banca Mondială descrie contextul acut drept unul dintre cele mai grele din ultimii 150 de ani (News-Middle-East, 2021). La începutul semestrului al doilea din 2021, Libanul a devenit o zonă geografică descrisă prin lupte pentru câțiva litri de benzină, în timp ce stocurile de medicamente, electricitate, valută și monedă se diminuează drastic (Hodali, 2021). Situația afectează majoritatea populației, în timp ce politicienii încearcă din greu să identifice echilibrul, măcar unul temporar, care să prevină o evidentă prăbușire a statului. Din cauza lipsei resurselor naturale, Libanul este obligat să importe carburant ce ar trebui plătit cu valută, dar aceasta nu mai este disponibilă. Electricitatea a devenit un lux, disponibilă numai câteva ore pe zi, cele câteva centrale electrice nemaiputând funcționa. Educația a fost afectată în mod direct, în special în timpul pandemiei, când învățământul ar trebui să se desfășoare online (Ib.).

Această cercetare pornește de la premisa că pandemia actuală a afectat în mod decisiv echilibrul economic din Liban, din moment ce serviciile din turism și transport contribuiau cu peste 60% la exporturile Libanului, în 2019 (Harvard's Atlas of Economic Complexity, n.a.), iar în 2020, acestea au scăzut cu peste 68% (Blue, 2021), însă și alți factori importanți au contribuit pe termen lung la situația de față, aceștia necesitând o analiză detaliată pentru a răspunde la întrebarea din titlu.

Pe lângă analiza dezintegrării financiare, a etichetei de economie dolarizată, a rolului presiunii comunității internaționale pentru a renunța la secretul financiar, studiul se va concentra pe așa-numitul *Indice al Sărăciei Multidimensionale (Multidimensional Poverty*

La scurt timp de la obținerea independenței de Franța, în 1943, Libanul a început să treacă prin multiple crize politice, economice și de securitate interminabile, care au devenit simboluri ale acestui stat. În decurs de câteva decenii, Libanul a trecut printr-un război civil dureros, a fost invadat de vecini, a primit un număr alarmant de mare de refugiați, ridicarea Hezbollahului și a devenit gazda unei explozii de ONG-uri care, intenționat sau nu, au preluat o parte din atribuțiile statului în relația cu cetățenii.

Altitudinea Libanului, diversitatea solului și a terenului, combinate cu clima sa oferă oportunități multiple pentru cultivarea de specii mai variate decât orice altă zonă cu dimensiunile sale. În trecut, o componentă importantă a comerțului său erau copacii de esență tare, însă, în prezent, fructele domină această latură a economiei. Pe lângă frumosul și grandiosul cedru, ce este reprezentat și pe steagul Libanului, eucaliptul și pinul, multe comunități din Liban se asociază și cu măslinii.

Index), atribuit acestui stat minuscul din Levant, dar și pe relația dintre dimensiunile analizate și organizațiile neguvernamentale din Liban, pentru a răspunde la întrebarea din titlu.

Libanul – de la fenicieni la Marele Stat Libanez/ Republica Libaneză: caracteristici principale

Motto: „Cu toate aromele trecutului său de poveste, cu frumusețea sa naturală și dură, Libanul este un secret turistic bine păstrat, ce imploră să fie explorat”.

Ambasada Republicii Libaneze
în Emiratele Arabe Unite (*About Lebanon*, 2016)

Profesorul Phillip Hitti accentuează, într-o formă extrem de artistică, relația dintre Liban și istorie: aceasta (i.e. istoria) „*a cunoscut Libanul din cele mai vechi timpuri și nu l-a uitat niciodată*” (Hitti, 1965, p. 1). Însă, acest lucru a fost posibil datorită unor caracteristici fizice speciale ale Libanului: în primul rând, *locația strategică* la răscruce de drumuri a trei continente, apoi *vecinătatea cu locul nașterii iudaismului și creștinătății* (și a unui loc important din islam), *relieful său muntos*, ce influențează clima și îngreunează contactul între zone și comunități învecinate, dar și accesul la Marea Mediterană, ce a facilitat *contactul cu Vestul*. În Liban, muntele și-a impus caracterul asupra locuitorilor, încurajându-i să iubească libertatea și independența la nivel de comunitate, având în vedere că o eventuală călătorie în alte zone din regiune era dificilă. Astfel pot fi explicate comunitățile autonome naționaliste sau semi-naționaliste de *druzi, maroniți, șiiți, armeni* etc. din prezent; majoritatea lor, ca adevărați oameni de munte, au rezistat la multe invazii de-a lungul secolelor, iar când cucerirea arabă din secolul al VII-lea i-a adus în sfera de influență a islamului – în perioada sa de glorie, maroniții au solicitat tribut califului ca preț pentru buna lor purtare, în condițiile în care vecinii creștini ai Libanului au adoptat dreptat Islamul (Ib., pp. 1-2).

Altitudinea Libanului, diversitatea solului și a terenului, combinate cu clima sa oferă oportunități multiple pentru cultivarea de specii mai variate decât orice altă zonă cu dimensiunile sale. În trecut, o componentă importantă a comerțului său erau copacii de esență tare, însă, în prezent, fructele domină această latură a economiei. Pe lângă frumosul și grandiosul cedru, ce este reprezentat și pe steagul Libanului, eucaliptul și pinul, multe comunități din Liban se asociază și cu măslinii.

Măslinul a însoțit Libanul de-a lungul istoriei sale, fiind menționat încă din secolul al XV-lea î.H. într-o inscripție feniciană. Acest copac are o viață lungă, nu necesită îngrijire intensivă și are o producție relativ mare, rodul său fiind un element de bază pe masa claselor mai puțin înstărite; uleiul înlocuiește untul în bucătăria libaneză și este încă folosit pentru lămpi de iluminat. Măslinile hrănesc și animalele, iar sâmburii zdrobiți sunt folosiți la gătit. Cu excepția acestor copaci și a posibilității de a cultiva alte specii, a climei sale și a peisajului, Libanul nu are alte resurse naturale, un element distinctiv față de vecinii săi, libanezii ducând același stil de viață cu privire la agricultură, comerț și călătorii din vremea canaanienilor (Ib., pp. 12-14).

Pe lângă aceste caracteristici ale Libanului, trebuie adăugată importanța moștenirii culturale a Libanului ca parte a comunității mediteraneene, cunoscută drept *Ruta Feniciană*, utilizată încă din secolul al XII-lea î.H. pentru comerț și comunicație. Aceasta a avut un rol esențial în răspândirea de idei, valori și în schimbul de produse în jurul Mării Mediterane (Phoenicians' Route, 2020). Însă, dintre toate caracteristicile Libanului de azi, cea mai specială și frumoasă este *semnătura sa în istorie, care fie este uitată, fie omisă intenționat în discursuri distribuite în milioane sau chiar miliarde de feluri în media sau social media, de la începutul acestei ultime crize*.

Libanul are printre cele mai încântătoare orașe din lume, a căror splendoare este egalată numai de antichitatea lor, importanța și numărul de elemente istorice din orașe precum Byblos, Tripoli – fondat de fenicieni în jurul anului 800 î.H., Sidon – fondat în mileniul al III-lea î.H. și care a găzduit fenicieni, greci, romani, arabi, cruciați și mameluci, Tîr – construit în jurul anului 2750 î.H., inițial în două părți (pe mal și o insulă), sau orașul Sun-Baalbek, care a fost fondat de fenicieni și, după cucerirea sa de către macedoneni, a fost redenumit Heliopolis (La Rotta de Fenici, n.a.). Trebuie menționat că în Liban se găsesc și Templul lui Jupiter, Templul lui Bacchus și așa-numitul Templu Circular al lui Venus, Templul lui Mercur, dar și faimoasa Vale a Râului Adonis. Pe scurt, se poate afirma că *Libanul este un colier de vestigii antice împrăștiate pe dealuri și văi ce oferă panorame spectaculoase*. În orice caz, *locația strategică la intersecția a trei continente, proximitatea de Ierusalim și Mediterană, frumusețea peisajelor sale și vestigiile istorice nu au scutit Libanul de atenția altor state ce au traversat zona de-a lungul mileniilor. Dimpotrivă.*

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

Libanul are printre cele mai încântătoare orașe din lume, a căror splendoare este egalată numai de antichitatea lor, importanța și numărul de elemente istorice din orașe precum Byblos, Tripoli, Tîr sau orașul Sun-Baalbek, care a fost fondat de fenicieni și, după cucerirea sa de către macedoneni, a fost redenumit Heliopolis.

Dominația otomană de 400 de ani s-a materializat, în cazul Muntelui Liban, prin recunoașterea familiilor dominante, colectarea de taxe, dar și monitorizarea atentă a dinamicilor conflictuale dintre clanurile din regiune și intervenții punctuale pentru a menține balanța de putere dintre ele. Compoziția demografică a Muntelui Liban, ce reunește diverse grupuri etnice și religioase, a devenit un potențial motiv de intervenție pentru puterile europene, așa că vechile porturi libaneze nu sunt relevante numai pentru comercianți, ci și pentru diplomați și, în special, misionari iezuiți și protestanți europeni (Danış, 2019).

Prima formă de organizare politică a Libanului a fost cunoscută drept Emiratul Muntelui Liban, stabilit la sfârșitul secolului al XVI-lea ca regiune autonomă în cadrul Imperiului Otoman. O serie de caracteristici distinctive dezvoltate în acest spațiu vor influența evenimentele, structura și evoluția politică, economică, a securității din Libanul Mare și Republica Libaneză contemporană. Printre cele mai importante caracteristici desprinse încă din perioada menționată se numără: o majoritate creștină maronită considerabilă, o expunere culturală și economică îndelungată la Europa și, foarte important, o tradiție a intervențiilor puterilor europene în problemele interne ale regiunii (Traboulsi, 2012, p. 3).

LIBANUL ȘI INDICELE SĂRĂCIEI MULTIDIMENSIONALE (ISM)

Deși Libanul nu este inclus în „2020 Global Multidimensional Poverty Index” (ISM) alcătuit de Oxford Poverty & Human Development Initiative (OPHI) și Programul pentru Dezvoltare al Națiunilor Unite/ United Nations Development Programme (UNDP) (OPHI, UNDP, 2020), care publică anual situația la nivel global, un raport detaliat cu privire la sărăcia multidimensională din Liban a fost publicat de Comisia Economică și Socială a Națiunilor Unite pentru Asia de Vest/ United Nations Economic and Social Commission for Western Asia (UN ESCWA, 2021).

O descriere istorică a măsurării sărăciei a fost publicată de Națiunile Unite – Departamentul pentru Afaceri Economice și Sociale (UN DESA, 2015). Raportul indică faptul că, până în anii '70, sărăcia era măsurată numai pe baza venitului, deoarece dezvoltarea era dominată de politici macroeconomice și de creștere. Apoi, dezvoltarea a fost asociată cu „nevoile primare”, în timp ce metoda de stabilire a dezvoltării a tranzitat de la măsurarea venitului la metoda directă, aceasta fiind

mai apropiată de nevoile primare. Trendul către metoda directă a fost susținut de constatarea că măsurarea privării monetare nu reflecta în mod precis privările fizice/non-monetare.

Această transformare majoră în măsurarea dezvoltării poate deveni o provocare dacă se încearcă identificarea tendințelor pe termen lung. Departamentul pentru Afaceri Economice și Sociale al ONU menționează, în lucrarea citată anterior, patru abordări posibile cu privire la măsurarea dezvoltării: abordarea de tip tablou/„dashboard” (utilizată în cadrul Obiectivelor de Dezvoltare ale Mileniului/Millennium Development Goals), abordarea de tip indici compoziți (indicele de Dezvoltare Umană/Human Development Index, alți indici), abordarea statistică multivariată și seturi fuzzy. Inițial, măsurarea monetară a sărăciei (și/sau a dezvoltării) utiliza niveluri de sărăcie. În abordarea multidimensională, estimarea sărăciei necesită „limite de privat” în fiecare dimensiune de sărăcie (de exemplu, cei privați de mâncare de cei ce nu sunt privați de mâncare), dar și o limită de privată generală, ce reprezintă suma uneia sau a mai multor limite, în funcție de criteriul general folosit pentru a stabili sărăcia generală.

Studiul menționează că principiul numărării săracilor a câștigat teren în cadrul abordării multidimensionale. Înainte de introducerea modelelor precise, utilizate în cadre formale, un exemplu empiric ce ilustrează tranziția de la metoda monetară (unidimensională) la metoda multidimensională va fi prezentat în continuare. În țara A, cu o populație de 30 de locuitori, 10 locuitori câștigă 100 de monede pe an, 10 persoane câștigă 2.000 de monede pe an și 10 persoane câștigă 5.000 de monede pe an. Presupunând că resursele sunt disponibile în mod uniform în toată țara, se poate concluziona că cei 10 locuitori ce câștigă 100 de monede pe an sunt săraci, în condițiile în care limita de sărăcie a fost prestabilită la un câștig de 500 de monede pe an. Numărul total de locuitori săraci ar fi 10.

Însă, dacă se adaugă trei dimensiuni la cea monetară, ca, de exemplu, accesul la școli, accesul la servicii medicale și infrastructură de transport disponibilă, atunci numărul poate deveni (de exemplu): 10 locuitori se află sub limita (monetară) de sărăcie de 500 de monede pe an, opt locuitori trebuie să aștepte doi ani pentru a începe școala, 15 locuitori trebuie să aștepte mai mult de două săptămâni pentru a primi o consultație medicală și șase locuitori trebuie să călătorească peste 30 de minute până la un drum pavat, în acest caz impunându-se o analiză multidimensională. Limitele devin: 500 de monede pe an

pentru a stabili sărăcia monetară, doi ani de așteptat pentru a începe școala, două săptămâni pentru a primi o consultație medicală și 30 de minute pentru a ajunge la un drum pavat. Criteriul general pentru stabilirea sărăciei poate lua mai multe forme: de exemplu, dacă un locuitor din țara A se află sub toate cele patru limite (monetară, acces la școală, acces la servicii medicale și acces la drumuri pavate), acesta poate fi NUMĂRAT ca aflându-se în sărăcie extremă. Dacă un locuitor se află sub două sau trei limite, atunci acesta ar putea fi catalogat drept extrem de sărac, foarte sărac, sărac sau aparținând unei alte categorii. Numărul de dimensiuni și criteriile utilizate pentru a stabili nivelul de sărăcie depind de modelul ales și definițiile atașate, însă principiul numărării exemplificat anterior este utilizat în majoritatea metodologiilor ce măsoară dezvoltarea și sărăcia.

Principiul determinării sărăciei multidimensionale a fost analizat anterior, deoarece metoda acceptată în general, i.e. Alkire-Foster, utilizată de OPHI și UNDP pentru a măsura sărăcia multidimensională la nivel global, nu pare să fi fost urmată întru totul de UN ESCWA în cazul Libanului pentru perioada 2019-2021, deși ambele se bazează pe metoda numărării și dimensiunile definite sunt apropiate. De fapt, mai multe țări au definit dimensiuni proprii, limite proprii în cadrul dimensiunilor, în cadrul efortului de a măsura și stimula dezvoltarea: Mexic (CONEVAL, INEGI, Mexico, 2021), Paraguay (Instituto Nacional de Esadística, Paraguay, 2021) și alte state. *Tabelul nr. 1* compară similitudinile și diferențele dintre definiția ISM a OPHI și UNDP în 2020 și definiția UN ESCWA utilizată pentru studierea situației din Liban.

Tabelul nr. 1. Definiția ISM a OPHI și UNDP din 2020 vs. definiția din 2021 a UN ESCWA pentru ISM în Liban 2019-2021

Parametru	Definiția OPHI&UNDP	Definiția UN ESCWA
Metoda	Numărare	Numărare
Nr. dimensiuni/ indicatori	Dimensiuni: 3 Ind.: 10	Dimensiuni: 6 Ind.: 20 declarați (21 numărați)
Ponderi dimensiuni/ indicatori	Ponderi egale dimensiuni Ponderi inegale indicatori	Ponderi egale dimensiuni Ponderi egale indicatori

Parametru	Definiția OPHI&UNDP	Definiția UN ESCWA
Definiția Indicelui Sărăciei Multidimensionale (ISM)	Gospodărie predispusă la sărăcie: punctaj privat 20-30% Gospodărie săracă: punctaj privat 30-50% Gospodărie „sever” săracă: punctaj privat > 50%	Gospodărie săracă: sub limită în una sau mai multe dimensiuni Gospodărie extrem de săracă: sub limită în două sau mai multe dimensiuni
Dimensiunea: sănătate	Nutriție Mortalitate infantilă	Asigurare sănătate Acces la medicamente Acces la servicii medicale
Dimensiunea: educație	Ani școlarizare Prezența la școală	Acces la educație Nivel studii promovate Prezența la școală
Dimensiunea: nivel de trai	Combustibil gătit Salubritate Apă potabilă Electricitate Locuință Active	<i>Anumiți indici OPHI&UNDP în cadrul altor dimensiuni ale UN ESCWA</i>
Dimensiunea: utilități publice	<i>Anumiți indici UN ESCWA în cadrul altor dimensiuni ale OPHI&UNDP</i>	Electricitate Apă potabilă Salubritate Colectare deșeuri
Dimensiunea: locuință	<i>Anumiți indici UN ESCWA în cadrul altor dimensiuni ale OPHI&UNDP</i>	Coefficient aglomerare Tip locuință Cu toaletă
Dimensiunea: active și proprietăți	<i>Anumiți indici UN ESCWA în cadrul altor dimensiuni ale OPHI&UNDP</i>	Acces internet Informare, comunicație și tehnologie Mijloace de transport Aparate electrocasnice Aparate încălzire
Dimensiunea: ocupare a forței de muncă și venit	<i>Anumiți indici UN ESCWA în cadrul altor dimensiuni ale OPHI&UNDP</i>	Șomaj Gradul de formalitate la angajare Venit

Din totalul de 1.21 de milioane de gospodării situate pe teritoriul Libanului, un milion sunt considerate sărace.

Sistemul de sănătate al Libanului a fost influențat negativ de recesiuni economice, însă, până în 1971, Libanul avea 21 de spitale construite.

Conform raportului UN ESCWA, sărăcia multidimensională aproape că s-a dublat între 2019 (42%) și 2021 (82%). Situația cu privire la sărăcie în 2021, conform definiției UN SCWA din *tabelul nr. 1*, era: 18% din populație nu era săracă, 82% din populație era în sărăcie multidimensională, dintre care 40% extrem de săraci multidimensional și 60% nefiind extrem de săraci multidimensional. Din totalul de 1.21 de milioane de gospodării situate pe teritoriul Libanului, un milion sunt considerate sărace. Cele mai ridicate niveluri de sărăcie extremă se regăsesc în județele Akkar (51.5%), Baalbek-Hermel (49.3%), Nabatieh (46.7%) și Bekaa (43%), iar cele mai ridicate niveluri de sărăcie, inclusiv cea extremă, se regăsesc în județele Akkar (92%), Baalbek-Hermel (92%), Nabatieh (92%) și Bekaa (91%). Procentajul populației sărace depășește 80% în toate județele, cu excepția: Muntele Liban (75%) și Beirut (73%).

Raportul evidențiază și contribuția fiecărei dimensiuni la sărăcia multidimensională: sănătate (30%), utilități publice (21%), ocuparea forței de muncă și venit (18%), educație (14%), active și proprietăți (13%) și locuință (4%). În consecință, criza actuală din Liban este dominată de privări în domeniul sănătății, utilități publice, ocuparea forței de muncă și venit.

Evoluția istorică a asistenței medicale în Liban

Începuturile sistemului medical libanez sunt asociate, în literatură, sosirii misionarilor din Vest și fondării Universității Americane din Beirut, în 1866 (studiul medicinei a fost introdus în 1867), și al fondării Universității Franceze Iezuite, în 1883 (Kronfol, 1989, p. 379; Abyad, 1994, p. 159). Sub mandat francez după Primul Război Mondial, Departamentul de Sănătate a fost înființat în cadrul Ministerului de Interne. Școala Medicală din cadrul Universității Iezuite supraveghea dezvoltarea departamentului și instruia personalul. Deși modelul francez a fost adoptat, în cadrul căruia statul administra domeniul medical, entități private ofereau deja servicii medicale. În deceniile următoare, sistemul de sănătate al Libanului a fost influențat negativ de recesiuni economice, însă, până în 1971, Libanul avea 21 de spitale construite. În 1960, Președintele Fouad Chehab, fost comandant al Armatei Libaneze, l-a angajat pe Louis-Joseph Leuret și institutul acestuia (Institutul Francez al Cercetării și Trainingului pentru Dezvoltare Armonioasă – IRFED) pentru a pune la punct un studiu/plan

cu privire la dezvoltarea echilibrată a Libanului (*Development et Civilizations*, 2021). Acesta a influențat și sistemul de sănătate. În acest scop, a fost creat în 1964 Fondul Național pentru Securitate Socială (NSFF), iar „*Legea Centrelor Polare*” a fost promulgată în același an (Kronfol, p. 382).

Per ansamblu, statul a început să-și mărească participația nu numai în dezvoltarea domeniului sănătății, dar și în alte domenii (de exemplu, *Électricité du Liban* a fost înființată în 1964, apoi au apărut un consiliu pentru serviciul civil, un birou central pentru inspecție, o divizie pentru revizuirea bugetului, centre de cercetare de stat) în perioada reformelor 1960-1964. Din punct de vedere al politicilor în sănătate, Ministerul Sănătății Publice a pierdut influență, acestuia revenindu-i sarcini precum a legifera, a formula reguli de sănătate publică, a planifica etc. Acesta a trebuit să intre într-un acord cu NSFF pentru a finanța programele de sănătate și terapii pentru libanezi. De asemenea, „*Mutuelle of Civil Servants*” (MCS), un nou instrument de securitate socială creat de guvern, a devenit o altă instituție ce prelua finanțarea sănătății. Sectorul privat de servicii pentru sănătate a înflorit rapid, stimulat de politica statului – „*taxă pentru serviciu*” –, după 1960, însă creșterea a fost stopată de conflictul din 1975. În 1990, la sfârșitul războiului, infrastructura de sănătate a fost distrusă, iar fondul NSFF epuizat (Wim Van Lerberghe, 2018, p. 13). Pentru perioada 1960-1990, se remarcă două tendințe: o multiplicare a agențiilor ce administrau sănătatea și terapii pentru libanezi. De asemenea, „*Mutuelle of Civil Servants*” (MCS), un nou instrument de securitate socială creat de guvern, a devenit o altă instituție ce prelua finanțarea sănătății. Sectorul privat de servicii pentru sănătate a înflorit rapid, stimulat de politica statului – „*taxă pentru serviciu*” –, după 1960, însă creșterea a fost stopată de conflictul din 1975. În 1990, la sfârșitul războiului, infrastructura de sănătate a fost distrusă, iar fondul NSFF epuizat (Wim Van Lerberghe, 2018, p. 13). Pentru perioada 1960-1990, se remarcă două tendințe: o multiplicare a agențiilor ce administrau sănătatea, în timp ce capacitatea privată în domeniu creștea (inclusiv ONG-uri), și o criză cronică de legi și reguli eficiente pentru administrarea sistemului.

Studiul din 2018 citat anterior menționează că Ministerul Sănătății Publice (MSP) din Liban a pierdut atuu în negocierile din 1990 și a fost substituit de agenții externe și ONG-uri chiar și pentru programe de bază, precum vaccinări. Capacitatea privată a crescut de la 1.562 de paturi, în 1972, la 7.373 de paturi, în 1984, o creștere de aproape cinci ori. Costurile erau suportate de MSP (60%) și de alte agenții, precum NSSF, MCS, armată și altele (40%) (Wim Van Lerberghe, 2018, p. 13). Agențiile de stat plăteau și pentru persoanele fără asigurare. Un alt studiu (Wim Van Lerberghe, 1997, p. 298) susține că ONG-urile internaționale din domeniul sănătății au crescut, ca număr, de la 28, la începutul Războiului Civil Libanez (1975), la 171. Numărul ONG-urilor nonprofit a crescut, de asemenea, acestea fiind finanțate de organizații

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

Pentru perioada 1960-1990, se remarcă două tendințe: o multiplicare a agențiilor ce administrau sănătatea, în timp ce capacitatea privată în domeniu creștea (inclusiv ONG-uri), și o criză cronică de legi și reguli eficiente pentru administrarea sistemului.

externe de ajutorare, și s-au transformat în „mașini de propagandă” sau „paravane pentru organizații comerciale”. După 1990, industria sănătății a înflorit și mai rapid din punct de vedere al echipamentelor achiziționate, specialiști și medicamente, din moment ce toate plățile erau garantate de stat. Sistemul a devenit supradimensionat și nu mai era sustenabil pe termen lung, iar competiția din partea practicienilor privați și a ONG-urilor era în creștere. Un alt studiu susține că numărul de instalații pentru cateterizare cardiacă a crescut de la 10, în 1994, la 32, în 2002, în timp ce numărul de proceduri cu aceste instalații a crescut la 72 la mia de locuitori, Libanul plasându-se, astfel, pe locul 1 în lume la acest tip de procedură (Abla-Mehio Sibai, 2006). Aceeași caracteristică a fost observată în domeniul scannerelor CT (computer-tomograf): în 2006, Libanul deținea de trei ori mai multe scanere CT decât media Organizației pentru Cooperare și Dezvoltare Economică (OCDE) (Wim Van Lerberghe, 2018, p. 22). În 1993, guvernul Hariri a încercat să îmbunătățească sustenabilitatea sănătății prin remanierea echipelor ministeriale, prin obținerea de date cu privire la starea sănătății publice și o investiție de 320 de milioane de dolari în 30 de spitale noi. Perioada 1990-2000 a fost caracterizată, în general, de costuri ridicate cu sănătatea, acoperite de stat, investiții supradimensionate în tehnologie medicală, lipsa eficienței, supraprețuri, spitalizări excesive și încă o creștere din punct de vedere al ofertei din domeniul privat și al ONG-urilor.

După anul 2000, investițiile în tehnologie medicală au încetinit, însă serviciile private din domeniul sănătății din Liban au continuat să crească. Eficiența cheltuielilor în acest domeniu a început să crească treptat. Noua infrastructură s-a concentrat pe unități mari și a fost finanțată de Banca Mondială, Arabia Saudită și Kuwait (Ib., p. 21). Acreditarea instituțiilor de sănătate a devenit un instrument important în creșterea eficienței infrastructurii, o procedură demarată în 2001.

Așa cum menționa dr. Shadi Saleh, directorul fondator al Institutului Global pentru Sănătate din cadrul Universității Americane din Beirut, peste „10.000 de ONG-uri operează în Liban” (în 2019), cel mai mare număr din lume raportat la populație (Safa, 2021). Dintre acestea, o parte sunt listate în diferite surse drept activ în domeniul sănătății/medical: Marsa, Al-Shifaa for Medical and Humanitarian Services, Howard Karagheusian Primary Healthcare Center, Heart for Lebanon, proiectul HOPE, printre altele.

Evoluția istorică a utilităților publice în Liban

Dimensiunea „utilități publice” este cea de-a doua contribuitoare importantă la sărăcia multidimensională din Liban, conform UN ESCWA. Această dimensiune cuprinde indicatorii *electricitate, apă potabilă, salubritate și colecția deșeurilor*. În era otomană, *Société Anonyme Ottomane des Tramways et de l'Électricité de Beyrouth* a primit o concesiune, în 1906, pentru a produce electricitate și a opera rețeaua de tramvaie din Beirut (Lebanese Center for Policy Studies, 2021). Compania a fost încorporată în *La Société des Tramways et de l'Éclairage de Beyrouth* (arabă – *Sharikat al-Tramwaywa-al-'Inara fi Bayrut*), care a supervizat transformarea iluminatului public pe combustibil în electric.

Électricité du Liban (EDL) a fost creată în 1964, ca parte a eforturilor de modernizare ale președintelui Fouad Chehab în cadrul implementării proiectului IRFED, denumit „*Besoins et possibilités de développement du Liban*”. În 1964, producția de curent electric a devenit monopol de stat. Interviu luat dr. Ziad Abu-Rish subliniază că slaba calitate a energiei electrice înainte și după independența din 1943, interesele politice și concesiile arbitrare au condus la proteste din partea consumatorilor, dar mai ales din partea angajaților în domeniul electric. Acesta menționează că sistemul nu era capabil să asigure consumul necesar utilizatorilor înainte de 1975, bombardamentele israeliene „au condus la (dacă nu au vizat chiar) distrugerea infrastructurii electrice din Liban”. După 1990, discuțiile la nivel național cu privire la sectorul electric nu au reușit să depășească distrugerile anterioare, ci, dimpotrivă, au accentuat tensiunile și au încercat să propună, fără succes, privatizarea EDL.

Un studiul al SOAS Consortium (Londra) prezintă problemele curente ale sistemului de energie electrică din Liban (Ali Ahmad, 2020). Printre acestea, corupția este menționată ca problemă centrală în dezvoltarea sectorului electric. În termeni tehnici, următoarele date ar trebui să fie suficiente pentru a înțelege în ce stare se află sistemul de energie electrică al Libanului: EDL produce (doar) 63% din totalul de energie electrică necesară, pierderile de energie tehnice și non-tehnice afectează o treime din producția totală, centrul Beirutului este, probabil, singura regiune cu alimentare electrică stabilă. Regiunea Zahle, cu o centrală regională bazată pe generatoare britanice și distribuție proprie (*Électricité de Zahle/EDZ*), este singura poveste de succes din Liban.

Électricité du Liban a fost creată în 1964, ca parte a eforturilor de modernizare ale președintelui Fouad Chehab în cadrul implementării proiectului IRFED, denumit „Besoins et possibilités de développement du Liban”. În 1964, producția de curent electric a devenit monopol de stat.

După 1990, industria sănătății a înflorit și mai rapid din punct de vedere al echipamentelor achiziționate, specialiști și medicamente, din moment ce toate plățile erau garantate de stat. Sistemul a devenit supradimensionat și nu mai era sustenabil pe termen lung, iar competiția din partea practicienilor privați și a ONG-urilor era în creștere.

Banca Internațională pentru Reconstrucție și Dezvoltare/ Banca Mondială a publicat un studiu, în mai 2020, prin care sugera că soluția pentru criza de electricitate din Liban este generarea distribuită pe bază de panouri solare, aceasta fiind și cea mai ieftină variantă disponibilă la nivelul de opt cenți (USD) per kWh, în condițiile de piață din 2020.

Tarifele EDL nu au mai fost actualizate din 1994, pierderile generate reprezentând mai mult de 50% din datoria națională a Libanului (Ali Ahmad, 2020, p. 4), în timp ce rata de colectare a plăților era de 66% în 2017. Din cei 3.000 MW putere instalată la EDL, 2.764 MW (92%) se bazează pe importuri de petrol. Un număr de generatoare cuprins între 32.000 și 37.000 încearcă să completeze producția EDL, iar proprietarii sau operatorii lor au devenit relevanți din punct de vedere politic. Însă Libanul nu deține resurse de hidrocarburi, iar aceasta nu este o soluție viabilă pe termen lung. Studiul SOAS Consortium, citând alte surse, menționează că, în anul 2018, generatoarele diesel au produs 40% din totalul emisiilor în domeniul generării de curent electric și 11.4% din totalul emisiilor la nivel național, poluând mai ales în mediul urban. În plus, puterea generată de aceste surse, deși este teoretic impozabilă printr-o lege bugetară din 2019, nu face parte încă din economia formală, iar plățile se efectuează în numerar.

Deși așa-numita „mafie a electricității” ar profita de o piață în valoare de 1.5-2 miliarde de dolari (Dziadosz, 2021), teoretic slab legiferată și slab taxată, grupuri de proprietari au început să protesteze în ultima confruntare cu reprezentanții statului din cauza lipsei de combustibil și calității slabe a celui existent (Rose, 2021). În sfârșit, Banca Internațională pentru Reconstrucție și Dezvoltare/Banca Mondială a publicat un studiu, în mai 2020, prin care sugera că soluția pentru criza de electricitate din Liban este generarea distribuită pe bază de panouri solare, aceasta fiind și cea mai ieftină variantă disponibilă la nivelul de opt cenți (USD) per kWh, în condițiile de piață din 2020 (Ahmad, 2020).

Un comunicat de presă al UNICEF din iulie 2021 preciza că peste 71% din populația Libanului riscă să intre în categoriile de vulnerabilitate „foarte critică” și „critică” cu privire la accesul la apă (Blanche Baz, 2021). Dacă sistemul de apă administrat de stat se va prăbuși, prețurile ar trebui să se dubleze și să reprezinte 263% din venitul mediu lunar. Ca probleme în sistemul de alimentare cu apă, următoarele aspecte sunt menționate: costurile de mentenanță în dolari, prăbușirea rețelei electrice, costurile crescânde ale energiei electrice, pierderi de apă. La momentul întocmirii raportului, UNICEF menționa că are nevoie de 40 de milioane de dolari pentru a menține alimentarea cu apă a patru milioane de persoane în Liban.

Managementul apei a urmat traiectoria electricității în Liban: impunerea unui monopol de stat după independență, în paralel

cu parteneriate la care au luat parte firme străine sau organizații guvernamentale, distrugere în perioada 1975-1990, urmată de o reconstrucție dezorganizată după război. Pe această traiectorie, următoarele episoade pot fi evocate: fondarea Autorității pentru Apă din Beirut, în 1951, crearea Autorității pentru Râul Lithani, în 1954, la solicitarea americanilor și semnarea contractului pentru construirea Barajului Qaraoun după modelul Tennessee Valley, Decretul 14438 din 1970 cu privire la reglementarea puțurilor private, dar numai a celor ce aveau o adâncime de peste 150 de metri și pompau peste 100 m³ pe zi (Ghiotti, 2013). În 2013, Libanul avea doar două baraje, Qaraoun și Chabrouh (ultimul construit până în 2007), o situație anormală pentru o țară mediteraneană. În 2014, Banca Mondială a aprobat proiectul Barajul Bisri, în valoare de 617 milioane de dolari, ce ar trebui să stocheze 125 de milioane m³ de apă după finalizare, în 2024. Proiectul este finanțat de Banca Mondială, Guvernul Libanului și Banca pentru Dezvoltare Islamică (World Bank, 2021).

O criză a colectării deșeurilor a fost raportată inițial în iulie 2015 în Liban: Ministerul Mediului a anunțat încheierea unui plan de urgență vechi de 17 ani, prin închiderea depozitului/rampei Naameh, lăsând, practic, Libanul fără nicio opțiune pe termen scurt și mediu, deci colectarea de deșeuri de către stat a încetat. În timp ce ONG-uri, companii și alte inițiative locale au compensat oarecum, statul a inițiat un nou plan pe termen mediu (patru ani) în martie 2016 (Azzi, 2017). Deoarece soluția a fost una temporară, o altă criză a deșeurilor a fost declanșată în 2020, pe fondul atingerii limitei rampelor existente.

În cadrul politicilor de dezvoltare, criza utilităților publice din Liban are un istoric aparent similar celui al crizei din sănătate. Fragmentarea statului și serviciilor de stat, externalizarea responsabilității și acțiunilor către indivizi, organizații private și actori instituționali străini, cu o eficiență relativ limitată și fără perspective pe termen lung par să reprezinte bariere majore în depășirea impasului.

Evoluția istorică a ocupării forței de muncă și a venitului în Liban

Al treilea cel mai important domeniu ce contribuie la sărăcia multidimensională în Liban este „ocuparea forței de muncă și venitul”. Deoarece acest sector este corelat cu economia, deși influențează și cadrul social într-un stat, o parte din transformările majore

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

În cadrul politicilor de dezvoltare, criza utilităților publice din Liban are un istoric aparent similar celui al crizei din sănătate. Fragmentarea statului și serviciilor de stat, externalizarea responsabilității și acțiunilor către indivizi, organizații private și actori instituționali străini, cu o eficiență relativ limitată și fără perspective pe termen lung par să reprezinte bariere majore în depășirea impasului.

Studiul lui Nassar menționează că instituțiile financiare străine, care au crescut exponențial după 1943, au exclus practic instituțiile bancare libaneze din piață și au obstrucționat economia libaneză direct sau indirect, sprijinind adeseori elite locale, pentru a obține monopoluri pe importuri, blocând dezvoltarea producției locale în mai multe sectoare, inclusiv agricultura.

ce au influențat Libanul în secolul al XX-lea vor fi descrise pe scurt în paragrafele următoare.

După ce studiul efectuat de compania lui Sir Alexander Gibb și a partenerilor săi pe tema economiei Libanului a fost finalizat în 1948, președintele Fuad Chehab a comandat, pe lângă studiul IRFED, un alt studiu cu privire la economia Libanului în 1960. Acesta l-a invitat pe Benjamin Higgins de la Universitatea din Texas, SUA, să îl conceapă, ca parte a unui proiect finanțat de predecesorul USAID, Administrația (Americană) pentru Cooperare Internațională (în engleză, ICA) (Kardahji, 2015, p. 10). Acest studiu a confirmat părerile anterioare cu privire la economia Libanului: aceasta este neobișnuită și poate avea un rol în sprijinirea altor economii regionale. Studiul lui Kardahji menționează că, în timp ce francezii luptau în cele două războaie mondiale, o elită locală mercantilă a apărut în Liban și a devenit bogată, determinând diplomația franceză să denumească Libanul o „*économie parazitare*”, într-un studiu de după cel de-Al Doilea Război Mondial. De aceea, *Banque de Syrie et du Liban* (BSL), o bancă franceză, condusă de René Busson (cetățean francez), a limitat cantitatea de monedă în Liban după 1945, cu scopul de a reduce activele acumulate de elita mercantilă locală, „*eliminând elementele speculative*” care „*au crescut ca ciupercile*” în timpul războiului.

Oricum, BSL și alte bănci străine sau controlate din străinătate au contribuit la ceea ce Salim Nasr denumește „*Instrumentul financiar libanez ... unul din cele mai importante mijloace de control ale capitalismului vestic asupra economiei regionale din Orientul Mijlociu*” (Nasar, 1978, p. 4). Studiul lui Nassar menționează că instituțiile financiare străine, care au crescut exponențial după 1943, au exclus practic instituțiile bancare libaneze din piață și au obstrucționat economia libaneză direct sau indirect, sprijinind adeseori elite locale, pentru a obține monopoluri pe importuri, blocând dezvoltarea producției locale în mai multe sectoare, inclusiv agricultura.

Paradoxul sectorului bancar din Liban a fost unic: deși depozitele creșteau, acesta nu era capabil/lăsat să finanțeze proiecte în Liban, deoarece capitalul era trimis la instituțiile-mamă din Vest. Comerțul era supraalimentat cu capital (importul de bunuri), piața imobiliară, de asemenea, în timp ce restul economiei, infrastructura, educația nu reprezentau priorități. Câteva exemple de situații de tip monopol sunt prezentate în studiul lui Nassar: Renault și Banca Mondială au reușit

să redirecționeze împrumuturi din Liban conform intereselor acestora (lb.); legea nr. 34/1967, care interzicea concedierea reprezentanților locali ai companiilor străine (aceste monopoluri importante au ajutat patru mari case din Liban să controleze două treimi din importurile libaneze: Fattal, Kettaneh, Pharaon și Chiha și Abou-Adal); limitarea producției locale de tutun și sfeclă de zahăr de către importatori etc. În anii '50, principalii angajatori erau în domeniile servicii și administrație publică. În mai puțin de două decenii, aceste sectoare au devenit saturate, iar absolvenții cu educație superioară au început să emigreze, în special în statele din Golful Persic, în care boom-ul economic începuse. Numărul de șomeri era 70.000, în 1969 (10-13% din totalul forței de muncă), și a crescut la 120.000 (15-20% din totalul forței de muncă), în 1974 (lb., p. 11).

Curcile care controlau din punct de vedere politic sectorul economic după independența din 1943 sunt împărțite de Kardahji în două mari grupuri (Kardahji, 2015, pp. 11-20): „*Consoțiul*”, divizat în clica prezidențială, și un grup loial intereselor franceze. Printre reprezentanții acestor categorii sunt enumerați:

❖ „*Consoțiul*”, aripa „*clica prezidențială*”: fostul Ministru de Finanțe Hussein Oueini – arhitect al politicilor de comerț și schimb valutar, Khalil al-Khoury, Fuad al-Khoury (fiul și fratele președintelui Beshara al-Khoury, la acea vreme).

❖ „*Consoțiul*”, aripa „*Grupul Francez*” sau „*Interesele Bancare Franceze*” – incluzând, în mare parte, sau conectate la maroniți: Jean Fattal – monopol virtual pe importul de produse farmaceutice din Vest în Liban și Orientul Mijlociu, Alfred Kettaneh – agent exclusiv pentru peste 50 de mărci americane din industrie, precum General Electric, Chrysler, Henri Pharaon – bănci, Michel Doumit – speculă cu aur, Michel Chiha – fratele soției președintelui al-Khoury, René Busson – menționat anterior ca președinte al BSL, banca națională *de facto* a Libanului după independența din 1943, Maurice Berard – următorul director al BSL, președintele Berard Group, care controla rețele de căi ferate în Liban și Siria, *Damas et Hama Prolongement*, P. Philippar – liderul Philippar Group, ce controla monopolul pe tabac, *Société des Grands Hotels du Levant* și *Société Foncier de Syrie*.

Pentru a întări controlul francez în Levant, René Busson a înființat *Société d'Études et de Realisations Industrielles, Agricoles et Commerciales (SERIAC)* ca succesoare a *Office de l'Économie de Guerre (OEG)*

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

Curcile care controlau din punct de vedere politic sectorul economic după independența din 1943 sunt împărțite de Kardahji în două mari grupuri: „*Consoțiul*”, divizat în clica prezidențială, și un grup loial intereselor franceze.

Dezintegrarea financiară a Libanului, evidentă la începutul pandemiei Covid-19, a confirmat slăbiciunea structurală a economiei Libanului și a avut cauze multiple. Ca urmare a presiunilor de a renunța la Legea Secretului Bancar (în decembrie 2020, aceasta a fost suspendată pentru un an), sistemul său financiar a devenit mai puțin atractiv. Turismul a fost afectat puternic de pandemie, cel mai important sector care genera valută și locuri de muncă în țară.

din timpul războiului, o organizație similară Anglo-American Middle East Supply Company/Center (MESCC) (Kardahji, p. 19). În consecință, economia libaneză pare să fi fost influențată semnificativ de interese străine într-un mod sau altul, chiar de la obținerea independenței.

După 1990, mediul economic libanez a raportat rate de șomaj în jur de 8-9%. Această situație a durat până în 2007, când o scădere drastică a șomajului a pornit și a condus la o rată de 6.36%, în 2009. O scădere ușoară poate fi observată în continuare, până în 2019, când rata de șomaj a atins nivelul 6.04% (World Bank, 2021). Produsul Intern Brut (PIB) pe cap de locuitor (dolari curenți) a crescut, de asemenea, de la 1.012 în 1990 la 5.208 în 2007 și a atins valoarea de 7.355 în 2009 și 8.012 în 2018. Creșterea veniturilor a facilitat scăderea ratei de șomaj, iar ambii indici sugerează o economie ce crește rapid.

Dezintegrarea financiară a Libanului, evidentă la începutul pandemiei Covid-19, a confirmat slăbiciunea structurală a economiei Libanului și a avut cauze multiple. Ca urmare a presiunilor de a renunța la Legea Secretului Bancar (în decembrie 2020, aceasta a fost suspendată pentru un an), sistemul său financiar a devenit mai puțin atractiv. Turismul a fost afectat puternic de pandemie, cel mai important sector care genera valută și locuri de muncă în țară. Inflația în Liban a depășit 80% în 2020 (de la an la an, comparată cu 2019) și rămâne ridicată. Alături de indicii prezentați anterior, aceste tendințe contribuie la creșterea sărăciei multidimensionale din Liban.

UN PUNCT DE VEDERE ASUPRA CRIZEI DIN LIBAN

Pentru a introduce un punct de vedere politic asupra crizei din Liban, este necesară clarificarea termenilor „Liban” și „criză”. Acest ultim termen prezintă o importanță deosebită, deoarece este greu de identificat un material relevant în prezent, ce nu asociază „Liban” cu termeni precum „criză” sau „colaps”.

Dacă lăsăm deoparte Acordul Sykes-Picot și consecințele sale regionale, putem accepta formarea unui stat multi-etnic nou, în sensul statului westfalian. Între secesiune pe criterii etnice sau religioase și coexistență, Acordul a decis coexistența. Granițele și datoria asociată de a proteja și dezvolta statul au fost, de asemenea, impuse libanezilor, mai precis prin clasele conducătoare ce erau în contact cu fostele puteri coloniale. La mai bine de un secol, probabil că simțul identității naționale s-a dezvoltat. Însă, apartenența la un grup etnic și religios

a rămas foarte importantă în Liban. Faptul că statul libanez nu s-a format ca o alianță rezultată în urma colaborării pe termen lung, ca în Europa, a generat tensiuni ulterioare și o posibilă neîncredere.

Relațiile dintre creștini și musulmanii sunniți, ce reprezentau majoritatea populației atunci, au fost stabilite prin Pactul Național din 1943: președintele trebuia să fie un creștin maronit, iar prim-ministrul un musulman sunnit. Însă, balanța de putere întrevăzută (prin acord) nu a fost realizată decât prin Acordul de la Taif, din 1989, deoarece francezii au transferat inițial puterea președintelui la plecare, nu prim-ministrului, cum plănuiseră libanezii. Acordul de la Taif a redistribuit atribuțiile președintelui și a vizat reducerea reprezentării pe criterii religioase în politică.

Influența post-colonială a fostelor imperii coloniale s-a metamorfozat într-un interes economic ce ținea băncile și comerțul internațional. SUA au început să concureze Franța în acest sens, însă interesele Franței erau vizate multidimensional: grupul său favorit, maroniții, erau implicați în activități economice prospere, însă pan-arabismul lui Nasser sădea entuziasm în alte comunități libaneze, iar sovieticii pivotau în regiune, oferind alternative la modelele liberale de dezvoltare. De fapt, modelul leadership-ului personal, probabil singurul de succes în Orientul Mijlociu modern de până acum, nu a fost contestat în secolul al XX-lea: statele care au evitat stări de „criză”, în special în domeniul economic, au fost, în general, conduse de diferite tipuri de lideri autoritari. Lipsa clară a succesului în adoptarea guvernantei de tip vestic a fost perioada 1960-1964, când planul lui Louis-Joseph Lebret a eșuat să transforme Libanul într-un agent de politici liberale, din punct de vedere al definirii, supervizării și dezvoltării (politicilor): în loc să creeze un stat ce echilibrează și îmbunătățește o dezvoltare holistică, statul a monopolizat, pe de o parte, domeniul de activitate și, în paralel, a permis structuri private de sprijin, fie din Liban, fie din exterior. Se poate argumenta că factorii de decizie nu și-ar fi înțeles rolul, însă întrebarea este dacă guvernul, structurile sociale și economice existente în Liban erau suficient de dezvoltate pentru a sprijini adoptarea măsurilor respective.

Factorul „interese străine” pare să fie un contribuabil major la multe, dacă nu chiar la majoritatea „crizelor” din Liban. Interesele evidente ale Franței, SUA și, eventual, ale Uniunii Sovietice nu erau singurele: Israelul pare să fi influențat dezvoltarea Libanului

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

Modelul leadership-ului personal, probabil singurul de succes în Orientul Mijlociu modern de până acum, nu a fost contestat în secolul al XX-lea: statele care au evitat stări de „criză”, în special în domeniul economic, au fost, în general, conduse de diferite tipuri de lideri autoritari. Lipsa clară a succesului în adoptarea guvernantei de tip vestic a fost perioada 1960-1964, când planul lui Louis-Joseph Lebret a eșuat să transforme Libanul într-un agent de politici liberale, din punct de vedere al definirii, supervizării și dezvoltării (politicilor).

prin implicarea în conflicte și sprijinirea anumitor actori, ca, de exemplu, autoproclamatul „Stat Libanez Liber” 1985-2000, ceea ce este considerat, în anumite surse, drept o marionetă libaneză a Israelului. În plus, ascensiunea Republicii Islamice Iran începând cu 1979 a condus la întărirea organizației Hezbollah pe teritoriul Libanului. În sfârșit, Republica Arabă Siriană a ocupat teritoriile libaneze de mai multe ori în perioada 1976-2005. Interese economice și geostrategice, reflectate de relațiile politice, comerț și investiții, au pus în evidență legături între diferite grupuri libaneze și state din Golful Persic. Situația din prezent este exacerbată și de sancțiuni formale sau informale care au rolul de a slăbi persoane sau grupuri din Liban.

Etichetele „stat-rentier” sau „republică mercantilă”, „economie dolarizată” atribuite Libanului apar într-un context neobișnuit: multiplicarea și paralelizarea structurilor de stat, determinate în mod evident de structura multi-etnică, se împletesc cu prezența crescândă a așa-numitelor ONG-uri pe teritoriul său. În condițiile în care se așteaptă progres politic, social și economic în Liban, întrebarea dacă ONG-urile sunt soluția sau problema crizei devine legitimă, mai ales că ele sunt prezente de câteva decenii bune, nu de luni sau ani: dacă ONG-urile sunt soluția, de ce nu au reușit acestea să rezolve situația de criză, acum permanentă, din Liban? Dacă se compară prezența invadatorilor sovietici din Afganistan și cea ulterioară, a invadatorilor aliați, care au avut o misiune imposibil de finalizat și au renunțat, cu cea a prezenței ONG-urilor în Liban, întrebarea devine: *Cum vor reuși ONG-urile să ajute Libanul de acum încolo, când nu s-a obținut niciun rezultat în lupta cu crizele, după decenii de activitate?* NGO-uri pentru dezvoltare, precum Caritas sau Întrajutorarea Poporului Norvegian, devin veterani la întrajutorarea Libanului. Această perspectivă nu subminează sau pune sub semnul întrebării eforturile numărului mare de organizații prezente în Liban, ci propune cercetarea altor instrumente care ar putea să contribuie în mod sistematic la „stabilizarea multidimensională” a Libanului.

La orice moment după 1943, un tip sau altul de criză a fost asociat cu Libanul, în literatură, fie pe timp de pace, fie în conflict. Ultima „criză” a fost, în mod cert, influențată și de pandemie și de consecințele acesteia, însă contextul Libanului, în acest sens, este unul istoric și complex. Dacă aceasta este doar una dintre multele crize, similară războiului civil, sau începutul a ceea ce literatura cataloghează drept „colaps”,

trebuie cercetat mai departe. Oricum, Libanul a depășit multe crize în formatul multi-etnic adoptat, iar dacă se va prăbuși, numărul entităților interesate să îl sprijine pentru a se redresa va crește probabil, nu va scădea, deoarece rolul său esențial în arhitectura Levantului nu pare să fi devenit mai puțin important în milenii recente.

CONCLUZII

Acest studiu a abordat evoluția recentă a Libanului – politică, socială și economică –, din perspectiva sărăciei multidimensionale, un model de caracterizare a Libanului din ce în ce mai întâlnit. Rezultatele cercetării au demonstrat că problemele structurale cronice ale structurii și dezvoltării Libanului au fost amplificate pe termen scurt de o criză financiară, cauzată de lipsa de valută ce provenea în mod normal din turism. În orice caz, structura multi-etnică a Libanului a condus la tensiuni în mod continuu după 1943, în special din cauza interferențelor din exterior.

Cele trei dimensiuni principale ce au contribuit la sărăcia multidimensională din Liban, i.e. sănătatea, utilitățile publice și ocuparea forței de muncă/venitul, au fost analizate din perspectiva dezvoltării istorice. Aspectele politice ale economiei identificate în cercetare sugerează că fragmentarea politică s-a reflectat în domeniile economic și social, dar nu sub forma unui sistem decizional distribuit, ca în sistemul federativ. Anumite forme de clientelism au devenit ușor de identificat în sistemul politic, încă de la fondarea Libanului, iar Franța și, aparent mai puțin, SUA au continuat tendința naturală de a-și conserva și extinde influența și avantajele în minuscula țară mediteraneană. Sistemul clientelar s-a dezvoltat pe criterii politice, etnice, religioase, de regiune și poate altele, până la un nivel greu de imaginat: apa, electricitatea, mai târziu combustibilul și alte servicii au sprijinit furnizorii acestora să câștige capital politic și să influențeze decizii la nivel regional sau național. Domeniul sănătății a avut o traiectorie relativ diferită: un sistem prăbușit în 1991 a fost inundat cu tehnologie și forță de muncă plătite de taxele contribuabililor în doar câțiva ani, situație ce a condus la supraofertă și datorii, nu la o dezvoltare echilibrată și sustenabilă a domeniului. Cei mai mari contribuabili la datoria țării au fost generarea și distribuția energiei electrice, dar și importuri scumpe de tehnologie medicală, în anii '90. Desigur, suspendarea secretului bancar pentru un an poate restabili o credibilitate minimă față de posibili noi creditori,

Aspectele politice ale economiei identificate în cercetare sugerează că fragmentarea politică s-a reflectat în domeniile economic și social, dar nu sub forma unui sistem decizional distribuit, ca în sistemul federativ. Anumite forme de clientelism au devenit ușor de identificat în sistemul politic, încă de la fondarea Libanului, iar Franța și, aparent mai puțin, SUA au continuat tendința naturală de a-și conserva și extinde influența și avantajele în minuscula țară mediteraneană.

În tentativa de a stabili cum au contribuit cele 10.000 de ONG-uri la dezvoltarea Libanului, un paradox a fost identificat: țara cu cel mai mare număr de ONG-uri pe cap de locuitor din lume, ce lucrează la dezvoltarea Libanului în diverse domenii, se îndreaptă către sărăcie și sărăcie extremă.

dar întrebarea principală rămâne dacă sprijinul financiar poate să contribuie singur la dezvoltarea pe termen lung, deoarece, în trecut, acesta doar a stabilizat anumite situații.

În tentativa de a stabili cum au contribuit cele 10.000 de ONG-uri la dezvoltarea Libanului, un paradox a fost identificat: țara cu cel mai mare număr de ONG-uri pe cap de locuitor din lume, ce lucrează la dezvoltarea Libanului în diverse domenii, se îndreaptă către sărăcie și sărăcie extremă. Această observație ridică o altă întrebare: este contribuția bine investită, (iar dacă da) nu cumva alte instrumente ar fi necesare pentru a „stabiliza multidimensional” Libanul?

Deși criteriile utilizate de UN ESCWA pentru a stabili nivelul de sărăcie multidimensională în Liban nu sunt aceleași ca cele ale OPHI și UNDP (acestea din urmă publicând un raport despre sărăcia multidimensională la nivel global, ce nu include însă Libanul în ediția din 2020), a fost interesant de observat că, în raportul OPHI și UNDP, lipsa combustibilului pentru gătit din mediul rural al țărilor arabe (conform definiției din raport) contribuie cel mai mult la sărăcia multidimensională a acestei zone, conform definiției UNDP/OPHI. În Irak, o țară din această regiune, sărăcia multidimensională este determinată, în primul rând, de lipsa educației adecvate, mai mult decât alte două dimensiuni importante: sănătatea și nivelul de trai. Faptul că Libanul nu este inclus în studiul global poate avea două explicații: fie Libanul nu face parte din sistemul de măsurare a sărăciei coordonat de UNDP, fie situația sa cu privire la sărăcie s-a modificat brusc și s-ar putea să nu dureze mult. Această ultimă ipoteză este greu de susținut, având în vedere deficiențele cronice în dezvoltarea Libanului identificate în această lucrare.

Studiul dezvoltării istorice a Libanului din perspectiva celor trei (cele mai relevante) dimensiuni ale sărăciei indicate de raportul UN ESCWA a reprezentat un proiect interesant, însă, ținând cont de schimbările climatice globale, o serie de privări, cel puțin temporare, pot apărea chiar și în economii dezvoltate. În acest context, va fi interesant de observat dacă o dezvoltare a ISM ca metodă de lucru va cuprinde și privările fizice din toate țările, inclusiv din economiile dezvoltate, sau va rămâne doar un instrument asociat numai țărilor în curs de dezvoltare.

BIBLIOGRAFIE:

1. Abla-Mehio Sibai, K.S. (2006). *Can Lebanon conjure a public health phoenix from the ashes?* *BMJ*, doi: 10.1136/bmj.38996.466678.68.

2. Abyad, A. (1994). *The Lebanese Health Care System*. *Family Practice*, UK, vol. 11, nr. 2, pp. 159-161.
3. Ahmad, A. (2020). *Distributed Power Generation for Lebanon, Market Assessment and Policy Pathways*, https://www.aub.edu.lb/ifi/Documents/programs/energy_policy_and_security/articles/20200527_distributed_power_generation_for_lebanon.pdf:IRBD/World Ban, accesat la 12 septembrie 2021.
4. Ahmad, A., McCullah, N., Al-Mashi, M., Ayoub, M. (2020). *From dysfunctional to functional corruption: The politics of Reform in Lebanon's electricity sector*. London, <https://ace.soas.ac.uk/wp-content/uploads/2020/12/ACE-WorkingPaper030-DysfunctionalToFunctional-201214.pdf>:Anti-Corruption Evidence (ACE) SOAS Research Consortium, accesat la 12 septembrie 2021.
5. Azzi, E. (2017). *Waste Management Systems in Lebanon*. Preluat de pe KTH Royal Institute of Technology, Sweden: <https://kth.diva-portal.org/smash/get/diva2:1139992/FULLTEXT01.pdf>, accesat la 12 septembrie 2021.
6. Baker, C. (2020). *Making War on Bodies: Militarisation, Aesthetics and Embodiment in International Politics*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
7. Blanche Baz, U.L. (2021). *Water supply systems on the verge of collapse in Lebanon: over 71 per cent of people risk losing access to water*, [unicef.org:https://www.unicef.org/press-releases/water-supply-systems-verge-collapse-lebanon-over-71-cent-people-risk-losing-access](https://www.unicef.org/press-releases/water-supply-systems-verge-collapse-lebanon-over-71-cent-people-risk-losing-access), accesat la 21 septembrie 2021.
8. Daniş, M.F. (2019, 2 septembrie). *400 years of Ottoman rule in Lebanon: An uneasy negotiation*, *Daily Sabah*, <https://www.dailysabah.com/op-ed/2019/09/12/400-years-of-ottoman-rule-in-lebanon-an-uneasy-negotiation>, accesat la 12 septembrie 2021.
9. Dziadosz, A. (2021, 10 martie). *Bloomberg*. Preluat de pe Can Green Energy Beat Lebanon's „Generator Mafias?” (2018): <https://www.bloomberg.com/news/features/2018-02-26/can-green-energy-beat-lebanon-s-generator-mafias>, accesat la 2 septembrie 2021.
10. Hitti, P.K. (1965). *A short history of Lebanon*. New York: MACMILLAN.
11. Hodali, D. (2021, 19 iunie). *Deutsche Welle*. Preluat de pe World: <https://www.dw.com/en/in-lebanon-one-crisis-follows-the-next/a-57966081>, accesat la 12 septembrie 2021.
12. Kardahji, N.C. (2015). *A Deal with the Devil: The Political Economy of Lebanon, 1943-75 (PhD Thesis at University of California, Berkely)*. Berkeley: https://escholarship.org/content/qt4762t40q/qt4762t40q_noSplash_34268e75de95c185292caf59975ac650.pdf, accesat la 2 septembrie 2021.

13. Kronfol, N.M. (1989). *Lebanon's Health Care Policy: A Case Study in the Evolution of a Health System under Stress*. În *Journal of Public Health Policy*, pp. 377-396.
14. Nasar, S. (1978). *Backdrop to Civil War: The Crisis of Lebanese Capitalism*. *MERIP Reports*, nr. 73, pp. 3-13.
15. Rose, S. (2021, 10 03). *Power cuts increase in Lebanon as private generators owners strike (2020)*. Preluat de pe The National: <https://www.thenationalnews.com/world/mena/power-cuts-increase-in-lebanon-as-private-generator-owners-strike-1.1055944>, accesat la 11 septembrie 2021.
16. Rubin, B. (2009). Introduction. În Rubin, B. *Lebanon. Liberation, Conflict, and Crisis* (p. 1). New York: Palgrave Macmillan.
17. Safa, S.J. (2021, 10 februarie). *AUB launches the Non-Governmental Organizations Initiative (NGOi)*. Preluat de pe American University of Beirut (2019): <https://www.aub.edu.lb/articles/Pages/AUB-launches-the-Non-Governmental-Organizations-Initiative.aspx>, accesat la 11 septembrie 2021.
18. Stéphane Ghiotti, R.R. (2013, iulie). *Water Management in Lebanon: A Confiscated Reform? Études rurales*, vol. 192, nr. 2, iulie 2013, pp. 135-152.
19. Traboulsi, F. (2012). *A History of Modern Lebanon*. Londra: Pluto Press.
20. Wim Van Lerberghe, W.A. (1997). *Reform follows failure: I. Unregulated private care in Lebanon*. *Health Policy and Planning*, nr. 12, pp. 296-311.
21. Wim Van Lerberghe, W.A. (2018). *The Collaborative Governance of Lebanon's Health Sector. Twenty years of Efforts to Transform Health System Performance*. <https://www.moph.gov.lb/userfiles/files/Programs%26Projects/PSO/The-Collaborative-Governance-of-Lebanons-Health-Sector.pdf>: MOPH-WHO-AUB Partnership, Policy Support Observatory, accesat la 12 septembrie 2021.
22. *About Lebanon*. (2016, 12 aprilie). Preluat de pe Embassy of Lebanon in United Arab Emirates-Abu Dhabi: <http://www.abudhabi.mfa.gov.lb/uae/english/album-1>, accesat la 12 septembrie 2021.
23. CONEVAL, INEGI, Mexico. (2021, 10 februarie). *Multidimensional Measurement of Poverty in Mexico: an economic wellbeing and social rights approach*. Preluat de pe Consejo Nacional de Evaluacion de la Politica de Desarrollo Social: <https://www.coneval.org.mx/informesPublicaciones/FolletosInstitucionales/Documents/Multidimensional-Measurement-of-poverty-in-Mexico.pdf>, accesat la 12 septembrie 2021.
24. *Development et Civilizations Lebret-Irfed*. (2021, 10 februarie). Preluat de pe lebret-irfed.org: <http://www.lebret-irfed.org/spip.php?article86>, accesat la 12 septembrie 2021.

25. *Harvard's Atlas of Economic Complexity*. (n.a.). Preluat de pe What did Lebanon export in 2019: <https://atlas.cid.harvard.edu/explore?country=124&product=undefined&year=2019&productClass=HS&target=Product&partner=undefined&startYear=undefined>, accesat la 12 septembrie 2021.
26. Instituto Nacional de Estadística, Paraguay. (2021, 10 februarie). *Indice de Pobreza Multidimensional (IPM) Paraguay*. Preluat de pe Instituto Nacional de Estadística, Paraguay: <https://www.ine.gov.py/publication-single.php?codec=MTY2>, accesat la 12 septembrie 2021.
27. *La Rotta de Fenici*. (n.a.). Preluat de pe Council of Europe: <https://fenici.net/en/the-phoenicians-route-lebanon/2656/>, accesat la 15 septembrie 2021.
28. Lebanese Center for Policy Studies. (2021, 10 martie). *Electricity in Early Independence Lebanon, Interview with Dr. Ziad Abu-Rish*. Preluat de pe LCPS-Lebanon, Beirut: <https://www.lcps-lebanon.org/agendaArticle.php?id=55>, accesat la 21 septembrie 2021.
29. *News-Middle-East*. (2021, 1 iunie). Preluat de pe TRT WORLD: <https://www.trtworld.com/middle-east/world-bank-lebanon-economic-crisis-among-world-s-worst-since-1850s-47156>, accesat la 12 septembrie 2021.
30. OPHI, UNDP. (2020). *Charting Pathways out of multidimensional poverty: Achieving the SDGs*. New York, Oxford: Oxford Poverty & Human Development Initiative, United Nations Development Programme.
31. *Phoenicians' Route*. (2020, mai-iulie). Preluat de pe Council of Europe: <https://www.coe.int/en/web/cultural-routes/the-phoenicians-route>, accesat la 12 septembrie 2021.
32. *The World Factbook*. (2021, 23 septembrie). Preluat de pe The World Factbook: <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/lebanon/#geography>, accesat la 21 septembrie 2021.
33. UN DESA (2015). *Multidimensional Poverty. Development*, nr. 3. New York: UN DESA, Development Strategy and Policy Analysis Unit, Development Policy and Analysis Division Department of Economic and Social Affairs.
34. UN ESCWA (2021). *Multidimensional poverty in Lebanon (2019-2021)*. Beirut, Lebanon: UN ESCWA (online).
35. World Bank (2021, 10 martie). *Lebanon Water Supply Augmentation Project (Bisri Dam)*. Preluat de pe worldbank.org: <https://www.worldbank.org/en/programs/bisri-dam>, accesat la 12 septembrie 2021.
36. World Bank (2021, 10 martie). *Unemployment, total (% of total labor force) (modeled ILO estimate) – Lebanon*. Preluat de pe World Bank: <https://data.worldbank.org/indicator/SL.UEM.TOTL.ZS?locations=LB>, accesat la 15 septembrie 2021.

CONSIDERAȚII PRIVIND ABORDAREA INTEGRATĂ A MANAGEMENTULUI RESURSELOR PENTRU APĂRARE

Maior drd. Gabriela-Florina NICOARĂ

Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, București

Managementul integrat al resurselor pentru apărare poate fi descris drept o abordare organizațională menită să ofere un răspuns coerent la problemele de securitate din societatea românească. În acest sens, Ministerul Apărării Naționale și-a asumat dezvoltarea și implementarea acestuia, obiectivul său principal fiind acela de a promova o imagine de ansamblu asupra potențialului țării noastre privind resursele pentru apărare. Această abordare integrată își propune să conjuge efortul instituțiilor civile și militare în direcția susținerii și îmbunătățirii sistemului național de securitate și apărare, folosindu-se de gestionarea resurselor ce îi sunt destinate. Pentru a dezvolta și implementa o abordare managerială, este esențial să pornim de la aspectele sale esențiale. Astfel, subiectul acoperit de prezentul articol este centrat pe trei probleme: elementele fundamentale ale abordării integrate, factorii interdependenți care acționează în interiorul domeniului resurselor pentru apărare și posibilitățile privind susținerea rezilienței domeniului.

Cuvinte-cheie: management, abordare integrată, resurse pentru apărare, reziliență, planificare.

CADRUL GENERAL ȘI METODOLOGIC

Fie că vorbim despre perioada agrară, despre cea industrială sau analizăm anii actualei epoci, marcată de digitalizare, în societatea umană pot fi identificate, cu un caracter de constanță, interese și situații destabilizatoare, natura acestora fiind, în general, una economică, socială, diplomatică sau militară. În acest sens, mediul de securitate contemporan traversează o perioadă de modificări accelerate, având un puternic caracter fluid, ca urmare a instabilității relațiilor internaționale, a evoluției și dependenței de tehnologie, dar și ca ecou al relației directe dintre resursele accesibile și potențialul stabilizator al statului. Nivelul de vulnerabilitate a crescut semnificativ, iar expunerea întregului spectru social la destabilizare este una accentuată.

În contextul multiplelor crize provocate de repetatele valuri pandemice, al unor situații de instabilitate crescută, rezultate în urma unor decizii politico-militare la nivel internațional ce s-au dovedit nesustenabile, provocările identificării și asigurării resurselor pentru apărare se accentuează progresiv. În această direcție, prezentul material științific reprezintă sinteza unui demers de cercetare al cărui obiect de studiu este reprezentat de *abordarea integrată a managementului resurselor pentru apărare*. Articolul conține o parte dintre ideile principale și concluziile lucrării personale de disertație, dezvoltată în jurul tematicii managementului resurselor pentru apărare (Nicoară, 2021).

Obiectivele propuse prin prezentul articol converg spre *evidențierea elementelor fundamentale ale acestei abordări manageriale și, totodată, identificarea avantajelor implementării unei abordări integrate, precum și a mijloacelor de creștere a rezilienței domeniului resurselor pentru apărare*, în actualul context provocator. Premisa pe care se fundamentează inițierea demersului este aceea conform căreia *integrarea reprezintă principiul de bază în susținerea și menținerea unității de efort în atingerea scopului/obiectivului/misiunii stabilite în acțiuni/operații/campanii militare, indiferent de nivelul abordat, iar resursele și, implicit, gestionarea integrată în mod judicios a acestora reprezintă aspecte definitorii ale unei abordări performante*.

În contextul multiplelor crize provocate de repetatele valuri pandemice, al unor situații de instabilitate crescută, rezultate în urma unor decizii politico-militare la nivel internațional ce s-au dovedit nesustenabile, provocările identificării și asigurării resurselor pentru apărare se accentuează progresiv.

Raportându-ne la pandemia de coronavirus SARS CoV-2, observăm accentuarea riscurilor și a vulnerabilităților de la nivelul securității. Impactul economic produce deja efecte atât la nivel de decizii politico-strategice, cât și în strategiile de micromanagement dezvoltate la nivel organizațional. Efectele nu pot fi unele delimitate temporal, ele având potențialul de a se propaga pe termen mediu și chiar lung.

Cunoaștem că resursele pentru apărare au constituit, dintotdeauna, un subiect de interes. Dacă, în vremuri caracterizate de normalitate, atât resursele în sine, accesarea acestora, precum și instrumentele de gestionare construite în jurul lor au surescit atenția politicului, în perioada actuală, toate acestea au căpătat valențe vitale. Pandemia, precum și mediul internațional turbulent ne obligă să intrăm într-o nouă etapă și să oferim o altă interpretare realității înconjurătoare. Ne impunem să înțelegem contemporaneitatea și viitorul prin lentila noilor condiții de securitate. Reafirmarea politicilor centrate pe forță, slăbirea, din punct de vedere economic, a unor state și rearanjarea vectorilor de influență la nivel mondial contribuie la constituirea unor noi repere ale geopoliticii și geoeconomiei regionale și mondiale.

În acest sens, pilonii pe care România și-a fundamentat și își menține politica de securitate (ne referim aici la Parteneriatul strategic cu SUA, apartenența la Tratatul Nord-Atlantic și la Uniunea Europeană, nu în mod obligatoriu în această ordine) sunt supuși unor transformări considerabile și obligă la o constituire sau validare a adaptabilității statelor. În același timp, securitatea țării noastre este amenințată de o sumă de factori destabilizatori, care produc efecte considerabile și de durată.

Raportându-ne la pandemia de coronavirus SARS CoV-2, observăm accentuarea riscurilor și a vulnerabilităților de la nivelul securității. Impactul economic produce deja efecte atât la nivel de decizii politico-strategice, cât și în strategiile de micromanagement dezvoltate la nivel organizațional. Efectele nu pot fi unele delimitate temporal, ele având potențialul de a se propaga pe termen mediu și chiar lung. Măsurile la care statul român a fost obligat să recurgă cu scopul de a face față noilor provocări au vizat nu numai aparatul administrativ (regândirea interacțiunii dintre componentele administrației publice, atribuirea de noi responsabilități sau competențe etc.), ci și modul de raportare la resursele necesare soluționării noilor provocări. În acest context, în care pandemia se manifestă prin repetate valuri de infectări, Ministerul Apărării Naționale s-a identificat prin sprijinul oferit atât cu resurse umane (specialiști în domeniul medical, logistic sau administrativ), cât și prin implicarea unor capacități de transport sau gestionare a situațiilor critice.

În acest sens, principala motivație în alegerea acestei direcții de cercetare, cea în care resursele pentru apărare oferă cadrul integrator, iar obiectul este reprezentat, în fapt, de modul de gestionare

al acestora, este dată de caracterul vital al acestui domeniu. Locul unic ocupat de resursele pentru apărare se reflectă atât la nivelul sectorului de apărare, cât și în legătura directă manifestată între atingerea obiectivelor organizaționale și calitatea managementului resurselor disponibile. Fie că vorbim despre managementul componentelor de resurse de apărare – la nivel politico-militar – sau de gestionarea bunurilor materiale din depozitele de teritoriu ale unităților militare, modul în care este înțeleasă și soluționată problematica resurselor pentru apărare este la fel de importantă.

Ținând cont de caracterul multidisciplinar al prezentei teme și având în vedere scopul propus, menționez ipotezele avute în vedere, precum și prezentarea, pe scurt, a cadrului metodologic sub lentila căruia s-a desfășurat cercetarea.

Consider următoarele afirmații drept ipoteze ale prezentului demers descris în jurul modului de abordare a managementului resurselor pentru apărare:

- gestionarea resurselor pentru apărare reprezintă premisa/fundamentul procesului de planificare la toate nivelurile: strategic, operativ, tactic;
- planificarea judicioasă a resurselor de către nivelul strategic se constituie în condiție esențială pentru gestionarea resurselor la nivel operativ, respectiv tactic;
- managementul integrat al resurselor, fie că ne referim la componentele principale ale resurselor pentru apărare de la nivel strategic sau la categoriile de resurse vehiculate la nivel tactic, reprezintă un răspuns coerent conceput să preîntâmpine posibilele crize generate de instabilitatea mediului de securitate contemporan.

În sensul conturării unei imagini expresive cu privire la componentele de resurse din cadrul managementului integrat al resurselor pentru apărare, consider ca fiind necesare clarificări asupra următoarelor probleme legate de domeniul resurselor pentru apărare:

- a) Care sunt principalii factori cu rol de decizie în alocarea resurselor?
- b) Care sunt elementele definerii ale perspectivei integrate a managementului resurselor pentru apărare?
- c) Care sunt factorii cu potențial în creșterea rezilienței domeniului resurselor pentru apărare?

Managementul integrat al resurselor, fie că ne referim la componentele principale ale resurselor pentru apărare de la nivel strategic sau la categoriile de resurse vehiculate la nivel tactic, reprezintă un răspuns coerent conceput să preîntâmpine posibilele crize generate de instabilitatea mediului de securitate contemporan.

PERSPECTIVA INTEGRATĂ A MANAGEMENTULUI RESURSELOR PENTRU APĂRARE

Evoluția mediului de securitate global ne obligă la adoptarea unei atitudini extrem de precaute și rezervate asupra modului de gestionare a tuturor categoriilor de resurse. Integrarea unor structuri specializate cu atribuții și competențe explicite la nivelul resurselor pentru apărare, precum și interrelaționarea productivă între acestea, înțelegerea necesității implementării unei arhitecturi funcționale la nivelul structurilor ce au pe rol gestionarea resurselor (un sistem care să aibă drept obiectiv interconectarea funcțională între resursă și beneficiar prin intermediul unei rețele de structuri cu roluri și responsabilități explicit stabilite) sunt premise reale ale succesului acțional în soluționarea oricărui tip de provocare la nivelul securității.

Problematika resurselor este, în primul rând, una de nivel strategic. Necesitatea unei abordări coerente la nivel politic, provocarea privind utilizarea judicioasă și oportună a resurselor, precum și construcția unor relații funcționale, la nivel interinstituțional, în vederea conceperii unor soluții ferme la nevoile identificate privind resursele pentru apărare se constituie în forme de răspuns ce vin să preîntâmpine provocările mediului de securitate contemporan.

În acest sens, managementul integrat al resurselor pentru apărare, prin componentele sale explicit identificate și nominalizate în *Carta Albă a apărării 2021* (p. 41), se constituie ca răspuns la instabilitatea și incertitudinile prezentului, din punct de vedere al climatului societal și de securitate. Abordarea integrată a gestionării resurselor la nivel operativ și tactic vine să sprijine, punctual, în mod eficient, structurile de forțe implicate în diferite operații cu caracter național sau multinațional.

Managementul resurselor pentru apărare este, în fapt, un răspuns oferit la nivel politico-militar, prin documente programatice, o reacție concepută ca urmare a inflexiunilor mediului de securitate contemporan. Privind acest domeniu din perspectiva statului român, prin gestionarea corespunzătoare a resurselor sunt asigurate premisele esențiale pentru acțiunile planificate a se desfășura, în scopul menținerii unui climat de securitate optim, la nivel național.

Cadrul legal ce normează zona resurselor pentru apărare se bazează pe obligațiile, cerințele și recomandările rezultate din: procesul de planificare a apărării a Alianței Nord-Atlantice, conceptul

strategic al Alianței și directiva sa politică. De asemenea, în alcătuirea și actualizarea reglementărilor se ține cont și de strategia de securitate a Uniunii Europene, precum și de celelalte documente de planificare a operațiilor. Sunt avute în vedere și scenariile strategice, de la nivel național, precum și direcțiile în care se dorește a se construi politica de apărare a țării noastre.

Astfel, documentele de nivel strategic, pornind de la principalii piloni pe care România își fundamentează comportamentul în materie de securitate – parteneriatele strategice (în principal, cel cu Statele Unite ale Americii), angajamentul semnat în cadrul Tratatului Nord-Atlantic și activarea în cadrul Uniunii Europene –, au rolul de a dezvolta, conceptual, principalele politici în domeniile subsecvente securității și apărării naționale. Sunt stabilite obiective, elaborate politici, descrise strategii și nominalizate activități care să ducă la îndeplinirea acestora.

În domeniul resurselor pentru apărare, cadrul general de nivel strategic este cuprins în *Programul de guvernare*, respectiv în *Strategia Națională de Apărare a Țării (2024-2020)*. La nivel departamental, direcțiile de acțiune sunt dezvoltate în *Carta Albă a Apărării 2021*, *Strategia militară*, *Directiva de planificare a apărării (2018-2027)*, *Programele majore*, *Planurile anuale* și *Precizările PPBES*.

Dacă *Strategia Națională de Apărare* este cea care evaluează mediul internațional de securitate și identifică potențialele riscuri, amenințări și vulnerabilități stabilind, totodată, prioritățile și obiectivele, *Carta Albă a Apărării* dezvoltă politicile privind managementul integrat al resurselor pentru apărare. Tot la nivel departamental, prin *Programele majore* – documente ce cuprind un orizont de timp semnificativ (10 ani) –, Ministerul Apărării Naționale **alocă resursele** pentru atingerea obiectivelor stabilite (modernizare, înzestrare, instruire la pace, pregătire pentru misiuni, infrastructură, cooperare internațională etc.).

Analizând prevederile cadrului legal în vigoare, în mod particular pe cele de nivel departamental, putem observa coerența în abordarea gestionării resurselor din ultimii ani, concretizată în perspectiva **managementului integrat al resurselor pentru apărare**. Astfel, având ca obiectiv central „*optimizarea procesului de planificare, alocare și utilizare a resurselor Ministerului Apărării Naționale*” (*Carta Albă a Apărării*, 2021, p. 40), gestionarea resurselor se realizează

Documentele de nivel strategic, pornind de la principalii piloni pe care România își fundamentează comportamentul în materie de securitate – parteneriatele strategice, angajamentul semnat în cadrul Tratatului Nord-Atlantic și activarea în cadrul Uniunii Europene –, au rolul de a dezvolta, conceptual, principalele politici în domeniile subsecvente securității și apărării naționale.

Într-o abordare modernă, multianuală și integrată. Aceasta are la bază componentele de resurse pentru apărare: cea a resurselor umane, cea a resurselor financiare, a achizițiilor pentru apărare, de cercetare-dezvoltare și inovare, componenta de infrastructură și cea a informațiilor.

Esența acestui tip de management al resurselor pentru apărare, promovat și dezvoltat în Armata României, se bazează pe o gestionare integrată a tuturor domeniilor specifice: planificarea forțelor, apărare antiaeriană, comandă, comunicații, control, logistică, resurse, informații pentru apărare, standardizare, medical, cercetare-dezvoltare etc.

Cunoscând contextul geopolitic în care țara noastră poate fi încadrată, precum și pe cel de securitate regională și analizând documentele direcționale de la nivel strategic (*Programul de guvernare, Strategia Națională de Apărare a Țării 2020-2024, Carta Albă a Apărării 2016-2020, respectiv 2021-2025*), identificăm drept priorități în modul de gestionare a resurselor pentru apărare următoarele:

- alinierea la cerințele impuse de apartenența la Alianța Nord-Atlantică (menținerea funcționalității capacităților existente, precum și generarea și susținerea altor capacități);
- plierea pe nevoile de securitate impuse de identificarea României cu una dintre țările membre ale Uniunii Europene;
- consolidarea Parteneriatului strategic cu SUA prin utilizarea, în comun, a resurselor umane și crearea de capacități compatibile cu cele ale forțelor armate ale SUA.

Aceste angajamente ale României implică o dublă poziționare a țării noastre în raport cu resursele destinate apărării: pe de o parte, obligă țara noastră la a oferi acces și altor state la capacitățile forțelor armate române, iar pe de altă parte, facilitează accesul României la resursele tuturor actorilor ce și-au asumat aceste angajamente.

Dacă interoperabilitatea cu structurile armatelor statelor membre ale NATO reprezintă o prioritate în funcție de care erau concepute și dezvoltate capacitățile naționale de apărare, programele majore centrându-se și ele în această zonă, se admite faptul că actualele tendințe privind securitatea de la nivel regional și chiar mondial obligă nivelul politico-strategic național să analizeze oportunitatea de a investi resurse în direcția dezvoltării de capacități complementare și interoperabile cu cele ale armatelor din statele membre ale Uniunii Europene.

Instabilitatea mediului internațional, amenințările și riscurile identificate la nivelul acestuia, precum și incertitudinile apărute la scară mondială cu privire la constituirea unor noi poli de influență geopolitică sau consolidarea altora, deja conturați, produc efecte (pe termen scurt, mediu și lung) asupra modului de gestionare a resurselor pentru apărare.

La nivel strategic, regândirea modului de planificare, alocare și utilizare a resurselor are la bază câteva trăsături definitorii, marcate de:

- evoluțiile economice ale statelor în ultimii ani;
- dificultățile financiare resimțite în urma pandemiei;
- necesitatea finanțării multinaționale a unor capacități din domeniul securității;
- aplicarea sincronizată a instrumentelor de putere de la nivel strategic;
- integrarea, în sensul abordării, precum și al procedurilor utilizate, la nivelul mecanismelor interinstituționale.

Politica de apărare este cea care stabilește obiectivele naționale de securitate și obligațiile asumate în plan internațional. Atât dezvoltarea unor capacități de apărare robuste, creșterea credibilității strategice în cadrul parteneriatelor și al alianțelor, precum și acordarea de sprijin în gestionarea situațiilor de urgență altor autorități publice impun obligativitatea alocării eficiente a resurselor din punct de vedere al costurilor implicate.

Adoptarea și folosirea adecvată și adaptată sistemului românesc de apărare a unei abordări manageriale compatibile cu sistemele de apărare ale statelor membre ale alianțelor reprezintă una dintre premisele atingerii obiectivelor apărării. În acest scop, specialiștii militari au considerat oportun a dezvolta un management integrat al resurselor de apărare care să se plieze pe nevoile sistemului de apărare românesc. În sensul adaptării la condițiile concrete ale societății, acest management integrat al resurselor pentru apărare implică o analiză riguroasă a evoluțiilor economice, precum și identificarea dificultăților financiare la nivelul țării noastre, dar și al celor de la nivelul principalelor state partenere. Regândirea modului de alocare și utilizare a resurselor, prioritizarea investițiilor, finanțarea menținerii funcționalității capacităților existente și generarea altora, considerate utile, sunt activități ce se cer a fi armonizate în cadrul procesului de management integrat al resurselor pentru apărare.

Politica de apărare este cea care stabilește obiectivele naționale de securitate și obligațiile asumate în plan internațional. Atât dezvoltarea unor capacități de apărare robuste, creșterea credibilității strategice în cadrul parteneriatelor și al alianțelor, precum și acordarea de sprijin în gestionarea situațiilor de urgență altor autorități publice impun obligativitatea alocării eficiente a resurselor din punct de vedere al costurilor implicate.

Provocările unui astfel de management aplicat resurselor de apărare sunt numeroase și cu implicații în diferite domenii de activitate. Astfel, alături de cele rezultate din necesitatea realizării unei analize coerente a tuturor alternativelor de alocare a resurselor identificate, dovedind eficiență din punct de vedere al costurilor, provocările se regăsesc și în nevoia de satisfacere a exigențelor organizației militare, în ansamblu, precum și în ale societății, în ansamblu, a cărei parte activă se constituie. Prin această abordare se urmărește optimizarea acțiunilor întreprinse în legătură cu identificarea, alocarea și utilizarea resurselor și creșterea performanței organizației militare prin articularea tuturor activităților derulate într-o manieră unitară și integrată.

Managementul integrat al resurselor pentru apărare, mai presus de dimensiunea sa conceptuală, are ca obiect utilizarea oportună și judicioasă a resurselor necesare în vederea constituirii și întrebunătățirii de capabilități militare necesare asigurării securității naționale a României. Mai mult decât atât, vorbind despre management, înțelegem abordarea corelată a fazelor de planificare, organizare, conducere și control al întregului proces.

Consider că principala provocare ce poate fi evidențiată la nivelul gestionării resurselor pentru apărare este aceea a alocării optime a unor resurse limitate, identificând și folosind alternative reale, pe termen mediu (și lung), în condiții de instabilitate și incertitudine, în scopul maximizării securității naționale.

Pornind de la premisele privind direcțiile de dezvoltare ale societății contemporane, delimitate de o evoluție tehnologică fără precedent – revoluțiile tehnologice provocând atât efecte disruptive, dar, în același timp, și impulsuri creative (Ullman, 2021, p. 30), de schimbări climatice dificil de gestionat, precum și de o instabilitate semnificativă a relațiilor pe plan internațional (de natură economică, diplomatice sau politice), această abordare managerială obligă la extinderea spectrului de posibile răspunsuri generate. Numărul în creștere al celor care își argumentează planurile de soluționare a posibilelor crize cu resurse din zona celor destinate apărării obligă la o prioritizare reală a nevoilor. Fie că vorbim de o criză generată de schimbările climatice, de una subsecventă unui context pandemic sau de nevoia de a proteja populația de terorism, ne vom îndrepta atenția spre același fond de resurse disponibile.

Pe de altă parte, pentru a putea dezvolta un sistem integrat, care să ofere coerență, eficiență și eficacitate în gestionarea resurselor, este nevoie să se parcurgă două etape semnificative. Prima dintre acestea se constituie în nevoia de diferențiere și specializare a entităților cu roluri și atribuții în această arie. Prin diferențiere și specializare se atribuie roluri explicite, sarcini diferențiate și punctuale unor structuri organizaționale expres nominalizate (exemplu: la nivel strategic, pentru componenta de resurse umane – Direcția Generală Management Resurse Umane). De asemenea, este necesar a fi evidențiat nivelul de autoritate al entității în raport cu diferite componente sau categorii de resurse, din cadrul componentelor de resurse pentru apărare.

Ulterior specializării entităților implicate în gestionarea resurselor, se impune integrarea tuturor actorilor implicați într-o arhitectură de ansamblu. Această subetapă de integrare are în vedere stabilirea relațiilor de comandă și control, construirea fluxurilor informaționale, detalierea responsabilităților pe fiecare ramură, stabilirea procedurilor necesare, în ansamblu, stabilirea, în mod explicit, a modului de conlucrare, în scopul asigurării coerenței decizionale legate de folosirea judicioasă a resurselor (figura nr. 1).

Figura nr. 1: Etape în dezvoltarea unui management integrat (în concepția autorului)

Identificarea entităților/structurilor cu rol activ în alocarea și gestionarea resurselor se va baza atât pe disponibilitățile existente în zona domeniului public, cât și pe potențialul mediului privat. Această combinație între mediul public și privat poate fi o soluție câștigătoare și în sensul creșterii rezilienței domeniului resurselor de apărare, în contextul social contemporan.

Carta Albă a Apărării 2021 identifică obiectivul general al managementului integrat al resurselor pentru apărare ca fiind acela de a „optimiza procesul de planificare, alocare și utilizare a resurselor Ministerului Apărării Naționale” (Carta Albă a Apărării, ib., p. 48).

Identificarea entităților/structurilor cu rol activ în alocarea și gestionarea resurselor se va baza atât pe disponibilitățile existente în zona domeniului public, cât și pe potențialul mediului privat. Această combinație între mediul public și privat poate fi o soluție câștigătoare și în sensul creșterii rezilienței domeniului resurselor de apărare, în contextul social contemporan.

Esența acestui tip de management, la nivel strategic, pornește de la conceptul de *planificare integrată a apărării*, care desemnează, în fapt, coordonarea procesului de dezvoltare și menținere a capacităților militare în scopul îndeplinirii politicii de apărare și de alocare a resurselor financiare.

Scopul declarat al implementării și folosirii acestui tip de management al resurselor este acela de asigurare, prin alocarea și utilizarea optimă de resurse, a securității naționale, în orice fel de condiții (normalitate, incertitudine, post-conflict etc.), într-un interval de timp mediu sau lung.

Consider că valoarea abordării integrate a managementului resurselor pentru apărare este dată de potențialul de a asigura și gestiona unitar, eficient, judicios și cu economicitate toate resursele destinate apărării.

Printr-un sistem de management integrat al resurselor pentru apărare se stabilește cadrul general, global, care să permită articularea ansamblului de activități subsecvente fiecărei componente de resurse, în parte, într-un tot funcțional și coerent. Acesta are în vedere integrarea, în cadrul domeniului de securitate, a responsabilităților, gradelor de autoritate, atribuțiilor, proceselor, activităților, precum și a exigențelor externe domeniului și a celor proprii. Influențele ce se manifestă asupra acestui cadru general, care, în esență, se dorește a fi unul integrator, nu sunt deloc puține: pornind de la disponibilitățile statului român în termeni ai resurselor, continuând cu încadrarea legislativă a modului de gestionare a întregului spectru de activități legate de resursele pentru apărare și ajungând la capacitatea resursei umane de a înțelege necesitatea implementării unui astfel de management, toate acestea sunt reflectate sub forma unor limitări, constrângeri sau, din contră, sub forma unor atuuri.

Referindu-ne la necesitatea de a menține un climat de securitate sănătos, trebuie să înțelegem nevoia de implicare a unui număr semnificativ de instituții ale statului, al căror obiect de activitate vizează întrebuințarea resurselor pentru apărare. Una dintre aceste instituții este reprezentată de Ministerul Apărării Naționale, care este, în fapt, actorul principal al managementului integrat al resurselor pentru apărare. Pe de altă parte, esența acestui tip de management este dată de planificarea integrată a apărării. Acest concept face referire la un proces extrem de complex, care vizează coordonarea

dezvoltării de capacități specifice, în scopul îndeplinirii obiectivelor politicii de apărare a statului român. Pentru îndeplinirea acestora se stabilesc direcții specifice de acțiune. Aceste direcții corespund ariilor de interes (național, regional, NATO, UE etc.) și se adresează nivelurilor organizatorice din cadrul instituțiilor sistemului național de apărare. Armonizarea acestora într-un cadru de management integrat nu poate decât să asigure, pe lângă o funcționalitate adecvată, o raportare judicioasă la resursele pentru apărare identificate a fi disponibile.

POTENȚIALE INFLUENȚE LA NIVELUL MANAGEMENTULUI RESURSELOR PENTRU APĂRARE

Ținând cont de actualul context geopolitic și geostrategic, am identificat următorii *factori de interes* ce exercită o influență reală asupra modului în care se impune gestionarea resurselor pentru apărare:

- reducerea semnificativă a unor categorii esențiale de resurse;
- instabilitatea relațiilor dintre polii de putere la nivel global;
- dorința de extindere a sferelor de influență, resimțită la fostele imperii;
- fenomenul migrației, manifestat pe fondul insuficienței resurselor, a consecințelor confruntărilor militare de lungă durată, a modului de guvernare manifestat într-o anumită zonă a globului;
- terorismul și războiul de tip hibrid (cu amenințările asimetrice și acțiunile neconvenționale), conflictele multinaționale extinse (cu geometrie variabilă și cu implicații în toate domeniile PMESII¹). Disputele naționale extinse și transformate ulterior în conflicte multinaționale, cu actori statali și non-statali, au influențat considerabil mediul de securitate global și au generat necesitatea reevaluărilor strategice. În acest sens, posibilitatea apariției unui front convențional este una foarte restrânsă/redușă și tinde spre zero;
- pandemia de coronavirus SARS CoV-2, care a dus la o stare generalizată de criză: de la probleme semnificative identificate în sistemul sanitar la relații divergente între statele aliate și până la o scădere economică semnificativă. De asemenea,

Disputele naționale extinse și transformate ulterior în conflicte multinaționale, cu actori statali și non-statali, au influențat considerabil mediul de securitate global și au generat necesitatea reevaluărilor strategice. În acest sens, posibilitatea apariției unui front convențional este una foarte restrânsă/redușă și tinde spre zero.

¹ Politic, militar, social, economic, informațional și de infrastructură

În scopul consolidării rezilienței domeniului resurselor pentru apărare, în sensul prevenirii sau gestionării impactului unor asemenea amenințări în vederea reducerii sau eliminării consecințelor acestora, apreciez că este nevoie de o abordare integrată a tuturor resurselor. Este necesar să aliniem resursele destinate apărării și competențele atribuite diferitelor instituții responsabile într-o formulă integratoare, sub o coordonare unitară.

angrenarea unor resurse semnificative în zona de cercetare, în scopul identificării unor soluții reale privind imunizarea populației, precum și lupta pentru accesul cât mai rapid la produsele cercetării au dus la reacții tensionate pe plan mondial. Scăderea nivelului economic al multor state, numărul semnificativ de decese, afectarea anumitor sectoare ale economiei (turism, alimentație etc.), precum și creșterea semnificativă a altora (industria farmaceutică, tehnologia digitală etc.) au contribuit la destabilizarea relațiilor economice dintre state;

- slăbirea încrederii populației în instituțiile suprastatale;
- evoluția tehnologică (aparitia tehnologiilor disruptive și nevoia de adaptare la acest trend evolutiv);
- schimbările climatice destabilizatoare.

Consider că acești factori vin să influențeze managementul resurselor pentru apărare în sensul destabilizării securității statului român și, totodată, în direcția creșterii necesarului de resurse. Ei pot acționa direct, prin influențe nemijlocite asupra societății/statului român, dar și indirect, prin acțiunea asupra altor state, punând în pericol stabilitatea, securitatea sau integritatea acestora. Astfel, în scopul consolidării rezilienței domeniului resurselor pentru apărare, în sensul prevenirii sau gestionării impactului unor asemenea amenințări în vederea reducerii sau eliminării consecințelor acestora, apreciez că este nevoie de o abordare integrată a tuturor resurselor. Este necesar să aliniem resursele destinate apărării și competențele atribuite diferitelor instituții responsabile într-o formulă integratoare, sub o coordonare unitară. Pe lângă aceasta, particularizând componentele de resurse pentru apărare (umane, financiare, de cercetare, achiziții, infrastructură, informaționale, la care putem adăuga resursele digitale), vom observa necesitatea implicării, în acest mecanism de consolidare a rezilienței, a unor instituții specializate (Armata, Jandarmeria etc.), a mediului academic, a factorului mass-media sau a unor instituții neguvernamentale. Toată această zonă trebuie integrată într-un mecanism amplu, consolidat și coordonat unitar.

Această paradigmă a managementului integrat poate avea un rol semnificativ în creșterea rezilienței domeniului resurselor pentru apărare. Prin instrumente concrete, această abordare managerială poate facilita o mapare a resurselor disponibile, măbind semnificativ,

în acest mod, accesul la o imagine generală cu privire la potențialul suport necesar a fi întrebunțat în vederea soluționării unei posibile crize.

Fluxul informațional consolidat prin canale prestabilite, cadrul procedural intern și intrainstituțional implementat, raportarea, în cunoștință de cauză, la specialiști din diferite domenii contribuie la implementarea unui proces decizional performant. Prin efort interinstituțional, comun, întreprins în limitele unui cadru legal corespunzător, pot fi stabilite obiective reale de atins, într-un proces de management integrat.

Acceptând, în actualul context de securitate, ca principal factor declanșator al unei posibile crize pandemia de coronavirus și înțelegând prin *criză* „posibilitatea unor schimbări bruște care induc amenințarea valorilor fundamentale, segmentul de urgență și incertitudine” (Chifu, 2021, p. 11), consider necesare câteva mențiuni referitoare la capacitatea de abordare și gestionare a crizelor în domeniul resurselor pentru apărare, în scopul evitării efectelor distructive asupra sistemului de apărare și securitate națională.

Necesitatea creșterii nivelului de reziliență a apărut ca urmare a nevoii statului și a societății de adaptare la implicațiile subsecvente evoluției mediului de securitate. Reziliența domeniului resurselor pentru apărare poate fi accesibilă prin utilizarea unui instrumentar variat. Vorbind de nivelul strategic, acolo unde, în cea mai mare parte, resursele sunt planificate a se alocă în vederea îndeplinirii obiectivelor stabilite, instrumentele ce pot fi utilizate se bazează, preponderent, pe pregătirea și formarea, experiența și cunoștințele specialiștilor în domeniu. Astfel spus, alocarea resurselor pentru apărare se fundamentează, cu predilecție, pe disponibilitățile componente de resurse umane de la nivelul managementului resurselor pentru apărare. Aceste instrumente de creștere a gradului de reziliență a domeniului resurselor pentru apărare pot fi concretizate în:

- manifestări normative (atât preexistente declanșării crizei, cât și concepute și implementate odată cu declanșarea acesteia);
- consolidarea rezervelor și analizarea oportunității întrebunțării acestora (din toate componentele de resurse);
- capacități existente și care pot fi implicate în mecanismele de gestionare a crizei;

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

Necesitatea creșterii nivelului de reziliență a apărut ca urmare a nevoii statului și a societății de adaptare la implicațiile subsecvente evoluției mediului de securitate. Reziliența domeniului resurselor pentru apărare poate fi accesibilă prin utilizarea unui instrumentar variat.

Instabilitatea mediului internațional, amenințările și riscurile identificate la nivelul acestuia, precum și incertitudinile apărute, la scară mondială, cu privire la constituirea unor noi poli de influență geopolitică sau consolidarea altora, deja conturați, produc efecte (pe termen scurt, mediu și lung) asupra modului de gestionare a resurselor pentru apărare.

- implicarea atât a actorilor din domeniul public, cât și a celor din sectorul privat;
- identificarea posibilităților de creare a unor lanțuri tehnologice stabile, chiar a unora cu caracter național. Ca urmare a contextului pandemic și a multiplelor crize provocate, un număr semnificativ de echipamente sau tehnologii nu mai pot fi produse, fiind generată o ruptură a lanțurilor tehnologice. Producția minimă sau chiar stopată pe anumite segmente a dus la accesarea dificilă sau chiar la imposibilitatea intrării în posesia unor echipamente sau bunuri esențiale. Astfel, raportarea la relații comerciale cât mai solide ar putea asigura funcționalizarea lanțurilor de producție pentru o parte din echipamentele sau produsele de importanță majoră.

În esență, instabilitatea mediului internațional, amenințările și riscurile identificate la nivelul acestuia, precum și incertitudinile apărute, la scară mondială, cu privire la constituirea unor noi poli de influență geopolitică sau consolidarea altora, deja conturați, produc efecte (pe termen scurt, mediu și lung) asupra modului de gestionare a resurselor pentru apărare. Nevoia de înțelegere cât mai profundă a mediului de securitate, identificarea tuturor problemelor legate de asigurarea resurselor pentru apărare, gestionarea corespunzătoare a acestora într-o manieră integrată, precum și dezvoltarea rezilienței domeniului resurselor vor contribui, semnificativ, la atingerea obiectivelor strategice stabilite în domeniul apărării și securității naționale, întrebunțând în mod judicios resursele disponibile.

CONCLUZII

Abordarea integrată nu se referă la suprapunerea unor soluții departamentale cu privire la alocarea resurselor, ci la alcătuirea unei concepții generale, statuarea unei viziuni naționale coerente privind nivelul de ambiție al acesteia raportat la resursele și instrumentele deținute. Printr-o perspectivă unică pot fi stabilite obiective strategice unitare. Ele pot fi îndeplinite utilizând judicios resurse și mijloace din diferite sfere și domenii ale socialului (cercetare, resurse umane, infrastructură etc.).

Mai mult de atât, în interiorul organizației militare, putem vorbi, pe de o parte, de o integrare pe verticală a managementului implementat, în care strategiile dezvoltate se aliniază strategiei

fundamentale a organizației militare, iar pe de altă parte, din punct de vedere operațional, de o integrare pe orizontală, materializată printr-o compatibilitate ridicată a politicilor și practicilor dezvoltate în materie de resurse. Fie că ne referim la o singură structură militară sau ne raportăm la un ansamblu de forțe gestionate în comun, în oricare dintre situațiile impuse de contextul de securitate, interconectarea componentelor și compatibilitatea dintre acestea (normativă, procedurală, de limbaj sau la nivel de instrumente) sunt cele care oferă funcționalitate managementului resurselor pentru apărare, asigurându-i valoarea de *proces integrat*.

BIBLIOGRAFIE:

1. Bucur, C.M. (2019). *Somnul securității naște... Analize privind securitatea națională și internațională*. București: Editura Militară.
2. Chifu, I. (2021). *Reziliență strategică: de la stabilitate și prevenție la acțiune pro-activă și adaptabilitate dinamică*. În revista *Gândirea militară românească*, nr. 1. Statul Major al Apărării.
3. Cioculescu, Ș.F. (2018). *De la „strălucirea ascunsă” la expansiunea globală*. Târgoviște: Editura Cetatea de Scaun.
4. Colibășanu, A. (2020). *Geopolitică și geoeconomie contemporană. Cum se schimbă harta lumii*. București: Editura Tritonic. Colecția Științe Politice.
5. Gordon, C.V., Hinkle, W.P. (2021). *Best Practice in Defense Resource Management*. Institute for Defense Analyses (IDA).
6. Marshall, T. (2020). *Prizonierii geografiei*. București: Editura Litera. Colecția *Carte pentru toți*.
7. Nicoară, G.F. (2021). *Managementul integrat al resurselor pentru apărare în operații multinaționale sub egida NATO – Lucrare de disertație, susținută în cadrul programului de studii masterale de Management logistic – Facultatea de Comandă și Stat Major a Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București*.
8. Ullman, H. (2021). *Al cincilea cavaler al Apocalipsei și noul M.A.D.* București: Editura Militară.
9. *Carta Albă a Apărării 2021*, publicată în Monitorul Oficial al României nr. 449, partea I /13 mai 2021.
10. *Legea 203 din 2015 privind planificarea apărării*, publicată în Monitorul Oficial al României nr. 555 din 27 iulie 2015.
11. *Strategia Națională de Apărare a Țării pentru perioada 2019-2015*, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 450 din data de 23 iunie 2015.
12. *Strategia Națională de Apărare a Țării pentru perioada 2020-2024*, publicată în Monitorul Oficial, Partea I, nr. 574 din 1 iulie 2020.

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

În interiorul organizației militare, putem vorbi, pe de o parte, de o integrare pe verticală a managementului implementat, în care strategiile dezvoltate se aliniază strategiei fundamentale a organizației militare, iar pe de altă parte, din punct de vedere operațional, de o integrare pe orizontală, materializată printr-o compatibilitate ridicată a politicilor și practicilor dezvoltate în materie de resurse.

CULTURA ORGANIZAȚIONALĂ – FACTOR MODELATOR AL LEADERSHIPULUI MILITAR –

Lect. univ. dr. Brîndușa Maria POPA

Departamentul Regional de Studii
pentru Managementul Resurselor de Apărare, Brașov

Cultura organizațională nu este doar un sistem de convingeri, valori, credințe, atitudini ale membrilor organizației, este și un factor formator sau modelator al leadershipului acesteia, așa cum leadershipul, la rândul său, modelează cultura.

Liderii sunt responsabili pentru crearea sistemelor pe care se dezvoltă cultura și se consolidează normele la locul de muncă. Aceasta, la rândul său, influențează mediul organizațional și strategiile construite pentru îndeplinirea viziunii și misiunii organizaționale, politicile și procesele care permit acest lucru. Dacă avem o cultură organizațională care promovează excelența, corectitudinea, spiritul de echipă, caracteristici susținute printr-o comunicare reală și bidirecțională, cei care se formează într-un asemenea cadru organizațional le vor prelua.

Organizația militară se supune și ea acestor principii funcționale, membrii săi fiind modelați de specificul organizațional, iar învățământul militar, ca parte a acestei organizații, poate contribui major la dezvoltarea culturii și formarea liderilor.

Cuvinte-cheie: cultură organizațională, lider, educație, comunicare, eficiență.

INTRODUCERE

În cadrul acestei lucrări, vom prezenta, pe baza analizei studiilor de specialitate, dar și a observațiilor empirice, impactul pe care îl are *cultura organizațională* asupra formării și dezvoltării membrilor organizațiilor, cu accent pe relevanța formării liderilor în domeniul militar.

Conducerea unei organizații sau leadershipul înseamnă dirijarea și motivarea indivizilor pentru a-și duce la îndeplinire sarcinile de lucru. Leadershipul este un proces prin care personalul este antrenat și direcționat spre îndeplinirea obiectivelor organizației. Cei care fac posibil acest lucru, prin calitățile pe care le au, nu doar prin intermediul autorității conferite de funcția pe care se află, se pot numi lideri.

Liderul militar este acel comandant care își poate exercita calitățile personale în orice situație, care își cunoaște subalternii, cunoaște specificul organizației, cum poate fi folosită fiecare persoană în cel mai eficient mod. Un lider știe să activeze interacțiunea grupului astfel încât acesta să se transforme într-o echipă care concentrează acțiunea oamenilor spre atingerea obiectivelor, folosind expertiza profesională, dar și carisma, aptitudinile tehnice și pe cele socio-umane, precum abilitățile de comunicare.

Conceptul de *cultură organizațională* a fost introdus în literatura de specialitate la jumătatea secolului trecut, de către Eliot Jaques, în cartea sa *Cultura schimbătoare a unei fabrici (The Changing Culture of a Factory)* (1951), în care este prezentată și analizată evoluția unei comunități organizaționale. Conceptul a devenit foarte popular în cadrul comunităților academice și al specialiștilor în management, iar de-a lungul timpului, a fost definit și analizat din mai multe perspective istorice și disciplinare, evidențiind-se câteva domenii de interes (Eisenberg, Goodall, Trethwey, 2006, pp. 20-25), astfel:

- managementul comparativ – caracteristic abordării interculturale;
- viziunea antropologică – din perspectiva căreia cultura este ceva organic, emergent și imposibil de controlat;

Leadershipul este un proces prin care personalul este antrenat și direcționat spre îndeplinirea obiectivelor organizației. Cei care fac posibil acest lucru, prin calitățile pe care le au, nu doar prin intermediul autorității conferite de funcția pe care se află, se pot numi lideri.

Cultura organizațională este „patternul asumpțiilor bazale pe care un grup dat le-a inventat (creat, descoperit) sau dezvoltat învățând să abordeze problemele sale de adaptare externă și integrare internă și care au fost destul de eficiente pentru a putea fi considerate valide și pentru a putea fi împărtășite noilor membri ca pe o cale corectă de a percepe, gândi și simți în relație cu acele probleme”.

- simbolismul organizațional – pentru care cultura organizațională are importanță doar din punctul de vedere al câtorva componente: limbajul, poveștile, miturile, comunicarea nonverbală și relațiile de comunicare;
- viziunea criticistă sau postmodernistă – care ilustrează cultura organizațională prin numeroasele diferențe ale metodelor de luptă continuă pentru control și putere în organizații;
- viziunea cognitivistă – care prezintă cultura organizațională ca fiind „*patternul asumpțiilor bazale pe care un grup dat le-a inventat (creat, descoperit) sau dezvoltat învățând să abordeze problemele sale de adaptare externă și integrare internă și care au fost destul de eficiente pentru a putea fi considerate valide și pentru a putea fi împărtășite noilor membri ca pe o cale corectă de a percepe, gândi și simți în relație cu acele probleme*”. (Schein, 2004, pp. 13-28). Aceasta este viziunea după care se ghidează majoritatea analizelor, cu toate că în literatura de specialitate nu se regăsește o definiție integratoare a acestui concept.

Definițiile *culturii organizaționale* pot fi împărțite în două categorii: *funcționale și interpretative* (Lang, Stegar, Weik, 1994, pp. 6-8):

- definițiile funcționale prezintă cultura ca parte/element al organizației;
- definițiile interpretative consideră cultura organizațională ca fiind doar o construcție mentală.

În același context, prin urmare, *cultura organizațională* poate fi analizată din următoarele perspective:

- cultura organizațională este similară culturii societale;
- are în compunere elemente precum: valorile, credințele, asumpțiile, percepțiile, normele comportamentale, artefactele și patternurile de comportament;
- este construită social – reprezintă forța nevăzută din spatele activităților organizaționale;
- este o energie socială, care ghidează membrii organizației spre acțiune;
- este o temă unificatoare, care conferă semnificație, direcție și îi mobilizează pe membrii organizației;
- are și funcția de control al organizației, deoarece, prin intermediul ei, sunt încurajate sau descurajate comportamentele.

Din păcate, așa cum reiese din literatura de specialitate, încă nu s-a ajuns la un consens privind descrierea strictă a acestui concept, iar părerile divergente acoperă componentele acesteia, relațiile dintre ele, atributele și modalitățile de investigare ale acesteia, felul în care aceasta poate fi administrată sau schimbată. Pentru că este un concept și nu un element palpabil, este dificil de definit, ea putând fi mai mult decât un element al organizației, și anume, poate fi un proces. Ca atare, fără a se ține cont de o perspectivă anume, conceptul de *cultură organizațională* reiese a fi un construct sensibil atunci când se încearcă definirea și operaționalizarea sa.

CARACTERISTICI ALE CULTURII ORGANIZAȚIONALE

În baza abordării funcționale, în care cultura este percepută ca un element constitutiv al organizației, putem extrage aspectele ce caracterizează și diferențiază organizațiile. Astfel, în cadrul unei organizații, fondatorii și, apoi, liderii sunt responsabili pentru crearea sistemelor care dezvoltă cultura organizațională și consolidează normele la locul de muncă. Această acțiune nu este unilaterală, cultura putând influența leadershipul în aceeași măsură în care leadershipul influențează cultura.

Culturile organizaționale care promovează excelența, corectitudinea, spiritul de echipă îi vor încuraja pe cei care împărtășesc aceste valori, îi vor modela în acest spirit pe cei nou veniți și îi vor marginaliza pe cei care nu se încadrează. Cultura creează mediul în organizație și influențează natura planurilor pe termen lung care conduc organizația spre viziunea sa. Cultura dictează, de asemenea, politicile și procesele care permit organizației să își îndeplinească misiunea în fiecare zi.

În acest context, apreciez că este relevantă definiția dată de Johnson și Scholes (1993, p. 96), aceștia definind *cultura organizațională* ca pe un element de *influență* compus din stiluri de conducere, povești, mituri, ritualuri, simboluri, tipul de putere caracteristic organizației, structura organizațională, metodele de luare a deciziilor și sistemele de conducere. Chiar dacă acest construct are multe variabile în componența sa, a căror putere și importanță pot fi diferite de la un grup la altul, cultura organizațională dominantă va scoate întotdeauna în evidență numitorul comun. Termenul cel mai important din această definiție este *influențează*, deoarece scoate în evidență ceea ce se urmărește prin intermediul culturii, și anume modelarea

În cadrul unei organizații, fondatorii și, apoi, liderii sunt responsabili pentru crearea sistemelor care dezvoltă cultura organizațională și consolidează normele la locul de muncă. Această acțiune nu este unilaterală, cultura putând influența leadershipul în aceeași măsură în care leadershipul influențează cultura.

sau influențarea membrilor organizației în direcția îndeplinirii scopurilor organizației. Astfel, putem conchide că există un acord limitat asupra elementelor culturii organizaționale, acest consens referindu-se doar la *norme, valori, credințe, ritualuri și semnificații* împărtășite. Acestea sunt percepute ca suficient de stabile, astfel încât, în urma interacțiunii între membrii și structura organizației, să fie create patternuri de comportament. Valorile organizației trebuie să fie și valorile membrilor săi, pentru că doar astfel va exista un sistem organizațional de valori și doar atunci când:

- indivizii știu că o anumită credință, o normă dată este și susținută;
- majoritatea membrilor organizației sunt de acord;
- valorile organizației sunt intens susținute în cadrul acesteia.

Gradul și maniera în care aceste criterii sunt satisfăcute vor face din cultură un element important și relevant în analiza organizației. Prin urmare, cultura reprezintă legătura existentă în cadrul unui grup organizat de oameni, pe de o parte, iar pe de altă parte, este o proiecție a mentalului colectiv, care va fi transmis noilor veniți, și un instrument de rezolvare a problemelor integrării și adaptării la grupul organizațional.

Așadar, se remarcă marea diversitate a elementelor care compun cultura organizațională, unele fiind mai vizibile decât altele, mai influente sau mai importante. Determinantele fiecărei culturi organizaționale sunt date de sistemul de valori, de simboluri și înțelesuri comune ale grupului. Prin intermediul culturii se transferă valorile, simbolurile, înțelesurile în obiecte materiale și practici rituale. În aceste condiții, cultura arată ce este important pentru un grup anume și cum ar trebui să gândească, să simtă și să se comporte membrii acestuia. Prin dezvoltarea unei înțelegeri comune a evenimentelor, obiectelor, cuvintelor și oamenilor, membrii organizației dezvoltă un sens comun al experiențelor ce facilitează acțiunea lor coordonată (Smircich, 1983, pp. 339-358).

Prin intermediul calității de instrument de influență, cultura organizațională modelează persoanele nou intrate într-o organizație, liderii fiind un fel de avanpost al acestei influențe, deoarece ei promovează valorile organizaționale. Sistemul de educație și instruire militară, în virtutea misiunii de bază pe care acesta o are, „*formează ofițeri, maiștri militari și subofițeri cu competențe profesionale*

și transversale în acord cu cerințele și nevoile structurilor militare, corespunzătoare calificărilor specifice ocupațiilor militare, cu potențial de a deveni personalități creative, inovativi, determinați să obțină performanță, să genereze valoare și să-și asume în mod responsabil cariera militară” (DGMRU).

Calitatea de lider are două valențe: cea înnăscută și cea construită. Ambele pot fi cultivate și dezvoltate din primii ani în sistemul educațional militar, fie liceal, postliceal sau universitar, plecând de la faptul ca acesta este primul contact cu acest sistem, că noii membri nu aparțin niciunei alte culturi organizaționale și că sunt la vârsta la care procesele de formare au cel mai mare succes. Adolescența cuprinsă aproximativ între 14 și 18 ani și tranziția la vârsta adultă, de la 18 la 22 de ani, se înscriu ca etape principale în formarea idealurilor personale și profesionale, fiind vârstele la care se pregătesc și se conturează imaginea și stima de sine, ca și decizia pentru viitoarea profesie.

Printre abilitățile și calitățile necesare unui lider, care pot fi structurate și dezvoltate prin intermediul sistemului de învățământ, menționăm puterea de concentrare, încrederea, transparența, integritatea, pasiunea, fermitatea, consecvența, empatia, comunicarea, gândirea analitică și decizională, deoarece *a învăța* nu înseamnă doar stocarea de informații, ci înseamnă dezvoltarea și antrenarea minții.

Integrarea cunoștințelor este un proces prin care cei care studiază reunesc diferite tipuri de informații și experiențe, identificând și stabilind relații și extinzând cadrele pentru conectarea acestora. Aceștia nu trebuie doar să acumuleze cunoștințe din episoade individuale de experiență, ci și să integreze cunoștințele pe care le dobândesc în timp. De fapt, aici vorbim despre educație, iar educația este un proces de facilitare a învățării, de dobândire de cunoștințe și abilități. Adesea, nu punem suficient accent pe valori, credințe, tradiții și obiceiuri, care sunt esențiale pentru o bună educație. Educația de calitate ar trebui să contribuie la promovarea unor schimbări pozitive, de durată în viața și comportamentul uman, iar viitorii lideri își vor dezvolta încă din școală abilitatea de a influența, motiva și permite și altora să contribuie la eficacitatea și succesul organizației din care fac parte. Aceste schimbări de gândire și atitudine pot deveni în sine valori ale culturii organizaționale a sistemului de educație și instruire militară. Este nevoie de lideri care să își câștige respectul subordonaților, prin comunicare, exemplu personal, nu doar prin autoritatea poziției ierarhice.

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

Printre abilitățile și calitățile necesare unui lider, care pot fi structurate și dezvoltate prin intermediul sistemului de învățământ, menționăm puterea de concentrare, încrederea, transparența, integritatea, pasiunea, fermitatea, consecvența, empatia, comunicarea, gândirea analitică și decizională, deoarece a învăța nu înseamnă doar stocarea de informații, ci înseamnă dezvoltarea și antrenarea minții.

CULTURA ORGANIZAȚIONALĂ MILITARĂ – PRINCIPII FUNCȚIONALE

Cunoașterea și acceptarea culturii organizaționale de către toți membrii este determinantă pentru funcționarea acesteia, factorul cultural având un impact puternic asupra funcțiilor managementului și asupra acțiunilor liderului. Cu cât o cultură organizațională este mai puternică, angajații vor accepta mai ușor valorile organizației și vor avea încredere în acestea. O cultură puternică este o cultură care atrage și reține talentele, tot ea este cea care îi face pe oameni să se implice, care le dă energie membrilor săi, de fapt, este cea care stă la baza succesului organizației.

Când analizăm cultura mai multor organizații, observăm că nu există două care să fie identice. De-a lungul timpului, au fost identificate mai multe tipuri de cultură organizațională, însă, așa cum menționa Charles Handy (1995), nu există organizație care să aibă o cultură organizațională în „stare pură”, aceasta fiind, de obicei, un amestec de trăsături aparținând tipurilor majore evidențiate de Handy (Ib.) – cultura puterii, cultura rolului, cultura sarcinilor și cultura oamenilor – și a celorlalte tipuri identificate ulterior de alți cercetători în domeniu (cultura academiei, a echipei de baseball, a clubului și a fortăreței sau cultura macho, cultura work hard, play hard, cultura bet your company, distanța față de putere, individualism vs. colectivism, masculinitate vs. feminitate, gradul de evitare a incertitudinii, orientarea pe termen lung), cu mențiunea că unele sunt mai pregnante decât celelalte. În realitate, nu există nicio organizație care să aibă o cultură organizațională unitară, în cadrul culturii dominante vor exista întotdeauna subculturi dezvoltate pe baza specificului diferitelor grupuri care alcătuiesc organizația, care vor fi constituite în umbră, după dezvoltarea culturii principale, și pot împărtăși, într-o măsură mai mică sau mai mare, caracteristicile culturii dominante. Aici putem vorbi despre grupurile restrânse, formate din personalul existent într-un anumit birou, departament, atelier, laborator etc., care constituie colective relativ mici, în care muncesc câteva persoane și care influențează pozitiv sau negativ ansamblul. Mai mulți cercetători s-au preocupat de analiza culturilor organizaționale, încercând să le încadreze în tipologii. Un criteriu după care pot fi clasificate acestea este impactul pe care îl au asupra performanței organizaționale, criteriu care duce la împărțirea culturilor în *culturi pozitive* și *culturi negative*. Trebuie reținut că nu există un tip

De-a lungul timpului, au fost identificate mai multe tipuri de cultură organizațională, însă, așa cum menționa Charles Handy (1995), nu există organizație care să aibă o cultură organizațională în „stare pură”, aceasta fiind, de obicei, un amestec de trăsături aparținând tipurilor majore evidențiate de Handy – cultura puterii, cultura rolului, cultura sarcinilor și cultura oamenilor – și a celorlalte tipuri identificate ulterior de alți cercetători în domeniu, cu mențiunea că unele sunt mai pregnante decât celelalte.

de cultură de tipul *perfect* sau *cel mai bun*. Chiar dacă se consideră că o cultură puternică este de preferat uneia modeste, uneori, aceasta poate deveni rigidă și reticentă la nou, împiedicând organizația să se adapteze la cerințele mediului. Cu alte cuvinte, cultura potrivită este cea care face față mediului competitiv și, în același timp, duce la îndeplinirea scopurilor organizației prin dezvoltarea unui colectiv unitar și devotat.

În ceea ce privește organizația militară, aceasta se supune, la rândul ei, acestor principii funcționale. Membrii săi sunt modelați de specificul organizațional, iar învățământul militar, ca parte a acestei organizații, poate să contribuie major, într-o manieră activă și cu o eficiență ridicată, datorată momentului temporal în care are loc (vârsta celor implicați și durata expunerii), la dezvoltarea culturii și formarea membrilor organizației și a viitorilor lideri.

Organizația militară are, în mod evident, o cultură specifică, ce derivă din scopul și sarcinile pe care le are armata față de societate și care s-a format prin interacțiunea unor imperative funcționale (cum ar fi: amenințarea venită din exterior, resursele și membrii săi) cu imperative legale (legile și regulamentele) și sociale (cultura civilă). Armata este o organizație cu un grad foarte ridicat de specificitate, o caracteristică foarte evidentă, rezultată din rolul pe care îl are militarul în societate. În cadrul organizației militare, există un ansamblu de simboluri, ritualuri care dau identitatea și care acompaniază inițierea noilor membrii. Rolul de militar creează o serie de trăsături psihologice și de personalitate, particulare, determinate de modul particular de viață și care sunt esențiale pentru felul în care militarii se vor comporta în anumite situații. Acest tip de organizație, prin natura misiunii, pune oamenii adesea în situații limită, caracterizate prin următoarele trei tipuri de aspecte:

- riscuri mari;
- solicitări emoționale, intelectuale și fizice ieșite din comun, care pot să întărească emoțional și fizic pe cel care trebuie să le facă față, dar, totodată, pot și să îl destabilizeze;
- activitățile și ritmul în care acestea se desfășoară necesită atât anumite abilități și cunoștințe, cât și raporturi pozitive între participanți, în special de încredere reciprocă deosebită.

Într-o organizație militară, rezultatele acesteia se bazează, mai mult decât în alte organizații, pe calitatea membrilor săi și a relațiilor formate între aceștia, fapt ce subliniază importanța formării membrilor săi încă din primele momente, adică din perioada de școlarizare.

Organizația militară are, în mod evident, o cultură specifică, ce derivă din scopul și sarcinile pe care le are armata față de societate și care s-a format prin interacțiunea unor imperative funcționale (cum ar fi: amenințarea venită din exterior, resursele și membrii săi) cu imperative legale (legile și regulamentele) și sociale (cultura civilă).

Cultura organizațională a armatei este bazată pe un leadership strict structural, de „sus în jos”, cu un lanț de comandă foarte bine precizat. Decizia și informația relevantă pentru acțiune se transmit de „sus în jos”, competența de a iniția acțiunea este puternic limitată la baza structurii ierarhice, iar deciziile importante sunt întotdeauna luate de cei din partea cea mai de sus a ierarhiei.

Pentru ca sarcinile și misiunile să fie îndeplinite în cele mai bune condiții, este necesar ca cei implicați să:

- fie capabili să acționeze în condiții deosebite (grad de dificultate ridicat, risc ridicat, dificultate fizică etc.);
- accepte riscurile ce decurg din acest tip de activitate;
- fie capabili să acționeze performant în condițiile complexe menționate mai sus;
- fie formați astfel încât să poată menține relații de încredere reciprocă.

Analizând organizația militară din punct de vedere al elementelor constitutive ale unei culturi organizaționale, putem spune că este o organizație de tip centralizat, caracterizată printr-o mare distanță față de putere, de depersonalizare și de obiectivare a autorității. Comunicarea se realizează de *sus în jos*, există regulamente stricte, iar formalismul și birocrăția predomină. Drept urmare, cultura organizațională a armatei este bazată pe un leadership strict structural, de *sus în jos*, cu un lanț de comandă foarte bine precizat. Decizia și informația relevantă pentru acțiune se transmit *de sus în jos*, competența de a iniția acțiunea este puternic limitată la baza structurii ierarhice, iar deciziile importante sunt întotdeauna luate de cei din partea cea mai de sus a ierarhiei (Zulean, 2005). Probabil că putem regăsi o mare parte dintre aceste elemente și în alte organizații de tip birocratic, în care ierarhia și formalitatea sunt elementele cheie.

Prin urmare, cultura militară are în sine o dualitate care face din ea un exemplu aparte în cadrul culturilor organizaționale. Cultura militară are două aspecte: în timp de pace, îndeplinește majoritatea criteriilor birocratice, iar în caz de urgențe, trebuie să facă față unor evenimente foarte grave și cu un impact social foarte puternic. Reacțiile reduse venite din partea mediului social pot crea în cadrul culturilor militare o orientare centrată spre sine, acest lucru ducând și la o tendință de ritualizare a comportamentului.

NECESITATEA COMUNICĂRII PENTRU DEZVOLTAREA VIITORILOR LIDERI MILITARI

Liderul militar, ca exponent al culturii organizaționale, trebuie să fie format în spiritul acestor valori. Activitatea sa are ca scop planificarea, organizarea, coordonarea, controlul și motivarea indivizilor pentru ca aceștia să își ducă la îndeplinire sarcinile de lucru, în vederea atingerii

obiectivelor. Însă, pentru această activitate, liderul nu se poate baza doar pe inspirație, vocație, devotament, deoarece conducerea nu înseamnă doar rezolvarea problemelor atunci când acestea apar, ci și anticiparea lor. În aceste condiții, rezultă că experiența nu trebuie să se transforme în conservatorism, ci să devină un factor pozitiv. Arta conducerii reprezintă modul în care liderii își influențează, conving și își dirijează subordonații să desfășoare o activitate care să ducă în mod eficient la îndeplinirea obiectivelor. Totodată, știința conducerii înseamnă elaborarea mai multor strategii de acțiune, însă alegerea celei mai potrivite ține și de experiența, inventivitatea, îndrăzneala liderului militar. Știința fără artă nu este suficientă, așa cum arta fără cunoștințele științifice înseamnă doar o conducere empirică.

O mare parte a activității corespunzătoare funcției de motivare, dar și a celorlalte funcții ale managementului se bazează pe comunicare. Stilul de comunicare este parte a culturii organizaționale. Comunicarea este prezentă la toate nivelurile organizaționale și este necesară pentru desfășurarea tuturor activităților. Încă din a doua jumătate a secolului trecut, în cadrul unui studiu (Mintzberg, 1973; Eccles și Nohria, 1991) s-a observat că managerii sau liderii sunt în mare parte ocupați să comunice cu membrii organizației, ajungând să își ocupe de la 70 până la 90% din timpul zilnic cu interacțiuni de grup sau de echipă. Dezvoltarea și popularizarea tehnologiei din ultimii 20 de ani a accentuat această situație, noile tehnologii de comunicare, cum ar fi telefoanele mobile, e-mailul, videoconferințele, site-urile sociale etc. care aparent au facilitat comunicarea, au dus și la o creștere a timpului folosit de această activitate. Acest vast procent de timp petrecut de manageri și lideri în comunicarea aspectelor importante scoate în evidență importanța abilităților de comunicare pentru liderii care doresc să își consolideze pozițiile de conducere. La jumătatea secolului trecut au fost realizate studii care să demonstreze importanța comunicării pentru leadership. A fost evidențiat faptul că o persoană care poate comunica bine are o bună capacitate de decizie și coordonare a colectivului pe care îl conduce, având mai multe șanse să ajungă într-o poziție superioară de management (Bowman, Jones, Peterson, Gronouski&Mahoney, 1964, pp. 6-18). Abilitățile de comunicare ajută la crearea unei înțelegeri a nevoilor și obiectivelor organizaționale, facilitează consolidarea colectivului și încrederea în organizație. Astfel, dezvoltarea abilităților de comunicare ar trebui să fie o prioritate pentru managerii care doresc să atingă excelența leadershipului și dezvoltarea carierei.

**GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ**

Arta conducerii reprezintă modul în care liderii își influențează, conving și își dirijează subordonații să desfășoare o activitate care să ducă în mod eficient la îndeplinirea obiectivelor. Totodată, știința conducerii înseamnă elaborarea mai multor strategii de acțiune, însă alegerea celei mai potrivite ține și de experiența, inventivitatea, îndrăzneala liderului militar. Știința fără artă nu este suficientă, așa cum arta fără cunoștințele științifice înseamnă doar o conducere empirică.

Comunicarea managerială eficientă înseamnă transferul mesajului ținând cont de înțelegerea și capacitatea receptorului. Din păcate, există numeroase situații în care nesiguranța și obtuzitatea unor persoane aflate în poziții de conducere au dus la neîndeplinirea unor obiective planificate, pentru că acestea nu au fost clar sau suficient explicate sau pentru ca nu s-a solicitat sau acceptat feedback de la cei implicați.

Un lider ar trebui să se asigure că procesul de comunicare este continuu și, de asemenea, că este asigurată utilizarea adecvată atât a abordărilor informale, cât și a celor formale.

Comunicarea la nivel de leadership este un proces complex, care pleacă de la dezvoltarea unei strategii de comunicare prin care să se obțină cunoașterea obiectivelor organizației de către toți membrii acesteia, motivarea personalului și controlul situațiilor dificile. Acest tip de comunicare cuprinde trei aspecte majore: cel de bază, cel managerial și cel sistemic. Cel de bază cuprinde elemente de comunicare verbală sau scrisă necesare pentru gestionarea colectivelor medii și mari. Cel managerial cuprinde elemente culturale, motivaționale, de planificare și control, stabilire și menținere a relațiilor cu membrii colectivului, iar cel sistemic se referă la comunicarea cu stakeholderii, comunicarea de criză, de creare de imagine.

O organizație a cărei cultură încurajează ideea de lideri pregătiți să comunice proactiv și deschis va câștiga în pe cel puțin două planuri: își va atinge obiectivele și va avea un personal implicat, încrezător în misiunea organizației.

Pregătirea în domeniul comunicării ar trebui să fie parte a programei școlare chiar din timpul liceului. În acest sens, trebuie înțeles scopul complex al comunicării, care depășește simplul nivel de transmitere de informații. Comunicarea managerială eficientă înseamnă transferul mesajului ținând cont de înțelegerea și capacitatea receptorului. Din păcate, există numeroase situații în care nesiguranța și obtuzitatea unor persoane aflate în poziții de conducere au dus la neîndeplinirea unor obiective planificate, pentru că acestea nu au fost clar sau suficient explicate sau pentru ca nu s-a solicitat sau acceptat feedback din partea subordonaților, care vede comunicarea ca pe o pierdere de timp și care preferă să conducă folosind doar un ton arogant, de pe o poziție de forță. Acest gen defectuos de comunicare poate provoca de la demotivarea personalului până la apariția de conflicte. Însă, prin intermediul sistemului de învățământ, pot fi sistematizate și dezvoltate abilitățile de comunicare ale viitorilor lideri, elevii și studenții pot fi învățați valoarea comunicării, ce înseamnă un plan de comunicare, care sunt tehnicile și instrumentele potrivite pentru comunicare în funcție de mediu, public și scop ș.a.

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

Asigurarea compatibilității dintre cultura individuală a membrilor organizației și cultura organizațională devine o necesitate funcțională pentru organizație. Compatibilitatea sau compatibilizarea trebuie să fie formată sau cultivată în procesul de gestionare a proceselor care susțin funcționarea organizației sau anterior, în cadrul sistemului de învățământ.

Viitorii lideri trebuie să învețe că, înainte de a comunica, trebuie să le fie lor înșiși clar obiectivul urmărit. Aceștia trebuie să fie încrezători în mesajul pe care îl comunică, iar membrii organizației, publicul țintă, trebuie să aibă încredere în ceea ce li se spune. Dacă vorbitorul pare că nu crede mesajul pe care îl transmite, are o atitudine negativă sau deconectată, cei din echipă nu vor putea fi motivați pentru a-și îndeplini sarcinile. Comunicarea liderilor trebuie să fie clară, concisă, conținând elementele esențiale desfășurării activității, dar receptivă la gândurile, ideile și sentimentele celorlalți.

Este posibil ca un lider să nu aibă timp să comunice cu toți membrii colectivului individual, deci el trebuie să dezvolte capacitatea de a interacționa cu cei care compun organizația, chiar dacă sunt în grupuri, ca și cum s-ar adresa fiecăruia în parte.

CONCLUZII

Cultura organizațională în context militar, prin componentele sale, acționează asupra conducerii militare. Aceasta își însușește cultura organizațională și își formează și adaptează stilul de conducere, comportamentele individuale și colective, atitudinile în deplin consens cu aceasta. Putem spune, astfel, că niciun lider nu poate să fie cu adevărat competent dacă, prin activitatea sa, nu generează atitudini și comportamente individuale și de grup adaptate situațional, care să fie în continuarea valorilor organizaționale.

În același timp, cultura organizațională, prin valorile promovate cu rigurozitate și constanță, conduce la formarea unui comportament individual și colectiv pe deplin adaptat specificului organizației militare. Impactul culturii asupra organizațiilor nu trebuie supradimensionat, însă trebuie avut în vedere faptul că paradigmele culturale proprii mediului de formare și de viață al indivizilor (aici includem perioada de timp petrecută în sistemul de învățământ și de formare militară) sunt puternic constrângătoare și își pun amprenta pe funcționarea organizației.

De aceea, asigurarea compatibilității dintre cultura individuală a membrilor organizației și cultura organizațională devine o necesitate funcțională pentru organizație. Compatibilitatea sau compatibilizarea trebuie să fie formată sau cultivată în procesul de gestionare a proceselor care susțin funcționarea organizației sau anterior, în cadrul sistemului de învățământ.

Comunicarea eficientă este o caracteristică a conducerii eficiente. Niciun lider nu poate îndeplini performant activitățile dacă nu este un comunicator excelent, care știe cum să folosească această abilitate pentru a coordona, influența și motiva organizația sa.

De asemenea, un comandant care nu este capabil să comunice și să înțeleagă valoarea comunicării folosind-o în acord cu valorile și obiectivele organizaționale nu va fi un adevărat lider. În consecință, este important ca, printre caracteristicile culturii organizaționale militare, să regăsim și un tip de comunicare deschisă și asertivă. Comunicarea are valoarea unei puteri subtile (soft power), dar poate aduce rezultate chiar mai bune decât o abordare dură și în forță. Dacă toate aceste elemente și tehnici ale comunicării ar fi introduse în cadrul educației militare încă din primii ani de liceu, beneficiile s-ar putea observa încă de la primele generații de absolvenți, un lucru benefic întregului sistem. Comunicarea eficientă este o caracteristică a conducerii eficiente. Niciun lider nu poate îndeplini performant activitățile dacă nu este un comunicator excelent, care știe cum să folosească această abilitate pentru a coordona, influența și motiva organizația sa.

BIBLIOGRAFIE:

1. Jaques, E., dr. (1951). *The changing culture of a factory*. Tavistock Institute of Human Relations. London. Tavistock Publications.
2. Ott, S.J. (1989). *The organizational culture perspective*. Brooks/Cole Publishing. Pacific Grove. CA.
3. Eisenberg, M., Goodall, H.L., Trethewey, A. (2006). *Organizational Communication: Balancing Creativity and Constraint*. Belford/St. Martin's. Boston.
4. Schein, E.H. (2004). *Organizational Culture and Leadership*. Jossey-Bass.
5. Lang, R., Stegar, T., Weik, E. (1994). *From Functionalist to interpretative: Modern Approaches in the Research of Organizational Culture*. International Seminar on Transition Management. Târgoviște: „Valachia” University.
6. Johnson, G., Scholes, K. (1993). *Exploring Corporate Strategy*. London: Prentice Hall.
7. Sergiovanni, T.J., Corbally J.E. (1986). *Leadership and Organizational Culture*. Urbana: University of Illinois Press.
8. Smircich, L., (1983). *Concepts of culture and organizational analysis*. Administrative Science Quarterly 28(3): 339-358. Cornell University.
9. Handy, C.B. (1995). *Gods of Management. The Changing Work of Organizations*. Oxford University Press.
10. Zulean, M. (2005). *Diferențe culturale dintre armată și societatea românească*. București: Editura Universității Naționale de Apărare.
11. Mintzberg, H. (1973). *The Nature of Managerial Work*. New York, Harper&Row.
12. Eccles, R.G., Nohria, N. (1991). *Beyond the Hype: Rediscovering the Essence of Management*. Boston: Harvard Business School Press.

13. Bowman, G.W., Jones, L.W., Peterson, R.A., Gronouski, J.A., & Mahoney, R.M. (1964). *What helps or harms promotability?* Harvard Business Review. 42 (1).
14. Yates, K. (2006). *Effective Communication: A Leading Indicator of Financial Performance*. 2005/2006. Communication ROI Study. Watson Wyatt Worldwide. Washington.
15. Gilley, A., Gilley, J.W., McMillan, H.S. (2009). *Organizational change: Motivation, communication, and leadership effectiveness*. [Online] <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/piq.20039>, accesat la 12 septembrie 2021.
16. Johnson, C.E., Hackman, M.Z. (2018). *Leadership: A Communication Perspective*. Seventh Edition, Waveland Press, Inc. Long Grove. Illinois.
17. Soeters, J. (2018). *Organizational Cultures in the Military*. Handbook of the Sociology of the Military. Part of the Handbooks of Sociology and Social Research book series (HSSR). [Online], https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-319-71602-2_13#:~:text=Gradually%20the%20organizational%20culture%20in,the%20various%20hierarchical%20levels%20themselves, accesat la 10 septembrie 2021.
18. Harrison, J.R., Carroll, G.R. (2006). *Culture and demography in organizations*. Princeton: Princeton University Press.
19. Hogg, M.A., van Knippenberg, D., Rast, D.E., III. (2012). *Intergroup leadership in organizations: Leading across group and organizational boundaries*. Academy of Management Review, 37(2).
20. King, A. (2006). *The word of command: Communication and cohesion in the military*. Armed Forces and Society, 32(4).
21. Zulch, B. (2014). *Leadership communication in project management*. Proceedings 27th IPMA World Congress on Social and Behavioral Science 2014. University of the Free State, Bloemfontein, South Africa. [Online], <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1877042814021120>, accesat la 12 septembrie 2021.
22. DGMRU, <https://dmru.mapn.ro/pages/view/115>, accesat la 12 septembrie 2021.

EDUCAȚIA MILITARĂ – ÎNTRE TRADIȚIE, MODERNISM ȘI GĂSIREA UNEI DIRECȚII –

Conf.univ.dr. Maria CONSTANTINESCU

Departamentul Regional de Studii
pentru Managementul Resurselor de Apărare, Brașov

Sistemul de educație militară are la bază experiența a numeroase decenii de încercări, adaptări și reforme, care au derivat din contextul specific vremurilor lor, cu avantajele și dezavantajele aferente. De-a lungul timpului, s-a încercat alinierea educației militare românești la tendințele moderne, însă acest proces s-a confruntat cu dificultățile legate de îmbinarea conceptelor moderne cu cele derivate din tradiție, a celor aduse din afară cu elementele specifice României. Aceste dificultăți au fost, uneori, însoțite de dispersarea energiilor și a resurselor spre acțiuni pe termen scurt, nefocalizate spre un scop final clar stabilit și exprimat, pe termen mediu și lung. Oare, se poate afirma că reglementările și normele legislative actuale, precum și modelele preluate de-a lungul timpului din tradiția educației militare românești și a altor state sunt suficiente pentru a contura cu claritate direcția care ar trebui urmată de sistemul românesc de educație militară? Acest articol își propune realizarea unei analize a acestor aspecte și formularea de concluzii, în sensul identificării direcției principale care să ghideze educația militară românească pe viitor.

Cuvinte-cheie: instruire, educație, resurse, obiective, provocări.

INTRODUCERE

Pregătirea ofițerilor constituie o provocare permanentă pentru oricare dintre armatele lumii. Formarea și dezvoltarea competențelor necesare și oportune pe niveluri ierarhice și în strânsă corelație cu celelalte categorii de personal implică o foarte bună cunoaștere atât a mediului general de apărare și securitate, cât și a pedagogiei, în toate formele ei. Sistemul actual de educație militară, prin care se realizează această pregătire, este rezultatul unor numeroase transformări de-a lungul timpului, reflectând, în fiecare moment istoric, caracteristicile societății în ansamblul ei, derivate din contexte politice, culturale și de securitate specifice momentului. Acestea au fost însoțite de cerințele și așteptările specifice din partea mediului militar în ceea ce privește pregătirea cadrelor militare, ducând la o serie de încercări, adaptări și reforme care au avut loc de-a lungul vremii, în încercarea de a alinia pregătirea militară românească la tendințele considerate moderne. Procesul nu a fost unul lipsit de dificultăți, derivate din necesitatea îmbinării conceptelor moderne cu cele derivate din tradiție, a conceptelor de orientare străină (germană, franceză, anglo-saxonă) cu conceptele și elementele specifice României. Aceste dificultăți au fost, uneori, însoțite de dispersarea energiilor și a resurselor spre acțiuni pe termen scurt, nefocalizate spre un scop final clar stabilit și exprimat, pe termen mediu și lung. Acest articol își propune realizarea unei analize a acestor aspecte și formularea de concluzii, în sensul identificării unor direcții principale care să ghideze învățământul militar românesc pe viitor, pornind de la premisa că un sistem militar nu se poate dezvolta dincolo de ceea ce îi permite calitatea educației liderilor, luptătorilor și specialiștilor. Metodologia de studiu se bazează pe analiza documentelor programatice și a legislației în vigoare, pe interviuri cu personal militar și civil, didactic și nedidactic, din cadrul Ministerului Apărării Naționale, precum și pe analiza lecțiilor învățate.

Pregătirea militară reprezintă un sub-sistem extrem de complex, dinamic și provocator al sistemului educației naționale (Legea educației naționale, art 34). În actualul context internațional și național, puterea cunoașterii devine absolut necesară și își afirmă în fiecare

Formarea și dezvoltarea competențelor necesare și oportune pe niveluri ierarhice și în strânsă corelație cu celelalte categorii de personal implică o foarte bună cunoaștere atât a mediului general de apărare și securitate, cât și a pedagogiei, în toate formele ei.

Educația se realizează în mod organizat, formal, sub îndrumarea învățătorilor, instructorilor și a profesorilor, folosind metode pedagogice, cum ar fi predarea de cunoștințe, instruirea, povestirea, discuția și/sau cercetarea directă, sau în mod informal, deoarece orice experiență care are un efect formativ în modul în care un individ gândește, simte sau acționează poate fi considerat un act educațional.

moment supremația în cadrul relațiilor interumane, sub toate formele organizării indivizilor: cercuri de prieteni, familii, asociații, organizații publice sau private, întreprinderi, statale sau supranaționale. Cunoașterea constituie principalul subiect al epistemologiei, ajutându-ne să înțelegem ce știm, cum ajungem să știm și ce înseamnă că știm ceea ce știm.

Educația reprezintă procesul de facilitare a învățării sau achiziției de cunoștințe, deprinderi, valori personale, valori morale, credințe personale, obiceiuri. Educația se realizează în mod organizat, formal, sub îndrumarea *învățătorilor, instructorilor și a profesorilor*, folosind metode pedagogice, cum ar fi predarea de cunoștințe, instruirea, povestirea, discuția și/sau cercetarea directă, sau *în mod informal*, deoarece orice experiență care are un efect formativ în modul în care un individ gândește, simte sau acționează poate fi considerat un act educațional.

Legea educației naționale identifică o serie de obiective ale educației și formării profesionale, precum: „*formarea competențelor, înțelese ca ansamblu multifuncțional și transferabil de cunoștințe, deprinderi/abilități și aptitudini, necesare pentru:*

- a) *împlinirea și dezvoltarea personală, prin realizarea propriilor obiective în viață, conform intereselor și aspirațiilor fiecăruia și dorinței de a învăța pe tot parcursul vieții;*
- b) *integrarea socială și participarea cetățenească activă în societate;*
- c) *ocuparea unui loc de muncă și participarea la funcționarea și dezvoltarea unei economii durabile;*
- d) *formarea unei concepții de viață, bazată pe valorile umaniste și științifice, pe cultura națională și universală și pe stimularea dialogului intercultural;*
- e) *educarea în spiritul demnității, toleranței și respectării drepturilor și libertăților fundamentale ale omului;*
- f) *cultivarea sensibilității față de problematica umană, față de valorile morale, civice și a respectului pentru natură și mediul înconjurător natural, social și cultural”.* (art. 4).

Pornind de la aceste finalități cu caracter general, sistemul de pregătire militară trebuie să își identifice propriile obiective, care să ghideze activitatea de instruire și educație. În acest context, este utilă realizarea, pentru început, a unei distincții între câțiva termeni des utilizați, uneori cu înțeles sinonim, dar care se referă la activități cu scopuri și finalități distincte.

Astfel, conceptul de *proces de formare* este mai puțin utilizat în literatura de specialitate, mai frecvente fiind sintagmele „*proces de învățământ*” sau „*proces instructiv-educativ*”, cu accepțiunea de activitate complexă, intenționată, programată, organizată și conștientă de predare și învățare. Conceptul de *învățământ militar* românesc are două componente distincte: componenta academică și componenta vocațională. Componenta academică este asigurată de către instituțiile de învățământ de nivel universitar și postuniversitar (academiile categoriilor de forțe și Universitatea Națională de Apărare „Carol I”), în timp ce partea vocațională, reprezentând partea practică a procesului de formare, se realizează printr-o combinație de instituții universitare și centre de pregătire (Țârdea-Păunescu, 2018, p. 4).

În cadrul conceptului general de *învățământ militar*, trebuie subliniată și clarificată distincția dintre conceptele de *instruire* și *educație*. *Instruirea* se referă la achiziționarea cunoștințelor și abilităților specifice unui anumit domeniu, necesare pentru îndeplinirea sarcinilor de serviciu. *Educația* se referă la achiziționarea de informații, cunoștințe și abilități care constituie fundamentul teoretic al unui domeniu. În domeniul militar, instruirea poate, spre exemplu, însemna achiziționarea cunoștințelor și abilităților aferente pregătirii și executării unui salt cu parașuta sau cunoașterea, însușirea și punerea în practică a unor proceduri și regulamente. Educația unui ofițer se poate referi la *însușirea unor valori și definirea unor repere etice și morale, înțelegerea aspectelor teoretice ale conceptului de leadership, psihologie, comunicare, managementul resurselor, dar și dezvoltarea unor abilități precum capacitatea analitică și de sinteză, flexibilitate intelectuală, gândirea sistemică, gândirea critică, abilități de comunicare*. Ar fi tentant să simplificăm subiectul afirmând că instruirea se referă la partea practică și educația la partea teoretică, însă trebuie avut în vedere că instruirea într-un centru de pregătire nu se poate realiza fără un fundament teoretic, iar educația nu se poate realiza eficient doar prin intermediul prelegerilor, fără exerciții și aplicații. Diferența între cele două concepte este dată de scopul și obiectivele finale ale acestora, iar în cadrul sistemului de învățământ militar, ele trebuie abordate într-un mod corelat și unitar, pe tot parcursul traiectului profesional al militarului, evitându-se, în același timp, considerarea lor ca fiind sinonime.

Procesul de formare este mai complex decât simplul proces de „*predare-învățare-evaluare*”, deoarece atrage după sine includerea în analiză, pe lângă definirea obiectivelor didactice, stabilirea conținutului,

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

Conceptul de „proces de formare” este mai puțin utilizat în literatura de specialitate, mai frecvente fiind sintagmele „proces de învățământ” sau „proces instructiv-educativ”, cu accepțiunea de activitate complexă, intenționată, programată, organizată și conștientă de predare și învățare.

aplicarea metodologiei adecvate și asigurarea evaluării, a factorilor situaționali care determină o anumită evoluție a procesului. Activitatea formativă se reflectă în rezultatele instruirii care, controlate și evaluate, indică lipsurile, deficiențele și desincronizările componentelor și acțiunilor didactice. Prin retroacțiune, are loc reglarea procesului instructiv-educativ. Leșirile din proces devin repere ale noului flux de intrări.

OBIECTIVELE ÎNVĂȚĂMÂNTULUI MILITAR, CA PARTE A SISTEMULUI INTEGRAT DE MANAGEMENT AL RESURSELOR PENTRU APĂRARE

Din perspectiva documentelor care fundamentează planificarea apărării și viziunea pe termen lung asupra sistemului militar din România, sistemul de pregătire militară este gestionat prin procesul de management al resursei umane, care are în vedere două aspecte principale: „planificarea evoluției în carieră în vederea atingerii obiectivelor organizaționale și a acumulării experienței de comandă/conducere, prin încadrarea funcțiilor situate la diferite niveluri ale ierarhiei militare” și „planificarea riguroasă a asigurării cu resurse umane, astfel încât să crească gradul de competiție și performanță profesională, să reproducă și să genereze valori militare”. (Carta Albă a Apărării, 2021). Sistemul de pregătire militară se regăsește în special în al doilea enunț, referitor la planificarea asigurării cu resursa umană, deoarece are sarcina de a aduce personalul atras în sistemul militar prin procesul de recrutare la standardele de calitate necesare pentru îndeplinirea misiunilor, prin procesul de instruire și educație.

Din punctul de vedere al identificării unei direcții, a unui scop pentru sistemul militar de pregătire, creșterea gradului de performanță profesională și reproducerea valorilor militare reprezintă un scop pertinent, general valabil, chiar dacă poate prea generic (să nu uităm însă că este vorba de un document de nivel strategic). Apare însă întrebarea ce înseamnă creșterea gradului de competiție al resursei umane? Sistemul de pregătire militară ar trebui să genereze absolvenți competitivi comparativ cu cei de specializare și grad echivalent din alte forțe armate (având în vedere orizontul de timp pe care aceștia îl vor avea în cadrul forțelor armate) sau comparativ cu absolvenții formelor de pregătire civilă (având în vedere orizontul de timp de după încetarea carierei lor militare)? Răspunsul la această întrebare este doar unul dintre factorii cu influență directă asupra direcției de dezvoltare a sistemului de pregătire militară.

În completarea acestui obiectiv general privind managementul resurselor umane, același document detaliază și principale direcții de acțiune pentru modernizarea sistemului de pregătire militară: „managementul sistemului educațional militar va urmări schimbarea paradigmei de pregătire, prin direcționarea resurselor către formarea și dezvoltarea profesională a liderilor, luptătorilor și specialiștilor capabili să obțină succesul într-un mediu operațional aflat în continuă schimbare, având competențele profesionale necesare îndeplinirii misiunilor în prezent și în viitor”. (Ib.).

Din această formulare se desprind trei abordări distincte, legate de managementul resurselor aferente procesului de învățământ, de obiectivele avute în vedere în ceea ce privește elementele de ieșire (absolvenții diverselor forme de pregătire) și de orizontul de timp avut în vedere. Aceste abordări reprezintă factori fundamentali în conturarea unui sistem de învățământ militar performant, generând însă un proces de analiză, luarea deciziilor și stabilirea unor direcții de acțiune mult mai complexe și detaliate decât cele identificate de documentul menționat anterior.

Considerând cele trei abordări enunțate mai sus, căile de acțiune stipulate de *Carta Albă* pot fi grupate după cum urmează.

Din punctul de vedere al resurselor, formularea menționează redirecționarea resurselor pentru creșterea eficacității procesului de învățământ, în corelație cu cerințele mediului operațional. În acest sens, trebuie subliniat faptul că un sistem de învățământ militar eficace nu presupune doar aspecte legate de managementul resurselor umane (văzut preponderent din prisma elementelor de ieșire, absolvenții), ci și managementul elementelor de intrare (resursele financiare, materiale, informaționale).

Astfel, elementele de intrare angajate în realizarea cantitativă și calitativă a procesului de formare sunt următoarele:

- resurse umane: cadre didactice, personal didactic auxiliar și personal administrativ. Managementul resurselor umane pierde, uneori, din vedere această componentă, concentrându-se doar pe elementele de ieșire (absolvenții), însă managementul eficient și eficace al resurselor umane din cadrul sistemului de învățământ are o importanță crucială pentru calitatea elementelor de ieșire. Asigurarea unei proporții optime între cadrele didactice și personalul administrativ, atragerea și motivarea pentru a rămâne în sistemul de învățământ militar a cadrelor didactice militare și civile performante, asigurarea posibilităților de dezvoltare

„Managementul sistemului educațional militar va urmări schimbarea paradigmei de pregătire, prin direcționarea resurselor către formarea și dezvoltarea profesională a liderilor, luptătorilor și specialiștilor capabili să obțină succesul într-un mediu operațional aflat în continuă schimbare, având competențele profesionale necesare îndeplinirii misiunilor în prezent și în viitor”.

„Maximizarea nivelului competențelor specifice, prin dezvoltarea programelor de studii care au ca finalitate obținerea unei calificări militare”, reprezintă un obiectiv de bază al învățământului militar, motivul pentru care acesta există.

în carieră și de perfecționare profesională a acestora, utilizarea experienței și a lecțiilor învățate în decursul carierei militare a ofițerilor care au participat la diverse misiuni sau au avut funcții în structuri internaționale, fără a le bloca acestora evoluția în cariera militară, sunt doar câteva dintre aspectele care ar trebui avute în vedere într-o abordare structurată și integrată, corelată cu obiectivele sistemului militar pe termen scurt, mediu și lung.

- resurse materiale: baza logistico-didactică, timpul de pregătire. Privitor la acest aspect, *Carta Albă a Apărării* menționează „modernizarea infrastructurii și dotarea instituțiilor de învățământ militar cu materiale didactice corespunzătoare noilor platforme și sisteme de armament și tehnică militară”.
- resurse financiare;
- resurse informaționale: concepții, programe, documente de conducere a învățământului, suporturi informaționale, memorie organizațională.

Din punctul de vedere al *obiectivelor și elementelor de ieșire*, *Carta Albă a Apărării* menționează un număr de șapte direcții de acțiune în vederea modernizării învățământului militar. O parte dintre aceste direcții de acțiune nu aparțin unui proces de modernizare a învățământului, deoarece reprezintă fundamentele clasice ale unui sistem de învățământ civil și/sau militar. Spre exemplu, „*încurajarea și recompensarea excelenței în învățare*” reprezintă un fundament al oricărui sistem de învățământ performant, pe tot parcursul ciclului de învățământ, pornind chiar de la clasele primare. „*Maximizarea nivelului competențelor specifice, prin dezvoltarea programelor de studii care au ca finalitate obținerea unei calificări militare*”, reprezintă un obiectiv de bază al învățământului militar, motivul pentru care acesta există. „*Structurarea conținuturilor educaționale pe arii de competențe, astfel încât să asigure, în mod progresiv și corelativ, cunoștințele, deprinderile și atitudinile fundamentale specifice liderului, luptătorului și specialistului*” constituie, de asemenea, fundamentul clasic al unui sistem de învățământ militar, fiind punctul de plecare al activității didactice, după stabilirea profilului absolventului și nu o direcție de modernizare.

Nici „*formarea abilității de învățare pe tot parcursul vieții și dezvoltarea profesională continuă a personalului militar*” nu reprezintă un factor de noutate, ca și concept. Spre exemplu, în perioada imediat premergătoare Primului Război Mondial, traiectul de pregătire al ofițerului presupunea absolvirea școlii de ofițeri, apoi a unor școli

speciale, în funcție de armă, cum ar fi Școala Specială de Cavalerie, urmate de stagii în altă armă. Ulterior, urma, pentru o parte dintre ofițeri, Școala Superioară de Război și un curs complementar, în cadrul Marelui Stat Major. Acest curs complementar consta din practică în secțiile acestuia, pentru familiarizarea participanților cu activitățile fiecărei secții în parte și „*cunoașterea de sinteză a funcționării creierului armatei, iar încheierea cursului avea ca scop trierea ofițerilor, pentru confirmarea acelor care întrunesc aptitudinile necesare pentru a fi ofițeri de stat major*” (Pantazi, 1999, p. 17). Ca un alt exemplu, înainte de 1989, prin ordin al ministrului apărării naționale, cei care încadrau posturile de comandanți la subunitățile de elevi din școlile și liceele militare (pluton, companie/baterie, batalion/divizion), precum și personalul din secțiile de învățământ sau catedre (numai personalul militar) erau obligați ca, în interval de patru ani, să satisfacă un stagiul de patru luni în cadrul unităților operative, în vederea menținerii nivelului de pregătire în armă și, în același timp, să cunoască realitatea din afara sistemului educațional militar.

Dacă acest concept de învățare pe tot parcursul vieții și al carierei nu reprezintă o noutate, reformarea cadrului structural și a modului de punere în practică a conceptului de pregătire continuă pe tot parcursul vieții poate fi, într-adevăr, un element de modernitate, prin integrarea și corelarea acestui proces cu activitatea profesională prezentă, cerințele acesteia, dar și cu ghidul carierei militare.

Direcțiile de acțiune care constituie pași în direcția modernizării se referă la „*adoptarea tehnologiilor digitale, pentru facilitarea învățării prin simularea condițiilor cât mai apropiate de cele în care viitorii militari vor acționa*”, „*adoptarea strategiilor moderne de învățare și utilizarea metodelor și tehnologiilor didactice adecvate și în strânsă corelare cu transformările mediului operațional*” și „*valorificarea lecțiilor învățate din misiuni internaționale (teatre de operații, funcții în structuri internaționale) și a cunoștințelor dobândite de cadrele militare care au parcurs programe de pregătire în străinătate*”.

Toate direcțiile menționate sunt valide și pertinente, însă consider că ar fi utilă realizarea unei distincții între „*reformă*” (cu sensul de identificare și eliminare a disfuncționalităților, inclusiv prin aplicarea unor metode de design educațional clasice) și „*modernizare*” (introducerea de elemente cu aspect de noutate), deoarece acțiunile necesare pentru punerea în practică a celor două concepte sunt diferite. Reforma presupune, în principal, o abordare managerială, sistemică și unitară, orientată spre rezultate (starea finală), pe când

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

Înainte de 1989, prin ordin al ministrului apărării naționale, cei care încadrau posturile de comandanți la subunitățile de elevi din școlile și liceele militare, precum și personalul din secțiile de învățământ sau catedre (numai personalul militar) erau obligați ca, în interval de patru ani, să satisfacă un stagiul de patru luni în cadrul unităților operative, în vederea menținerii nivelului de pregătire în armă și, în același timp, să cunoască realitatea din afara sistemului educațional militar.

modernizarea se poate realiza atât din punct de vedere *managerial* (achiziționarea de echipamente și materiale didactice moderne, regândirea conținuturilor programelor de învățământ), cât și *individual* (la nivel de cadru didactic/instructor), fiind orientată pe metode și mijloace.

CALITATEA ȘI EFICIENȚA SISTEMULUI DE ÎNVĂȚĂMÂNT MILITAR ROMÂNESC

În contextul obiectivelor și elementelor de ieșire, ar fi utilă clarificarea unor aspecte care nu fac obiectul documentelor programatice, însă au implicații considerabile asupra calității învățământului militar românesc.

Când se utilizează termenul de obiective ale învățământului militar, de cele mai multe ori, se au în vedere obiectivele sistemice, corelate cu obiectivele strategice de apărare. „*Formarea și dezvoltarea profesională a liderilor, luptătorilor și specialiștilor capabili să obțină succesul într-un mediu operațional aflat în continuă schimbare, având competențele profesionale necesare îndeplinirii misiunilor în prezent și în viitor*”, reprezintă obiectivul sistemic prezentat în *Carta Albă a Apărării*, dar și în alte documente programatice. Apare însă întrebarea: Care ar trebui să fie aceste competențe adaptate mediului operațional (cele naționale sau cele derivate din apartenența la NATO) și care dintre acestea ar trebui să fie obținute în mod prioritar, pe fiecare nivel de învățământ în parte? Chiar dacă, de multe ori, aceste obiective se suprapun, există și situații în care unele sau altele vor trebui să fie prioritizate. Ca exemplu, ținând cont de limitarea dată de factorul timp pe parcursul unui ciclu de pregătire (cum ar fi învățământul militar universitar), ce arie curriculară ar trebui să primeze – cunoașterea limbii engleze la un nivel foarte bun sau achiziționarea competențelor și cunoștințelor legate de specialitatea în armă? Ofițerii ar trebui să fie pregătiți exclusiv în conformitate cu doctrinele Alianței sau ar trebui avută în vedere și posibilitatea (desigur, redusă ca probabilitate și de nedorit) necesității asigurării apărării naționale în afara Alianței, ținând cont că o parte din pregătire trebuie să se adreseze și mediului operațional al viitorului (cu un orizont de timp de 30 de ani) și nu doar celui prezent, care aduce după sine necesitatea studierii și a doctrinelor altor state, potențial neprietenoase.

Documentele programatice menționează că învățământul militar, ca parte a învățământului național, urmărește principiile de la Bologna, supunându-se politicilor educaționale și standardelor de calitate

naționale. Aceasta poate genera dificultăți în armonizare obiectivelor diferite urmărite pe cele două planuri, civil și militar. Cunoștințele și competențele derivate din cerințele unui mediu operațional dinamic nu sunt identice cu cele derivate pe baza principiilor Bologna, din punctul de vedere al ariei curriculare, modului de organizare a învățământului, criteriile de evaluare a cadrelor didactice, durata pregătirii etc. Timpul limitat al duratei de studiu trebuie atent gândit pentru armonizarea celor două direcții, ceea ce generează numeroase provocări, cum ar fi transferarea în mare măsură a pregătirii specific militare către școlile/centrele de aplicație/instruire. Un alt exemplu este faptul că, pentru un absolvent de academie, continuarea studiilor prin participarea la un program masteral (cerută de ciclul Bologna) se suprapune, de multe ori, cu primii pași în cariera militară (prin numirea pe o funcție de ofițer), cu provocările aferente generate de adaptarea la un mediu nou, acumularea de informații practice aferente funcției, lipsa de experiență, ceea ce scade eficiența actului educațional. Obiectivul la nivel de categorie de forțe sau al comandantului unității militare în care va fi repartizat ofițerul este ca acesta să se adapteze cât mai repede cerințelor funcției (prin activități practice, dar și prin studiul regulamentelor și procedurilor specifice), în timp ce obiectivul la nivel de sistem militar, de a avea ofițeri cu o solidă bază teoretică, valori, principii și abilități care să le folosească pe tot decursul carierei, presupune dedicarea timpului pentru frecventarea cursurilor și studiul materiilor din cadrul programului masteral. Îmbinarea acestor două tipuri de obiective, în condițiile restricțiilor inerente de timp, presupune compromisuri legate de calitatea actului de învățare, într-un domeniu sau altul.

De asemenea, cerințele referitoare la criteriile de evaluare a cadrelor didactice universitare din punctul de vedere al principiilor Bologna sunt diferite față de criteriile după care s-ar putea evalua performanța instructorilor/cadrelor didactice care predau materii ce pregătesc militarii pentru cerințele mediului operațional. Spre exemplu, dacă, în cel de al doilea caz, ar trebui să primeze experiența în teatrele de operații/funcții internaționale, dezvoltarea de aplicații practice, jocuri de război, simulări etc., principiile de evaluare derivate din Bologna pun accentul mai mult pe activitatea de cercetare (articole în publicații cu factor de impact, proiecte de cercetare etc.) și mai puțin pe activitatea didactică. Astfel, apare o contradicție atât între obiectivele procesului didactic, cât și între obiectivele de carieră ale cadrelor didactice universitare. Ținând cont de specificul activității

Pentru un absolvent de academie, continuarea studiilor prin participarea la un program masteral (cerută de ciclul Bologna) se suprapune, de multe ori, cu primii pași în cariera militară (prin numirea pe o funcție de ofițer), cu provocările aferente generate de adaptarea la un mediu nou, acumularea de informații practice aferente funcției, lipsa de experiență, ceea ce scade eficiența actului educațional.

Ținând cont de limitarea dată de factorul timp pe parcursul unui ciclu de pregătire (cum ar fi învățământul militar universitar), ce arie curriculară ar trebui să primeze – cunoașterea limbii engleze la un nivel foarte bun sau achiziționarea competențelor și cunoștințelor legate de specialitatea în armă?

În domeniul militar (chiar și în domeniul de sprijin, cum ar fi managementul resurselor), rezultatele muncii la clasă (dezvoltarea de lecții, manuale, aplicații, proiecte de cercetare în concordanță cu nevoile armatei) nu vor putea fi în totalitate valorificate prin publicare (din cauza nivelului de clasificare), obligând cadrele didactice să se orienteze spre domenii cu mai puțină relevanță pentru mediul militar, pentru a putea îndeplini criteriile de evaluare profesională și generând o dispersare contraproductivă a eforturilor, timpului și energiei.

Un sistem de învățământ militar eficient presupune, astfel, armonizarea celor două aspecte, academic și de instruire, astfel încât să se pună în valoare avantajele fiecăruia, evitându-se realizarea unei false dihotomii între educația universitară, percepută ca fiind mai puțin utilă, și instruire. După cum am afirmat la începutul articolului, cele două aspecte sunt interconectate și nu ar trebui abordate separat. Pentru aceasta, trebuie clar stabilit care este rolul cadrelor didactice universitare (civile și militare), dar și al instructorilor militari, pentru utilizarea în mod cât mai eficient a punctelor forte ale fiecărei categorii, într-un efort comun.

Există situații în care crearea unui cadru de colaborare între cadre didactice civile/militare universitare și specialiștii militari este calea cea mai eficientă pentru atingerea obiectivelor de pregătire. Spre exemplu, dezvoltarea unei aplicații de management resurse (din cadrul unui curs cu același profil) s-a bazat pe activitatea de colaborare între cercetători civili din Institute for Defense Analysis, Washington D.C. (care au contribuit cu partea de concepție, studii de specialitate și dezvoltarea software-ului), cadre didactice universitare civile și militare din cadrul National Defense University, Washington D.C. (care au contribuit cu partea didactică și de organizare a materialelor aferente aplicației) și specialiștii militari care lucrau în domeniu (la nivel strategic și operativ), care au contribuit cu experiența practică. Dacă proiectul ar fi fost lăsat doar în sarcina cadrelor didactice, acestea nu ar fi avut experiența practică și, poate, nici nivelul de clasificare necesar pentru a avea acces/înțelege unele aspecte mai complexe, iar dacă proiectul ar fi fost lăsat doar în grija specialiștilor din structuri, aceștia nu ar fi avut timpul necesar (10 luni de muncă) pentru realizarea acestuia, deoarece ar fi trebuit să își îndeplinească, în același timp, și funcția de bază, dar nici abilitățile didactice și pedagogice necesare pentru organizarea în mod optim a părții teoretice și aplicative.

Transmiterea unor abilități precum gândirea critică, gândirea sistemică sau creativitatea pot fi puncte forte ale cadrelor didactice

universitare civile, deoarece acestea nu provin din sistemul militar, care pune accentul pe o structură ierarhică strictă și respectarea ordinilor, mai puțin pe flexibilitate mentală și curiozitate intelectuală. Instructorii militari pot avea o contribuție esențială prin împărtășirea experienței practice și a lecțiilor învățate ca urmare a participării în misiuni în teatrele de operații sau pe diversele funcții de specialitate din structuri din țară și din străinătate.

ROLUL CADRELOR DIDACTICE DIN ÎNVĂȚĂMÂNTUL MILITAR

În vederea creșterii eficacității sistemului militar de învățământ, ar fi utilă redefinirea/actualizarea rolului, competențelor și limitărilor corpului cadrelor didactice (instructori și cadre universitare) și al personalului administrativ. Apare, astfel, necesitatea alinierii la valorile, tradițiile, dar și la noile abordări specifice alianțelor din care România face parte, valorizând, bineînțeles, și elementele performante naționale. În acest sens, consider că ar fi utilă analiza corelației dintre structura personalului didactic din țările membre ale NATO și ale UE și nivelul de educație și instruire, în vederea adaptării modelelor externe la specificul național, cu scopul creșterii performanțelor proprii.

Definirea clară a rolului fiecărei categorii de cadre didactice este utilă și necesară atât pentru creșterea performanței sistemului educațional, cât și pentru motivarea și reținerea în sistem a cadrelor didactice de înaltă competență, prin crearea unui cadru de dezvoltare profesională.

Carierea de cadru didactic universitar (urmând principiile Bologna) presupune mai mult decât transferul pe o funcție didactică, cu îndeplinirea cerințelor minime, a unor persoane care au avut un alt traiect profesional până în acel moment, fără a parcurge toate gradele universitare. Oricât de performant ar fi respectivul specialist pe domeniul de competență, nu are abilitățile, cunoștințele și experiența didactică și pedagogică necesară pentru activitatea didactică. Specialiștii într-un anumit domeniu au rolul lor în procesul de învățământ, de a-și împărtăși experiența practică, însă activitatea lor constituie o completare la bazele teoretice puse de cadrele didactice universitare, neputându-se substitui acestora. Se conturează, astfel, necesitatea demarării unui proces clar și precis de identificare a totalității cunoștințelor, abilităților și deprinderilor necesare a fi învățate, împărțirea lor pe discipline clare și atribuirea lor pentru a fi predate de către personal strict calificat prin educație sau instruire, în conformitate cu nivelul necesar.

Definirea clară a rolului fiecărei categorii de cadre didactice este utilă și necesară atât pentru creșterea performanței sistemului educațional, cât și pentru motivarea și reținerea în sistem a cadrelor didactice de înaltă competență, prin crearea unui cadru de dezvoltare profesională.

Există situații în care crearea unui cadru de colaborare între cadre didactice civile/militare universitare și specialiștii militari este calea cea mai eficientă pentru atingerea obiectivelor de pregătire.

Prin natura sa, cariera universitară presupune stabilitate și parcurgerea treptată a unor faze succesive, însă pentru cadrele didactice universitare militare, acest lucru poate genera o serie de probleme, legate de corelarea carierei didactice cu cea militară, care presupune o mai mare mobilitate, dar și de motivarea financiară a cadrelor didactice tinere, care pot fi mai atrase de nivelul mai ridicat de salarizare dintr-o unitate operativă.

O parte din aceste neajunsuri pot fi soluționate prin utilizarea instructorilor militari, însă aceasta presupune clarificarea rolului acestora. Conceptul de *instructor militar* a provenit, ca idee, din cadrul altor armate, în care acesta este, de cele mai multe ori, subofițer și a avut/are rolul de a pregăti militarii (soldați, subofițeri, maiștri militari, ofițeri) pentru formarea și/sau dezvoltarea unor abilități și deprinderi specifice unei activități. Cu alte cuvinte, rolul preponderent al instructorilor militari este în partea de instruire. Profesorul militar (cu statutul de trainer, nu de cadru didactic universitar) este, de regulă, ofițer provenit din unități operative, cu un grad ridicat de cunoștințe teoretice și practice în domeniu, recunoscut în branșă, detașat pentru maximum trei ani pe acel post, care dispune de abilitățile pedagogice necesare și suficiente pentru a susține activitate didactică.

Asimilarea posturilor de instructori cu cadrele didactice universitare nu poate duce decât la confuzii și crearea unei imagine defavorabile pentru ambele categorii de cadre didactice (instructori și cadre universitare). Rolul instructorilor și al profesorilor militari corespunde cel mai bine dezideratului de „valorificare a lecțiilor învățate din misiuni internaționale (teatre de operații, funcții în structuri internaționale) și a cunoștințelor dobândite de cadrele militare care au parcurs programe de pregătire în străinătate” (Carta Albă a Apărării, 2021).

În lipsa unei clarificări a rolului și scopului acestei categorii de cadre didactice, se sub-utilizează potențialul de cunoștințe și abilități ale subofițerilor și se ignoră contribuția importantă pe care aceștia o pot avea în cadrul sistemului de pregătire militară. Ca exemplu, ofițerii care participă la Cursul de Calificare pentru Forțele Speciale din SUA sunt pregătiți cu preponderență de subofițeri care au făcut parte din echipe FOS și au o îndelungată experiență practică. Chiar dacă, aparent, ei pregătesc ofițeri cu un nivel de educație superior, scopul este de a aduce o nouă perspectivă, practică, privind modul în care o echipă de FOS funcționează și care sunt abilitățile și competențele cu care contribuie fiecare membru, pentru ca ofițerii să poată aplica

cunoștințele teoretice în practică. Motivul pentru care această experiență nu este transmisă de un ofițer este unul foarte pragmatic: „un căpitan rămâne în cadrul echipei doi-trei ani, înainte de a fi promovată în altă poziție, pe când un subofițer poate rămâne și 13 ani. Scopul subofițerului este de a ajuta ofițerul să înțeleagă dinamica echipei, rolul fiecărui membru și locul ofițerului în respectiva echipă”. (Mattson, 2012). „Un ofițer trebuie să fie capabil să se consulte cu subofițerul de comandă și cu restul echipei..., în timp ce rolul ofițerului este preponderent în partea de planificare, rolul subofițerului este de a asigura unitatea echipei și a avea grijă de membrii acesteia”. (Ib.)

În ceea ce privește profesorul militar (trainer), unul dintre punctele forte îl reprezintă experiența practică, dobândită în teatrele de operații sau în diverse funcții naționale sau internaționale. Prin definiție, profesorul militar a trebui să aibă o mobilitate mai mare decât cadrele didactice universitare, deoarece mediul operațional dinamic presupune ca, după cinci ani ca profesor militar, respectivul ofițer trebuie să se reîntoarcă în partea operativă, pentru a se pune la curent cu noutățile în domeniu. Experiența practică din Irak este utilă pentru studiul teoriei, însă mediul operațional respectiv nu se poate compara cu cel din Afganistan, iar dacă scopul este transmiterea experienței practice și nu studiul teoriei, prin definiție, profesorul militar nu poate rămâne în funcție mai mult de câțiva ani. O carieră de 20-30 de ani ca instructor militar are beneficii reduse atât pentru performanța sistemului, cât și pentru respectivul ofițer, care a optat pentru cariera militară și nu universitară, iar rămânerea prea mult pe respectiva poziție nu face decât să ducă la pierderea unor oportunități de dezvoltare profesională. Desigur, apare problema importantă a modului în care cei mai buni ofițeri să fie selectați pentru rolul de profesor militar, dar și motivați să renunțe, pentru câțiva ani, la traiectul lor profesional în domeniul operativ.

FORMAREA LIDERILOR MILITARI

Obiectivul declarat pentru învățământul militar de „formarea și dezvoltarea profesională a liderilor, luptătorilor și specialiștilor capabili să obțină succesul într-un mediu operațional aflat în continuă schimbare, având competențele profesionale necesare îndeplinirii misiunilor în prezent și în viitor” ar merita analizat în detaliu. Astfel, trebuie făcută distincție dintre formarea de luptători, formarea de specialiști și formarea de lideri, deoarece procesul de învățământ și obiectivele specifice diferă. Spre exemplu, se poate spune că Academia

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

În ceea ce
privește
profesorul
militar (trainer),
unul dintre
punctele forte
îl reprezintă
experiența
practică,
dobândită în
teatrele de
operații sau în
diverse funcții
naționale sau
internaționale.

Rolul
instructorilor și
al profesorilor
militari
corespunde
cel mai bine
dezideratului de
„valorificare a
lecțiilor învățate
din misiuni
internaționale
(teatre de
operații, funcții
în structuri
internaționale) și
a cunoștințelor
dobândite de
cadrele militare
care au parcurs
programe de
pregătire în
străinătate”.

Formarea de lideri este o componentă esențială în orice armată, deoarece adaptarea la modificările mediului operațional presupune o combinație de cunoștințe și abilități pre-existente, a căror bază trebuie pusă avându-se în vedere un orizont de timp mai lung și urmărind atât nivelul tactic, cât și cel operativ și strategic.

Tehnică Militară formează specialiști, dar, oare, chiar se poate spune că formează luptători? Care este sensul cu care se utilizează aceste expresii? Formarea unui inginer chimist, spre exemplu, presupune alocarea preponderentă a timpului pentru pregătirea teoretică și practică în domeniul de specialitate, ceea ce lasă mai puțin timp pentru instruirea necesară unui luptător. Nu i se poate cere unui ofițer inginer chimist sau unui ofițer din arma finanțe aceleași performanțe fizice sau tactice ca unui ofițer de infanterie, deoarece nu acesta este scopul pentru care este pregătit. Anumite specializări în armă sau cursuri de pregătire au, prin natura lor, o componentă de educație mai pregnantă, necesitând o abordare teoretică, academică, pe când altele necesită o abordare cu o componentă de instruire mai puternică.

Formarea de lideri este o componentă esențială în orice armată, deoarece adaptarea la modificările mediului operațional presupune o combinație de cunoștințe și abilități pre-existente, a căror bază trebuie pusă avându-se în vedere un orizont de timp mai lung și urmărind atât nivelul tactic, cât și cel operativ și strategic. Un lider eficient și eficace se formează pornind de la anumite caracteristici ale personalității pre-existente, însă abilitățile de lider se însușesc pornind de la o bază teoretică solidă în privința leadershipului, psihologiei, comunicării, managementului resurselor, plus altele, cum ar fi capacitatea de analiză și sinteză, gândirea critică, gândirea sistemică etc. (componenta de educație), urmată de dezvoltarea unor abilități practice în domeniile anterior menționate (componenta de instruire). Nu orice specialist sau luptător va avea abilități de lider și nici nu ar trebui urmărit acest lucru, deoarece fiecare persoană poate contribui la funcționarea eficientă a sistemului prin abilitățile specifice. Este nevoie, în aceeași măsură, de lideri, dar și de luptători și specialiști. De aceea, formarea de lideri este un proces mult mai complex, care presupune o abordare unitară și intercorelată între sistemul de învățământ, sistemul de management al resurselor umane și personalul de conducere din fiecare unitate militară.

„Structurarea conținuturilor educaționale pe arii de competențe, astfel încât să asigure, în mod progresiv și corelativ, cunoștințele, deprinderile și atitudinile fundamentale specifice liderului, luptătorului și specialistului”, reprezintă o direcție de acțiune esențială pentru realizarea unui sistem de învățământ performant, însă trebuie clarificat care sunt acele competențe pentru fiecare nivel (profilul absolventului), iar procesul de învățământ trebuie corelat cu diversele trepte ale carierei militare, pornindu-se însă de la o abordare sistemică,

pe termen lung. Anumite cunoștințe și informații care vor fi predate, spre exemplu, la un curs de management resurse pentru un comandant de batalion pot fi înțelese și însușite mult mai eficient dacă există un nivel minim de cunoștințe în domeniul economic, achiziționate încă din cadrul academiei. Unul dintre obiectivele componente de educație a învățământului militar ar trebui să fie și formarea unei minime culturi generale în domenii cu care ofițerul va avea contact ulterior: managementul resurselor, leadership, comunicare, psihologie, mediul de securitate și militar etc. Este posibil, spre exemplu, ca un absolvent al Academiei Tehnice Militare să ajungă, în decursul carierei, pe o poziție care să aibă legătură directă cu domeniul logisticii, indiferent de specializarea inițială, iar un curs de bază în domeniul managementului resurselor, care ar fi putut părea complet neinteresant în timpul studiilor universitare, să fi fost extrem de util. Traiectul pe care un ofițer îl va parcurge de-a lungul carierei militare ar trebui să fie mai bine conturat încă de la început, iar cunoștințele și abilitățile predate în cadrul procesului de învățământ să fie corelate cu necesitățile actuale, dar și cu cele viitoare.

Nu în ultimul rând, atingerea obiectivelor sistemice trebuie văzută și în corelație cu obiectivele de carieră (și, într-o oarecare măsură, și personale, în sensul menținerii motivării) ale studenților/cursanților. Ignorarea acestor obiective și concentrarea în exclusivitate asupra obiectivelor sistemice nu poate duce decât la scăderea, în timp, a calității și calificării resursei umane din cadrul forțelor armate. Recompensarea excelenței în învățare doar prin acordarea de note/calificative/distincții nu este suficientă pentru motivarea excelenței în învățare, nici pentru menținerea în sistemul militar a ofițerilor cu performanțe de top. Trebuie înțeleși mai bine factorii motivaționali ai noilor generații, pentru care valori precum patriotismul nu reprezintă neapărat o prioritate, comparativ cu desfășurarea unei activități stimulante, posibilitățile de avansare, recunoașterea meritelor sau obținerea unui anumit nivel material (Macovei, Argintaru, 2016).

Posibilitățile reduse de valorificare a experienței și cunoștințelor ofițerilor absolvenți de top ai unor programe de studii în străinătate prin numirea pe funcții corespunzătoare calificării acestora, indiferent de grad, posibilitățile reduse de stimulare financiară, lipsa unui suport social eficient pentru familie, rigiditatea sistemului sunt toți atâția factori care duc la pierderea celor mai valoroși ofițeri (fie prin părăsirea sistemului militar pentru alte oportunități de carieră mai atractive, fie prin plafonare și neutilizarea abilităților și cunoștințelor acestora

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

Traiectul pe care un ofițer îl va parcurge de-a lungul carierei militare ar trebui să fie mai bine conturat încă de la început, iar cunoștințele și abilitățile predate în cadrul procesului de învățământ să fie corelate cu necesitățile actuale, dar și cu cele viitoare.

Definirea și însușirea valorilor militare și culturale naționale și europene reprezintă partea de tradiție a învățământului militar, acestea urmând a fi utilizate ca reper de militari pe tot parcursul carierei.

la adevărata lor valoare) și rămânerea în sistem a unei majorități motivate doar de stabilitatea unui loc de muncă.

În final, din punctul de vedere al *orizontului de timp*, un factor important pentru performanța sistemului de învățământ îl reprezintă stabilirea clară a ariei curriculare, *în funcție de nivel, pentru a asigura un învățământ progresiv și corelat*. Starea finală declarată de documentele programatice (*Carta Albă a Apărării, Concepția privind modernizarea învățământului militar*) o reprezintă asigurarea formării militarilor pentru a obține succesul în mediul operațional *prezent și viitor*, care să fie în măsură să utilizeze tehnologie înalt performantă și să fie profund atașați valorilor militare și culturale naționale și europene. Definirea și însușirea valorilor militare și culturale naționale și europene reprezintă partea de tradiție a învățământului militar, acestea urmând a fi utilizate ca reper de militari pe tot parcursul carierei. Luarea ca reper a mediului operațional generează însă o serie de provocări. Pregătirea pentru mediul operațional al prezentului se realizează prin cursuri profesionale (în special, după absolvirea studiilor de licență, pe parcursul carierei) și stagii de pregătire. Scopul acestora este de a transmite informații și a genera abilități valabile în prezent, pentru rezolvarea unor probleme actuale, cu care se confruntă militarul în funcția actuală sau, cel mult, în poziția imediat următoare. Caracterul acestor cursuri le apropie mai mult de partea de instruire decât de partea de educație.

Pregătirea militarului astfel încât acesta să fie capabil să se adapteze mediului operațional al viitorului presupune abordarea pe termen mediu și lung a modului în care cunoștințele și abilitățile sunt structurate și prezentate, presupunând dezvoltarea unei viziuni sistematice, gândire flexibilă, schimbarea modului de gândire, abilități cum ar fi spirit critic, capacitate de analiză, de luare a deciziilor pe diverse niveluri de putere, de utilizare a tehnologiei moderne. Apare însă întrebarea cât de mult în viitor trebuie să ne uităm în momentul în care dezvoltăm acest tip de educație? Un curs de carieră pentru grade mari, cum ar fi colonel sau general, nu poate asigura dezvoltarea tuturor acestor abilități, din motive obiective, date de limitarea de timp, dar și de bagajul diferit de cunoștințe, abilități și experiență ale cursanților. Schimbarea modului de gândire, dezvoltarea abilităților de utilizare a tehnicii moderne, spiritul analitic trebuie dezvoltate pe tot parcursul carierei militare, prin diverse forme de pregătire, pornind de la bazele puse în cadrul studiilor de licență și în funcție de traiectul profesional și abilitățile fiecărui militar în parte.

CONCLUZII

Dezvoltarea unui sistem de învățământ militar performant este un proces dificil și complex, datorită multitudinii factorilor de influență care trebuie analizați, dar și a orizontului de timp care trebuie avut în vedere, printre care obiective, resurse și factorul timp. Astfel, trebuie să pornim din trecut (elementele de tradiție și fundamentele care au valabilitate permanentă), trecând prin prezent (adaptarea la cerințele mediului operațional contemporan, la toate nivelurile), având însă ca scop final obiective bine conturate pentru viitor.

Poate cea mai potrivită concluzie pentru acest articol este un enunț al marelui filozof și pedagog Emmanuel Kant, care spunea: „*un principiu de pedagogie pe care ar trebui să-l aibă în vedere oamenii care fac planuri în educație este cel prin care copiii nu trebuie crescuți după starea actuală a neamului omenesc, ci după o stare mai bună, posibilă în viitor, adică după idealul omenirii și al întregii sale meniri. Acest principiu este de o mare însemnătate. Părinții nu-și cresc copiii decât în vederea lumii actuale, așa stricată cum e. Ei ar trebui, deopotrivă, să le dea o educație mai bună, pentru ca din ea să rezulte o stare mai bună în viitor*”. (Kant, 1886, p. 40).

BIBLIOGRAFIE:

1. Kant, Em. (1886). *Traité de pédagogie*. Paris, [https://fr.wikisource.org/wiki/Livre:Kant-Trait%C3%A9_de_p%C3%A9dagogie_\(trad._Barni\),_1886.pdf](https://fr.wikisource.org/wiki/Livre:Kant-Trait%C3%A9_de_p%C3%A9dagogie_(trad._Barni),_1886.pdf), accesat la 12 septembrie 2021.
2. Macovei, C.M., Argintaru, L.M. (2016). *Factors affecting the work motivation of officers in the Romanian army*. Scientific Bulletin, vol. XXI, nr. 2(42).
3. Mattson, J. (2012). *Special Forces NCOs train their leaders*. În *NCO Journal*, https://www.army.mil/article/75731/special_forces_ncos_train_their_leaders, accesat la 13 septembrie 2021.
4. Pantazi, C. (1999). *Memoriile ministrului de război al României în anii 1942-1944*. Editura Publiferom.
5. Țârdea-Păunescu, R.A. (2018). *The transformation of Romanian Army Special Operation Forces officers education*. Kansas: Fort Leavenworth.
6. *Legea educației naționale*, art 4, https://www.edu.ro/sites/default/files/_fi%C8%99iere/Legislatie/2020/LEN_actualizata_octombrie_2020.pdf, art. 4, accesat la 12 septembrie 2021.

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

„Un principiu de pedagogie pe care ar trebui să-l aibă în vedere oamenii care fac planuri în educație este cel prin care copiii nu trebuie crescuți după starea actuală a neamului omenesc, ci după o stare mai bună, posibilă în viitor, adică după idealul omenirii și al întregii sale meniri. Acest principiu este de o mare însemnătate. Părinții nu-și cresc copiii decât în vederea lumii actuale, așa stricată cum e. Ei ar trebui, deopotrivă, să le dea o educație mai bună, pentru ca din ea să rezulte o stare mai bună în viitor”.

FORMAREA PROFESIONALĂ A LIDERILOR MILITARI DIN PERSPECTIVA REZILIENȚEI NAȚIONALE

Conf.univ.dr. Aura CODREANU

Colonel prof.univ.dr.ing. Cezar VASILESCU

*Departamentul Regional de Studii
pentru Managementul Resurselor de Apărare, Brașov*

Leadershipul, alături de disciplină, etică, cultură organizațională și practici de socializare specifice domeniului militar, reprezintă unul dintre pilonii de bază ai profesiei militare (Brown, Treviño, 2006). Ca atare, leadershipul militar profesionist devine centrul de greutate în abordările strategice. Un exemplu marcant în acest sens este Strategia Militară a României (2021, pp. 3-4), conform căreia leadershipul profesionist se constituie în mijloc de asigurare a rezilienței organizaționale și naționale în condiții de volatilitate, complexitate și incertitudine. Pe aceeași direcție a stabilirii unei relații de condiționare reciprocă între leadershipul militar și conceptul de reziliență, Strategia Națională de Apărare a Țării pentru perioada 2020-2024 (2020, p. 32) menționează reziliența în calitate de componentă a dimensiunii de apărare și ca direcție de acțiune inclusă pe agenda cooperării NATO-UE și asumată de România. Pornind de la premisa statuată prin documentele amintite, conform căreia leadershipul militar profesionist este esențial în abordarea provocărilor viitoare din domeniul securității și apărării, articolul de față are ca obiectiv discutarea formării profesionale a liderilor militari ca instrument și cale de acțiune în vederea asigurării rezilienței organizaționale în domeniul securității și apărării și, prin urmare, ca modalitate de consolidare a rezilienței naționale.

Cuvinte-cheie: profesionalism militar, formarea profesională, leadership, reziliență națională, cooperare NATO-UE.

INTRODUCERE

Definirea *rezilienței* poate fi realizată prin identificarea zonei de acțiune și a publicului țintă. Din acest punct de vedere, reziliența este asociată dimensiunii naționale – reziliență națională – sau zonei de apartenență și demarcare dintre spațiul strict personal și cel public: reziliență individuală, comunitară, socială, organizațională etc. sau în funcție de tipul de adversitate pentru care o persoană sau entități aflate în interdependență își construiesc mecanisme de prevenire a efectelor neplăcute, precum reziliență în domeniul CBRNE (chimic, biologic, radiologic, nuclear, explozivi), reziliență în domeniul conflictelor, reziliență la dezastre etc. Conceptualizarea, prin urmare, ține de contextul de utilizare a termenului, reprezentând o trăsătură determinantă a sistemelor dinamice (Kourti, 2017) și comportând valențe multiple, putând fi mult mai bine descrisă în calitate de efect de lungă durată (Gibson, Tarrant, 2010) decât ca rezultat direct, tangibil, imediat. Prin aplicarea acestei grile de abordare, reziliența se asociază mai curând capacității de dezvoltare, de evoluție prin schimbare și descoperire de zone ne-explorate decât ca rezistență la schimbare. Ca atare, în condițiile manifestării unor condiții de mediu fluide, conceptul este asociat flexibilității și utilizării unor sisteme de management care promovează aceste calități în defavoarea menținerii stabilității (Ib.). Prin urmare, adoptarea unei perspective sistemice în vederea definirii termenului presupune înțelegerea sa drept capacitate a unui sistem de a-și adapta strategia și acțiunile ce decurg din aceasta în funcție de condițiile de mediu aflat în permanentă schimbare și caracterizate de impredictibilitate și puternică inter-relaționare sistemică (Havránek, 2018).

Reziliența este, de asemenea, metaforic descrisă drept o călătorie în continuă desfășurare între „reziliența vechiului” și „reziliența noului” (Folke, 2016), deci ca punct fix de plecare, dar și ca tranziție și consolidare prin adaptare, schimbare și transformare. O astfel de abordare presupune, din perspectivă sistemică, acea capacitate a unei entități de a reveni la condițiile inițiale de funcționare ulterior

Reziliența este asociată dimensiunii naționale – reziliență națională – sau zonei de apartenență și demarcare dintre spațiul strict personal și cel public: reziliență individuală, comunitară, socială, organizațională etc. sau în funcție de tipul de adversitate pentru care o persoană sau entități aflate în interdependență își construiesc mecanisme de prevenire a efectelor neplăcute, precum reziliență în domeniul CBRNE (chimic, biologic, radiologic, nuclear, explozivi), reziliență în domeniul conflictelor, reziliență la dezastre.

parcurgerii unor evenimente ce comportă efecte majore de ordin structural, cuplată cu capacitatea aceluiasi sistem de a evolua și de a se metamorfoza. Cuvintele-cheie pe baza cărora joncțiunea dintre „reziliența noului” și „reziliența vechiului” poate fi realizată sunt *capacitatea de reacție* și *capacitatea de regenerare*.

Literatura în domeniu face distincție între *reziliență generală* (Walker et al., 2009, Biggs et al., 2012, Carpenter et al., 2012) și *reziliență specifică*.

Reziliența generală presupune ancorarea într-o memorie colectivă a istoriei, precum și capacitatea de a demonstra flexibilitate, inovare, abordare a riscurilor și amenințărilor ca oportunități în momentul confruntării cu necesitatea schimbării, a transformării. Aceasta este asigurată de diversitate, modularitate, deschidere, constituirea de rezerve, feedback, incluziune, monitorizare, leadership, încredere (Carpenter et al., 2009), asigurarea tuturor acestor condiții presupunând eforturi pe termen lung, dar și o serie de costuri pe termen scurt și mediu.

Reziliența specifică se referă la identificarea acțiunilor care trebuie întreprinse (Carpenter et al., 2001) și a beneficiarului țintă (Lebel et al., 2006, Robards et al. 2011, Brown, 2014). De remarcat, totuși, în legătură cu reziliența specifică este faptul că, și în situația în care sunt contextualizate de anumite organizații, componentele sale principale implică elemente generale identificabile, indiferent de caracteristica particulară a sistemului. De exemplu, reziliența asociată cu securitatea națională este privită ca menținerea serviciilor vitale și continuarea vieții cât mai aproape de normal după acțiunile menite să prevină sau să contracareze efectele atacurilor sau ale dezastrelor (House of Commons Defence Committee, 2009, p. 4). Pe aceeași linie de argumentație, reziliența în contextul pregătirii pentru situații de urgență este definită ca „*Abilitatea comunității, serviciilor sau infrastructurii de a detecta, preveni și, dacă este necesar, de a rezista, gestiona și de a-și reveni în urma unor provocări cu efecte perturbatoare*”. (Cabinet Office, 2012, p. 23).

Definiția rezilienței, din perspectiva Organizației Tratatului Atlanticului de Nord (NATO), se concentrează pe capacitatea unei societăți de a rezista și de a se recupera dintr-un eveniment perturbator major, cum ar fi dezastrele naturale, avarierea infrastructurii critice și atacul armat în cel mai scurt timp (Committee on the Civil Dimension of Security/CDS, 2021).

Trei cuvinte-cheie sunt asociate cu reziliența ca element definitoriu al sistemelor socio-ecologice, și anume: adaptabilitate, transformabilitate și persistență. Acestea sunt, de fapt, răspunsuri la întrebarea „*Care este scopul rezilienței?*”. Astfel, reziliența capătă sens atunci când este asociată cu termeni precum: „*reziliență pentru adaptabilitate*” și „*reziliență care asigură capacitatea de transformare*”. (Folke, 2016).

Unul dintre obiectivele principale care stau la baza efortului de construire a rezilienței constă în faptul că, indiferent de cât de bine proiectat ar fi un sistem, există întotdeauna zone slab consolidate care permit perturbarea și, eventual, distrugerea acestuia. Consolidarea rezilienței presupune consolidarea modului în care un sistem poate rezista, se poate recupera și adapta în condiții de adversitate.

În al doilea rând, este de remarcat faptul că reziliența este parte integrală a comportamentului uman. Ca atare, se constituie prin adoptarea unei abordări proactive menite să mobilizeze resurse, abilitatea de a răspunde și de a performa într-o varietate de condiții (Tasic et al., 2019). Astfel, concentrarea atenției asupra dezvoltării leadershipului și consolidării instituționale din perspectiva rezilienței devine un obiectiv major.

Prin prisma definițiilor prezentate, putem asocia reziliența unui mod de gândire ale cărui coordonate se îndepărtează cu mult de stabilitate și predictibilitate. O astfel de gândire este rezultatul utilizării diferitelor tipuri de capacități și strategii de ordin contextual în vederea asigurării supraviețuirii în cazul manifestării evenimentelor perturbatoare sau în vederea adaptării continue la schimbări, a asigurării unei poziții solide care permite totuși abordări agile și a evoluției pozitive pe termen lung. Cu toate acestea, așa cum dezvăluie un raport al British Standard 65000, Guidance for Organizational Resilience (BSI) privind tendințele din 2018 în afaceri din întreaga lume (BSI, 2018, p. 16), în vremuri pline de incertitudine continuă, asigurarea rezistenței produselor prin inovare, scanarea orizontului și adaptarea nu reprezintă obiective majore pentru organizații. În acest sens, putem afirma că, având în vedere provocările actuale legate de Covid-19, este greu de presupus că, în acest moment, organizațiile din întreaga lume, inclusiv cea militară, pot întreprinde acțiuni care să promoveze gândirea și acțiunea de tip rezilient în condițiile în care eforturile sunt în mod preponderent concentrate asupra revenirii la „*reziliența vechiului*” sau, cu alte cuvinte, la ceea ce era definit

Reziliența este parte integrală a comportamentului uman. Concentrarea atenției asupra dezvoltării leadershipului și consolidării instituționale din perspectiva rezilienței devine un obiectiv major.

Reziliența generală presupune ancorarea într-o memorie colectivă a istoriei, precum și capacitatea de a demonstra flexibilitate, inovare, abordare a riscurilor și amenințărilor ca oportunități în momentul confruntării cu necesitatea schimbării, a transformării.

Reziliența ca rezultat pe termen lung este definită indirect de afirmațiile referitoare la caracteristicile unui stat rezilient care este „...capabil să se raporteze eficient, proactiv și adecvat la impredictibilitatea evoluțiilor din mediul de securitate global (convenționale, economico-financiare, dar și cibernetice, de tip hibrid sau asociate pandemiilor și schimbărilor de mediu) și care să poată să gestioneze, consecvent și eficient, orice riscuri și amenințări conexe”.

ca stabil și predictibil înainte ca incertitudinea și volatilitatea să devină principalele caracteristici ale vieții cotidiene. Într-o asemenea situație, reziliența, definită drept capacitatea de revenire la starea inițială, tocmai este testată de evenimentele aflate în plină derulare. În mod firesc, dimensiunea rezilienței referitoare la capacitatea de adaptare și transformare nu este încă o temă de interes. În acest context, trebuie subliniat și faptul că, așa cum remarcă De Smedt, Giovannini și Radermacher (2018), capacitatea unui sistem de a-și reveni în urma manifestării unui eveniment perturbator nu presupune în mod necesar valențe pozitive dacă direcția inițială nu era una sustenabilă. Apreciem că aceste afirmații au acoperire nu numai în sfera afacerilor, ci și în sfera securității și apărării, deci a sistemului militar.

În ceea ce privește abordarea rezilienței în context statal, național, *Strategia Națională de Apărare a Țării pentru perioada 2020-2024* (SNAT, 2020) abordează reziliența atât ca rezultat de durabilitate, cât și în calitate de capacitate.

Reziliența ca rezultat pe termen lung este definită indirect de afirmațiile referitoare la caracteristicile unui stat rezilient care este „...capabil să se raporteze eficient, proactiv și adecvat la impredictibilitatea evoluțiilor din mediul de securitate global (convenționale, economico-financiare, dar și cibernetice, de tip hibrid sau asociate pandemiilor și schimbărilor de mediu) și care să poată să gestioneze, consecvent și eficient, orice riscuri și amenințări conexe. Pentru aceasta, este nevoie de un stat puternic, un stat care să asigure un cadru optim de dezvoltare a democrației participative, în care sunt asigurate drepturile și libertățile cetățenilor și este încurajată participarea oamenilor și a societății civile la soluționarea tuturor problemelor societății, inclusiv la cele privind securitatea națională”. (Ib., p. 8). Principalii factori care susțin o asemenea definiție sunt, conform aceluiași document, mecanisme de reacție rapidă și eficientă, dezvoltarea unei puternice culturi de securitate și respectarea valorilor naționale de securitate (Ib., p. 10). Între reziliența ca rezultat pe termen lung și guvernarea există o condiționare reciprocă, bazată pe utilizarea unor principii specifice unui leadership de ordin strategic, precum flexibilitate, adaptabilitate, capacitate de reacție rapidă care abilitază anticiparea, planificarea și pregătirea pentru abordarea probabilității celui mai dezastruos scenariu. (Ib., p. 6).

Reziliența văzută în calitate de capacitate presupune abilitatea implicită a diferitelor entități (i.e. persoane, comunități, regiuni, state) de a rezista unor evenimente perturbatoare și de a asigura revenirea la starea inițială dinainte de producerea evenimentelor. Dintr-o asemenea perspectivă, o colaborare pe niveluri multiple între public și privat, cetățeni și comunitate, entități civile și militare devine imperativă. Aceasta cu atât mai mult, cu cât transformarea, ca etapă a rezilienței și ca scop merită a asigura sustenabilitatea, reprezintă o dimensiune importantă a rezilienței naționale. (Ib., p. 11).

Capacitatea de apărare la nivel național, precum și apartenența României la NATO sunt văzute drept garanții ale asigurării securității. În ceea ce privește relația dintre reziliența națională și domeniul apărării, aceeași strategie menționează, printre alte acțiuni menite consolidării respectivei relații, facilitarea implementării agendei de cooperare dintre Uniunea Europeană (UE) și NATO în domeniile „apărare cibernetică, combaterea amenințărilor hibride, contracararea amenințărilor teroriste, reziliență, comunicare strategică și mobilitate militară” (Ib., p. 32). Prin urmare, apreciem că o scurtă incursiune în modul în care cele două entități menționate definesc reziliența poate susține definiția referitoare la conceptul de *reziliență națională* și, deci, poate contribui la identificarea premiselor de fundamentare a demersurilor privitoare la formarea profesională a liderilor militari.

REZILIENȚA NAȚIONALĂ PRIN PRISMA ABORDĂRILOR LA NIVELUL UE ȘI NATO

• PERSPECTIVA UE ASUPRA REZILIENȚEI

Din perspectiva apărării și securității, reziliența este evocată ca rezultat al unei „abordări la nivelul întregii societăți” (CDS, 2021) sau ca „apărare totală”. Ambele presupun că valorile democrației sunt promovate și susținute de autoritățile statului, în timp ce acestea din urmă lucrează împreună cu organizațiile de apărare și securitate, entități civile și private și cu populația pentru a contracara potențialele amenințări într-o logică asemănătoare cu logica rentabilității financiare. Politicile din domeniul apărării totale vizează consolidarea pregătirii civile pentru a asigura continuitatea funcțiilor guvernamentale, indiferent de cât de perturbatoare pot fi evenimentele. Acestea vizează îmbunătățirea protecției civile în timp de conflict/război, pe de o parte, și pregătirea pentru criză în vederea prevenirii și gestionării crizelor

GÂNDIREA MILITARĂ ROMÂNEASCĂ

Din perspectiva apărării și securității, reziliența este evocată ca rezultat al unei „abordări la nivelul întregii societăți” sau ca „apărare totală”. Ambele presupun că valorile democrației sunt promovate și susținute de autoritățile statului, în timp ce acestea din urmă lucrează împreună cu organizațiile de apărare și securitate, entități civile și private și cu populația pentru a contracara potențialele amenințări într-o logică asemănătoare cu logica rentabilității financiare.

În timp de pace, pe de altă parte. Exemple de adoptare și utilizare explicită și hotărâtă a celor două concepte sunt Estonia, Norvegia, Finlanda, Israel, Suedia, Elveția și Singapore.

La nivelul Uniunii Europene, reziliența este definită ca fiind capacitatea unui individ, a unei comunități de a rezista, de a se adapta și de a-și reveni rapid în urma manifestării unor condiții nefavorabile sau a unor șocuri majore. Reziliența, în abordarea UE, este un concept complex, care cuprinde societatea în ansamblu (Comisia Europeană, 2014): „... înțelegerea și construirea rezilienței necesită o perspectivă mai largă și luarea în considerare a societății în ansamblu. O astfel de <viziune de sistem> ar trebui să încapsuleze întregul proces de producție al bunăstării societății, pentru a se asigura că nu numai resursele economice, ci și cele naturale, sociale și de mediu sunt, de asemenea, valorificate într-un mod eficient, durabil, echitabil și responsabil”. (Alessi et al., 2018, p. 5).

La nivelul Uniunii Europene, reziliența este definită ca fiind capacitatea unui individ, a unei comunități de a rezista, de a se adapta și de a-și reveni rapid în urma manifestării unor condiții nefavorabile sau a unor șocuri majore.

În plus, reziliența statului se bazează pe valorile democratice, pe încrederea oamenilor în instituții și pe dezvoltarea durabilă (European External Action Service, 23 iunie 2016), iar reziliența societății depinde de responsabilitatea guvernului, de educație, cultură și tineret. În ceea ce privește scopul său, reziliența la nivelul UE este recunoscută drept garanție a păcii, securității și dezvoltării (European External Action Service (26 iunie 2016).

Referitor la comportamentul statelor membre ale UE în momentul confruntării cu criza financiară și economică desfășurată între 2007 și 2012 (Alessi et al., 2018) din perspectiva rezilienței și, prin urmare, evaluarea rezilienței socio-economice ca post-acțiune care oferă concluzii importante, Joint Research Centre (JRC) propune un cadru de constituire a unei abordări reziliente (Manca, Benczur, Giovannini, 2017). Definiția de la care acesta din urmă pornește consideră reziliența ca fiind capacitatea societății sau a unui sistem de a continua să ofere bunăstare în mod durabil, în ciuda șocurilor sau obstacolelor majore pe care le poate întâmpina.

Conform cadrului JRC, reziliența societală necesită constituirea a trei tipuri de capacități, în funcție de nivelul de stres indus (adică „intensitatea perturbării”) și timpul în care acesta din urmă se manifestă („timpul de expunere”), și anume: capacitatea de absorbție, capacitatea de adaptare și capacitatea de transformare. Capacitatea de absorbție necesită folosirea capacităților de a rezista stresului unui eveniment

care se manifestă la un nivel destul de scăzut de intensitate și pentru o perioadă scurtă de timp. Capacitatea de adaptare constă în capacitatea de a fi flexibil și de a genera schimbări graduale care nu contribuie în niciun fel la creșterea nivelului de disconfort deja manifestat, în timp ce capacitatea de transformare este necesară atunci când amploarea daunelor cauzate sau durata de timp a perturbării determină imposibilitatea gestionării sistemului în forma deja existentă/într-o formă predeterminată și, prin urmare, generează nevoia de a proiecta schimbări la scară largă. Strategiile de susținere a celor trei tipuri de capacități sunt prevenirea (ex. măsuri de atenuare sau transfer pentru reducerea riscurilor identificate), pregătirea/protecția (ex. rezerve de management pentru situații neprevăzute, stabilirea de coaliții/acorduri), promovarea (ex. investiții în active, politici vizând facilitarea flexibilității în diverse domenii socio-economice) și transformarea (ex. politici axate pe rezultat și implementarea treptată a acestora). În funcție de capacitatea avută în vedere, strategiile pot fi funcționale cumulativ. Astfel, pentru a menține stabilitatea existentă, sunt necesare strategii de prevenire, pregătire/protecție și promovare. Pentru a obține stabilitate după un eveniment stresant, precum și pentru a asigura flexibilitatea de adaptare, trebuie puse în aplicare strategii de pregătire/protecție și promovare. Nu în ultimul rând, pentru a spori capacitatea de transformare, trebuie utilizate inițiative de protecție, promovare și transformare. Demn de menționat în legătură cu cele trei tipuri de capacitate este că acestea nu sunt neapărat secvențiale, nici opuse sau concurente. Acestea ar trebui să lucreze împreună pe mai multe niveluri (de exemplu, individ, organizație, comunitate, stat, regiune etc.) la diferite grade de intensitate (adică scăzut, mediu, ridicat) (De Smedt, Giovannini și Radermacher, 2018).

O idee importantă care extinde conceptul de reziliență propus de cadrul JRC este aceea de „salt înainte”, și anume capacitatea unei entități de a profita de oportunitatea oferită de un eveniment cu potențial perturbator și de a se dezvolta mai bine în comparație cu situația anterioară crizei (Comisia Europeană, 2018-a).

Potrivit aceluiași studiu (Comisia Europeană, 2018-b, p. 13), comportamentul rezilient al unei țări poate fi analizat prin prisma unui număr de indicatori ce pot fi defalcați dintr-un set de caracteristici generale de reziliență care descriu educația țării respective, dezvoltarea digitală, inovarea, cercetarea și dezvoltarea, politici privitoare la piața

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

O idee importantă care extinde conceptul de reziliență propus de cadrul JRC este aceea de „salt înainte”, și anume capacitatea unei entități de a profita de oportunitatea oferită de un eveniment cu potențial perturbator și de a se dezvolta mai bine în comparație cu situația anterioară crizei.

Documentul intitulat „Abordarea strategică a rezilienței în acțiunea externă a UE” evidențiază câteva premise cheie pentru construirea/ menținerea/ consolidarea unei astfel de perspective, și anume: societăți incluzive și participative; reziliența socio-economică ce vizează reducerea inegalităților, vulnerabilităților și cauzelor lor fundamentale; prevenirea conflictelor violente; asigurarea bunei guvernante; respectul pentru valorile democratice, drepturile omului și statul de drept.

muncii și sprijin în implementarea acestora, egalitate de gen, cheltuieli guvernamentale, performanță macroeconomică, performanță financiară, dezvoltare și reglementare a pieței, calitate în guvern, calitatea vieții, mediul de reglementare, încrederea oamenilor în instituțiile statului.

Măsurarea rezilienței în vremuri de stabilitate și compararea diferiților indivizi, organizații, națiuni cu o serie de parametri deja stabiliți nu oferă concluzii valide, relevante, de încredere, atotcuprinzătoare. Acest aspect devine cu atât mai valabil în momentul parcurgerii unei crize. Un exemplu în acest sens sunt rezultatele unui studiu care analizează nivelul de rezistență la criza economică din 2007 a statelor membre ale UE și care arată că, de exemplu, chiar dacă unele țări s-au plasat într-o zonă cu rezultate pozitive din perspectivă economică și financiară în perioada manifestării crizei și, ulterior, încheierii acesteia, atunci când se analizează aspecte sociale precum distribuția veniturilor sau cheltuielile pentru sănătate și educație, aceleași țări au înregistrat rezultate negative (Ib., pp. 17-18).

Totuși, trebuie remarcat faptul că, deși Uniunea Europeană recunoaște importanța strategică a rezilienței, există voci care susțin că acest concept este prea vag pentru a clarifica relația sa cu o atitudine la nivel național ce presupune disponibilitatea de a aborda probleme de ordin major prin angajarea „întregii societăți” (Wigell, Mikkola, Juntunen, 2021). Cu toate acestea, documentul intitulat „Abordarea strategică a rezilienței în acțiunea externă a UE” (Comisia Europeană, 2017) evidențiază câteva premise cheie pentru construirea/ menținerea/ consolidarea unei astfel de perspective, și anume: societăți incluzive și participative; reziliența socio-economică ce vizează reducerea inegalităților, vulnerabilităților și cauzelor lor fundamentale; prevenirea conflictelor violente; asigurarea bunei guvernante; respectul pentru valorile democratice, drepturile omului și statul de drept.

• PERSPECTIVA NATO ASUPRA REZILIENȚEI

Definiția termenului de *reziliență* a Organizației Tratatului Atlanticului de Nord se concentrează pe capacitatea unei societăți de a rezista și de a-și reveni dintr-un eveniment perturbator major, cum ar fi dezastrele naturale, prăbușirea infrastructurii critice și atacul armat în cel mai scurt timp. NATO recunoaște consolidarea rezilienței ca o prerogativă națională, dar contribuie la consolidarea acesteia în diferite moduri. (CDS, 2021, pp. 1-2)

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

În timpul summitului de la Varșovia, din 2016, șefii de stat și de guvern ai țărilor membre ale NATO și-au formulat „angajamentul comun de a spori reziliența”. Acesta din urmă recunoaște necesitatea unei abordări de integrare la nivel guvernamental, necesitatea implicării sectorului privat și a cooperării cu organizațiile internaționale pentru a asigura capacități civile și militare critice în cazul unor evenimente perturbatoare.

În timpul summitului de la Varșovia, din 2016, șefii de stat și de guvern ai țărilor membre ale NATO și-au formulat „angajamentul comun de a spori reziliența”. Acesta din urmă recunoaște necesitatea unei abordări de integrare la nivel guvernamental, necesitatea implicării sectorului privat și a cooperării cu organizațiile internaționale pentru a asigura capacități civile și militare critice în cazul unor evenimente perturbatoare. Documentul enumeră cerințele de bază ale NATO în ceea ce privește construirea rezilienței naționale, iar acestea sunt, potrivit CDS (Ib., pp. 7-8): asigurarea continuității la nivel guvernamental, precum și a serviciilor guvernamentale critice necesare asigurării continuării procesului decizional, comunicării deciziilor și menținerii capacității de a le pune în aplicare în momentul manifestării evenimentelor perturbatoare; aprovizionarea cu energie prin întocmirea planurilor de rezervă și consolidarea rețelelor electrice; managementul eficace al migrației necontrolate; asigurarea rezervelor de apă și mâncare din punct de vedere al protejării acestora împotriva sabotajelor și a întreruperii lanțului de aprovizionare; capacitatea sistemelor medicale civile de a gestiona problema victimelor în masă și de a asigura stocuri și rezerve de medicamente; sisteme de comunicații civile (capacitatea sistemelor de telecomunicații și comunicații cibernetice de a funcționa în momente de criză); sistemele de transport și capacitatea acestora de a facilita acțiunea rapidă pe perioada manifestării evenimentelor cu potențial perturbator

În același text, conducătorii statelor membre ale NATO participanți la întâlnire menționează faptul că reziliența în fața noilor amenințări militare și non-militare impune statelor aliate „menținerea și protejarea capacităților critice civile, alături de capacitățile militare și în sprijinul acestora, o abordare integrată atât la nivel guvernamental, cât și împreună cu sectorul privat”, precum și cooperarea cu alte organizații internaționale, îndeosebi Uniunea Europeană și țările partenere (NATO, 8-9 iulie 2016).

Condițiile necesare consolidării rezilienței sunt identificate în urma organizării unei conferințe pe acest subiect de către Comandamentul Aliat pentru Transformare. Acestea sunt: persistență (i.e. continuarea eforturilor de dezvoltare, sporire și consolidare a rezilienței chiar și în urma încheierii eforturilor de revenire la normal ca urmare a manifestării unui eveniment cu impact major), abordarea rezilienței în calitate de capacitate, utilizarea experimentelor și a modelelor,

precum și aplicarea unei perspective integrate asupra proceselor de educare și instruire (Havráněk, 2018). În cadrul unei conferințe organizate de aceeași entitate în 2019, se accentuează importanța eforturilor colaborative în asigurarea rezilienței și utilizarea experimentelor, a jocurilor de război și testarea interacțiunilor ca modalități practice în acest sens (Allied Command Transformation, 2019).

În 2021, ca urmare a summitului NATO de la Bruxelles, documentul intitulat „NATO 2030” include sintagma de „reziliență îmbunătățită” printre principalele puncte de acțiune ale aliaților în ceea ce privește eforturile acestora de sprijin al principalelor direcții de acțiune ale NATO (i.e. apărare colectivă, managementul crizelor, securitate prin cooperare cooperativă) în contextul unei ordini mondiale caracterizate de competitivitate și impredictibilitate. Același document subliniază rolul națiunilor în dezvoltarea rezilienței și a competențelor aferente, a structurilor de guvernare specifice domeniului, a proceselor și obligațiilor ce derivă din acestea. În acest sens, îndeplinirea cerințelor minimale ale NATO în domeniul rezilienței reprezintă punctul comun de pornire pentru toate țările aliate (NATO, iunie 2021).

În ceea ce privește propria reziliență, NATO observă necesitatea de a-și consolida capacitatea internă de consultare comună, de luare a deciziilor, de întreprindere de acțiuni rapide și decisive și de adaptare, după cum impun circumstanțele. Abordarea propusă pentru consolidarea propriei reziliențe pornind de la reziliența țărilor aliate presupune o abordare integrată la nivel guvernamental, care presupune nu numai implicarea guvernelor naționale, ci și a entităților private, a societății și a populației (NATO, 14 iunie 2021): „Evenimentele perturbatoare care generează o mulțime de efecte în cascadă (cum ar fi întreruperile de curent, întreruperile transportului public etc.) nu fac deosebirea între actorii statali: reziliența este, prin urmare, necesară la nivel statal și instituțional, dar civilii au, de asemenea, un rol în creșterea rezistenței”. (Havráněk, 2018, p. 21). Cu toate acestea, valorile comune ale Alianței rămân la baza tuturor eforturilor de consolidare a rezilienței și acestea sunt: democrația, statul de drept, libertatea individuală și drepturile omului, așa cum subliniază Secretarul General al NATO, Jens Stoltenberg, într-un discurs ținut înainte de summitul NATO din 2021, de la Bruxelles.

Scopul NATO în ceea ce privește asigurarea rezilienței este de a acorda credibilitate poziției de apărare asumată de Alianță, precum și capacității Alianței de a-și îndeplini sarcinile de bază. Prin urmare, domeniile în care Alianța urmărește asigurarea rezilienței sunt pregătirea civilă; continuitatea guvernamentală; protecția infrastructurilor critice; apărarea cibernetică; investiții în capacități militare; pregătirea pentru amenințări CBRN.

STANDARDE ÎN DOMENIUL REZILIENȚEI ORGANIZAȚIONALE ȘI RELEVANȚA ACESTORA PENTRU FORMAREA PROFESIONALĂ A LIDERILOR

Standardele internaționale în domeniul rezilienței organizaționale și care sunt cele mai relevante pentru scopul articolului de față sunt British Standard 65000, Guidance for Organizational Resilience (BSI, 2014) și ISO 22316:2017, Security and resilience – Organizational resilience – Principles and attributes (ISO 22316:2017).

BSI este un standard menit aplicării în domeniul întreprinderilor și care este validat ca punct de referință în acest sens de către guvernul Marii Britanii. Acesta este primul standard care se concentrează asupra acțiunilor și instrumentelor pe baza cărora se poate dezvolta și menține reziliența la nivel organizațional. ISO 22316 a fost elaborat ulterior BSI și presupune o abordare suficient de generală ce poate fi adoptată și armonizată indiferent de tipul și dimensiunea organizației (ISO 22316:2017). Ambele standarde sunt însă complementare și au la bază un set comun de concepte, principii și abordări referitoare la reziliența la nivel organizațional (Business Continuity Institute/BCI, 6 aprilie 2017).

Din perspectiva BSI, reziliența presupune abilitatea unei organizații de a „anticipa, de a se pregăti, răspunde și adapta” la schimbări și evenimente perturbatoare astfel încât aceasta din urmă poate supraviețui și prospera (British Standards Institution, 2018). ISO 22316 echivalează conceptul tot cu abilitatea inerentă unei organizații, dar acest standard se raportează la reziliență ca fiind acea capacitate care permite nu numai „absorbția și adaptarea la condiții de mediu fluctuante”, ci și capacitatea respectivei organizații de a-și „îndeplini obiectivele, de a supraviețui și prospera” (ISO 22316:2017).

Conform ISO 22316, abordarea rezilienței la nivel strategic reprezintă rezultatul bunelor practici și al unui management eficace

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

BSI este un standard menit aplicării în domeniul întreprinderilor și care este validat ca punct de referință în acest sens de către guvernul Marii Britanii. Acesta este primul standard care se concentrează asupra acțiunilor și instrumentelor pe baza cărora se poate dezvolta și menține reziliența la nivel organizațional. ISO 22316 a fost elaborat ulterior BSI și presupune o abordare suficient de generală ce poate fi adoptată și armonizată indiferent de tipul și dimensiunea organizației.

În 2021, ca urmare a summitului NATO de la Bruxelles, documentul intitulat „NATO 2030” include sintagma de „reziliență îmbunătățită” printre principalele puncte de acțiune ale aliaților în ceea ce privește eforturile acestora de sprijin al principalelor direcții de acțiune ale NATO în contextul unei ordini mondiale caracterizate de competitivitate și impredictibilitate.

În cazul BSI, leadershipul joacă rolul cheie în dezvoltarea și asigurarea excelenței produselor/serviciilor organizaționale, fiabilitatea proceselor și modelarea comportamentelor angajaților. Cu toate acestea, o abordare comprehensivă a rezilienței organizaționale presupune nu doar existența leadershipului, ci și acțiuni specifice care să vizeze personalul, procesele și produsele respectivei organizații.

al riscurilor. În plus, același standard abordează termenul din perspectivă comportamentală, specificând faptul că reziliența reprezintă suma disciplinelor specifice acestui domeniu, a interacțiunilor dintre oameni, a modalității în care incertitudinile sunt gestionate, a modului în care sunt luate și se aplică deciziile. Principalele caracteristici specifice organizațiilor reziliente sunt:

- existența unei viziuni, scop și valori care ghidează luarea deciziilor la toate nivelurile;
- înțelegerea mediului organizațional intern și extern în vederea identificării priorităților și a ghidării procesului decizional în funcție de acestea;
- eficacitatea leadershipului, care poate fi demonstrată prin gama largă de cunoștințe, abilități, instrumente utilizate în atingerea obiectivelor organizaționale, precum și împuternicirea liderilor de a se adapta la schimbări atunci când este cazul;
- cultura organizațională ancorată într-un set comun de valori și promovarea comportamentelor și atitudinilor pozitive;
- utilizarea de informații și cunoștințe într-un mod accesibil, adecvat, ușor de înțeles și la momentul oportun, alături de abordarea acestora prin intermediul sistemelor și proceselor organizaționale în calitate de resurse importante care contribuie la învățare și luarea deciziilor;
- prioritizarea și alocarea resurselor în funcție de vulnerabilitățile organizaționale și capacitatea necesară acestora de a reacționa la schimbări;
- configurarea, dezvoltarea și coordonarea disciplinelor de management care contribuie la realizarea obiectivelor organizaționale din perspectiva incertitudinilor;
- un sistem de management al performanței axat asupra îmbunătățirii continue și ale cărui criterii de măsurare reflectă condițiile de mediu aflate în schimbare;
- managementul schimbării derulat simultan cu acțiunile menite susținerii valorilor și viziunii organizaționale.

În cazul BSI, leadershipul joacă rolul cheie în dezvoltarea și asigurarea excelenței produselor/serviciilor organizaționale, fiabilitatea proceselor și modelarea comportamentelor angajaților. Cu toate acestea, o abordare comprehensivă a rezilienței organizaționale presupune nu doar existența leadershipului, ci și acțiuni specifice care să vizeze personalul, procesele și produsele respectivei organizații.

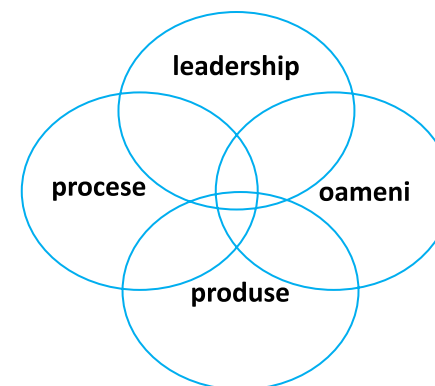

Figura nr. 1: Elemente definitorii ale rezilienței organizaționale

Prin urmare, cunoștințele, instrumentele și tehnicile asociate celor patru dimensiuni ale rezilienței organizaționale presupun acoperirea a 16 domenii de referință pentru orice organizație, așa cum reiese din perspectiva succintă oferită de *tabelul nr. 1* (British Standards Institution, 2018 -a, slide 3; 2018-b, p. 10).

Tabel nr. 1: Domenii de referință în reziliența organizațională

LEADERSHIP	OAMENI/ PERSONAL	PROCESE	PRODUSE
Leadership (i.e. „cultură, vizibilitate și performanță la nivelul leadershipului strategic”)	Cultură (i.e. valori și comportamente comun agreeate, consolidarea încrederii și a angajamentului personalului)	Guvernanță și răspundere (i.e. politici clare de guvernanță și răspunderea leadershipului strategic față de deținătorii de interese)	Scrutarea orizontului de acțiune (i.e. practicile curente la nivel organizațional de analiză și identificare a amenințărilor, riscurilor și oportunităților viitoare)

LEADERSHIP	OAMENI/ PERSONAL	PROCESE	PRODUSE
Viziune și scop (i.e. definirea, comunicarea scopului și alinierea acestuia la alocarea strategică a resurselor)	Comunitate (i.e. relațiile organizației ca parte integrantă a comunității și responsabilitatea socială a acesteia)	Continuitate (i.e. existența și formularea de ordin calitativ a unui cadru de asigurare a continuității prin politici și proceduri specifice)	Inovare (i.e. inovarea este parte integrantă a culturii organizaționale)
Risc reputațional (i.e. abordarea organizațională referitoare la managementul riscului reputațional)	Conștientizare și instruire (i.e. în funcție de nivelurile organizaționale)	Lanțul de aprovizionare (i.e. governanța, securitatea și gestionarea lanțului de aprovizionare din perspectivă calitativă)	Capacitate de adaptare (i.e. abilitatea de adaptare imediată și eficace în momentul manifestării necesității de schimbare și a incertitudinilor)
Management financiar (i.e. managementul de ordin calitativ al aspectelor de ordin financiar ale organizației)	Aliniere (i.e. în funcție de influența factorilor exogeni și amenințările, riscurile și oportunitățile aferente acestora)	Informații și cunoștințe (i.e. utilizarea de indicatori calitativi de măsurare a capitalului informațional și a distribuiri cunoștințelor)	
Managementul resurselor (i.e. managementul resurselor, în funcție de nevoi)			

Unul dintre instrumentele utilizate împreună cu ghidul este *Cadrulul tensiunilor la nivelul rezilienței organizaționale* (Denyer, 2017, p. 5; British Standards Institution, 2018-a), care identifică tensiunile de bază ce apar la nivel organizațional atunci când o entitate se confruntă cu noutate, incertitudine și șocuri. Pe de o parte, există nevoia fiecărei organizații de a-și dovedi robustețea prin tehnici defensive care vizează protejarea produselor/serviciilor, cum ar fi controlul preventiv și acțiunea atentă. Pe de altă parte, orice organizație care își propune supraviețuirea și sustenabilitatea se concentrează și pe progres și, ca parte a acestuia, recurge la metode prin care să-și optimizeze performanța și să se adapteze prin inovare. De menționat este faptul că, indiferent de abordarea predominantă, consecvența și flexibilitatea sunt domenii de bază prezente în ambele circumstanțe. Astfel, consecvența obiectivelor, proceselor, practicilor este asigurată de controlul preventiv și optimizarea performanței, în timp ce flexibilitatea ideilor, perspectivelor, inițiativelor este asigurată prin acțiuni atente și inovație adaptivă. Construirea atât a unei capacități defensive puternice, cât și a unei capacități agile și adaptative necesită abilitatea de a gestiona tensiunile care decurg din gestionarea simultană și echilibrată a acestor două tipuri de capacități. În consecință, organizațiile capabile să facă acest lucru prosperă demonstrându-și capacitatea de a gândi într-un mod paradoxal, în timp ce aceia care nu pot adopta un astfel de comportament sunt „*la fel de puternici ca veriga lor cea mai slabă*”. Cu toate acestea, așa cum arată raportul BSI din 2018, chiar dacă ghidul concentrează atenția asupra a patru domenii cheie, și anume leadership, oameni, proces, produs, factori precum nevoia de a jongla cu tensiunile inerente mediului dinamic din care face parte o organizație (adică luarea unei acțiuni defensive și menținerea consecvenței abordării, arătând, de asemenea, flexibilitate și disponibilitate de a profita de oportunități) duce la îndepărtarea atenției de la alte domenii prioritare și la irosirea timpului pe aspecte mai puțin importante.

Pe baza ghidului BSI pentru asigurarea rezilienței organizaționale, un studiu publicat în 2017 (Denyer, lb.) propune ca, în cazul leadershipului, pe lângă metodologia *Plan-Do-Check-Act* (i.e. Planificare – Acțiune – Verificare – Acțiune), care asigură coerența abordării, să fie adoptată o metodologie de tip 4Sight [anticiparea (foresight) – prevedere, precizie și pregătire pentru ceea ce urmează, perspicacitate (insight)

Orice organizație care își propune supraviețuirea și sustenabilitatea se concentrează și pe progres și, ca parte a acestuia, recurge la metode prin care să-și optimizeze performanța și să se adapteze prin inovare.

– interpretare și acțiune în funcție de contextul dat, supraveghere (oversight) – monitorizare, revizuire și analiza schimbărilor și retrospectivă (hindsight) – învățarea lecțiilor relevante din experiența dobândită].

Aplicarea standardului BSI poate fi privită atât ca o abordare progresivă, cât și ca o abordare suprapusă bunelor practici la nivel organizațional, în funcție de nivelul de maturitate al unei organizații în ceea ce privește asigurarea rezilienței. Astfel, pentru reziliența definită drept capacitatea unei organizații de a „reveni” la normalitatea de dinaintea manifestării evenimentului perturbator, cele mai elementare acțiuni vizează controlul preventiv, acțiunea atentă și optimizarea performanței. Cu toate acestea, pentru ca o organizație să avanseze și să prospere, sunt necesare inovații adaptive și gândire paradoxală, așa cum este propus de taxonomia acțiunilor concentrate pe reziliență la nivel organizațional prezentată în figura nr. 2.

Aplicarea standardului BSI poate fi privită atât ca o abordare progresivă, cât și ca o abordare suprapusă bunelor practici la nivel organizațional, în funcție de nivelul de maturitate al unei organizații în ceea ce privește asigurarea rezilienței. Astfel, pentru reziliența definită drept capacitatea unei organizații de a „reveni” la normalitatea de dinaintea manifestării evenimentului perturbator, cele mai elementare acțiuni vizează controlul preventiv, acțiunea atentă și optimizarea performanței.

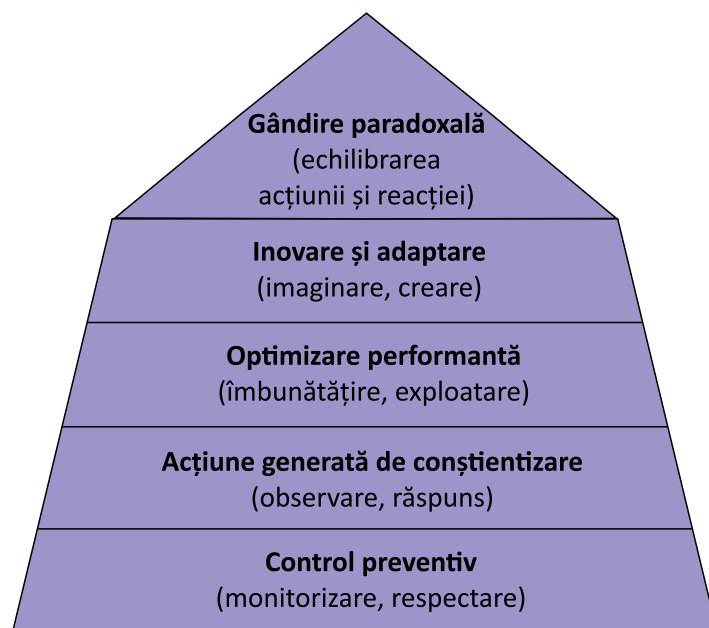

Figura nr. 2: Taxonomia acțiunilor menite dezvoltării rezilienței organizaționale pe baza ghidului BSI

Pe lângă enumerarea principiilor și elementelor care contribuie la reziliența organizațională, ambele standarde enumeră o serie de discipline de management care trebuie dezvoltate și consolidate la nivelul unei organizații, în funcție de profilul acesteia, maturitatea sa

și definiția proprie a rezilienței. Cele mai multe dintre aceste discipline se suprapun în totalitate sau parțial, în timp ce câteva sunt distinct menționate de către cele standarde, așa cum reiese din tabelul nr. 2.

Tabelul nr. 2: Lista disciplinelor de management care contribuie la reziliența organizațională, apud British Standard 65000, Guidance for Organizational Resilience (BSI, 2014) și ISO 22316:2017, Security and resilience – Organizational resilience – Principles and attributes (ISO 22316:2017)

Discipline comune BSI, 2014 și ISO 22316:2017	Discipline distincte identificate de BSI, 2014	Discipline distincte identificate de ISO 22316:2017
Management bunuri	Managementul deținătorilor de interese și al relațiilor de colaborare	Managementul comunicațiilor
Managementul continuității	Planificarea resursei umane	Managementul resursei umane
Managementul crizelor	Continuitatea tehnologiei informațiilor și comunicațiilor	Tehnologia informațiilor și comunicațiilor
Managementul securității cibernetice	Managementul reputației	Guvernanță
Managementul situațiilor de urgență	Scrutarea orizontului	Planificare strategică
Managementul mediului	Managementul schimbării	
Managementul infrastructurii		
Control financiar		
Controlul fraudei		
Managementul sănătății și securității în muncă		
Managementul securității informaționale		
Managementul securității fizice		
Managementul calității		
Managementul riscurilor		
Managementul lanțului de aprovizionare		

GÂNDIREA MILITARĂ ROMÂNEASCĂ

În cazul Armatei Române, formarea profesională a liderilor militari este supusă unui număr de factori externi și interni, ca parte a sistemului de educație militară profesională. În ceea ce privește cei mai importanți factori externi, apartenența României la NATO și la UE stabilește, încă de la început, un set de așteptări generatoare de roluri și responsabilități specifice la nivelul structurilor generale ale administrației publice, în general, iar pentru armată în mod special.

În opinia noastră, *tabelul nr. 2* este reprezentativ și ar putea fi foarte bine utilizat atunci când se analizează standardele de formare profesională pentru managerii și liderii organizaționali. Astfel, din nucleul comun de discipline (coloana unu din tabel), precum și din diferitele discipline enumerate în mod individual de fiecare cadru de referință (coloanele doi și trei) avansăm propunerea ca, pe baza celor trei niveluri tradiționale prin care este abordată dezvoltarea leadershipului (adică strategic, operațional și tactic), prima coloană ar putea fi folosită pentru nivelurile tactice și operaționale, în timp ce disciplinele din coloanele doi și trei ar putea fi utilizate pentru nivelurile operațional și strategic. Evident, în funcție de misiunile de bază ale fiecărei instituții de apărare și de caracteristicile subsistemelor sale, unele dintre discipline pot fi acoperite în mai mare detaliu decât altele. Cu toate acestea, ceea ce rămâne valabil, indiferent de standardul ales pentru a ghida eforturile de consolidare a rezilienței, este faptul că selectarea și prioritizarea disciplinelor de management ale unui anumit standard și implementarea acestora prin soluții educaționale și de formare trebuie să depindă de direcția oferită de cadrul strategic al organizației și competențele necesare îndeplinirii misiunii respectivei organizații.

CERINȚE DE BAZĂ NECESARE FORMĂRII PROFESIONALE A LIDERILOR MILITARI DIN PERSPECTIVA REZILIENȚEI NAȚIONALE

În cazul Armatei Române, formarea profesională a liderilor militari este supusă unui număr de factori externi și interni, ca parte a sistemului de educație militară profesională (EMP). În ceea ce privește cei mai importanți factori externi, apartenența României la NATO și la UE stabilește, încă de la început, un set de așteptări generatoare de roluri și responsabilități specifice la nivelul structurilor generale ale administrației publice, în general, iar pentru armată în mod special.

În legătură cu conceptul de reziliență națională, atât abordările NATO, cât și cele ale UE subliniază importanța valorilor. De exemplu, UE recunoaște importanța pe care o au valori precum democrația, încrederea oamenilor în entitățile administrației publice, dezvoltarea durabilă pentru reziliența statului, în timp ce responsabilitatea întregului guvern, educația, cultura și tineretul reprezintă piloni majori care contribuie la reziliența societății. În ceea ce privește NATO, organizația

promovează valori precum drepturile omului, egalitatea, statul de drept, democrația (exprimate prin alegeri libere și deschise), acestea fiind considerate coloana vertebrală a oricărei națiuni sau sistem. Cheia pentru ca acestea să funcționeze în vederea asigurării unei abordări și a unei mentalități rezistente este împărtășirea, acceptarea și practicarea lor într-o manieră coerentă și atotcuprinzătoare, deoarece „*Reziliența valorilor și principiilor noastre fundamentale depinde de cât de puternic credem în ele și cât de mult suntem dispuși să sacrificăm pentru a le menține*”. (Havráněk, p. 17). Prin urmare, raportând aceste aspecte la obiectivul articolului de față, apreciem că promovarea acestor valori ca parte integrantă a formării profesionale a liderilor militari reprezintă unul dintre pilonii de bază care trebuie să fundamenteze orice demers în acest domeniu. Din punctul nostru de vedere, aceste valori trebuie diseminate și consolidate la nivel tactic, operațional și strategic printr-o abordare multi- și transdisciplinară.

Un alt aspect comun atât la nivelul NATO, cât și la nivelul UE se referă la o abordare sistemică a modului de gândire și acțiune. Aceasta generează necesitatea utilizării unei perspective integratoare asupra rolurilor, responsabilităților și acțiunilor actorilor cu rol în asigurarea rezilienței naționale. În plus, aceeași abordare de sistem impune ca valori precum eficiența, sustenabilitatea, corectitudinea, responsabilitatea să reprezinte fundamentul alocării și utilizării resurselor. În acest sens, premisele esențiale care contribuie la dezvoltarea și susținerea unei astfel de perspective au fost delimitate în conferința Comandamentului Aliat pentru Transformare din 2017 și se referă la necesitatea persistenței, utilizării experimentelor și modelelor, utilizării și abordării integrate a educației și instruirii și, cel mai important în opinia noastră, o abordare care definește reziliența drept capacitate. Din acest punct de vedere, valorile menționate reprezintă elementul cheie care asigură reziliența organizațională. Prin urmare, acestea vin și se adaugă valorilor care definesc premisele asigurării rezilienței naționale, devenind parte integrantă a consolidării formării profesionale a liderilor militari.

Valorile și abordările identificate ca trăsături esențiale ale perspectivei NATO și UE asupra rezilienței naționale pot deveni realitate în condiția concentrării sistemelor naționale pe asigurarea propriei alinieri, adaptabilități, compatibilități și interoperabilități la nivel strategic, operațional și tactic. Aceasta reprezintă un alt factor

GÂNDIREA MILITARĂ ROMÂNEASCĂ

Un alt aspect comun atât la nivelul NATO, cât și la nivelul UE se referă la o abordare sistemică a modului de gândire și acțiune. Aceasta generează necesitatea utilizării unei perspective integratoare asupra rolurilor, responsabilităților și acțiunilor actorilor cu rol în asigurarea rezilienței naționale. În plus, aceeași abordare de sistem impune ca valori precum eficiența, sustenabilitatea, corectitudinea, responsabilitatea să reprezinte fundamentul alocării și utilizării resurselor.

determinant, generator de valoare în ceea ce privește eforturile de configurare/re-configurare/evaluare a sistemului de educație și instruire din perspectiva formării profesionale a liderilor militari. În acest sens, trebuie remarcată necesitatea recunoașterii nevoii formării profesionale a liderilor în calitate de capacitate ce contribuie la asigurarea rezilienței naționale și organizaționale în toate documentele strategice care fundamentează misiunea sistemului militar și asigură direcția acestuia.

Figura nr. 3: Factori externi și interni de influență asupra sistemului educațional militar

În ceea ce privește misiunea și structura sistemului militar românesc, acestea sunt determinate, statuate și clarificate de următoarele documente strategice: Strategia Națională de Apărare a Țării 2020-2024 (2020), Strategia Militară a României (2021) și Carta Albă a Apărării (2020). În plus, ca urmare a faptului că armata reprezintă o componentă importantă a societății, sistemul său de EMP este, totodată, configurat pe baza prevederilor legale ale Ministerului Educației stabilite prin Legea nr. 1/2011 cu modificările și completările ulterioare, cerințele de calitate stabilite pentru sistemele educaționale de către Agenția Română de Asigurare a Calității, standardele profesionale stabilite de Autoritatea Națională pentru Calificări. Nu în ultimul rând, cadrul legislativ specific Ministerului Apărării Naționale și caracteristicile sale joacă un rol important în modelarea

EMP. Trebuie menționat că toate inițiativele și acțiunile referitoare la acesta din urmă vizează realizarea unui echilibru între nevoia de aliniere, armonizare cu cerințele și standardele educaționale naționale, pe de o parte, și satisfacerea cerințelor din domeniul apărării, pe de altă parte.

• **FORMAREA LIDERILOR CA PARTE INTEGRANTĂ A EDUCAȚIEI PROFESIONALE MILITARE: ASPECTE CHEIE**

Formarea liderilor este parte integrantă a sistemului profesional de educație militară. Acesta din urmă este dezvoltat și susținut de existența unui număr de aspecte cheie, după cum urmează: un cadru strategic; finanțare de bază în estimările bugetare (adică resurse); un sistem integrat de management al resurselor umane; un sistem de dezvoltare profesională; un model al competențelor necesare a fi dezvoltate în cazul liderilor militari în conformitate cu o definiție și o înțelegere a profesionalismului/standardelor educaționale militare recunoscute formal; politici, procese și sisteme integrate de educație și formare (E&T).

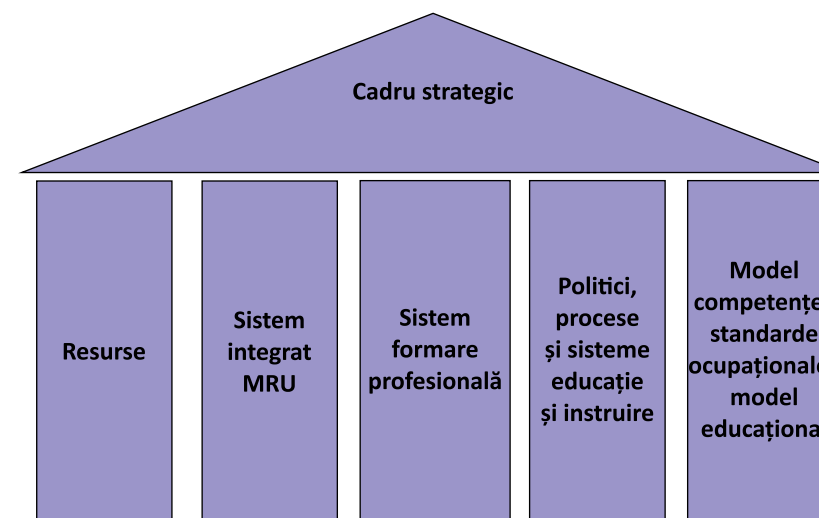

Figura nr. 4: Sistemul de EMP și pilonii acestuia

În ceea ce privește cadrul strategic și relația acestuia cu formarea profesională a liderilor militari ca parte a unei abordări naționale a rezilienței, putem identifica în documentele esențiale precum Strategia

Națională de Apărare a Țării (2020), Strategia Militară a României (2021) și Carta Albă a Apărării (2021) cadrul minim necesar în acest sens. Cu toate acestea, apreciem că este necesară o discuție deschisă cu toți deținătorii de interese relevanți referitoare la conceptul de formare profesională a liderilor militari din perspectiva rezilienței naționale și ca parte a sistemului de educație militară profesională. Pe baza acesteia, asumarea unei poziții oficiale prin intermediul unei concepții referitoare la acest aspect reprezintă pasul cheie. Respectiva concepție presupune luarea în calcul, integrarea și defalcarea ulterioară a direcțiilor-cadru strategice în ceea ce privește rolul major al instituției de apărare în asigurarea poziției de securitate a României prin identificarea nevoilor și cerințelor clar exprimate în acest sens, care să conducă la adaptarea, dezvoltarea, rafinarea soluțiilor educaționale și de formare existente/ noi pentru leadership, la toate nivelurile.

Un sistem integrat de management al resurselor umane este un pilon important care susține abordarea strategică a formării profesionale a leadershipului militar.

Un sistem integrat de management al resurselor umane este, de asemenea, un pilon important care susține abordarea strategică a formării profesionale a leadershipului militar. Cheia consolidării unui astfel de sistem constă în integrarea celor patru funcții ale managementului resurselor umane caracteristice sistemelor militare tradiționale, și anume recrutarea/conscriptia, selecția, educația și formarea, managementul carierei cu politici în domeniul managementului resurselor umane care reflectă evoluțiile de pe piața muncii și impactul factorilor de mediu asupra sistemului militar, planificarea resurselor umane, compensarea și beneficiile, managementul performanței și închiderea contractelor/pensionarea.

Considerăm că un sistem integrat de management al resurselor umane poate asigura sub-sistemului de formare profesională a liderilor militari, din perspectiva rezilienței naționale, obiective clar definite, pe baza cărora cerințele esențiale de aderare la sistem sunt mai bine delimitate. Mai mult, premisa unui sistem integrat de management al resurselor umane poate asigura plierea intrinsecă între oferta educațională și de instruire, pe de o parte, și cerințele tactice, operaționale și strategice, pe de altă parte. Nu în ultimul rând, același sistem – ancorat într-o abordare strategică definită formal a formării profesionale a leadershipului militar – asigură o dezvoltare succesivă, ordonată, consecventă, multi-nivel a competențelor în domeniul leadershipului.

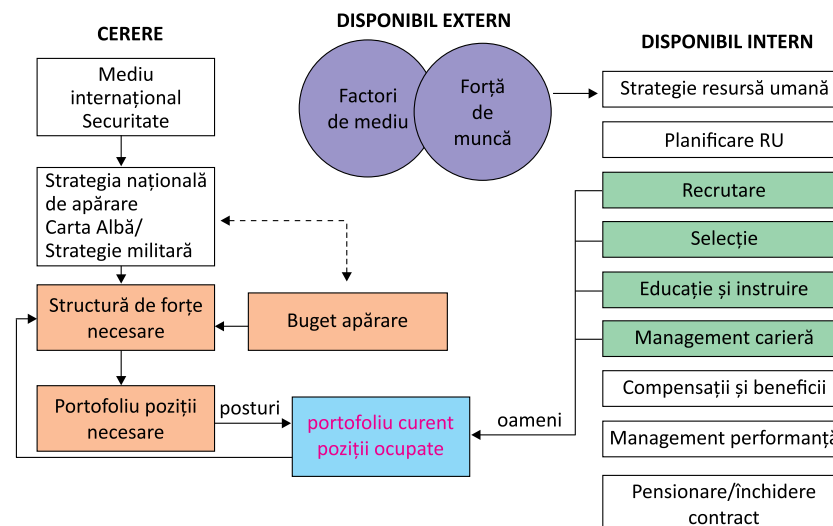

Figura nr. 5. Managementul resursei umane și domeniile acestuia din perspectiva cererii și ofertei de personal

[Adaptare după Bucur-Marcu, Fluri, Tagarev (eds.) (2009), Defence Management: An Introduction. Security and Defence Management Series, nr. 1. DCAF]

În plus, politici, procese și sisteme integrate în domeniul educației și instruirii contribuie la stabilirea cerințelor specifice. Acestea garantează faptul că sistemul de educație militară profesională și, în mod inerent, formarea profesională a leadershipului militar sunt construite ca un continuum. În plus, în cazul unui sistem integrat de management al resurselor de apărare, politicile, procesele și sistemele aferente domeniului educațional și de instruire sunt susținute și de modele de competențe/standarde educaționale care reflectă atât nevoile sistemului, cât și noile cerințe recunoscute la nivel strategic, reziliența națională fiind un caz elocvent. În ceea ce privește ultimul aspect, considerăm că o descriere a educației și instruirii drept un continuum strategic implementabil, pornind de la o abordare similară cu cea propusă de ghidul BSI privind reziliența organizațională descrisă în figura nr. 2, ar fi extrem de utilă în îndrumarea deciziilor în acest domeniu. În plus, lista disciplinelor de management care contribuie la reziliența organizațională propusă de cele două standarde utilizate la nivel internațional în domeniul rezilienței organizaționale (tabelul nr. 2) reprezintă un cadru optim de demarare a reflecției și discuțiilor menite identificării domeniilor

Premisa unui sistem integrat de management al resurselor umane poate asigura plierea intrinsecă între oferta educațională și de instruire, pe de o parte, și cerințele tactice, operaționale și strategice, pe de altă parte.

Dezvoltarea unei forțe armate profesioniste presupune dezvoltarea capacității la nivel individual de învățare prin atribuirea de roluri și responsabilități care să le permită acest lucru.

asupra cărora formarea profesională a liderilor militari ar trebui să se concentreze din perspectiva rezilienței naționale și organizaționale.

O abordare calitativă a EMP și dezvoltarea conducerii militare profesionale implică, de asemenea, trei etape majore. Prima se referă la utilizarea unui model de învățare bazat pe elev, în sensul stabilirii clare a criteriilor de performanță ale elevilor în funcție de nivelul de complexitate și, de acum înainte, proiectarea curriculumului și a metodologiilor de evaluare. Acest lucru ar trebui completat de clarificarea rolului cercetării științifice în ceea ce privește generarea de produse cu valoare adăugată bazate pe formularea unor nevoi și cerințe clare. A doua etapă este legată de instruirea și managementul academic, care se referă nu numai la calitatea și mixul personalului academic (de exemplu, instructori, academicieni civili și experți în materie), ci și la rolul jucat de structurile și procesele de sprijin agile. Nu în ultimul rând, acreditarea componentelor sistemului EMP nu doar la nivel național, ci și în ceea ce privește apartenența României la UE și NATO ar însemna consolidarea abordării calitative a educației și formării în domeniul militar.

CONCLUZII

Contribuția sistemului militar românesc la asigurarea securității și la garantarea rezilienței naționale prin prisma formării profesionale a liderilor este și ar trebui să continue să fie orientată către o abordare complexă. În primul rând, definirea competențelor viitorilor lideri militari prin prisma rezilienței poate conferi Armatei Române avantaj competitiv prin stabilirea de corelații directe între cerințele specifice capacităților existente și viitoare cu obiectivele de învățare. În al doilea rând, dezvoltarea unei forțe armate profesioniste presupune dezvoltarea capacității la nivel individual de învățare prin atribuirea de roluri și responsabilități care să le permită acest lucru. Nu în ultimul rând, continuarea reflecției și discuțiilor referitoare la formarea profesională a liderilor militari din perspectiva consolidării rezilienței naționale și organizaționale poate consolida cultura responsabilității și formării profesionale continue deja existentă la nivelul sistemului militar românesc.

Criteriile de evaluare a succesului intervențiilor referitoare la formarea profesională a militarilor pot fi: relevanța acestora prin prisma direcției strategice a sistemului militar, fezabilitatea și duranța.

Conform lui Biggs et al. (2012, 2015), dezvoltarea și consolidarea rezilienței pot urmări respectarea a șapte principii de bază:

- (P1) menținerea diversității și redundanței, dar la niveluri acceptabile, astfel încât să încurajeze adaptarea și transformarea;
- (P2) gestionarea conectivității prin intermediul gestionării surselor de informare, a fiabilității acestora și prin observarea tensiunilor create între necesitatea de asigurare a conectivității și necesitatea de menținere a modularității;
- (P3) gestionarea feedback-ului;
- (P4) încurajarea abordării sistemice din perspectiva complexității și a adaptabilității;
- (P5) încurajarea învățării și a experimentării;
- (P6) încurajarea creșterii numărului de participanți;
- (P7) promovarea unor sisteme de guvernare cu centre multiple de greutate.

Utilizarea acestor principii în sistemul românesc de educație și instruire profesională militară ar putea consolida capacitatea acestuia de adoptare/adaptare a unor concepte precum cel de *reziliență națională și reziliență organizațională* și, deci, ar asigura relevanța acestuia și capacitatea de a oferi plusvaloare în momente de schimbare și perturbare a condițiilor normale de acțiune.

Prin urmare, cerințele fundamentale necesare abordării formării profesionale militare din perspectiva rezilienței naționale sunt:

- o abordare strategică referitoare la formarea leadershipului militar, care să reprezinte rezultatul unei consultări și colaborări comprehensive cu deținătorii de interese relevanți;
- alocarea resurselor necesare construirii, consolidării și/sau intensificării sau menținerii unei posturi reziliente din perspectiva relației: necesar – cerințe – soluții educaționale și de instruire;
- dezvoltarea instrumentelor necesare constituirii unui cadru de referință în ceea ce privește conceptul de reziliență și impactul

acestuiu asupra sistemului de educație și instruire militar, alături de identificarea și utilizarea de instrumente adecvate de monitorizare și control care să vizeze menținerea sistemului de EMP la standarde optime de funcționare.

BIBLIOGRAFIE:

1. Alessi, L., Benczur, P., Campolongo, F., Cariboni, J., Manca, A., Menyhart, B. & Pagano, A. (2018). *The resilience of EU Member States to the financial and economic crisis. What are the characteristics of resilient behaviour*, EUR 29221 EN, Publications Office of the European Union, Luxembourg, doi:10.2760/840532, JRC111606, jrc111606_resilience_crisis_pilot_withidentifiers.pdf, accesat la 2 septembrie 2021.
2. Bucur-Marcu, H., Fluri, P., Tagarev, T. (eds.) (2009) *Defence Management: An Introduction*. Security and Defence Management Series, nr. 1. DCAF.
3. Denyer, D. (2017). *Organizational Resilience: A summary of academic evidence, business insights and new thinking*. BSI and Cranfield School of Management.
4. Gibson, C.A., Tarrant, M. (2010). A 'conceptual models' approach to organisational resilience. *Australian Journal of Emergency Management*, vol. 25, nr. 2, aprilie 2010, în Australian Disaster Resilience Knowledge Hub, <https://knowledge.aidr.org.au/resources/ajem-apr-2010-a-conceptual-models-approach-to-organisational-resilience/>, accesat la 11 septembrie 2021.
5. Havránek, J. (ed.) (2018). *Resilience Capacity Building – Implications for NATO*. Conference Report June 1-2 2017. Praga: Institute of International Relations, https://www.dokumenty-iir.cz/Publikace/Resilience_NATO.pdf, accesat la 21 septembrie 2021.
6. Folke, C. (2016). *Resilience* (Republished). *Ecology and Society*, 21(4), <http://www.jstor.org/stable/26269991>, accesat la 6 septembrie 2021.
7. Kourti, N. (3 mai 2017). *Resilience at JRC*. Conference presentation, https://www.oecd.org/naec/Resilience_in_JRC_NAEC_3May17.pdf, accesat la 12 septembrie 2021.
8. Manca, A., Benczur, P., Giovannini, E. (2017). *Building a Scientific Narrative Towards a More Resilient EU Society*. Part 1: -a Conceptual Framework. EUR 28548 EN. Luxembourg (Luxembourg): Publications Office of the European Union; 2017. JRC106265.
9. De Smedt, M., Giovannini E., Radermacher, W.J. (2018). Chapter 9: Measuring Sustainability, în Stiglitz, J., Fitoussi, J.P., Durand M. (eds.) *For Good Measure: Advancing Research on Well-being Metrics Beyond GDP*,

- OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/9789264307278-en>. <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/9789264307278-11-en/index.html?itemId=/content/component/9789264307278-11-en>, accesat la 12 septembrie 2021.
10. Tasic, J., Tantri, F., Amir, S. (2019). *Modelling Multilevel Interdependencies for Resilience in Complex Organisation*. Complexity, vol. 2019, art. ID 3946356, <https://doi.org/10.1155/2019/3946356>, <https://www.hindawi.com/journals/complexity/2019/3946356/>, accesat la 2 septembrie 2021.
 11. Wigell, M., Mikkola, H., Juntunen, T. (mai 2021). *Best Practices in the whole-of-society approach in countering hybrid threats*. European Parliament, Policy Department, Directorate-General for External Policies, [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2021/653632/EXPO_STU\(2021\)653632_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2021/653632/EXPO_STU(2021)653632_EN.pdf), accesat la 2 septembrie 2021.
 12. Administrația prezidențială (2020). *Strategia Națională de Apărare a Țării pentru perioada 2020-2024*. București, https://www.presidency.ro/files/userfiles/Documente/Strategia_Nationala_de_Aparare_a_Tarii_2020_2024.pdf, accesat la 2 septembrie 2021.
 13. Allied Command Transformation (2019). Interdependency. În Resilience Conference, <https://www.act.nato.int/resilience>, accesat la 2 septembrie 2021.
 14. British Standards Institution (2018, -b). *Organizational Resilience Index Report 2018*, https://digiwisehub.com/download/organizational_resilience_index_2018.pdf, accesat la 12 septembrie 2021.
 15. British Standards Institution (2018, -a). *Organizational Resilience Pocket Guide*, <https://www.bsigroup.com/globalassets/localfiles/en-us/whitepapers/organizational-resilience/organizational-resilience-pocket-guide.pdf>, accesat la 12 septembrie 2021.
 16. BSI (2018). *Organizational Resilience Index Report 2018*, https://digiwisehub.com/download/organizational_resilience_index_2018.pdf, accesat la 2 septembrie 2021.
 17. Business Continuity Institute (BCI) (6 aprilie 2017). ISO publishes 22316:2017 – *Security and resilience – Organizational resilience – Principles and attributes*, <https://www.thebci.org/news/iso-publishes-22316-2017-security-and-resilience-organizational-resilience-principles-and-attributes.html>, accesat la 12 septembrie 2021.
 18. Cabinet Office (2012). *Glossary Revision to Emergency Preparedness. Civil Contingencies Act Enhancement Programme*, martie 2012, https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/61046/EP_Glossary_amends_18042012_0.pdf, accesat la 17 septembrie 2021.

19. Committee on the Civil Dimension of Security (CDS) (3 martie 2021). *Enhancing the Resilience of Allied Societies Through Civil Preparedness, Preliminary Draft General Report*, Joëlle Garriaud-Maylam (France), General Rapporteur, https://www.nato-pa.int/download-file?filename=/sites/default/files/2021-04/011%20CDS%2021%20E-%20RESILIENCE%20THROUGH%20CIVIL%20PREPAREDNESS_0.pdf, accesat la 12 septembrie 2021.
20. European Commission (noiembrie 2014). *Resilience Marker*, https://ec.europa.eu/echo/files/policies/resilience/resilience_marker_guidance_en.pdf, accesat la 12 septembrie 2021.
21. European Commission (2018). *What does a resilient country look like?*, Joint Research Center, JRC112171, https://ec.europa.eu/jrc/sites/default/files/jrc-science-for-policy-brief_resilient-country1.pdf, accesat la 2 septembrie 2021.
22. European Commission (2018). *The resilience of EU Member States to the financial and economic crisis. What are the characteristics of resilient behaviour?* Joint Research Center, Luxembourg: Publications Office of the European Union, <https://publications.jrc.ec.europa.eu › JRC111606>, accesat la 12 septembrie 2021.
23. European External Action Service (iunie 2016). *European Union Global Strategy*. Shared Vision, Common Action: A Stronger Europe a Global Strategy for the European Union's Foreign and Security Policy, https://eeas.europa.eu/archives/docs/top_stories/pdf/eugs_review_web.pdf, accesat la 11 septembrie 2021.
24. House of Commons Defence Committee (2009). *The Defence contribution to UK national security and resilience. Sixth Report of Session 2008-09*, <https://publications.parliament.uk/pa/cm200809/cmselect/cmdfence/121/121.pdf>, accesat la 4 septembrie 2021.
25. ISO 22316 (2017). *Security and resilience – Organizational resilience – Principles and attributes*, <https://www.iso.org/obp/ui#iso:std:iso:22316:ed-1:v1:en>, accesat la 12 septembrie 2021.
26. Ministerul Apărării Naționale (2021). *Strategia Militară a României*. București, <https://sgg.gov.ro/1/wp-content/uploads/2021/08/STRATEGIA-MILITARA-A-ROMANIEI-1.pdf>, accesata la 12 septembrie 2021.
27. Ministerul Apărării Naționale (2021). *Carta Albă a Apărării*. București, <https://sgg.gov.ro/1/wp-content/uploads/2021/03/CARTA-ALBA-A-APARARII-.pdf>, accesat la 11 septembrie 2021.
28. North Atlantic Treaty Organization (8-9 iulie 2016). *Commitment to enhance resilience*. Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Warsaw.

29. North Atlantic Treaty Organization (iunie, 2021, -a). NATO 2030. *What is NATO 2030?*, https://www.nato.int/nato_static_f12014/assets/pdf/2021/6/pdf/2106-factsheet-nato2030-en.pdf, accesat la 12 septembrie 2021.
30. North Atlantic Treaty Organization (14 iunie 2021). *Strengthened Resilience Commitment*, https://www.nato.int/cps/uk/natohq/official_texts_185340.htm, accesat la 11 septembrie 2021.

ASPECTE JURIDICE ALE EXERCITĂRII FUNCȚIEI PUBLICE ÎN CADRUL SISTEMULUI NAȚIONAL DE APĂRARE

Conf. univ. dr. Alexandru STOIAN

Academia Forțelor Terestre „Nicolae Bălcescu”, Sibiu

Realizarea atribuțiilor autorităților publice care joacă un rol semnificativ în funcționarea sistemului național de apărare se realizează prin intermediul resurselor umane. Reglementarea legală a resurselor umane pe care sistemul național de apărare le utilizează oferă o largă diversitate, care are în vedere atât categorii militarizate de personal, cât și personal civil. Din perspectiva acestei abordări, se distinge categoria funcționarilor publici, cu sau fără statut special, care lucrează în cadrul autorităților centrale și teritoriale ale sistemului național de apărare. Pornind de la prevederile legii fundamentale, Constituția României, reglementările analizate fac referire la dispozițiile Codului administrativ, la Statutul cadrelor militare, Legea privind pregătirea populației pentru apărare, Legea privind salarizarea personalului plătit din fonduri publice, care, împreună, conferă particularități implementării integrate a funcțiilor sistemului național de apărare, asigurate prin intermediul resurselor umane.

Cuvinte-cheie: apărare, juridic, militar, funcție publică, resurse umane.

INTRODUCERE

Exprimarea tot mai pregnantă a rolului statului în asigurarea bunei desfășurări a vieții sociale s-a concretizat în ultimul secol prin elaborarea și multiplicarea unor instrumente juridice adecvate realizării voinței publice. Deși înregistrează o vechime considerabilă în relevarea și consolidarea edificiului statal, dreptul a cunoscut, în perioadele recente, un amplu proces de transformare, care a integrat perspective și domenii dintre cele mai diverse și care a imprimat noi direcții de acțiune, inclusiv în domeniul apărării statului. Afirmarea, în contextul globalizării, a imperativului de asigurare a dimensiunii colective a apărării, alături de realizarea apărării naționale, aduce în prim-plan necesitatea existenței unor instrumente și procedee juridice adecvate evoluției mediului de securitate atât prin forma de adoptare, cât și prin conținutul normativ.

În baza Constituției României, pentru organizarea și funcționarea sistemului național de apărare au fost adoptate, atât de către autoritatea legislativă, cât și de către autoritățile administrative, o serie de reglementări care produc efecte juridice asupra resurselor umane ale apărării (cadre militare, soldați sau gradați voluntari, funcționari publici administrativi, personal civil contractual).

Așa cum este subliniat prin *Strategia militară a României* din anul 2021, obiectivele pe care statul român le-a stabilit în domeniul apărării sunt realizabile „numai cu atragerea și menținerea unei resurse umane suficiente și pregătite corespunzător” (H.G. nr. 832/2021, anexă, p. 30), ceea ce înseamnă că provocările actuale în domeniul apărării la care legiitorul trebuie să răspundă au în vedere adaptarea și armonizarea legislativă astfel încât resursa umană să fie permanent pregătită în vederea unui răspuns adecvat pentru neutralizarea riscurilor și amenințărilor la adresa securității statului.

Cu o componentă administrativă pronunțată pentru exercitarea funcțiilor publice ale statului, autoritățile publice care au atribuții în domeniul apărării naționale utilizează resurse umane specializate cărora li se aplică reglementări specifice atât administrației publice,

În baza Constituției României, pentru organizarea și funcționarea sistemului național de apărare au fost adoptate, atât de către autoritatea legislativă, cât și de către autoritățile administrative, o serie de reglementări care produc efecte juridice asupra resurselor umane ale apărării (cadre militare, soldați sau gradați voluntari, funcționari publici administrativi, personal civil contractual).

Constituită din „ansamblul de măsuri și activități adoptate și desfășurate de statul român în scopul de a garanta suveranitatea națională, independența și unitatea statului, integritatea teritorială a țării și democrația constituțională”, apărarea națională se articulează la structurile instituționale ale statului prin intermediul sistemului național de apărare, care transpune în concret controlul democratic al forțelor armate și asigură transferul de voință dintre popor și structurile militarizate.

cât și sistemului militar, după caz. În contextul în care categorii distincte de norme generează efecte juridice diferite, uneori diametral opuse, este important a se identifica cele mai potrivite modalități de reglementare a situațiilor juridice în care se încadrează personalul care își desfășoară activitatea în structurile sistemului național de apărare.

ABORDAREA JURIDICĂ A RESURSELOR UMANE ÎN ORGANIZAREA ȘI FUNCȚIONAREA SISTEMULUI NAȚIONAL DE APĂRARE

Determinarea legislativă a cadrului de realizare a funcțiilor statului are la bază legea fundamentală, *Constituția României*, care, deși nu oferă o definiție a apărării naționale, stabilește importante repere juridice cu relevanță în domeniul apărării, pe care celelalte izvoare ale dreptului public le reglementează și le asigură implementarea. Astfel, sunt statuate constituțional controlul democratic al forțelor armate, dreptul și obligația cetățenilor de a apăra țara, calitatea de funcționari publici a militarilor.

Constituită din „ansamblul de măsuri și activități adoptate și desfășurate de statul român în scopul de a garanta suveranitatea națională, independența și unitatea statului, integritatea teritorială a țării și democrația constituțională” (Legea nr. 45/1994, art. 1), apărarea națională se articulează la structurile instituționale ale statului prin intermediul *sistemului național de apărare*, care transpune în concret controlul democratic al forțelor armate și asigură transferul de voință dintre popor și structurile militarizate. Structurată în jurul a patru elemente principale – conducerea sistemului național de apărare, forțele destinate apărării, resursele apărării și infrastructura teritorială –, arhitectura sistemului național de apărare este interdependentă de forma de organizare a sistemului constituțional al statului român.

Înțelegând, în sens juridic, ca un serviciu public al statului, apărarea națională își particularizează conectarea la sistemul autorităților statului prin faptul că exercitarea asupra sa a dreptului de comandă politică, administrativă și militară nu are un caracter exclusiv sau o subordonare unică față de o autoritate statală absolută. În paradigma democrațiilor contemporane, conducerea sistemului național de apărare este încredințată autorității legislative și celor mai importante autorități executive ale statului, pe baza unor competențe distincte, care își au originea în principiul separației puterilor în stat.

Așa cum este afirmat în legislația autohtonă, *conducerea sistemului național de apărare* reprezintă un „atribut exclusiv și inalienabil al autorităților constituționale ale statului și se realizează de către: Parlament, Președintele României, Consiliul Suprem de Apărare a Țării, Guvernul României, Ministerul Apărării Naționale și autoritățile administrației publice cu atribuții în domeniul apărării naționale” (Legea nr. 45/1994, art. 7). Distribuirea și realizarea atribuțiilor autorităților menționate vizează caracterul politico-administrativ al deciziilor din domeniul apărării naționale, decizii care trebuie să își justifice, astfel, legitimitatea și legalitatea, atât pe timp de pace, cât și în situații de criză sau de război. În același timp, din interpretarea prevederilor legale, se poate înțelege că autoritățile constituționale nu realizează conducerea operațiilor militare propriu-zise, chiar dacă reglementarea titlaturii sau a rolului acestor autorități ar sugera acest lucru.

Asigurarea funcțiilor cu caracter militar ale apărării naționale este atributul structurilor din cadrul *forțelor destinate apărării*, alcătuite din *forțele armate și forțele de protecție*. Un rol semnificativ, de necontestat, în cadrul acestor structuri este realizat de către *armată*, care, potrivit legii, este „componenta de bază a forțelor armate, care asigură, pe timp de pace și la război, integritatea într-o concepție unitară a activităților tuturor forțelor participante la acțiunile de apărare a țării” (Legea nr. 45/1994, art. 26). Cu relevanță pentru modalitatea de reglementare a exercitării funcției publice în cadrul sistemului național de apărare se poate evidenția structurarea, din punct de vedere administrativ, a armatei în organe centrale ale Ministerului Apărării Naționale, categorii de forțe ale armatei și organe militare teritoriale, exercitarea corespunzătoare a atribuțiilor în cadrul diferitelor structuri fiind corelată cu statutul diferit al personalului implicat.

Constituite din „întreaga populație aptă de efort pentru apărarea națională” (Legea nr. 45/1994, art. 14), *resursele umane* sunt incluse în cadrul resurselor apărării, alături de resursele financiare, resursele materiale și resursele de altă natură pe care legea le specifică. Spre deosebire de celelalte categorii de resurse, resursele umane pe care statul le utilizează în cadrul apărării au proprietatea de a putea fi dimensionate și adaptate diferit, în funcție de un spectru larg de situații, care se poate întinde de la starea de pace la stare de război.

GÂNDIREA MILITARĂ ROMÂNEASCĂ

Asigurarea funcțiilor cu caracter militar ale apărării naționale este atributul structurilor din cadrul forțelor destinate apărării, alcătuite din forțele armate și forțele de protecție. Un rol semnificativ, de necontestat, în cadrul acestor structuri este realizat de către armată, care, potrivit legii, este „componenta de bază a forțelor armate, care asigură, pe timp de pace și la război, integritatea într-o concepție unitară a activităților tuturor forțelor participante la acțiunile de apărare a țării”.

Prin îndatorirea constituțională de apărare a țării, cetățenii români „au dreptul și obligația să apere România”. Expunerea condițiilor de exercitare a acestei prevederi fundamentale cu caracter dublu, de drept și de obligație, este realizată prin Legea nr. 446/2006 privind pregătirea populației pentru apărare, lege organică prin intermediul căreia sunt stabilite măsuri și acțiuni pentru asigurarea „resurselor umane necesare forțelor armate și celorlalte forțe puse la dispoziție de instituțiile publice de apărare, ordine publică și siguranță națională”.

Pornind de la premisa că „resursele umane sunt primele resurse strategice ale unei organizații (societate, instituție, asociație), în societatea informațională, capitalul uman înlocuind capitalul financiar ca resursă strategică” (Neag, Badea, Neagoie, 2010, p. 36), caracterul primordial al resurselor umane este afirmat juridic atât prin Constituția României, cât și prin reglementări adoptate de către autoritatea legislativă sau cea executivă. Prin îndatorirea constituțională de apărare a țării, cetățenii români „au dreptul și obligația să apere România” (Constituția României, art. 55 alin. 1). Expunerea condițiilor de exercitare a acestei prevederi fundamentale cu caracter dublu, de drept și de obligație, este realizată prin *Legea nr. 446/2006 privind pregătirea populației pentru apărare*, lege organică prin intermediul căreia sunt stabilite măsuri și acțiuni pentru asigurarea „resurselor umane necesare forțelor armate și celorlalte forțe puse la dispoziție de instituțiile publice de apărare, ordine publică și siguranță națională” (Legea nr. 446/2006, art. 2 alin. 1).

Din perspectiva ultimului act normativ menționat, îndeplinirea serviciului militar, realizată prin cele două forme principale, activ și în rezervă, reprezintă forma cea mai importantă de asigurare a pregătirii pentru apărare a cetățenilor români. Executarea serviciului militar se poate face cu îndeplinirea condițiilor referitoare la cetățenia română și vârsta minimă de 18 ani, însă trebuie subliniat că limita inferioară de vârstă care semnifică momentul dobândirii capacității depline de exercițiu a drepturilor unei persoane fizice se aplică doar dreptului de a apăra România, doar exercitării unei prerogative subiective recunoscute juridic, deoarece, după cum prevede Constituția României, „cetățenii pot fi încorporați de la vârsta de 20 de ani și până la vârsta de 35 de ani, cu excepția voluntarilor, în condițiile legii organice” (Constituția României, art. 55 alin. 3).

Mai mult decât atât, caracterul general al aplicării reglementării serviciului militar obligatoriu a fost atenuat de prevederile *Legii nr. 395/2005 privind suspendarea pe timp de pace a serviciului militar obligatoriu și trecerea la serviciul militar pe bază de voluntariat* care, în direcția implementării concepției de transformare a armatei referitoare la profesionalizarea resurselor umane ale apărării și la reducerea efectivelor pe timp de pace, suspendă executarea serviciului militar obligatoriu, „în calitate de militar în termen și militar cu termen redus” (Legea nr. 395/2005, art. 2 alin. 1).

Totuși, dacă evoluția factorilor interni și externi impune instituirea unor măsuri excepționale sau extraordinare în cadrul stării de mobilizare, stării de război sau stării de asediu, „îndeplinirea serviciului militar în calitate de militar în termen devine obligatorie pentru bărbații cu vârste cuprinse între 20 și 35 de ani”, desigur, cu condiția îndeplinirii criteriilor cerute de lege pentru îndeplinirea serviciului militar (Legea nr. 446/2006 art. 3 alin. 5).

O altă componentă a resurselor umane pe care sistemul național de apărare o utilizează este reprezentată de personalul care îndeplinește serviciul militar în rezervă, care beneficiază de statut propriu, asigurat prin prevederile *Legii nr. 270/2015 privind statutul rezerviștilor voluntari*, potrivit căreia rezerviștii voluntari reprezintă „personalul selecționat pe bază de voluntariat, care consimte, pe bază de contract individual pe durată determinată, să încadreze funcții în statele de organizare ale structurilor din cadrul Ministerului Apărării Naționale” (Legea nr. 270/2015, art. 1).

Abordarea resurselor umane ale apărării utilizând criteriul profesionalizării lor așază pe prima poziție, în mod firesc, personalul militar, care este constituit, potrivit legii, din cadrele militare în activitate și din soldații și gradații profesioniști în activitate. Soldații și gradații profesioniști aparțin unui corp distinct de personal militar, corp situat la baza ierarhiei militare, ai cărui membri sunt recrutați într-un sistem care are la bază voluntariatul, cu angajarea pe baza unui contract „în raport cu nivelul de pregătire, starea de sănătate și aptitudinile pentru îndeplinirea îndatoririlor militare, în funcții prevăzute în statele de organizare ale unităților militare cu grade corespunzătoare acestui corp de personal militar” (Legea nr. 384/2006 art. 1 alin.2).

Așezate la nivelul cel mai ridicat de profesionalizare, cadrele militare sunt definite, în exprimarea sintetică a *Legii nr. 80/1995*, ca fiind „cetățenii români cărora li s-a acordat grad de ofițer, maistru militar sau subofițer, în raport cu pregătirea lor militară și de specialitate, în condițiile prevăzute de lege” (Legea nr. 80/1995 art. 1). Exerțând atribuții esențiale în domeniul apărării, în serviciul națiunii, cadrele militare beneficiază de un statut special, în al căror conținut juridic sunt incluse îndatoriri și drepturi care conferă prerogative de exercitare, în numele statului român, a unor atribuții specifice funcției publice. Chiar dacă unanimitatea cu privire la considerarea cadrelor militare ca funcționari publici cu statut special nu este întrunită,

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

Soldații și gradații profesioniști aparțin unui corp distinct de personal militar, corp situat la baza ierarhiei militare, ai cărui membri sunt recrutați într-un sistem care are la bază voluntariatul, cu angajarea pe baza unui contract „în raport cu nivelul de pregătire, starea de sănătate și aptitudinile pentru îndeplinirea îndatoririlor militare, în funcții prevăzute în statele de organizare ale unităților militare cu grade corespunzătoare acestui corp de personal militar”.

Autoritățile și instituțiile publice realizează atribuțiile pe care statul le distribuie pe criteriile competenței materiale și competenței teritoriale prin intermediul funcțiilor publice, a căror îndeplinire se asigură prin intermediul resursei umane specializate. În acest sens, funcția publică este considerată ca fiind „misiunea, necesitatea socială regăsită în structura unor atribuții care ar trebui să fie realizate într-un cadru instituțional în vederea satisfacerii în condiții cât mai bune a interesului public”.

deși legislația actuală permite o asemenea interpretare, este fără echivoc faptul că, prin cadrele militare, resursă umană profesionalizată, se exercită funcții cu caracter public în domeniul apărării.

Interconectarea sistemului național de apărare cu sistemul autorităților publice este subliniată și de atribuirea exercitării unor funcții publice din cadrul structurilor administrative cu aplicarea regimului juridic general al funcției publice, stabilit prin *Statutul funcționarilor publici*. Un exemplu edificator este oferit de situația personalului încadrat în Ministerul Apărării Naționale, personal care are în compunere atât personal militar, cât și personal civil, potrivit prevederilor *Legea nr. 346/2006 privind organizarea și funcționarea Ministerului Apărării Naționale*. Personalul civil din cadrul sistemului de apărare, ordine publică și securitate națională își desfășoară atribuțiile potrivit legislației specifice aplicabile categoriei în care este încadrat, aspect subliniat și de legea care reglementează în mod unitar salarizarea personalului plătit din fonduri publice, care arată că personalul civil în discuție este format din funcționari publici și personal contractual. (*Legea nr. 153/2017 privind salarizarea personalului plătit din fonduri publice*, anexa VI, art. 2, alin. 5).

APLICABILITATEA STATUTULUI FUNCȚIONARILOR PUBLICI ÎN ACTIVITATEA AUTORITĂȚILOR MILITARE

Din perspectiva generală și simplificată asupra organizării și funcționării sistemului autorităților statului, resursele umane ale administrației publice se constituie din colectivități umane care organizează și realizează acțiuni pentru alți oameni (Manda, 2014, p. 117). Autoritățile și instituțiile publice realizează atribuțiile pe care statul le distribuie pe criteriile competenței materiale și competenței teritoriale prin intermediul funcțiilor publice, a căror îndeplinire se asigură prin intermediul resursei umane specializate. În acest sens, funcția publică este considerată ca fiind „misiunea, necesitatea socială regăsită în structura unor atribuții care ar trebui să fie realizate într-un cadru instituțional în vederea satisfacerii în condiții cât mai bune a interesului public” (Săraru, 2018, p. 365).

Noțiunea de funcție publică este indisolubil legată de noțiunile de autoritate administrativă și de activitate administrativă (Apostol Tofan, 2020, p. 317), iar resursa umană specializată și investită de către stat pentru realizarea funcțiilor sale este reprezentată de funcționarii

publici, care sunt o componentă fundamentală a oricărui sistem public, componentă care are potențialul de a influența atât modul de funcționare a statului, cât și calitatea vieții oamenilor: „*Funcționarii publici sunt oglinda statului, interfața cu care se întâlnește cetățeanul, astfel încât statului nu-i poate fi indiferent cum se reflectă imaginea lui în percepția cetățeanului*” (Vedinaș, 2018, p. 431).

Funcționarul public este un reprezentat al puterii de stat, un agent specializat care are atribuții în asigurarea funcționării serviciilor publice, în reprezentarea autorității și în exercitarea, atunci când este cazul, a forței de constrângere a statului. Considerat un cetățean cu responsabilități suplimentare, funcționarul public este „*tributarul unei obligații continue, de a nu face nimic de natură a compromite, direct sau indirect, imaginea sa ori a instituției în folosul căreia își desfășoară activitatea profesională*” (Clipa, 2011, p. 129). Codificate prin legislație, drepturile și obligațiile funcționarului public prevăzute în legislație reprezintă „*suportul legal al autorității și prestigiului funcționarului public, fiind asigurate de stat prin mijloace juridice, de natură materială, civilă, administrativă și chiar penală*” (Apostol Tofan, p. 341)

Trebuie evidențiat faptul că nu toate resursele umane care participă la exercitarea atribuțiilor autorităților publice au calitatea de funcționari publici, deoarece noțiunea de funcționar public nu se suprapune în toate circumstanțele cu noțiunea de resurse umane; există persoane care, în baza unui contract aflat sub reglementarea dreptului muncii, pot să fie angajați în calitate de *personal contractual* în cadrul unei instituții sau autorități, fără a fi investite cu exercitarea prerogativelor de funcție publică a statului, ci doar cu atribuții în raport cu autoritatea sau instituția cu care aceste persoane au încheiat un contract de muncă, potrivit reglementărilor în vigoare.

Transformările legislative din ultimul deceniu în materia reglementării funcției publice au fost determinate de procesul de unificare legislativă realizată în anul 2019, prin adoptarea *Codului administrativ*. Reglementarea anterioară, *Legea nr. 188/1999 privind statutul funcționarilor publici*, a fost preluată, cu câteva modificări, de *Codul administrativ*, care a devenit, astfel, actul normativ de bază în asigurarea regimului juridic al funcției publice din România. Noua reglementare a prevăzut, suplimentar, o serie de norme aplicabile și personalului contractual din administrația publică

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

Noțiunea de funcționar public nu se suprapune în toate circumstanțele cu noțiunea de resurse umane; există persoane care, în baza unui contract aflat sub reglementarea dreptului muncii, pot să fie angajați în calitate de *personal contractual* în cadrul unei instituții sau autorități.

Funcția publică reprezintă „ansamblul atribuțiilor și responsabilităților, stabilite în temeiul legii, în scopul exercitării prerogativelor de putere publică de către autoritățile și instituțiile publice”.

Funcțiile publice instituite prin statute speciale sunt funcții publice specifice, cărora li se aplică, prioritar, legislația specială și, în subsidiar, atunci când este cazul, prevederile Codului administrativ.

și a aplicat, în acest fel, concepția potrivit căreia toți cei care lucrează în administrația publică, fie că sunt funcționari publici, fie că fac parte din categoria personalului contractual, se supun unor reguli și exigențe specifice care rezultă din serviciul public pe care îl realizează (Vedinaș, 2020, p. 287).

Potrivit definiției legale, prevăzută în art. 5 din Codul administrativ, *funcția publică* reprezintă „ansamblul atribuțiilor și responsabilităților, stabilite în temeiul legii, în scopul exercitării prerogativelor de putere publică de către autoritățile și instituțiile publice” (O.U.G. nr. 57/2019, art. 5 lit. y). Din perspectiva elementelor reglementate, *Codul administrativ* stabilește sensul noțiunii de *funcționar public* ca fiind „persoana numită, în condițiile legii, într-o funcție publică” (O.U.G. nr. 57/2019, art. 371 alin. 1).

Prin activitatea lor, autoritățile publice care exercită competențe în domeniul apărării realizează un serviciu public de interes național, iar, în acest sens, persoanelor determinate de lege le sunt atribuite prerogative de funcție publică, cu nominalizarea expresă în categoria funcționarilor publici. Acestor persoane, care sunt încadrate în Ministerul Apărării Naționale și care sunt numite în funcția publică, li se aplică regimul juridic al statutului funcționarilor publici prevăzut de către *Codul administrativ*. Caracterul preponderent administrativ al atribuțiilor repartizate acestei categorii de personal este similar cu cel al atribuțiilor pe care le au funcționarii publici din alte structuri ale administrației publice centrale și, ca atare, regimul juridic aplicabil este nediferențiat.

Reglementarea statutului funcționarilor publici prin *Codul administrativ* are însă un grad ridicat de generalitate, iar prevederile comune aplicabile funcționarilor publici din administrația publică centrală nu se pot utiliza la situațiile juridice specifice raporturilor ierarhice militare. Tocmai de aceea, încadrarea componentei militare a resurselor umane a apărării, majoritară în raport cu celelalte, se face potrivit unor statute cu caracter special, care au la bază derogarea stabilită prin art. 370 alin. (3) și art. 380 din *Codul administrativ*.

Funcțiile publice instituite prin statute speciale sunt funcții publice specifice, cărora li se aplică, prioritar, legislația specială și, în subsidiar, atunci când este cazul, prevederile *Codului administrativ* (Clipa, 2013, p. 120). Mai mult decât atât, în sensul demonstrării diversității de reglementare a obiectului analizat, trebuie menționat

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

Prin raportare la regimul juridic de drept comun al funcției publice, statutul cadrelor militare are un pronunțat caracter special, reflectat atât în dispozițiile generale ale Legii nr. 80/1995, cât și în conținutul îndatoririlor și drepturilor specifice cadrelor militare recunoscute prin aceeași lege.

că, deși unele categorii de personal bugetar din cadrul autorităților și instituțiile statului, așa cum sunt ele înțelese prin *Legea nr. 153/2017*, nu beneficiază de reglementări specifice funcționarilor publici, acest lucru nu presupune excluderea de la posibilitatea de a beneficia de un statut propriu, în care drepturile și libertățile să fie reglementate distinct, așa cum este cazul *Statutului cadrelor militare*, reglementat prin *Legea nr. 80/1995*. Astfel, potrivit reglementării art. 382 lit. h) din *Codul administrativ*, personalului militar nu i se aplică prevederile *Codului* referitoare la funcționarii publici și, de asemenea, potrivit art. 380 alin. (1) al aceluiași act normativ, personalul militar nu este inclus în mod expres în enumerarea categoriilor de funcționari publici care beneficiază de statute speciale, cum sunt, de exemplu, menționați funcționarii publici din cadrul instituțiilor din sistemul de ordine publică și securitate națională.

Pe de altă parte, importanța reglementării prin statut propriu a îndatoririlor și drepturilor cadrelor militare are o fundamentare legală de cel mai ridicat nivel, Constituția României fiind cea care prevede că „structura sistemului național de apărare, pregătirea populației, a economiei și a teritoriului pentru apărare, precum și statutul cadrelor militare se stabilesc prin lege organică” (Constituția României, art. 118 alin. 3). Consfințirea statutului cadrelor militare prin lege organică – cel mai important act normativ din sistemul de drept autohton, după Constituție – are importante consecințe juridice, care conferă forță juridică superioară prevederilor ei și o prevalare în raport cu alte norme incidente în activitatea structurilor sistemului național de apărare.

DETERMINAREA JURIDICĂ A CALITĂȚII DE FUNCȚIONAR PUBLIC A CADRULUI MILITAR ÎN LEGISLAȚIA DIN ROMÂNIA

Prin raportare la regimul juridic de drept comun al funcției publice, statutul cadrelor militare are un pronunțat caracter special, reflectat atât în dispozițiile generale ale Legii nr. 80/1995, cât și în conținutul îndatoririlor și drepturilor specifice cadrelor militare recunoscute prin aceeași lege. Modificările aduse, de-a lungul existenței sale, actului normativ menționat au contribuit la adaptarea prevederilor sale astfel încât să corespundă transformărilor pe care apărarea națională le-a cunoscut, dar există, în continuare, multe aspecte neconcordanțe în ceea ce privește corelarea aplicării Legii nr. 80/1995 cu alte acte normative ce reglementează funcția publică în România.

Din analiza comparativă a prevederilor *Constituției României*, precum și a altor acte normative, dintre care se evidențiază *Codul administrativ* și *Statutul cadrelor militare*, se poate observa caracterul neunitar al normelor care fac referire la calitatea cadrului militar de a fi funcționar public. De exemplu, referirile pe care *Constituția României* le face cu privire la funcția publică și la cadrele militare se regăsesc în trei dintre articolele sale, astfel:

- statuarea principiului egalității în drepturi: „*funcțiile și demnitățile publice, civile sau militare, pot fi ocupate, în condițiile legii, de persoanele care au cetățenia română și domiciliul în țară*”. (*Constituția României*, art. 16 alin. 3);
- stabilirea limitele constituționale ale dreptului de asociere în partide politice: „*nu pot face parte din partide politice judecătorii Curții Constituționale, avocații poporului, magistrații, membrii activi ai armatei, poliștii și alte categorii de funcționari publici stabilite prin lege organică*”. (*Constituția României*, art. 40 alin. 3);
- reglementarea îndatoririi fundamentale de fidelitate față de țară, ca îndatorire fundamentală: „*cetățenii cărora le sunt încredințate funcții publice, precum și militarii, răspund de îndeplinirea cu credință a obligațiilor ce le revin și, în acest scop, vor depune jurământul cerut de lege*”. (*Constituția României*, art. 54).

Interpretarea art. 16 alin.3, anterior citat, arată că, potrivit legiuitorului constituant, funcțiile publice pot fi și cu caracter militar, ceea ce duce la ideea existenței unor funcționari publici militari, categorie distinctă de aceea a funcționarilor publici, considerați civili. Această aserțiune pare a fi infirmată de prevederile art. 54, care prevede categorii distincte: funcționarii publici și militarii, aspect care poate fi coroborat cu o altă prevedere a *Constituției României*, cu referire la atribuțiile Președintelui României, care „*acordă gradele de mareșal, de general și de amiral*” și „*numește în funcții publice, în condițiile prevăzute de lege*” (*Constituția României*, art. 94 lit. b) și c), în sensul că primele calități oficiale, concretizate prin grade militare, nu ar putea fi incluse în sfera funcțiilor publice.

Atribuirea, prin art. 40 alin. (3) din *Constituția României*, a calității de funcționari publici celor care sunt membri activi ai armatei, prin aplicarea *teoriei neutralității serviciilor publice*, are în vedere sensul

larg al noțiunii de funcționar public, care include titulari ai unor funcții publice din mai multe ramuri ale puterii de stat. În interpretarea restrictivă a sensului noțiunii utilizată în administrația publică, reiterată și în *Codul administrativ*, cadrul militar nu mai este considerat funcționar public, aspect care este subînțeles și în prevederile *Legii nr. 80/1995 privind statutul cadrelor militare*.

Inexistența unei perspective unitare a determinat, pe fondul necesității clarificării unor aspecte litigioase supuse deciziei autorităților judecătorești, exprimarea, de către instanțele de judecată, a unor hotărâri care conțin puncte de vedere menite să edifice sensul de interpretare a normelor juridice în vigoare cu privire la calitatea cadrului militar de a fi funcționar public. Este de evidențiat, în acest sens, *Decizia Curții Constituționale nr. 34 din 9 februarie 2016*, care precizează că *Statutul funcționarilor publici „reprezintă cadrul general pentru funcționarii publici (militarii fiind o categorie specială de funcționari publici)”* (*Decizia CC nr. 34/2016 paragr.26*).

De asemenea, Înalta Curte de Casație și Justiție, prin *Decizia nr. 10 din 16 aprilie 2018*, referitor la militarii, a precizat: „*faptul că Statutul cadrelor militare (Legea nr. 80/1995) nu îi denumeste ca atare, nu poate constitui un argument suficient pentru ca militarii să nu fie considerați funcționari publici, întrucât nici pentru alte categorii de personal reglementările statutare ale acestora nu utilizează termenul de funcționari publici*”. (*Decizia ICCJ nr. 10/2018 paragr. 92*). Din argumentarea deciziei luate de către Înalta Curte de Casație și Justiție se poate reține că apartenența cadrelor militare la funcționarii publici se bazează pe faptul că acestea îndeplinesc un serviciu public, destinat apărării țării, contribuind la funcționarea unui sector al administrației publice: ministerele și autoritățile administrației publice centrale cu rol în domeniul apărării, ordinii publice și securității naționale, sunt numite în funcție prin act administrativ unilateral și beneficiază de prerogative de putere publică în exercițiul funcției ocupate, fiind investiți cu exercițiul autorității publice, potrivit legii.

CONCLUZII

Armonizarea legislativă constituie o premisă esențială pentru asigurarea funcționalității oricărei structuri administrative, iar adaptarea normelor juridice la realitatea aflată în permanentă schimbare constituie o provocare atât pentru legiuitor, cât și pentru persoanele

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

Apartenența cadrelor militare la funcționarii publici se bazează pe faptul că acestea îndeplinesc un serviciu public, destinat apărării țării, contribuind la funcționarea unui sector al administrației publice: ministerele și autoritățile administrației publice centrale cu rol în domeniul apărării, ordinii publice și securității naționale, sunt numite în funcție prin act administrativ unilateral și beneficiază de prerogative de putere publică în exercițiul funcției ocupate, fiind investiți cu exercițiul autorității publice, potrivit legii.

„Funcțiile și demnitățile publice, civile sau militare, pot fi ocupate, în condițiile legii, de persoanele care au cetățenia română și domiciliul în țară”.

„Cetățenii cărora le sunt încredințate funcții publice, precum și militarii, răspund de îndeplinirea cu credință a obligațiilor ce le revin și, în acest scop, vor depune jurământul cerut de lege”.

Activitatea resurselor umane în domeniul apărării se realizează și prin suprapunerea unor seturi eterogene de funcții cu caracter public, atribuite, din punct de vedere juridic, unor categorii diverse de personal, militar sau civil, cărora li se aplică prevederi legale diferite, unele fiind proprii sistemului militar, altele având drept fundament reglementări aplicabile și în alte servicii publice ale statului.

de ordin public sau privat care aplică legea. Racordată la sistemul autorităților publice ale statului prin mecanismele specifice, apărarea națională este chemată să răspundă unor provocări multiple, unele dintre ele fiind generate chiar din interiorul sistemului, pe fondul unor reglementări contradictorii sau lacunare.

Activitatea resurselor umane în domeniul apărării se realizează și prin suprapunerea unor seturi eterogene de funcții cu caracter public, atribuite, din punct de vedere juridic, unor categorii diverse de personal, militar sau civil, cărora li se aplică prevederi legale diferite, unele fiind proprii sistemului militar, altele având drept fundament reglementări aplicabile și în alte servicii publice ale statului. Pentru realizarea cu succes a oricărui tip de activitate în cadrul structurilor militare, este necesar ca asperitățile de ordin legislativ să fie diminuate, pentru a nu crea contradicții în aplicarea legii, ulterior cu efect negativ asupra rezultatelor activităților derulate.

Fixarea, prin prevederi legale exprese, și recunoașterea la nivelul întregii legislații a cadrului militar ca funcționar public aduc avantaje nu doar în ceea ce privește concordanța între normele juridice, ci și în ceea ce vizează protecția mai largă a drepturilor cadrelor militare, corelarea mai bună a regimului juridic al exercitării îndatoririlor specifice, valorificarea performanțelor resurselor umane ale apărării la nivelul întregii societăți și creșterea prestigiului profesiei militare.

BIBLIOGRAFIE:

1. Apostol Tofan, D. (2020). *Drept administrativ*, vol. I. București: C.H. Beck.
2. Clipa, C. (2011). *Drept administrativ. Teoria funcției publice I. Raportul juridic de serviciu – noțiune, natură, părți, obiect și conținut*. București: Editura Hamangiu.
3. Clipa, C., (2013). *Drept administrativ. Teoria funcției publice II. Noțiunea de funcție publică și categoria de funcționar public. Dreptul aplicabil. Răspunderea juridică a funcționarilor publici*. București: Editura Hamangiu.
4. Manda, C.C. (2013). *Teoria administrației publice*. București: Editura C.H. Beck.
5. Neag, M.M., Badea, D., Neagoie, H. (2010). *Managementul resurselor de apărare. Concepte fundamentale*. Sibiu: Editura Academiei Forțelor Terestre „Nicolae Bălcescu”.
6. Săraru, C.S. (2016). *Drept administrativ. Probleme fundamentale ale dreptului public*. București: C.H. Beck.
7. Verginia, V. (2018). *Tratat teoretic și practic de drept administrativ*, vol. I. București: Universul Juridic.

8. Verginia, V. (2020). *Codul administrativ adnotat. Noutăți. Examinare comparativă. Note explicative*. București: Universul Juridic.
9. *Constituția României*, Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 233/21.11.1991 modificată prin *Legea de revizuire a Constituției României nr. 429/2003*, Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 758/29.10.2003.
10. *Decizia Curții Constituționale nr. 34/09.02.2016*, Monitorul Oficial nr. 286/15.04.2016.
11. *Decizia Înaltei Curți de Casație și Justiție nr. 10/16.04.2018*, Monitorul Oficial nr. 536/28.06.2018.
12. *Legea nr. 45/01.07.1994, a apărării naționale a României*, Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 172/07.07.1994.
13. *Legea nr. 80/11.07.1995 privind statutul cadrelor militare*, Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 155/20.07.1995.
14. *Legea nr. 395/16.12.2005 privind suspendarea pe timp de pace a serviciului militar obligatoriu și trecerea la serviciul militar pe bază de voluntariat*, Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 1155/20.12.2005.
15. *Legea nr. 346/21.07.2006 privind organizarea și funcționarea Ministerului Apărării Naționale*, Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 867/2.11.2017.
16. *Legea nr. 384/10.10.2006 privind statutul soldaților și gradaților profesioniști*, Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 868/24.10.2006.
17. *Legea nr. 446/30.11.2006 privind pregătirea populației pentru apărare*, Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 990/12.12.2006.
18. *Legea nr. 270/10.11.2015 privind statutul rezerviștilor voluntari*, Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 846/13.11.2015.
19. *Legea nr. 153/28.06.2017 privind salarizarea personalului plătit din fonduri publice*, Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 492/28.06.2017.
20. *Ordonanța de Urgență a Guvernului României nr. 57/03.07.2019 privind Codul administrativ*, Monitorul Oficial al României, Partea I, al României, Partea I, nr. 555/05.07.2019.

**ÎNALTUL DECRET REGAL NR. 3663
PRIN CARE „ROMÂNIA MILITARĂ”
DEVINE REVISTA OFICIALĂ
A MARELUI STAT MAJOR**

„Art. I - Se înființează la Marele Stat Major, cu începere de la 1 Ianuarie 1898, revistă oficială sub denumirea de „România Militară”, în care toți ofițerii din armată vor găsi studii militare, care să intereseze instrucțiunea lor.

Prin organul acestei reviste toți ofițerii, de toate armele, aflați în activitate de serviciu, își vor putea publica lucrările lor personale și cari interesează armata”.

Carol - Regele României
Dat în București la 8 decembrie 1897

**Ordinul „Meritul Cultural”
în grad de „Cavaler”,
categoria F
– „Promovarea culturii”
(Decretul Prezidențial nr. 646
din 24.08.2004)**

**Ordinul „Meritul Cultural”
în grad de „Ofițer”,
categoria F
– „Promovarea culturii”
(Decretul Prezidențial nr. 483
din 30.06.2014)**

gmr.mapn.ro
facebook.com/gmr.mapn.ro